HOFFMAN CONTEMPORAN

*

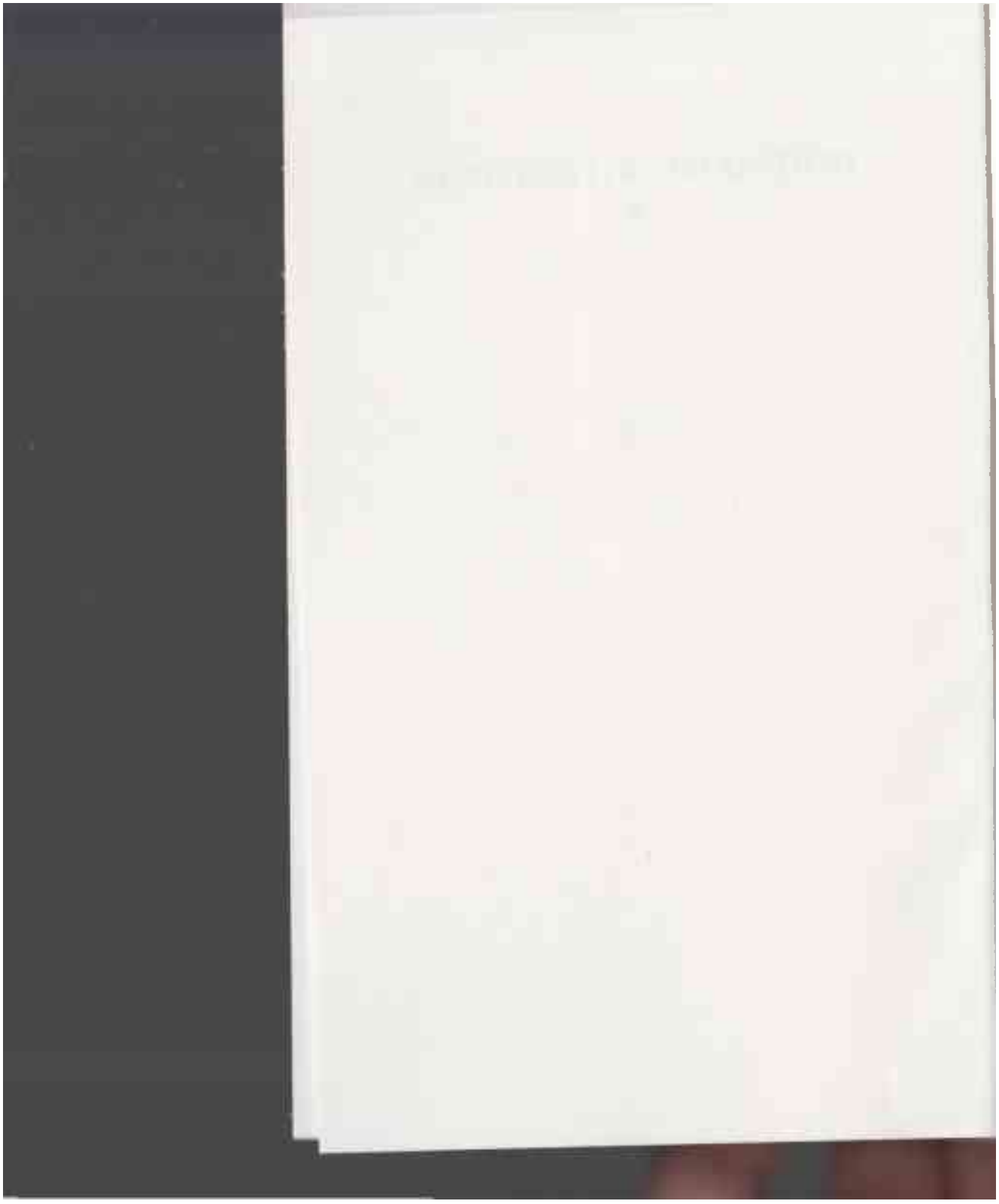

Sorin Titel

ȚARA ÎNDEPĂRTATĂ

Editura Hoffman

DTP: Hoffman Design
Coperta: Hoffman Design
Tipar: Hoffman Print
Corectura: Alexandru-Ioan Enache
Pe copertă: Sorin Ilfoveanu

Mulțumim doamnei Ligia Brânzănescu pentru permisiunea și ajutorul acordat la editarea operei fratelui domniei sale

©Editura Hoffman, 2019, pentru prezenta ediție.

Această carte este protejată prin Copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

EDITURA HOFFMAN SRL
Fax: 0249 460 218
Tel: 0740.984.910
www.EdituraHoffman.com
www.EdituraHoffman.ro
www.LibrariaHoffman.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
TITEL, SORIN
Țara îndepărtată / Sorin Titel. -
Caracal: Editura Hoffman, 2019
ISBN 978-606-46-0801-7

821.135.1

Mamei mele

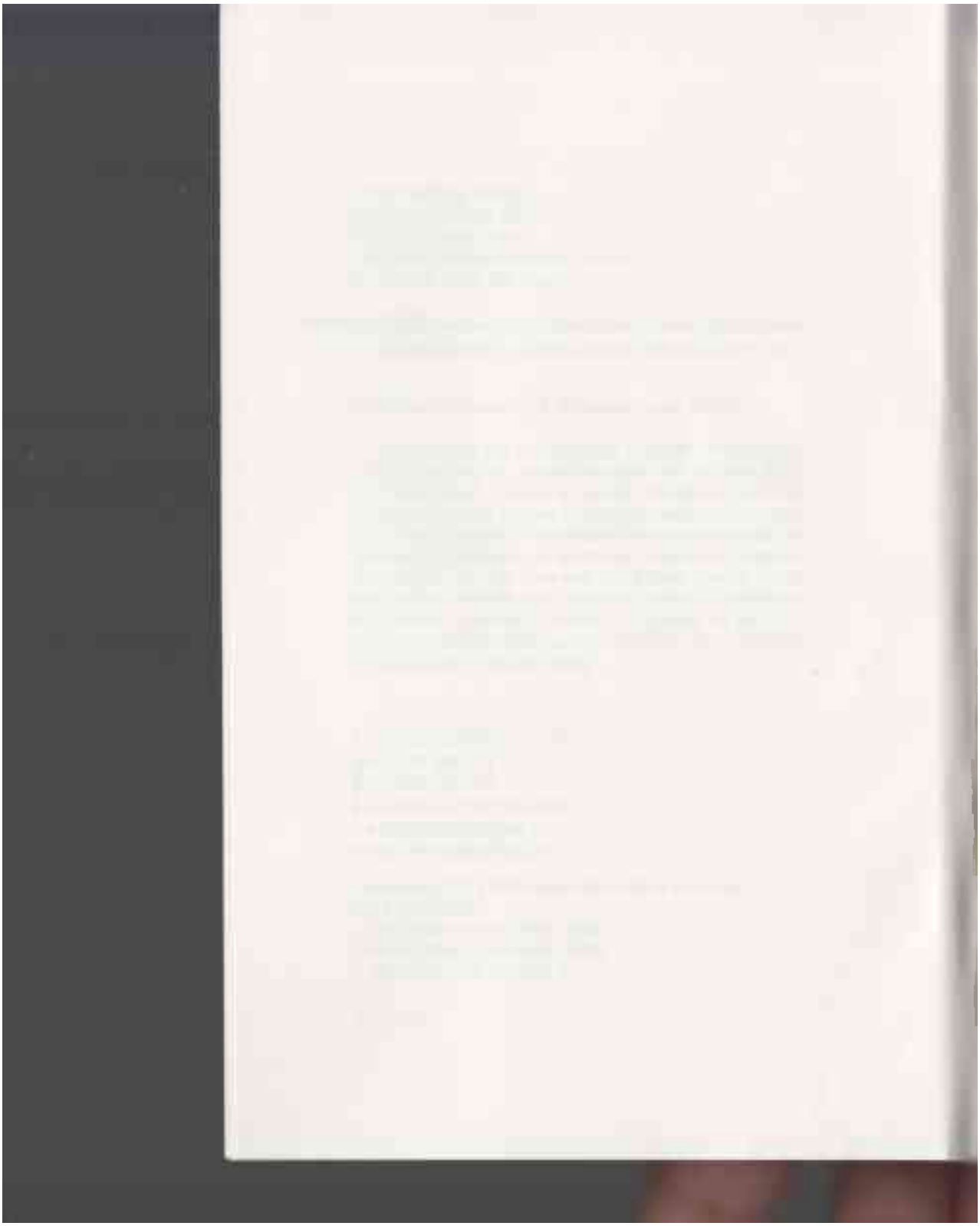

Erau înghesuiți într-un vagon de marfă (se călătorea și cu astfel de vagoane în anii aceia de după război), tineri liceeni care se reîntorceau la școală, la sfârșitul vacanței de primăvară. La Făget trenul trebuia să aștepte acceleratul (care avea întârziere) mai bine de jumătate de oră și, în tot acest timp, liceenii se distrează privind forfota și vânzoleala din gară; mame cu geamantane jerpelite (pilărițe sau croitorese din micul orășel) lângă băieței gălbejiți din cauza traiului de la internat, stăpânindu-și cu greu lacrimile despărțirii. Țărănci trăgând după ele baloturi cu dune uriașe (la ce-or fi trebuind acum, primăvara?) sau geamantane din lemn cu care bărbații lor făcuseră armata și de care atârnau lacăte uriașe și grosolane. Și sus, la fereastra locuinței șefului de gară, tânăra nevastă a șefului (ce frumoase bucle avea și, Doamne, cât de multe, cât de multe, cum să le poți număra!) în căutarea lui Piciu, băiatul farmacistului, elev în ultima clasă, cu care se iubise toată vacanța și a cărui neîndemânare experiența ei reușise s-o învingă. În așteptarea trenului, unora li se făcuse foame; geamantanele de lemn erau descuiate și se mânca pe rupte slănină cu ceapă. La fântâna arteziană se înghesuiau mai ales liceenii, și bucuria lor cea mai mare era să le stropească pe tinerele fete pe picioare, pe sandalele albe, încălțate de ele pentru prima dată în vacanța asta, în zilele de Paști, și de care ele erau foarte mândre. Și fetele, revoltate, se certau mai ales cu băieții din clasele inferioare, iar față de cei mai mari luau o atitudine mândră

și distantă. „Pe noi nu ne atinge grosolănia voastră", spuneau privirile lor care treceau pe deasupra băieților, pe deasupra cozoroacelor lor lucitoare (de asemenea noi-nouțe și de care ei erau de asemenea mândri, dar mai cu discreție, fără infatuarea ostentativă a fetelor). În sfârșit, Piciu a venit la gară (cu o birjă) însoțit, mai bine zis petrecut, de doamna și domnul farmacist, și nici nu îndrăznește să ridice privirea spre acea fereastră unde se află aleasa inimii lui, (Doamne, ce nopți, ce nopți minunate care se consumau între orele opt și zece seara!), atent la doamna farmacistă care îi spune încă o dată câte perechi de chiloți i-a pus în geamantan și să fie atent că două perechi sunt noi, și nu a avut timp să-i coasă monograma, și nu cumva, Doamne ferește, să le rătăcească. În sfârșit, o privire, una singură și toate buclele acelea (cam roșcate) se transformară în tot atâtea săgeți otrăvitoare care îi răniră pieptul, buclele acelea care îi tulburaseră un semestru întreg nopțile lui de licean matur (rămăsese un an repetent). Iar cei care luaseră o mică gustare acum se descurcau destul de greu cu lacătele care nu prea voiau să se închidă. În sfârșit, acceleratul mult așteptat își făcu intrarea în gară și mamele și copiii, de-a valma, se înghesuiră, rămânând, majoritatea, agățați ciorchine de tampoane. Apoi, după plecarea acceleratului, buclele acelea roșcate dispărură din fereastră: o fereastră închisă în care bătea acum, făcând-o să strălucească, lumina puternică a soarelui primăvăratec! Trenul lor se urni cu greutate, iar gara rămase pustie și tristă; apa de la fântâna arteziană continuă să curgă fără să mai fie tulburată de jocul copilăros al liceenilor...

În vagonul de marfă în care erau înghesuiți liceenii vorbeau mai ales mamele și vocile lor joase (vorbeau în șoaptă) păreau îngrijorate și triste.

— Am vrut să-l dăm anu ăsta la o gazdă, spunea una, că-n ultimul timp o slăbit și ni-i frică să nu dea vreo boală în el. O fost bărbatu-meu la oraș săptămâna trecută, să vadă cum și ce-i, dar fără un porc gras nime nu vrea să steie de vorbă cu tine.

— Bărbatu meu s-o gândit să-l dea în gazdă la Popescu, profesorii de geografie, da nu i-o găsit acasă, erau plecați toți în concediu, interveni în discuție o altă femeie.

— Popescu cere mult, tare mult, spune mama altui licean. Am vrut noi să-l dăm anu trecut, da ne-o cerut doi porci grași și două șunci. I-am spus că-i mult, da ne-o spus că dacă vrem îl dăm, dacă nu el nu se supără, că are mulți care abia apucă să-și dea copiii la el în gazdă. Că el nu numai că-i ține, dar le face și educația. „Asta-i casă de domni", ne-o spus. Aici învață să se poarte ca domnii.

— Asta așa-i, spuse cea care vorbise prima, numai că cere prea mult.

— Și eu am vrut să-l dau la Popescu în gazdă, interveni o altă femeie, da când am văzut cât cere i-am spus, așa, de la obraz, că ăsta-i furt curat, și mă crezi că mi-o lăsat copilu corigent, ba l-o căzut și la corigență și acum trebuie să repete anu? Bată-l Dumnezeu să-l bată, spuse femeia întărâtată, da câinos mai e la inimă.

— Al meu degeaba îl dau în gazdă, intră o altă femeie în vorbă, o țărancă uluitor de grasă și de rumenă, legată la cap cu o maramă înflorată, cum poartă fetele, că el, să fie pe masă toate bunătățile, nici nu se atinge de ele. În prima clasă de liceu – povesti ea – l-am dat în gazdă la un fost colonel, unu Stoian, frate-miu care-i advocat o vorbit cu colonelu ăla să primească în gazdă copilu, că nu primește așa pe oricine. Și colonelului îi plăcea să mănânce bine, la ei fără fripturi nu

trecea ziua. Carne găsea, că avea legături, cine nu-l cunoștea în oraș... Și copilu meu, ce crezi, îi aici, amărâtu, de față, poate spune dacă tuiul sau nu, când nu se uita colonelu la el, hârști cu friptura sub masă la câine, că avea un câine mare și tare frumos. Până când l-o prins colonelu și mi-o scris să mă duc să-l iau, că el nu-l mai ține. Și atunci l-am dat la internat, să se îndoape cu curechi, dacă nu i-o plăcut fripturile colonelului.

— Eu sunt de părere, interveni în discuție soția notarului din Temerești, o femeie uscată și cu un nas foarte mare, că un copil trebuie lăsat la internat, să se învețe cu greul. Că destul îl cocoloșim noi acasă, dacă îl răsfață și alții, nu e bine. Iese din școală complet nepregătit pentru viață și ajunge rău.

— Asta așa-i, aprobă femeia cea grasă și oftă, cum zice doamna notărășită, că-i femeie cu carte și umblată, știe mai bine ca noi. Numai că, vezi, îți pare rău de copil.

— Numai cu dragostea nu faci om din el, ascultați-mă pe mine, că dacă eu n-am avut grijă de copil, n-a avut nime. Și anu trecut, când mă duc la școală să mă interesez, ca oricare părinte, ce note are, aflu că-i corigent la șase materii. Numai la desen, la cântare și la purtare avea note de trecere, amărâtul. Mă credeți că toată vara am cărat la Lugoj, ba la unu ba la altu, numai așa o reușit să ia în toamnă examenele. Da cât a fost vara de lungă din casă el n-o avut voie să iasă. Alți copii băteau lopta, el nu; el o trebuit să învețe ce n-o învățat în timpul anului.

— Eu la internat nu-l mai dau, spuse doamna învățătoare Mateș, orice s-ar întâmpla. L-am dat un an la internat și mi-o venit copilu acasă plin de păduchi, vă rog să mă credeți, și nu l-am dat la un internat obișnuit, l-am

dat la internatul Bisericii Unite, că toți mi-au spus că e un internat bun și că în general copiii sunt mai îngrijiți decât în altă parte.

— Mirare, spuse o altă femeie, că și a meu a fost la „Uniți" și n-am avut de ce să mă plâng, era tare strict acolo, era control mare, se țineau de capu copilului, și cât o stat la ei o învățat. N-am auzit, să spun drept, să fie păduchi la internatul ăla.

— Nu mai spun ce-am pățit cu al meu acu doi ani, când a fost în prima clasă de liceu, că acum s-o mai liniștit. Primim noi, cam după Sfântul Ion, de la el, o scrisoare, că el nu mai stă la școală, că lui i s-o urât, că lui îi e dor de noi, că el fără noi nu poate trăi și s-a gândit bine, și el se lasă de școală și se întoarce acasă. Prinde atunci taică-su caii la căruță, că era inflație mare, când cu milioanele, cu trenu cine avea bani să se ducă?, bun, și-o pornim amândoi la oraș, că el singur n-o vrut să se ducă, zicea că pe mine mă ascultă copilu mai bine, că eu am fost mai aspră întotdeauna cu el. Ajungem noi la internat și, pe copil, cum să-l iei cu rău, că plângea de se scutura așa cămașa pe el, că de atâta plâns mie mi-o fost frică să nu stea inima în el și să moară săracii de inimă, că s-o mai văzut din astea. Încearcă atunci taică-su să-l ia cu buna, dar el, ce să asculte? Ieșim noi în oraș, cerem voie de la părintele monitor, că așa era la internatul „Uniților", și ne ducem toți trei până sub Dealul Viilor, unde avea bărbatu-meu un văr, pielar de meserie, și ne rugăm să ia copilu și să-l țină la el, că la internat nu mai vrea să stea, plânge să vină acasă. Ne înțelegem noi cu neamu ăsta al nostru, mergem la internat să scoatem copilu, îi luăm duna și lucrurile și-l ducem la Streian, că așa îl chema pe văru ăla a lui bărbatu-meu. Numai că trebuia să doarmă într-o odaie

cu copilul lui Streian, care era olog de amândouă picioarele şi umbla cu un cărucior, săracu, i-o tăiat trenu picioarele, când a fost de vreo zece ani. Acu să fi avut vreo douăzeci, şi pentru că era olog se îngrăşase foarte tare. Şi copilu iar începe să plângă, că el nu stă, lui îi era urât să doarmă la un loc cu ologii, o ţinea una că el vine acasă. Şi atunci taică-su, care nu s-o atins în viaţa lui de el, i-o tras două palme. Şi copilu deodată nu mai plânge, numai că se face alb la faţă, cum e peretele. „Dacă plecaţi, spune, să ştiţi că eu mă omor." „Lasă că nu te omori, spune taică-su, nu se omoară omu aşa din una din două." „Să nu spuneţi că nu v-am spus", face copilu, şi din clipita aia, o lacrimă n-o mai scos. Dau eu să intru în vorbă cu el, să-i zic una, alta, da el numa, numa stătea aşa, pe pat, şi se uita la mine. Prinde bărbatu-meu caii la căruţă, ne pregătim noi de plecare, ne luăm rămas bun, da el tot nimic, numai se uita. aşa, într-o parte, de parcă n-ar fi fost întreg la minte, de parcă i-ar fi furat Dumnezeu minţile, Doamne iartă-mă. „Nu-ţi iei rămas bun de la taică-tu?" îl întreb eu atunci. „Nu, spune el, nu-mi iau." „Cum vrei tu", îi spun şi plecăm amândoi fără să-i mai spunem o vorbă, după ce-i mulţumim lui Streian că-l găzduieşte. Mă credeţi că până am ieşit din oraş bărbatu-meu n-o scos o vorbă din gură, de parcă pe mine ar fi fost supărat, de parcă aş fi avut eu o vină? Ştiţi că, iarna, întunericu se lasă repede şi era un ger ca de Bobotează, din ăla subţire, că te tăia parcă. Şi când am ieşit din Lugoj, îl aud pe bărbatu-meu că spune: „Noi n-am făcut bine ce-am făcut, aşa să ştii. Şi primu am greşit eu, că m-am luat după capu tău de muiere. Că aşa-i când te iei după capu altora şi nu judeci cu al tău!" „Şi cu ce zici tu c-am greşit? îl întreb eu. Că la văru-tău o s-o ducă bine, că-i om de omenie, îl cunosc eu." „Nu-i vorba de asta, spuse el.

Asta știu eu, nu trebuie să-mi spui tu. Eu la copil mă gândesc. Că dacă s-omoară, cum o spus, că la vârsta asta-i încă crud, nu are minte, atunci ne-o bătut Dumnezeu. Că numai pe el îl avem. „Și tu ce zici să facem?" îl întreb, și el nu-mi răspunde imediat, și se lăsase așa o tăcere, nu se mișcau decât crengile înghețate, și, cum se loveau una de alta, o început să-mi fie și mie frică. Și-l văd pe al meu că oprește căruța, stă o vreme și se gândește și după aia îmi zice. „Eu zic să ne întoarcem și să căutăm o gazdă pentru iarnă și să stai tu cu el cât ține iarna, că acasă tot n-ai ce face, până se obișnuiește și el cu străinii, că nu-i ușor să trăiești printre străini, dar tu ești proastă și nu te pricepi la de-astea!" Și așa am făcut, mă credeți? Ne-am întors și am stat toată iarna cu el și-o fost bine.

— Asta e după cum îi copilu, spuse din nou femeia cea grasă. Unii îs așa, mai simțitori, n-ai ce să le faci, se obișnuiesc mai greu printre străini.

Liceenii moțăiau sprijiniți în cuferele grele de lemn, bine ferecate cu lacăte primitive, ruginite, de dinainte de război, profitând de întuneric, ca să se retragă, dintr-o disperată sete de ocrotire, la pieptul frumos dar ușor moleșit al mamelor – temei cu obrazul îmbătrânit și ridat, dar încă tinere – obrazul femeilor de la țară îmbătrânește mult mai repede decât le îmbătrânește trupul, din cauza vânturilor și a ploilor, a soarelui și a zăpezii – majoritatea cu fața întoarsă spre ușa larg deschisă a vagonului – (părinții, grijulii, o baricadaseră cu geamantane și cu baloturi cu perne, ca nu cumva vreunul dintre liceeni să cadă din tren) – spre întinderile ascunse de întuneric din care doar un miros puternic și aspru de primăvară continua să urce până la ei. Drumul spre casă, se gândea Andrei, trece pe lângă

cinematograf, pe lângă baia publică, pe lângă arteziana care curgea tot timpul, mirosul de fier sau de sulf iritând puțin nările, apoi o ia la stânga, trece pe lângă club și pe lângă cantină, și deasupra ușii clubului becul continua să ardă zi și noapte. Și amintirea, pe care Andrei o lăsa să crească, se rotunji în jurul acelui bec, crescând parcă din el; pentru că și în dimineața aceea – era vară, plină vară, și dimineața era aproape fierbinte, dacă pot exista dimineți fierbinți – becul era aprins. Iar ziua părea și ea că se scurge din becul murdar, înceată și obosită. Și el o auzi din nou, acolo în vagonul de marfă, înghesuit printre liceeni, în timp ce le simțea transpirația de trupuri tinere, plăcut mirositoare, o auzi din nou pe doamna Binder spunând: „Ce dimineață frumos, nu-i așa, doamna Mihale? E o foarte frumos dimineață." „Da, doamnă, numai că e prea cald", spuse mama. „O să fie o zi foarte calde," spuse doamna Binder. „Să facem o baie", propuse cineva, și lui Andrei îi era somn, el abia le auzea cuvintele, totuși, ce ciudat, ele rămăseseră în el, încât, acum, în compartimentul de tren și le amintea foarte bine, auzea parcă și timbrul răgușit al acelei voci, alterat puțin din cauza alcoolului și a a oboselii. „Ce idee frumos, spuse nemțoaica. Ce idee minunat." „Dar nu avem costume," obiectă cineva și tocmai atunci (pentru prima dată îi fu dat lui Andrei să vadă acest lucru), becul acela care arsese zi și noapte, care va continua să ardă ani și ani, și pe lângă care Andrei va trece și mult mai târziu, ca student, în diminețile în care, după lunga călătorie cu trenul lumina aceea albicioasă a becului întotdeauna aprins, într-o permanentă agonie parcă, îi va umple sufletul de o tristețe profundă și morocănoasă – se stinse. Probabil se consumase sau la fabrică se întrerupsese curentul, și deodată, într-un mod cu totul uluitor, lumina

zilei crescu (de parcă becul acela s-ar fi spart și toată lumina care fusese adunată în el s-ar fi răspândit în cenușiul zilei – încă decolorată – lipsită de razele acelea artificiale, vlăguită, mărind, până la leșin, oboseala lui Andrei). „Hai să mergem acasă", scânci Andrei, dar nu-l auzi nimeni, și soția directorului Binder spuse: „Facem cu ce avem, chiloți și sutien, fiecare femei are". „Eu n-am sutien", încearcă o glumă aceeași voce răgușită de oboseală. Lui Andrei îi era imposibil să-și amintească acum, în compartimentul de tren, a cui era, trecuseră atâția ani, nu-și amintea decât timbrul ei ușor răgușit, sunetul ei alterat care îl determinase deodată să tremure de frig, de parcă timbrul ei ar fi propagat un frig atroce, în dimineața aceea sufocată de zăpușeală. Cât de adânci par apele râului în zorii atât de timpurii ai unei zile de vară, îi fu dat lui Andrei, atunci, pentru prima dată să vadă! Și multă vreme dimineața va păstra pentru el strălucirea aceea rece, neprietenoasă, pe care o avea râul la începutul acelei zile. Râul în care ei intraseră, bărbații în chiloți de pânză aspră și groasă, cu șliț de care femeile râdeau cu nerușinare. Doamna Binder fu prima care se dezbrăcă și celelalte femei îi admirară, nu fără o ușoară invidie, desuurile aduse direct de la Berlin, bărbații îi admirară și ei trupul încă tânăr, în ciuda celor patruzeci de ani trecuți, un trup alb, pistruiat, puțin gras, de nemțoaică. Și în dimineața jilavă toată această societate veselă se scălda fericită în apa tulbure a râului (probabil sus la munte plouase, una din acele ploi de vară care se pornesc în miez de noapte și se opresc doar în zori), în apa cenușie, în care doar trupurile erau albe, la început moleșite de petrecere și de noaptea de nesomn. Simțiră însă cum apa smulge din ei toată această oboseală, bărbații conștienți că alcoolul, care îi făcuse să se

mişte cam buimaci la început şi să bată la întâmplare apa cu mâinile, îşi pierde puterea de parcă apa ar fi pătruns până în cele mai adânci colţuri ale trupului lor, spălându-l. Toată această societate veselă se ridică (aveau trupurile ude şi albe) pe scândurile alunecoase, acoperite cu un muşchi fin şi verde ale jgheabului de la moară, tremurând de frig la început, trupuri cam ridicole în costumele improvizate – unele grase, într-adevăr prea grase – altele îmbătrânite, puţin diformate din cauza anilor – în vreme ce apa se scurgea pe scândurile putrede şi catifelate, verdele muşchiului era închis, aproape maroniu, se scurgea pe lângă ei, şi zgomotul morii îi determina să-şi vorbească foarte tare ca să-şi poată auzi unul altuia vorbele; doamna Binder încercă să stea în picioare, dar alunecă şi căzu în apa râului, învolburată acum de roata morii, şi între timp râul crescu şi ei voiau să se usuce la razele alea atât de anemice ale dimineţii. Cei mai bătrâni, mai puţin rezistenţi, tremurau cam ridicol, înjurând-o în gând pe doamna director care îi împinsese spre un gest atât de necugetat – („uşor poţi face o pneumonie, sau chiar o tuberculoză, dintr-o întâmplare stupidă ca asta!"). „Face pe tinerica, îi spuse în şoaptă inginerul-şef, tatei. S-o fi scăldat la douăzeci de ani la ea, în Rin, asta e altă poveste, da la patruzeci şi cinci de ani în Bega, nu ştiu zău dacă mai e acelaşi lucru", mormăia el, în vreme ce căuta să-şi strângă cureaua pantalonilor. Iată cum această frumoasă idee avu un sfârşit cam nefericit, în tot cazul vesela societate părea cam desumflată, în timp ce bărbaţii îşi trăgeau pe ei pantalonii, iar femeile fustele. Chiar doamna Binder părea uşor obosită, şi, în zorii tulburi, obrazul ei de nemţoaică roşcată era flasc. Frigul ciudat care le pătrunsese în oase născu în sufletul lor o nemulţumire adâncă, şi când una dintre femei începu să

plângă, așa, fără nici un motiv, cuprinsă de o spontană criză de isterie, nimeni nu-i dădu nici o atenție, nici chiar bărbatul acesteia, care îi spuse doar atât: „Plângi ca o cretină!" Toți fiind preocupați de un singur gând: să ajungă cât mai repede acasă. Acum, în înghesuiala din tren, Andrei trăi din nou – cu un surplus probabil de acuitate – sfârșitul dezolant al acelei petreceri, el care atunci nu fusese decât un tanc, lăsat pe mal, părăsit acolo, aproape uitat, simplu spectator, subit cuprins de frig – din cauza ierbii în care stătea și care era umedă – acel sfârșit obosit, aproape disperat, de festin, pe care îl citise pe chipurile brăzdate de oboseală.

Și de la gară pornește drumul spre sat: el trece pe lângă clădirea roșie a cinematografului (în stânga), pe lângă baia comunală (în dreapta) și deodată cotește un mic gard și o grădină fără flori, doar o tulpină sau două retezate, ocolind clădirea clubului (cu becul murdar, a cărui lumină rămâne toată ziua aprinsă deasupra ușii de la intrare), apoi din nou drumul face încă o cotitură, luând-o spre râu, trecând pe lângă casa fostului director al fabricii, Binder (în care acum nu stă nimeni, doar deasupra intrării, în ultimele zile apăruse o plăcuță mică pe care scria ARLUS, iar la intrare agățaseră un portret, în mărime naturală, al lui Stalin, într-o mantie splendidă, ușor, foarte ușor bătută de vânt, ceea ce se putea vedea după mișcarea pulpanei), apoi gardul, nesfârșitul gard de-a lungul unei grădini în care tufe de smeură decorau cu mici lacrimi sângerii împletitura de sârmă și, în sfârșit, râul, micul podeț cu scândurile lipsă. Moara, pe măsură ce anii au trecut, a început, încet, încet și, cu totul pe neașteptate să se descompună, arătând din ce în ce mai mult ca un cadavru intrat în putrefacție, încât, mai târziu, golul pe

care îl descoperise în locul morii îl determinase să fie din nou cuprins – oare pentru a câta oară? – de sentimentul întristător al timpului scurs şi irecuperabil; moara probabil luată de apă sau poate de timp, dacă timpul ar putea avea concreteţea şi materialitatea apei. Trecuse mult mai târziu, licean în ultimele clase sau poate student, pe lângă cotul acela al râului: moara dispăruse, în locul ei nu era decât apa, adâncă şi neagră, într-o nemişcare ciudată; deasupra ei pluteau la întâmplare frunze veştede şi putrede, coceni de porumb şi resturi de mâncare aruncate de cine ştie cine în apă.

Trenul ajunge din urmă primele case ale unui mic centru industrial, trecu pe lângă un zid scorojit, cu reclame pentru o fabrică de sifoane, şi lasă în urmă o grădină cu trandafiri ofiliţi, stâlpii cu sticlele de sifon (verzi, albastre, gălbui) în vârf. Apoi trenul îşi încetini mersul, apropiindu-se de gară, şi trecu pe lângă fabrica de cherestea; vagoane cu trunchiuri groase de copac aşteptau pe liniile secundare.

Tinerii – de toate vârstele, de la prima la ultima clasă de liceu – începură să cânte cuprinşi de o veselie nepăsătoare şi inconştientă *Balada Siberiei*. „Ţi-ai luat maculatoare?" îl întrebă o fată, care mirosea neplăcut a transpiraţie. Ea se aplecă peste umărul lui şi-i trecu – de unde oare ghicise că el plânge? – mâna dreaptă de-a lungul feţei, şi începu să se joace – să fi fost din milă sau din batjocură? – cu lacrimile lui, pentru că el plângea şi lacrimile i se scurgeau pe obraz. Se întoarse brusc, nu spre ea, însă, ci spre imensul disc al soarelui – prin uşa larg deschisă a vagonului de animale era uşor de zărit, în timp ce liceenii începuseră din nou un cântec – care aluneca domol în înserarea primăvăratecă. Mâinile fetei (amândouă) îi cuprinseră atunci ochii şi

printre degetele răsfirate putea zări în continuare discul portocaliu al soarelui care cobora. Apoi, printr-o mișcare bruscă, degetele se adunară și soarele dispăru. Cineva pusese alte perechi de palme peste primele și întunericul se făcu mai dens. Rămase nemișcat, sperând că acest întuneric, oferit de două perechi de palme, îi va dărui izolarea pe care o dorea în acele clipe. Palmele rămaseră într-adevăr nemișcate, întunericul era desăvârșit, și lacrimile începură, spre rușinea și disperarea lui, să curgă mai abundent, lacrimi de durere, lacrimi de despărțire, imposibil de suportat, strecurându-se cu greutate printre palmele strânse, așezate deasupra ochilor lui. Apoi cel care îi oferise acel întuneric izolator își retrase mâinile, obligând-o și pe fata să și le retragă. „Plânge", spuse cineva și băieții din vagonul acela de marfă, – războiul abia se sfârșise și se călătorea cum se putea – începură să scheaune și să miorlăie, încercând să-l imite (se eliberau probabil în acest fel de propria lor tristețe, pe care nu voiau să și-o recunoască). Și acum nici un soare nu mai era, intrase în pământ și soarele, de mai bine de jumătate de ceas, și deodată sângeriul acela dens, care dăduse contur tuturor lucrurilor, dispăru și el, nu mai ramase decât un cenușiu mohorât, atât de copleșitor și greu de suportat, încât liceenii – cam de aceeași vârstă cu Andrei sau poate unii puțin mai mari – tăcură brusc, încetară să miorlăie (imitându-l) sau să facă gălăgie. Pe neașteptate le pieri entuziasmul și voia bună, și gândurile lor apucară în direcții din ce în ce mai puțin plăcute: de pildă, începură să-și amintească nesfârșitele coridoare murdare – cu geamurile sparte, încât iarna vântul se strecura de-a lungul lor făcând un zgomot neplăcut – ale internatului, sau mirosul de varză acră care se strecura pretutindeni (chiar printre foile

caietelor lor îmbrăcate în hârtie groasă de camuflaj), la orele de meditație, în care fumul înecăcios al sobelor de teracotă înfundate se amesteca de obicei cu frigul care pătrundea prin geamurile sparte. Andrei simți această tăcere a lor solidară cu propria lui durere. „L-ai cunoscut pe domnu Cristea?" o întrebă Andrei pe fata de lângă el. „Sigur că da", spuse fata. „A murit iarna trecută", spuse Andrei. „Știu", spuse fata.

Chiar lumina aceea cenușie scăzu, și o lună albă, firavă și abia conturată începu să alerge de-a lungul trenului, întovărășind vagonul de marfă în care se aflau liceenii în drumul lor spre școală. Oboseala (ciudată, pentru că nu aveau nici un motiv să fie obosiți) îi cuprinse încetul cu încetul; pe jumătate adormiți se sprijineau unii de ceilalți și, rebegiți de frig (serile erau friguroase, cu toate că zilele erau însorite), se lipeau strâns unul de celălalt, căutând să-și fure căldura. Apoi noaptea coborî, unul din băieți aprinse o lanternă care tăie o fâșie luminoasă și albă printre trupurile înghesuite de băieșandri și fete. Mirosul nopții urcă spre ei, mirosul pământului, al frunzelor și al florilor de prun, scuturate. Mirosul acesta îi mai trezi, și de câte ori trenul oprea în vreo gară – se înviorau sub lumina chioară a unui bec care se aprindea cu intermitențe, și o gălăgie bruscă și ușor artificială îi anima pentru scurtă durată. Se urca vreun nou licean și atunci se înghesuiau ca să-i facă loc. „Și de ce a murit?" întrebă după o foarte lungă tăcere fata, cu toate că știa foarte bine cauza morții inginerului, voind doar să-l oblige pe băiat să reia discuția, să-l audă vorbind. „L-a călcat o mașină", spuse Andrei.

Întunericul era tot mai adânc în vagonul de marfă cu care călătoreau liceenii, doar, din când în când, atunci când

treceau prin dreptul unui canton, o lumină galbenă și timidă se prelingea, ca o apă murdară, pe fețele lor obosite. Și iată că trenul se opri în plin câmp – așa era în anii aceia de după război, trenul se oprea când nici nu te așteptai – și repede se răspândi zvonul că va rămâne acolo un ceas și mai bine – până trece nu știu ce accelerat aflat și el în întârziere. Se putea așadar coborî, din vagonul în care de câteva ceasuri stăteau înghesuiți, în noaptea primăvăratecă; băieții se împrăștiară cei dintâi – era o livadă cu pruni chiar lângă linia ferată – printre copacii cu trunchiurile negre, iar fetele rămăseseră adunate în cerc în preajma trenului sau în vagoane, împreună cu mamele lor care acum aveau, în sfârșit, loc să se așeze pe geamantanele solide din lemn sau pe baloturile uriașe. Pomii își scuturaseră în mare parte florile și în aerul proaspăt se simțea mirosul dulce și aspru al frunzei abia înmugurite, al florii pălite de soare și al ierbii crude. Era un miros care îi făcea pe băieții aceia, fără ca ei să știe, să alerge ca niște căluți, iar fetele fură cuprinse și ele de o neliniște atât de dureroasă, încât erau parcă gata în orice clipă să izbucnească în plâns. Nu departe, de-a lungul liniei ferate, se vedea un semafor roșu, mult mai roșu decât luna palidă, aproape albă din spatele lui. La un moment dat băieții încetară să alerge și, adunați în cerc, se uitau la ceva cu mare atenție. „Care vrei să vezi un mânz mort?" strigă unul dintre băieții mai mari către fetele rămase în preajma trenului. Fetele rupseră cercul și se apropiară. Craniul animalului era despicat în două, mânzul abia murise, era cald încă iar sângele i se scursese din trup, sau continua să i se scurgă, absorbit repede de pământul reavăn. „Ce-i cu voi, ce v-ați adunat acolo buluc?" strigară mamele. „E un mânz mort aicea, are capul despicat în două", veniră din întuneric

glasurile băieților. Cei care își năclăiseră mâinile cu sânge și le spălară într-o băltoacă cu apă de ploaie, care se afla aproape de locul unde se găsea animalul mort. Pe șosea se auzea un car apropiindu-se. O femeie veselă și vorbăreață, și un copil gălbejit și foarte palid, un copil care părea bolnav, ajunși în dreptul animalului mort, coborâră din car. „L-o călcat un camion, spuse cu o voce ascuțită femeia, și i-am spus lui ai meu să-l lăsăm aici până dimineață, că n-o fi foc, da el nu, să prind boii la car și să vină după el cu copilu ăsta, că avem și cai, numai că..." spunea femeia în gura mare, că puteau auzi ce spune și cei care rămăseseră în tren. „Așa ne-a fost nouă norocu, povesti ea în continuare, că în anu ăsta, mă credeți? numai necazuri am avut! Acu vreo două luni, nu cred să fie mai mult, o murit socru-miu, fie iertat, o ieșit afară să dea neaua jos de pe acoperiș, când o fost neaua aia mare, și i-o fost lui frig, că i-am spus, lasă, că dumneata ești om bătrân, ăsta nu-i lucru pentru dumneata, lasă-l pe Ion, că tot stă cât îi ziua cu mine în cuină și nu face nimic, da el nu, că asta îi o treabă care el o face de când o fost copil mic, asta-i plăcerea lui, și cred că s-o aprins ceva în el, că numai îl văd că a doua zi dimineață nu se mai scoală din pat, că dacă puneai mâna pe el..." turuia gura femeii, în vreme ce, ajutată de băieți, reuși să urce mânzul mort în car. „Rămâneți sănătoși și să învățați bine, nu cumva să vă faceți părinții de rușine", spuse ea, înainte de a pleca, și tot timpul băiatul acela gălbejit cu care venise, cu care semăna ca două picături de apă, până la anularea diferențierii cerută de vârstă și sex, nu scoase o singură vorbă, încât părea mai degrabă o umbră a ei mută și neînsuflețită, decât propriul ei fiu. „Aveți grijă să nu vă îndepărtați, că mult n-o mai fi până-i dă semnalul de plecare", strigară îngrijorate mamele. „Vedeți să nu vă

împrăștiați prea tare, că trenu ăsta nu așteaptă după voi!" Fetele începură să cânte *Balada Siberiei*, iar băieții fumară pe ascuns câte o țigare. Apoi iar se auzi pe șosea zgomotul unei trăsuri, tropotul mărunt al cailor, și când ajunse în dreptul băieților trăsura se opri. „Că la școală mergeți, se auzi un glas de femeie, dornică să intre în vorbă cu liceenii, bag seama că sunteți școlari la liceu, că de-aia purtați șăpci cu cozoroc, că numai la liceu la Lugoj, se poartă șăpci de-astea!" „La liceu, spuseră liceenii, numa că s-o oprit trenul, să fie un ceas de când așteptăm, face cruce aicea cu acceleratul." „Că noi tot la liceu ne ducem, spuse femeia, numa că cu scumpetea asta n-am avut bani de bilet și am plecat cu căruța, că tot trebuie să ducem un porc gras la gazdă și alimentele alelalte care sunt de trebuință", le explică femeia copiilor, o femeie care părea parcă și mai vorbăreață decât cea care tocmai plecase. „Vezi, Dușule, spuse ea cu dulceață în glas, că și ei sunt copii ca și tine, și n-ai de ce să-ți fie frică. Mă credeți, dragii mei, le spuse, mă credeți că tot timpul mi-o plâns că el nu se duce la școală, că-l bat colegii? Așa un copil, ca ăsta al meu, cu mațele pe dos, n-am mai văzut. O trebuit să mă rog de el și să-l iau cu buna, mă doare și gura de cât i-am vorbit." „Dacă ești proastă, spuse bărbatul care stătea în căruță, lângă ea, probabil tatăl copilului, unul ca ăsta nu trebuie luat cu vorba bună, pe unu ca ăsta îl bați și-l sui în cocie. Fără prea multa vorbă." „Ce să bați, spuse femeia cu un dispreț, amestecat cu părere de rău, că n-ai ce bate. Că n-are mai multe chile decât o găină grasă", spuse ea și izbucni în râs. Între timp, băiețașii începu din nou să plângă, în liniște, fără zgomot, lacrimile mari și rotunde i se rostogoleau pe obraz. „Eu cu sila nu te duc la școală, spuse bărbatul cu voce bună, contrazicând, fără să observe, cele spuse cu câteva clipe mai înainte. Dacă nu vrei

să mergem la şcoală, gata, facem calea întoarsă şi-am terminat povestea. De mine nu vă bateţi voi joc, tu şi cu maică-ta, aşa să ştii." „Eu cred că-i aşa plângăreţ, spuse femeia, adresându-se în primul rând fetelor care se arătau pline de compasiune şi care participau parcă mai intens la întreaga scenă, pentru că e cam bolnăvicios – de aia ne-am şi gândit să nu-l dăm la internat şi i-am căutat o gazdă – aşa a fost de mic, ăsta a avut toate bolile, nu i-o scăpat nici una, numa tusă măgărească n-o avut, încolo le-o avut pe toate. Uită-te la copii, nu fi aşa de sălbatic, nu fi prost, Doamne iartă-mă, că ştiu că nu te mănâncă. Dă-le şi lor bomboane, că ţi-am spus că aşa-i bine, să serveşti şi pe alţii." „Acum v-aţi găsit să ţineţi oamenii de vorbă? strigară din nou mamele din tren. Mai bine apropiaţi-vă că acuş pleacă trenu şi rămâneţi pe jos". „Ba că odihnim şi noi caii, că până la Lugoj om avea mult, le strigă femeia din căruţă, mamelor. Dacă ajungem mâine dimineaţă, continuă ea în şoaptă, adresându-se elevilor, pe la şase, e bine, că dacă ajungem prea repede tot trebuie să aşteptăm, că nu i-om scula pe oamenii ăia, unde ducem copilu, cu noaptea în cap. Uite, mâne dimineaţă, un chipiu ca ăsta îţi ia mama – se adresă ea copilului – nu fi prost, spuse apoi enervată, nu mai plânge atâta, că-mi vine nu ştiu ce să-ţi fac. Mă credeţi, copii, că m-am săturat, zău aşa, să nu-l mai văd, că nu ştiu de ce mi-o fost mie dat să am parte de un copil ca ăsta!" Apoi băieţaşul se aplecă spre bărbatul care, între timp, îşi răsucise o ţigară şi-i şopti ceva la ureche. „Ce zice?" întrebă mânioasă femeia. „Zice că-l doare burta şi de-aia plânge. C-a mâncat prea multe mere şi l-o hăţunat prea tare cocia." – „Păi, să-i punem nişte paie peste sacii ăia cu haine şi să se întindă, spuse femeia; să stea culcat, tu ce zici?" îşi întrebă ea bărbatul.

„Mare mirare cu voi, ca omu să nu se strice la cap", mormăi bărbatul. Apoi coborî din căruță să-i pregătească feciorului culcușul În sfârșit, se auzi vocea conductorului: „Gata, urcați-vă odată, că plecăm". „Plecăm", începură să strige mamele din vagonul de marfă, „Grăbiți-vă, că plecăm", se auziră chemările lor speriate și băieții și fetele alergară spre tren, se urcară în mare grabă, cuprinși de teama de a nu rămâne pe jos; dar, după ce se urcară cu toții, înghesuiți, parcă mai înghesuiți ca înainte, trenul mai aștepta, cam un sfert de oră, până trecu într-adevăr, cu mare zgomot de fierăraie, acceleratul și abia după aceea plecă. Liceenii simțiră mai puternic, abia acum fură într-adevăr conștienți de el, mirosul tulburător al nopții de primăvară. Luna strălucea acum tot atât de tare ca și semaforul acela roșu și razele ei luminau pământul» iar frunzele pomilor, abia înmugurite, arătau, sub lumina ei, ca niște bănuți de aur. Cerul se acoperi și ei cu stele, un cer înalt și argintiu! În vreme ce trenul se puse, în sfârșit, în mișcare, o femeie începu să povestească ceva și dacă la început nimeni n-o ascultase, încet, încet, din plictiseală, atât liceenii cât și mamele începură să fie atenți la vorbele ei: „Că-n vara trecută așa s-o întâmplat, spunea femeia, școala a fost toată plină cu refugiați. Care nu și-or găsit vreun loc pe la casele oamenilor, învățătorul nostru o zis că pot sta la școală cât ține vara și nu începe învățătura. Muierile or scos strujacele în curte, la aer, așa le-o învățat directorul că-i bine și mă credeți într-o zi când m-am dus la școală la doamna directoare cu niște ouă, că i-am promis că-i duc toată sâmbăta ouă proaspete, pe cine credeți că-l văd eu că stă pe un strujac al refugiaților, cu o felie de mălai mucegăit în mână? Nu știu dacă îl știți sau îl țineți minte careva pe

Binder – ăla care o fost director la fabrică cât or fost nemții; că-i dăduseră, mă gândesc, refugiații mălaiu ăla, din cauză că s-o fi plâns el către ei că-i tare flămând și oamenii, miloși, or fi rupt de la gura lor și i-or dat, și-i spun eu: «Nu mă cunoști, domnu Binder, doamna, fie iertată, cumpăra întotdeauna ouă de la mine, că erau proaspete.» Și el nu zice nimic, numai că-l văd că lasă ochii în pământ și tace. Și mă credeți că de slab ce era, eu nici nu l-am recunoscut la început, și când l-am recunoscut nici nu mi-o venit să cred că-i el în persoană, să fi rămas cam jumătate din ce-o fost el mai înainte, mă credeți că s-o dus carnea de pe el, de parcă și oasele or scăzut, că de ras nu cred să se fi ras de vreo lună, și de slab ce era nădragii îi stăteau să cadă, măcar că erau legați cu un brăcinar? Și doamna directoare mi-o spus că l-o chemat în odaie, da n-o vrut să intre, ca să nu murdărească, așa i-o zis. Că avea în picioare un fel de sandale, dar nu știu ce sandale or fi fost ălea, că tălpi nu aveau. Și cămașa era numai cu guler și o palmă de piept, și o mânecă era întreagă și una nu. I-o spus doamnei că o avut el un prieten la Lugoj care era doctor și ăsta l-ar fi băgat, când am trecut cu rușii, la spital la Casa Galbenă, și l-o ținut acolo un an, zicând c-o rămas fără judecată, cum o fost și nevastă-sa, și că acum o ieșit și umblă așa, pe unde apucă, să-și piardă urma. Și spunea doamna că el povestea și plângea și și-o cerut iertare că plânge, da că în ultima vreme are nervii tare slabi, așa o zis, și nu poate să se stăpânească. Și toată vara ar fi strâns frunză de fragi pentru viermii de mătase ai doamnei directoare, până când or venit și l-or luat, că n-o fost greu să afle unde stă el ascuns. Pe nevastă-sa am văzut-o după ce i-or murit copiii, cine n-o știe, că asta a fost o întâmplare tare grea. Stătea cu fereastra deschisă, mi-o spus bărbatu-miu, și asculta cât îi

ziua de lungă patefonul: el o vedea dimineața când trecea la lucru. „Frumoși copii o avut, parcă-i văd. Îi știu foarte bine, aveau ei niște biciclete, d-alea trei sferturi", spuse o altă femeie. Și, în sfârșit, trenul se apropie de Lugoj, intră în oraș, trecu pe lângă Casa Galbenă – unde fusese internat Binder – pe lângă parcurile spitalelor acum cufundate în liniștea nopții (ferestrele zăbrelite ale clădirii spitalului erau argintate de lună). Și iată că vacanța se sfârșise, frumoasa vacanță de primăvară, din care ei, liceenii, se întorceau acuma.

— Să intrăm la librărie, spuse mama. Să-i luăm copilului ce-i trebuie pentru școală.

— Zece maculatoare, zece caiete, hârtie albastră, peniță și cerneală, spuse vânzătoarea, în vreme ce pe o bucată de hârtie făcea socotelile.

— Paltonul ăsta e prea lung, își dădu cu părerea tata. Se împiedică în el când umblă, voi nu vedeți?

— Crește copilu, vreți să iasă din el? spuse Eva Nada, în vreme ce mesteca crema care se și prinsese puțin pe fundul crătiții și mirosea a ars.

— Ai lăsat-o să se prindă, sare mama. Așa-i dacă, în loc să mesteci, tot timpul căști gura la noi. Cine a cerut părerea dumneatale, cine te-a întrebat, că te amesteci în vorbă?

— N-o prins nici un gust, spuse Eva Nada, lingându-și degetele de cremă.

— Mă îmbolnăvesc când văd cum îți bagi degetele în cremă. De câte ori să-ți spun?

— Lasă, doamnă, că n-o fi foc. M-am spălat pe mâini, ai văzut și dumneata. Am mâinile curate, nu fi așa pretențioasă, știu că...

— Nimic nu se prinde de dumneata. Degeaba te învață omu. Pe o ureche îți intră și pe cealaltă îți iese.

— Trebuie să luăm peniţe d-alea cu două mii de lei, spuse Andrei. Astea-s proaste şi nici nu ţin mult...

— Ar trebui să-i îmbraci tu caietele, îi spuse mama, tatei. Să fie îmbrăcate frumos, asta face impresie bună.

— Şi vezi, spuse mama, să nu pierzi mănuşile, pune-le întotdeauna în buzunarul de la palton, când le scoţi, şi fularul, de câte ori să-ţi arăt cum să-l pui la gât, strâns în jurul gâtului, că altfel degeaba îl porci, la nimic nu foloseşte, ţi-am spus că acum, după operaţia de amigdalită, gâtul rămâne o vreme foarte sensibil, trebuie să ai grija să nu bei apă foarte rece, ţine-o puţin în gură înainte de a o înghiţi şi la fel să faci cu ceaiul, lasă-l puţin să se răcească, dacă-l bei prea fierbinte îţi strici dinţii, care şi aşa nu-i ai prea sănătoşi, şi dacă te doare măseaua aia din nou, du-te la doctorul şcolii, trebuie să aveţi un dentist la şcoală...

— Doamnă, cred că nu avem destule sticle în care să punem marmelada. Cred că ar mai trebui spălate vreo două.

— Şi tu eşti cam rău de gură, eu te ştiu, vezi să nu te prinzi cu băieţii mai mari, că ei n-au grija ta, una două te iau la bătaie, şi lacătul care ţi l-am luat pentru dulap nu ştiu cât e de bun, i-am spus lui taică-tu să-ţi ia altul, că te trezeşti cu dulapul spart şi fără nimic în el, c-am auzit eu că la internat se fură, asta cât stai la internat, până ţi-om găsi o gazdă, dacă om avea putere să te ţinem în gazdă, că aştia cer mult, fără un porc gras pe trimestru nici nu se uită la tine, şi vezi când se lasă geru şi începe să cadă neaua, laşi pantofii, că intră apa în ei, ştii tu cât eşti de sensibil la picioare, iei bocancii şi ciorapii groşi de lână peste cei de bumbac, aşa n-au cum să te roadă, şi sfetărul ăla care nu-ţi place să-l porţi şi aşa, asta până prind eu puţină vreme să-l stric pe a lui taică-tu, din lână de merinos şi-ţi fac ţie unu din el, şi nişte mănuşi,

și poate și un fular, dacă rămâne destulă lână, și vezi întâi să mănânci carnea de pui că se strică, carnea de porc s-o ții fără grijă că-i afumată, periuța de ghete e în cutia în care au fost prăjiturile, să nu uităm să-ți luăm cremă maro pentru bocanci, că neagră pentru pantofi ai, și ai grijă să nu-ți fure careva cheia, ține-o legată la gât, așa nu ți-o fură nimeni și nici de pierdut n-o pierzi...

— Ar trebui puse găluștile de gris, numai că dumneavoastră ați uitat să le faceți, spuse Eva Nada.

— Și să ne scrii în fiecare săptămână, spuse mama. Cine știe când om putea să mai venim la tine. Trenu am auzit că se scumpește iară, cinci sute de mii un bilet, cine are bani să-i strice pe tren, numai dacă am avea norocu să vină unchiu-tu Ion cu căruța, dacă o avea vreun drum la oraș, că așa mi-o fi tare greu fără line, să nu te văd până la Crăciun, spuse mama și începu să plângă. Că așa mic și prăpădit cum ești toți o să se lege de tine și tu nu știi cum să te porți cu străinii, că n-ai mai fost până acum printre străini, și vezi, dacă se rup pingelele la pantofi, mi-i trimiți acasă prin cineva, prin tata lui Jurma sau prin domnu Drăguțoiu când vine la Dan. Să nu umbli cu ei rupți, că intră apa și-ți îngheață picioarele. Și acum, cât timpul se mai ține frumos, te mai acoperi cu pătura lor, da când se schimbă vremea iei duna din dulap și te acoperi cu ea.

— Cu marmelada asta, care a mai rămas, facem niște colțunași, că tot îi plac lu domnu, spuse Eva Nada.

— S-a îmbolnăvit cât a stat la internat, doamnă. Ne-a fost frică de tuberculoză, l-am dus la doctor, la oglindă, să-l vadă, la Grün, care am auzit că-i foarte bun și are un aparat nou, acu toți se duc la Grün care are o faimă bună, nu, nu-i oftică, ne-a spus, numai că e tare slăbit băiatu, ar trebui să-i

găsiți o gazdă, și atunci mi-a dat adresa dumneavoastră, ne-a spus că ați mai avut copii în gazdă și nu cereți chiar așa de mult, ca alții, dormeza asta e minunată, nu-i îngustă, încape, cum să nu încapă, nu vedeți cât e de mic? seamănă pe mine, nu pe taică-su, așa s-a nimerit, ce să facem, da numai pe el îl avem, așa a fost, bolnăvicios de mic, cred că nu există boală pe pământ pe care el să n-o fi avut, în vara trecută a fost bolnav de icter, dar într-o formă destul de ușoară: văd copilu că stă rezemat de fântână, pe jumătate adormit și m-apuc să-l cert că-i leneș și că nu-mi aduce apa, dar când îl privesc mai de aproape, are ochii galbeni ca ceara; tu ai gălbenare, strig la el, era bolnav săracu, numai de scos apă nu-i ardea lui. Cu o vară trecută zăcuse toată vremea, bolnav de scarlatină, am crezut atunci că moare, avea zilnic treizeci și nouă, patruzeci de grade, scarlatină cu complicații grave, am avut noroc c-am dat peste un doctor foarte conștiincios, ziua și noaptea venea la copil, vorbea aiurea săracu, se ridica din pat, ardea ca o sobă aprinsă și începea să spună tot felul de vorbe care nu aveau nici un înțeles.

— A fost brânza dulce, de aia au ieșit colțunașii așa buni, spuse Eva Nada.

Și atunci căzu cea dintâi ninsoare din acel an, râul cel mare din mijlocul orașului îngheță, și era o ninsoare timpurie, frunze mari, aurii și aproape transparente, strălucind în soarele înghețat, cădeau pe zăpada vineție în ceasul asfințitului, numai râul era de un cenușiu murdar, și castanele cădeau cu pocnete surde pe zăpadă, și acolo, pe scenă, zăpada începe să cadă în vreme ce Craii își țin cu mâna bărbile să nu se desprindă, bucățele minuscule de

hârtie sau poate chiar conferii aruncate cu o mână sigură, de domnișoara profesoară Barbăroșie, care sta cocoțată acolo în culise, pe o scară, și păstorii, care se pregătesc să intre în scenă, văd picioarele groase și chiloții roz ai domnișoarei, și de emoție aproape c-au uitat rolul, și e atâta hârtie lucioasă și creponată în jur, atâta risipă de hârtie, încât parcă întregul pământ, în cinstea sărbătorilor, s-a împodobit cu toate culorile posibile, mai ales culori vii și strălucitoare!

— Mie îmi face rău la stomac marmelada, doamnă, spuse Eva Nada. Mă arde pe dinăuntru și-mi vine mereu să beau apă după ea, o fi ea bună, dar nu-mi priește, ce vreți să fac?

— I-am cusut pe fiecare lucru de-al lui câte un monogram, spuse mama. Când dă cămășile și chiloții la spălat, să nu se piardă.

— Am văzut eu cum le spală, spuse vecina. După trei spălături de-astea de-a lor se fac dârză, adaugă ea stând cu mâna pe clanța ușii, gata de plecare.

— I-am cusut săptămâna trecută, spuse mama, niște izmene lungi, cu toate că nu-i place să le poarte, zice că-l rod între picioare, se opărește, merge crăcănat și râd copiii de el.

— Ați uitat de prăjitură, doamnă, spuse vecina. Nu știu, mi se pare mie, adăugă ea, sau miroase într-adevăr a ars?

— S-ar putea să se fi ars, spuse mama înfricoșată. Cuptorul ăsta, de când l-am căptușit din nou, nu mai arde ca lumea, se încinge prea repede, explică ea și se aplecă să vadă ce se întâmplă cu prăjitura din cuptor, și între timp vecina lăsă mâna de pe clanță, mai făcu un pas spre interiorul odăii, îndepărtându-se de ușă.

— Unde ați găsit zahăr pentru prăjitură? întrebă ea în șoaptă, în timp ce mama închide ușa cuptorului.

— Am o rețetă minunată de plăcintă cu mere, și fără zahăr, spuse mama. Merele trebuie însă să fie, bineînțeles, foarte dulci.

— Normal, spuse vecina și se așeză pe scaunul din mijlocul bucătăriei.

— Să vă dau o bucată de hârtie și creion, spuse mama, ca s-o scrieți.

— Da, spuse vecina și cu vârful creionului dat de mama își scărpină rădăcina părului, în ceafă. Nasturii de la pulovărul gros de lână i se descheiară singuri și după ce termină cu scărpinatul, cu dosul mâinii celeilalte, în care avea hârtia, abia își ascunse un căscat.

— Poate îi fac lui al meu, spuse ea jumătate căscând jumătate vorbind, cuvintele ieșind, din cauza asta, destul de pocite din gură, un ștrudel de-ăsta, duminecă, îi fac și eu o surpriză cu ocazia evenimentului.

— Care eveniment? întrebă mama, mult mai atentă la prăjitura scoasă de ea, între timp, din cuptor, decât la conversație.

— Nu v-am spus că le-au dat uniforme noi? Să-l vedeți acum pe-al meu, spuse femeia al cărei soț era plutonier, arată ca un gheneral. Dar știu că le-au dat uniforme frumoase, adăugă ea, foindu-se pe scaun.

— Asta așa-i, spuse mama, prea puțin atentă la conversație.

— Arată și bine, ce-i adevărat e adevărat, spuse vecina. „Eu sunt bărbat impozant, dragă", așa îmi spune de câte ori discutăm despre asta.

— Da, spuse mama, cinci cămăși groase, bune pentru iarnă, cred că-i ajung, numai cu ciorapii stă destul de rău, dar ciorapi i-om cumpăra la oraș, când ajungem, îi trebuie

și niște mănuși, măcar că știu că le pierde, îmi vine să i le leg de gât, da zice că îi este rușine să le poarte legate, râd colegii de el. Știu eu ce mâncare se dă acolo, la internat, varză și iar varză, că anu ăsta nici n-au prea fost cartofi, și el de varză nu se atinge, tuberculoza dă în el, într-un an îl bag în pământ, bolnav de tuberculoză.

— Douăzeci de borcane de marmeladă au ieșit, doamnă. Parcă asta de pe fundul căldării are puțin gust de cocleală, spuse Eva Nada. Luați o linguriță și gustați, poate numai mi se pare mie.

— Îi dăm un cojocel pe dedesubt, spuse mama, să nu-l tragă în trăsură, și n-ar fi rău să luăm și sacu de picioare. Până ajungem la oraș, fără sac îi îngheață picioarele.

— Aseară, când a venit acasă, abia se ținea pe picioare, săracu, de ostenit ce era. explică vecina. Îi erau mâinile roșii și jupuite. I-au prins pe ăia, doamnă, spuse ea în șoaptă, ăia care au pus focurile alea în primăvară, că nu putea omu dormi de atâtea incendii. Atâta i-au bătut, până au recunoscut. Niște amărâți de refugiați. O țineau una că nu ei, că așa și pe dincolo, până când, de atâta bătaie, n-au avut ce face, au trebuit să recunoască.

— Le leg, doamnă, spuse Eva Nada. Numai să se răcească puțin că așa îmi frig degetele, știți ce-am pățit anu trecut cu...

— Și să ne scrii în fiecare săptămână, spuse mama. Și când îți lipsește una, alta să scrii imediat, noi îți facem rost și-ți trimitem prin domnii Drăguțoiu sau prin altcineva.

— Mă, voi să nu mă mințiți pe mine, că voi ați pus focul, spuse plutonierul, mișcându-se fericit în uniforma lui nouă.

— Și ei, nu, că nu l-au pus ei, spuse soția plutonierului, și mai luă o prăjitură.

— Murim de foame, domnii plutonier, spuse femeia şi începu să plângă. Numai de foc nu ne arde nouă. Trei copii am avut, domnii plutonier, şi toţi au murit de foame.

Omoraţi-ne şi pe noi, că nu-i păcat. Tot nu mai avem de ce face umbră pământului. Că la noi în Moldova e mare foamete, domnii ofiţer. Mor şi vitele şi oamenii.

— Noi suntem moldoveni, domnu plutonier, spuse femeia, şi când plutonierul o lovi rămase nemişcată, nici un muşchi nu i se clinti pe faţă, noi nu avem nimic cu nimeni. Şi bărbatul se puse în faţa ei, ca să-l lovească pe el.

— Noi nu am dat foc, domnu plutonier, spuse bărbatul.

— Greu i-a fost lui bărbatul meu până să-i facă să recunoască, da ştii, doamnă, cum e el, când îşi pune ceva în cap, nu i-o scoţi cu una cu două, îi tare încăpăţânat, aşa sunt toţi din familia lui, oameni care nu-i scoţi dintr-a lor. Şi, pe deasupra, trebuie să-şi arate şi el devotamentul, că pentru asta i-au dat uniformă nouă.

— Dacă vrei, îţi las cojocul ăsta, spuse mama, să-l iei noaptea peste cămaşa de noapte, când ţi-o fi frig. Că ştiu eu cum e la internat, pe la douăsprezece noaptea se stinge focul şi se face o gheţărie, că-ţi îngheaţă aburul în gură. Şi pe deasupra te mai şi dezveleşti, duna aia e tare alunecoasă, alunecă de pe tine, şi cum eşti transpirat poţi răci foarte uşor.

Şi mama, în paltonul ei nou e foarte mândră, arată ca o fetişcană. Cerul cenuşiu al zilei de iarnă atârnă ameninţător şi sumbru pe umerii ei firavi, şi după plecarea ei în spălătorul cu oglinzi murdare şi sparte, un băieţaş cu picioarele subţiri, în pantalonii largi ca nişte fuste, îşi şterge ochii, să nu se vadă că a plâns, şi la poliţie, în acelaşi oraş, un bărbat şi o femeie, bătrâni amândoi, stau în faţa ofiţerului

care îi întreabă privind undeva pe deasupra lor, evitându-le privirile – ochii aceia în care foamea și spaima se amestecau ciudat, luându-le aproape orice strălucire omenească – îi întreabă, deci privind în altă parte: „Voi ați dat foc la clăile cu fân, prin urmare?" „Da", spun amândoi într-un glas, cu o voce care, la fel ca uitătura, e lipsită de orice expresie. „Și de ce ați făcut-o?", întrebă ofițerul. „Din dușmănie", spuseră bătrânii. Și abia acum ofițerul îi privi, o roșeață puternică îi urcă în obraz – „De ce mințiți, oameni buni?", spuse el încet și, ca să nu-i mai vadă, se întoarse cu spatele la ei, se uită pe fereastră. „Așa ne-a spus domnu plutonier să spunem", spuseră ei din nou, vorbind iar amândoi în același timp.

— Ca omu să mărturisească trebuie să-l strângi cu ușa. Și când mărturisește, n-ai cum să știi dacă de frică minte sau spune adevărul. Ce vină are bărbatu-meu în toată chestia asta? spuse soția plutonierului, în timp ce ieșeau din sala de cinematograf.

— Păi am știut noi că suntem nevinovați, spuseră moldovenii, uimiți, de parcă acum ar fi descoperit acest lucru, simțind cum li se ia de pe umeri o vină în care și ei înșiși începuseră să creadă.

În curtea școlii se descărcau niște saci cu fasole și cartofi, și bucătăresele cu picioarele groase și fundul mare se opinteau din greu, gâfâind asudate, să-i tragă până la gaura neagră a pivniței. Iar cei doi moldoveni, soțul și soția, după ce le dăduseră drumul de la poliție, abia târându-și picioarele de osteneală și foame, intrară în prima ogradă care le ieși în cale. „Poate aveți niște lemne de tăiat, doamnă", strigă femeia cu o voce care întinerise parcă deodată, prelungă și ascuțită, o voce plină de speranță și răbdare (bucătăresele

din curtea şcolii în timpul ăsta se certau între ele). Începu o ploaie măruntă şi deasă, şi bărbatul şi femeia, în curtea în care li se dăduse de lucru, trăgeau cu nădejde la firiz, iar ploaia, persistentă, le ajungea până la piele. Ei erau prea încălziţi însă, prea bucuroşi c-au găsit de lucru şi că în felul ăsta vor câştiga un ban cu care să-şi cumpere o bucată de pâine, ca să mai simtă umezeala şi frigul. Trăgeau la firiz privind în pământ, la rumeguşul care se aşternea ca un nisip fin sub picioarele lor.

Aşa arăta Andrei în primele clase de liceu: ras în cap, numărul cusut pe mâna stângă, bocanci cu ciorapi de lână, pantaloni scurţi, adică trei sferturi, (el venise de la ţară, şi croitorul care îi croise manifestase tendinţe conservatoare), şi nişte picioare subţiri, atât de subţiri încât le-ar fi stat mult mai bine ascunse.

Andrei, un băiat de unsprezece ani, care nu voia să crească. „Unii copii se smulg dintr-o dată pe la paisprezece ani, nu are pe cine semăna aşa", spune tanti Felicia. Şi purta pulovere din lână ordinară, care îl făceau mereu să se scarpine. „Aşa sunt vremurile, spune verişorul lui primar, cel care fusese indiferent la splendoarea lunii. Aşa sunt vremile, purtăm şi noi ce avem." Vremurile însă trepidau de entuziasm! La şcoală Andrei învăţa poezii despre armatele victorioase: „Să ne umflăm piepturile ca bureţii şi să strigăm când vor trece băieţii, slavă..." „Mai mult entuziasm!" striga învăţătoarea, şi atunci Andrei îşi umfla pieptul cât putea mai care, intra în pieptul lui tot entuziasmul din lume şi profesoara de română, transfigurată de emoţie, îl aplauda, în sfârşit! În clasa întâi de liceu, Andrei declamase însă altfel de poezii, versuri duioase despre ieslea lui Iisus şi despre fânul din iesle. „Cad fulgii mari încet zburând şi-n casă arde

focul", declama în șoaptă Andrei pe scena goală, în vreme ce craii își puneau bărbile în culise, și le lipeau cu gumă arabică, iar fetele de la pedagogică, mirosind a transpirație, fetele cu coapsele plinuțe, femeiuști pe jumătate, cu sânii bine strânși în rochia din satin alb, nu prea curat, pentru că aceeași rochie îmbrăcase „îngerii" din anul trecut, fetele chicoteau misterioase prin colțuri, îmbrăcându-se pe ascuns, să nu fie văzute de băieții din clasele mai mari, care cântau în cor. Și uite-o pe Ingheborg care e foarte tristă și plânge, pentru că nici unul din costumele de îngeri, cusute cu multă migală de fete în orele de croitorie, nu e potrivit pentru ea. Toate costumele acelea albe, imaculate, din tul, hârtie creponată și paiete erau mult prea înguste pentru sânii ei mari, care crescuseră peste vară nepermis de mult, încât zadarnic se căznea chiar domnișoara Barbăroșie să-i închidă fermoarul, la spate. Se dezvoltase prea mult în ultima vreme (cum se exprimase chiar domnișoara profesoară), ca să mai poată intra în corul binecuvântat al îngerilor, care cântau, e adevărat, nu prea la unison (profesorul de muzică umblase tot timpul beat în ultimul trimestru și făcuse foarte puține repetiții cu fetele), nașterea pruncului în ieslea cea săracă. Ea rămase într-un colț să-și plângă durerea, în vreme ce, printr-o mică gaură făcută în decor, Andrei privea mut de admirație craii bărboși de pe scenă, și steaua de deasupra, un bec mare și roșu, care, când se stingea, când se aprindea la modul cel mai simbolic cu putință. Andrei, acest băiețaș slăbuț care străbătea, tremurând de frig, acele vremi pline de entuziasm.

— Toată noaptea n-am dormit, doamnă, am avut așa, un fel de greață de la stomac, o fi fost de la prăjitura aia

care mi-ați dat-o, că mie mi s-o părut că-i cam veche. Da am mâncat-o, că așa sunt eu, lacomă, bat-o Dumnezeu de lăcomie s-o bată, spuse Eva Nada.

— Și eu sunt tare ostenită, spuse mama. I-am spus lui domnu să plecăm mai repede de la bal, dar cine să se poată înțelege cu el când începe să petreacă? „De ce să plecăm, dacă ne distrăm", zicea de câte ori îl trăgeam de mânecă. Iar acum îmi vine să cad din picioare de ostenită ce sunt, și spre dimineață mi s-au cam umflat picioarele, îmi venea să arunc cât colo pantofii ăștia nenorociți, se plânse în continuare mama.

— Lasă-i, doamnă, și dă-mi să-ți frec puțin picioarele, că s-o oprit sângele, de-aia te dor, de-aia s-or umflat, spuse Eva Nada.

— Cred că domnu s-a culcat, că nu-l mai aud, spuse mama, descălțându-se cu o mână, iar cu cealaltă ascunzându-și un căscat.

— Asta-i sigur, spuse Eva Nada. Că-l știu eu pe domnu, el trebuie, fie ce-o fi, să-și facă porția de somn. Tot mă uit la dumneata, doamnă, ce picior mic poți să ai, așa ceva n-am mai văzut.

Mama zâmbi, auzind-o, amintirii altor complimente pe care le primise probabil în noaptea aceea.

— Și cum o fost, doamnă? întrebă Eva Nada. Povestiți-mi și mie cum o fost la bal, că nu mai pot de curioasă, să știu cum v-ați distrat.

— Cred că mi s-au umflat picioarele c-am dansat prea mult, spuse mama și căscă din nou.

— Că dumneavoastră sunteți tare pricepută la asta. Nimeni nu vă întrece, spuse cu admirație Eva Nada. V-am văzut eu la nunta lui Serafim, că tot am stat și m-am crucit

de unde știți să jucați într-atâtea feluri și așa de frumos. Poate pentru că sunteți așa de ușoară. Omu ușor se mișcă fără greutate, nu un tanc, cum mi-s eu.

— Cred că o apă fierbinte n-ar strica, spuse mama, mișcându-și în toate părțile degetele de la picioare, să și le dezmorțească.

— Chiar cum ați spus, doamnă, spuse Eva Nada. O și am pregătită. Am vrut să spăl vasele cu ea, da nu-i nimic, că pentru vase încălzesc eu alta, repede-i caldă.

— Ți-am spus să nu le mai lași nespălate seara, spuse mama cu o voce moale, din care lipsea orice umbră de imputare.

— Lăsați, că le spăl, spuse repede Eva Nada. Abia ați venit acasă că și începeți, ba că aia nu-i bine, ba că aia, se simți deodată jignită Eva Nada.

— Tare mai e bună apa fierbinte, spuse mama și ochii i se închideau de somn. Auzi că domnu a și început să sforăie. A băut cam prea mult vin, tot timpul i-am făcut observații, dar n-a vrut să mă asculte, spuse mama cu o umbră de nemulțumire în glas.

— Lăsați-l pe domnu, că o fi mort de oboseală și povestiți-mi mai bine și mie cum a fost la bal, spuse Eva Nada, luând ligheanul cu apă de sub picioarele mamei, care se și roșiseră ușor.

— Las că-ți povestesc mâine când mă scol, spuse mama și se ridică să se ducă la culcare.

— Și de ce stați așa, unul în poală la celălalt? întrebase Eva Nada după vreo săptămână, descoperind fotografiile făcute în noaptea aceea la bal și pe care mama le ascunsese într-un sertar, să nu le găsească nimeni, jenată probabil de frivolitatea lor, considerându-le, desigur, deocheate. Ce fel

de bal o mai fi şi ăsta în care stau unii la alţii aşa în poală? se vede că aşa-s balurile astea la fabrică, am auzit eu că domnii se distrează tare frumos la balurile astea, adăugă ea.

— Ne jucam de-a „baba rădăcina", spuse mama şi se roşi toată, încercând să smulgă fotografiile, dar Eva Nada nici nu se gândea să le dea drumul.

— Şi cum e jocul ăsta, doamnă? întrebase ea curioasă peste măsură. Oamenii se distrează şi ei cum pot, nu-i nici o ruşine în asta, adăugă ea, aşa, ca s-o liniştească pe mama.

— Aşa e omul la chef, dă în mintea copiilor, se scuză mama la rândul ei.

— Nu ştiu cât o fi de copilăros jocu ăsta, aşa unu în poala altuia, şi nici care cu nevasta lui, schimbă Eva Nada deodată tonul, făcând mare zgomot cu linguriţele pe care le aruncă în apa fierbinte din lighean. Apoi se întoarse la fotografii să le mai privească o dată. Dintre toate doamnele astea din fotografie, dumneata eşti a mai frumoasă, spuse ea. Doamnă, fie-mi iertat că întreb, da în păr ce ai, rogu-te? Că parcă ai legat ceva în păr, dacă văd eu bine?

— Prostii, spusese mama. Nişte şerveţele de hârtie, pe care mi le-am pus, aşa, ca pe nişte fundulițe. Ca să mă distrez.

Eva Nada stătea aplecată deasupra ligheanului fără să scoată o vorbă. Mama nu-i vedea faţa.

— Nu te strâmba atâta, spuse mama. Parcă dumneata n-ai petrecut cât ai fost tânără?! Aşa-i tinereţea, spuse mama.

— Aşa-i, spuse Eva Nada...

— N-ai voie să râzi cât ţine jocul ăsta, spuse mama, în vreme ce Eva Nada spăla tacâmurile, făcând mult zgomot, aparent neatentă, dar în realitate numai urechi, stau toţi în

poală unul la celălalt și cineva pune întrebări. Trebuie să ții amândouă mâinile pe un baston și, indiferent ce zice cel cu întrebările, tu trebuie să rămâi serios și să răspunzi, n-ai voie nici măcar să zâmbești. Doamne, ce ne-am mai putut distra!

— Și întrebările cine le punea? întrebă Eva Nada. Cine era cu întrebările?

— Drăguțoiu, spuse mama... Vezi că furculițele alea numai șterse nu sunt.

— Las că se usucă ele și singure, spuse Eva Nada.

— Ți-am spus că nu-i bine să le lași ude, că ruginesc, spuse mama.

— Cred că ați fost cea mai prima, din câte doamne or fi fost acolo, spuse Eva Nada. Din ce-o fi rochia aia a dumneatale, doamnă, că așa un material frumos, ceva rar!

— E din mătase amestecată cu lână. Material de dinainte de război, spuse mama.

— Și nevasta lui Binder cum era îmbrăcată? C-am auzit că se poartă tare măreață. Am auzit c-o dor mâinile de cât aur poartă pe degete, așa o fi? Și-am auzit că-i cu burta mare! O fi adevărat sau lumea nu are ce face și vorbește?

— Până acum nu se vede, spuse mama... E drept că s-a mai îngrășat puțin, dar, ce vrei, vârsta. Are patruzeci și cinci de ani trecuți și când o vezi zici că abia a împlinit treizeci, așa bine arată. Femeie care a trăit bine, n-a avut necazuri s-o consume. Mi-a admirat rochia. Mi-a spus că garnitura de dantelă, care mi-am pus-o special pentru bal, se potrivește foarte bine. Și mi-a zis că are o rochie din dantelă franțuzească foarte asemănătoare cu dantela de la rochia mea, asta, așa, ca să-mi facă plăcere, că ce rochii are ea n-am să ajung eu să port vreodată.

— Umerii se poartă mai drepți, spuse doamna Binder. Trebuie să-i spui croitorului să-ți facă alți umeri, spuse ea, încercând să ridice puțin umerii de la rochia mamei.

— Tot m-am uitat și nu mi-a venit să cred ce păr frumos poate avea la vârsta ei. Galben ca mierea și nici un fir de păr cărunt, își dădu cu părerea Eva Nada.

— Așa-i părul meu, cum să mi-l oxigenez, spuse cu mândrie doamna Binder. Când eram mult mai tânără, era mult mai deschis, avea color foarte deschis. Așa cum sunt acuma sunt mai frumos, adăugă ea, și din nou îi zâmbi mamei, așa cum zâmbești unei fetițe căreia i-ai dat o ciocolată și ea îți mulțumește.

— Pare puțin mai împlinită, e adevărat, spuse mama, dar la vârsta ei e normal să înceapă să se îngrașe. Să arăt eu la anii ei, cum arată ea, aș fi fericită.

— Nu te plâng eu pe dumneata, spuse Eva Nada. Dumneatale la vârsta ei o să arăți de zece ori mai bine, asta-i sfânt. Eu nu vorbesc prostii, așa să știți. Știu eu ce spun.

— Nu te mai linguși atâta, că de săpat în grădină azi tot nu scapi, spuse mama.

— Să așteptăm o picătură de ploaie, doamnă, eu așa zic, că acum pământu e tare ca piatra.

— Nu mai așteptăm nimic, spuse mama. De o săptămână și mai bine tot așteptăm. Ne-o fi de ajuns.

— Și rochia e în așa fel croită că nu se vede că e însărcinată, spuse mama, iar Eva Nada spuse că, oricum, ea rămâne la părerea că e mai mare rușinea ca o femeie să aibă copii la vârsta ci, apoi, cu mâna ei mare și neagră încercă apa din lighean, să vadă dacă era destul de fierbinte.

— E prea fierbinte, doamnă, spuse. Iar spargem paharele și ne ceartă domnu.

Și mania povesti cum soția directorului a servit-o cu dulceață din niște farfurioare albe, din porțelan de Boemia, el mi-a cerut-o, el mi-a cerut să fac un copil, spusese doamna Binder și l-a arătat atunci pe Hitler, că-l avea pe perete, spuse mama, și pe bufet avea așa o cutiuță de argint cu o lucrătură foarte fină și când a văzut că-mi place mi-a explicat c-o primise cadou de la Binder, la un Crăciun, înainte de căsătoria lor, cu mulți ani în urmă. Cutiuța aceea avusese un mecanism, acum era stricat, și de câte ori o deschidea se cânta începutul unei colinde.

— Crăciunul la noi în familie! spuse doamna Binder. Uite, de câte ori îmi amintesc, îmi vine lacrimi la mine. Așa ceva minunat și de greu povestit, așa ceva de sentiment!

Dar vitrina Biedermeier nu era un Biedermeier autentic, e o imitație după a dumneatale, îi spusese ea mamei (mama cumpărase sufrageria de la niște evrei scăpătați, în aceeași vară) și mama, flatată la culme, se roșise toată, vai, doamnă, spuse, sunteți foarte amabilă, și nemțoaica, umblând greoaie prin cameră, era în luna a șasea, o convinsese că acesta era adevărul adevărat, și mama o întrebase dacă vrea să fie băiat sau fată, bineînțeles că băiat, spusese nemțoaica, Germania are nevoie de bărbați curajoși cu care să cucerească întreg pământul, iar tacâmurile erau toate de argint și cu monogramă, povesti mama mai departe, iar Eva Nada încercă din nou apa cu mâna ei uriașă și neagră și spuse:

— Acum e numai bună.

Iar mama spuse:

— Ți-am spus să nu pui atâta sodă!

— Te zgârcești și dumneatale la sodă, spuse Eva Nada.

Și după aceea s-a stins lumina, era o alarmă aeriană și cât au stat pe întuneric doamna Binder a început să-i povestească mamei cât de frumos era Crăciunul la ei în Germania, ce pom minunat și cu bomboane foarte multe, cinci, șase kilograme de bomboane, și cu globuri uriașe și toată familia se aduna în jurul pomului și tata cânta la început, el singur, *O Tannenbaum*, doar spre sfârșitul cântecului mama îl secunda cu multă timiditate, și că băieții n-au fost în Germania decât când au fost mici, și acum nu mai țin minte, și că ar vrea să facă o lungă călătorie cu ei prin toată Germania, dar că acum e război și acest lucru nu era posibil, și Andrei și-i amintea cum treceau ei prin dreptul gardului de sârmă pe biciclete trei sferturi, mici Lohengrini, blonzi, cu ochi albaștri, cel mai mic, Tuți, zâmbind tot timpul, și dincolo de gard, tufișurile cu smeură, și dincolo de grădină, cisternele mari, vopsite pestriț pentru camuflaj, și în timp ce doamna directoare povestea despre frumoasele Crăciunuri din orașul ei natal din Suabia, avioanele zburau undeva sus, în cerul negru și de nepătruns, le-am făcut anul acesta pantaloni lungi, spuse doamna Binder și acum zgomotul avioanelor aproape că nici nu se mai auzea, Tuți nu vrea să-i poarte, zice că-l împiedică la pedalat, e un copil foarte capricios, probabil l-am răsfățat prea mult, de mic, a fost destul de bolnăvicios, am fost din cauza asta foarte blândă cu el, în schimb, soțul meu e foarte sever cu băieții, pe el îl ascultă, dar nu cred, spusese ea și zâmbi, să-l iubească cât mă iubesc pe mine, dar e vremea, nu-i așa, să fie crescuți într-un spirit cât mai bărbătesc, războiul s-ar putea să mai dureze foarte mult, vor pleca pe front, nu-i așa?

— Trebuie sacrificiu, spuse. Trebuie mult sacrificiu, repetă ea mișcându-și cu gravitate în toate părțile frumosul ei cap blond.

— Poți să mă bați, doamnă, dar iar am spart un pahar, spuse Eva Nada și rânji cu gura ei mare și știrbă de femeie bătrână și bună.

— Ai îmbătrânit și te-ai cam ramolit, spuse mama.

— Bată-le Dumnezeu de mâini, spuse Eva Nada.

— Capu e de vină, nu mâinile, spuse mama.

— Ai dreptate, doamnă. Așa o fi. Capu meu prost.

Și în timp ce stăteau de vorbă băieții intrară în odaie erau transpirați amândoi, frumosul lor păr blond era năclăit de sudoare. *Guten tag*, spuseră amândoi opriți în dreptul ușii și tropăind, sărutați mâna doamnei și vorbiți românește, le spuse doamna Binder, dar mai întâi spălați pe mâini, Dumnezeule, cum arătați, ar trebui să cert la voi că veniți așa de târziu acasă, dacă tata ar ști, dar profitați de bunătatea mea, mă obligați să mint.

— Mult crește ei, nu-i așa? întrebă doamna Binder.

— Mamă, strigă Tuți din baie, mi-a luat prosopul și nu vrea să mi-l dea, spune-i să-mi dea prosopul. Dracu să te ia, veni o înjurătură pe românește, din baie. Dumnezeii mă-tii.

— Copiii astea din fabrica tot vorbe urâte învață la ei, spune doamna Binder.

S-au liniștit repede și, după un timp, mama îi auzi în odaia alăturată exersând la pian. Cel mare are mult talent, îi explica doamna Binder, cel mic însă e complet afon, toate eforturile lor de a-l face să cânte au fost zadarnice, se pare că are o înclinație deosebită pentru tehnică, anul trecut și-a făcut un aparat de radio cu căști singur, și la școală notele cele mai bune le are la partea științifică, probabil o să fie inginer, la fel ca taică-su, și, după moartea lor, Andrei se întrebase ani la rând, ce se întâmplase oare cu bicicletele lor trei sferturi, minunatele lor biciclete, frumos nichelate, poate

că le păstraseră pentru cel nou-născut până o să crească, nu cred, spusese mama, nu cred că pentru copilul ăsta al ei să mai păstreze ceva, s-a întâmplat ceva cu ea după moartea băieților, nici să se uite nu vrea la copilul ăsta nou-născut al ei, îl crește Freulein, nemțoaica aia a lor, îl alăptează artificial, dacă n-ar fi probabil femeia aia, ar muri săracul copil.

— Te rog, Dumnezeule, încetează, nu-i o oră potrivită de cântat la pian. Ți-am spus să exersezi dimineața, nu seara, mai ales când avem și oaspeți. Mă doare capul, încetează odată.

— Ceva i s-o stricai la cap, ascultați-mă pe mine, doamnă, spuse Eva Nada.

— Paharele alea numai șterse ca lumea nu sunt, spuse mama.

— Ba că și dumneatale nimica nu-ți place, pe sufletul meu. Prea ești pretențioasă. Prea strâmbi tot timpul din nas. Cine poate să-ți facă dumneatale pe voie?

— Am să-ți tai limba dacă mai vorbești așa urât cu mine, spuse mama.

— Și dumneatale prea mă dăscălești. Că dacă nu s-o prins până acum nimic de mine, nici de-acum nu se mai prinde.

— Iar nu te-ai șters pe picioare, când ai venit de afară, spuse mama. Acu fă bine și ia cârpa și șterge.

— Ba că n-am făcut eu, spuse Eva Nada. Să nu mă mai mișc de aici dacă alea-s urmele mele.

— Mamă, veni din nou din odaia cealaltă glasul înfundat al fratelui mai mare. Tuți s-a așezat cu fundu pe pian. Îl bat măr dacă nu se ridică. O să strice pianul. Și, în sfârșit, mama se pregăti de plecare, conversația continuă totuși un timp în picioare, pentru că cele două femei

ajunseră să discute o problemă deopotrivă de interesantă pentru amândouă, mama îşi luase o nouă stofă pentru taior, celofibră nemţească, foarte bună, m-a certat soţul meu c-am dat banii pe stofă, că nu prea avem, dar când am văzut-o n-am putut să mă abţin, spuse mama, da e foarte ieftină şi e genul de celofibră care se poartă acum cel mai mult, nu mergi toată ziua la oraş ca să prinzi o ocazie ca asta, da, nu-i un croitor prost, unul Mayer, stă pe strada Lugojului, la numărul patru sau cinci, nu-şi mai aducea aminte bine, o căsuţă galbenă cu trei ferestre la stradă şi cu o grădiniţă de flori în faţă, primeşte într-adevăr reviste din Germania, ultimele modele. Nu mă pot împăca, doamnă Binder, cu moda asta nouă, e atât de caraghioasă, spuse mama. Eu sunt şi foarte mică de statură, spuse ea, şi nu ştiu dacă umerii ăştia imenşi care se poartă acum mă avantajează. După părerea doamnei Binder însă ei îi stăteau foarte bine umerii aceia, o mai ridicau puţin. „O femeie cu un aşa siluet, spuse, poate purta orice." „M-am îngrăşat două kilograme, în ultima vreme", spuse mama arătând o mină panicată. Şi cu umerii ăştia aşa drepţi parcă era cocoşată, mâine se va duce la proba a doua, îl va convinge totuşi pe croitor să-i facă modelul puţin mai clasic, dacă e posibil, bineînţeles dacă îl va putea convinge, pentru că e un croitor care face totul cam cum vrea el, nu prea te ascultă. „Uitaţi-vă în jurnal, doamnă, va spune a doua zi croitorul. Uitaţi-vă ce umeri se poartă. Eu nu fac decât ce văd în jurnal." „În definitiv, soţul meu – îi spuse ea nemţoaicei, alunecându-şi mâna pe clanţa rece a uşii, nu are de ce să se supere. Închipuiţi-vă că anul trecut, de Paşti, mi-a ars cu ţigara taiorul pe care mi-l făcusem în mod special de sărbători." („Numai să nu iasă prea exagerat, totuşi, îi va spune a doua zi mama croitorului. Şi aşa am

avut destule discuții cu soțul meu. Până la urmă o să mă dea afară cu taior cu tot".) Iar doamna Binder remarcase și ea că e bine să fie omul foarte atent cu celofibra asta, pentru că e teribil de inflamabilă, se aprinde repede, a auzit că la un bal la Timișoara o femeie a ars cu rochie cu tot de la o țigară, apoi tot doamna director îi spuse că va trebui și ea să-și caute un alt croitor, pentru că avea un croitor de zece ani de zile, un foarte bun executant, e adevărat, nu cu prea multă imaginație, dar dacă îi spuneai un lucru îți executa exact cum i-l spuneai, avea o mână ca de chirurg, numai că a plecat cu întreaga familie în Germania, avea un frate acolo care a ajuns foarte mare în partidul nazist și l-a chemat la München să deschidă o mare casă de modă acolo, are și două fete care vor deschide și ele un magazin de modă feminină. („O idee poate mai scurt", îi va spune a doua zi, mama croitorului. „Aveți dreptate, doamnă, când aveți dreptate, eu execut, nu mă opun", și Andrei va fi uimit cum poate croitorul să vorbească în timp ce are gura plină cu ace cu gămălie.) Îi va fi greu, bineînțeles, să se obișnuiască repede cu altul, un croitor bun cunoaște cu timpul defectele și calitățile fiecărui corp, pe primele știe să le ascundă, pe celelalte să le scoată în evidență, e adevărat că de când e însărcinată nu și-a mai făcut nici o rochie, normal, în afara celei cu care era îmbrăcată, dar după ce va naște va trebui să-și transforme o mulțime de rochii care acum nu se mai poartă, să-și facă desigur și altele noi. „Ce să fac, spuse ea, eu foarte nebun după rochie. Multe, multe", spuse ea mișcându-și în toate părțile mâinile grăsuțe și cu pistrui.

— I-am văzut, doamnă, cum să nu-i văd, că doar eu i-am adus acasă. Am prins boii la car și când am ajuns la locu unde erau săracii, i-am întins pe niște paie care erau

cam ude, că plouase zilele alea tot timpul. Să fi văzut, ce-o fost acolo când am ajuns cu ei! Cel mic era neatins la față, că ziceai că doarme, și era frumos ca o icoană, păru galben, la fel ca mierea de stup. Și uite așa tot îl lua în brațe și-l săruta pe obraz, da el nimic. Mare jale, doamnă, așa ceva să nu-mi mai fie dat, să mă ferească Dumnezeu să mai văd cât oi trăi una ca asta, pe linia ferată morți amândoi, mitraliați de ăia din avion, cauciucul la bicicleta lu ăl mic tot găurit și ăl mare, cum a căzut, s-o lovit cu capu de linia ferată; în gât avea o gaură, să nu mint, poate ceva mai mică ca pumnu ăsta al meu; trei zile n-am fost om întreg, că mă întreba nevastă-mea ce am, m-o pripit prea tare soarele și m-am îmbolnăvit la cap, că umblu așa ca beat fără să pun o picătură în gură, că zilele alea numai soare n-o fost, a plouat tot timpul de dimineața până seara și de seara până dimineața, da ea, proasta, n-o băgat seama, și doamna lui directoru uite așa îl mângâia pe păr pe ăl mic, și era părul lung la el și tot creț, ca la o fată, și nu era galben la față, era roșu în obraz, aici să rămân dacă mint, numai ochii îi erau de sticlă, mai mare groaza să te uiți la ei. Eu mi-am luat frumos căciula și am plecat așa, pe furiș, ca să nu mă simtă nimeni că plec, că parcă n-am mai avut curaju ăla să stau și să mă uit, și cum mergeam prin sat, era cam pe timpul ăsta, și cădea o ploaie de-aia rece, de parcă n-ar fi fost vară, satul – gol. Și să-ți spun drept, doamnă, parcă m-o cuprins așa o durere în coșul pieptului. Că erau tineri săracii copii, ce aveau ei cu războiu ăsta, că i-o luat? mergeam cu caru și parcă ploaia aia s-o făcut și mai tare, și nu-mi venea și mie să plâng, ce să vezi, că n-am mai plâns de când or îngropat-o pe săraca maică-mea, fie iertată, și atunci m-am întâlnit cu moș Lulă, abia se ținea pe picioare, de betoc prăpădim, și opresc eu caru și-i spun: „Moș Lulă, păi

că să vezi ce şi cum, c-or murit copiii amândoi ai lui domn director de la fabrică; i-or mitraliat americanii cu avioanele". Şi ei de beat o înţeles pe dracu, numa se holba la mine cu gura căscată că-i intra ploaia în gură. „Cine? m-o întrebat, cine zici c-o murit, că n-am înţeles bine." „Ai lui dom director Binder, zic eu. Copiii neamţului, ăia care umblau cu bicicletele" „Cine?" mă întrebă el încă o dată şi-l văd c-o ia drept înaintea boilor, să cadă sub car, nu alta, cu o sticlă cu monopol în mâna stângă, şi când ajunge lângă podul de la notariat, gata, s-o şi făcut grămadă lângă pod, şi atunci m-o cuprins şi pe mine frigu, m-o fi ajuns udeala până la piele că numa aşa îmi clănţăneau dinţii în gură de frig. Atunci, ce să vezi, iar s-or auzit avioanele alea care i-or mitraliat pe copii, veneau de peste pădurea de la Zorani parcă; măcar că de când ţine războiul ăsta mă mai obişnuisem cu ele, măcar că de tânăr nu mai eram tânăr, ca să ţin atâta la viaţa asta, m-o cuprins aşa o frică, doamnă, mă crezi c-am lăsat caru în mijlocul drumului cu boi cu tot şi m-am ascuns sub podu ăla a lui Greluş? m-am înmuiat, nu m-or mai ţinut picioarele, că era gata să cad în apă, şi nici după ce-or trecut ele n-am îndrăznit să ies, că stau şi acum şi mă crucesc de unde o venit frica aia, că de fricos nu mă ştiu fricos, şi când am ieşit, boii o luaseră cu carul singuri spre casă, şi am fugit după ei să-i ajung, şi când am ajuns am strigat la nevastă-mea să deschidă poarta că eu...

Ştiu că sunt fierbinte, spuse Diter, stau puţin la umbră şi numai după aceea intru în apă, te ascult, vezi că te ascult...

Anume se descălţase, ca să simtă scândura aceea rece, rece, rece.

Ei o vor căuta probabil în cimitir

scândura e acoperită cu muşchi, rece, alunecoasă, rece.

fiecare dintre ei avea un alt miros, poate pentru că Diter era mai mare și începea să miroase ca un bărbat,

în fiecare zi să vină să stea pe scândura alunecoasă, chiar atunci când plouă, când scândura e alunecoasă și rece, foarte rece. Știi că nu-mi place să umblu cu cămăși închise la gât, mamă, spuse Diter, iar mâna ei, luptându-se cu nasturele de la gulerul cămășii, simți o clipă numai zbaterea precipitată a sângelui lui Diter, dosul palmei ei aspre simți artera zbătându-se, e numai ploaia, pentru că pătrunde în ea și o ține trează, vacile trec pe lângă ea, cu burțile ude. „Sărumâna, doamnă director", spune băiatul cu o voce ascuțită, dar ea nu-l vede, el e dincolo de burțile vacilor, roșii, ude, șiroind de apă, reci, reci, reci,

mamă, ajută-mă să fac podu, ești îngrozitor de neîndemânatică, bine, spune-i tu atunci cum să mă țină, arată-i tu,

ploaia cade în apa neagră a râului, mici stropi care fac cerculețe în jur, și apa e neagră și rece, rece, rece,

arată-i tu cum, dacă mă ține așa o să-i alunec din mâini și am să cad în apă, arată-i cum să mă țină,

v-aș duce eu, doamnă, acasă, domnu director vă caută peste tot, știu, da nu pot, nu pot lăsa moara, că nu merge singură, eu am părul mai aspru decât Diter, Diter are părul moale ca tata, Diter chelește, Diter chelește...

m-am spălat pe cap, mamă, săptămâna trecută, nu pentru asta-i aspru, că nu m-am spălat pe cap, numai să nu alunecați, doamnă, scândura e udă și alunecoasă, dați-mi mâna, așa, n-aveți frică, vă țin eu, mergeți cu nădejde,

ai degetele lungi ca taică-tu, degetele la picioare lungi și îndepărtate unele de altele, ca ale lui; nu se văd decât contururile trupurilor zvelte și tinere, în timp ce se opresc

în plin soare, în costumele lor de baie roşii, cu stropi de apă care cad în jurul lor pe podea şi covor,

în chioşcul în care ea s-a ascuns să se usuce, e un miros de flori veştede şi de urină de cal, şi e frig,

podul de la picior înalt e un semn de noblețe, bineînțeles, așa îl am și eu, ei mă caută la cimitir, dar la cimitir n-am să mă duc, n-am să mă duc. Eu stau aici și mă usuc și ei mă caută la cimitir. Aici unde sunt ascunsă n-au cum să mă găsească, își spuse doamna Binder, și-și strânse părul ud sub năframă.

— O să mă certe domnu, asta-i sigur, mărturisi Eva Nada. Să vă spun drept că nici n-am curajul să dau ochii cu el. Nici n-am atins-o bine cu cârpa, că era plină de praf, doamnă, nici nu se vedea bine care e regele și care-i regina-mamă, că s-o desprins de pe perete și, până să dau eu s-o prind, mă credeți? praf s-a făcut!

— Vai și amar de capul dumitale, oftă mama, toate le spargi.

— Ba să spun drept, doamnă, spuse Eva Nada, prea rău nu-mi pare, că mie fotografia asta nu mi-o prea plăcut.

— Și de ce nu ți-a plăcut? întrebă mama, în timp ce scotea din cuptor ultima foaie a tortului doboș (cam arsă, pentru că, dându-se așa cu vorba, uitase de ea).

— Nu mi-o plăcut rochia cu care era îmbrăcată regina, spuse ea rușinată, aproape speriată (nu-i ușor să critici o regină), nu mi-o plăcut, că era prea dezgolită și, să iertați, i se vedeau țâțele, mai mare rușinea, doamnă, zău așa. Că nu-i nici tânără, să și le arate.

— Așa sunt rochiile reginelor. Cine și-a găsit să le critice, spuse mama, în timp ce gusta crema, ca să vadă dacă s-a topit zahărul.

— Așa o fi, spuse Eva Nada gânditoare. E drept că alte regine n-am mai văzut, mărturisi ea. Da urât se îmbracă, doamnă, reginele astea, izbucni ea scandalizată. Și știu că măcar ele au bani, nu ca noi. Da așa o fi moda lor, a reginelor. Ce poate pricepe o proastă ca mine?!

— Domnu a văzut una în carne și oase, spuse atunci cu mândrie mama. A stat de vorbă cu ea și i-a sărutat mâna!

— Așa o fi, spuse Eva Nada, mută de admirație și parcă totuși puțin neîncrezătoare, aplecată deasupra castronului și amestecând crema de cacao cu și mai multă râvnă.

— Nu știu ce-i cu zahărul ăsta, spuse mama, că se topește cam greu. Și data trecută, când am făcut tortu ăla de lămâie, țin minte, c-am pățit la fel cu el.

— Și regina ce-o spus? Ce i-o spus regina lui domnu? întrebă Eva Nada.

— Era în toamnă când domnu a fost numit notar la Banloc. Regina aia avea un domeniu acolo, o orezărie, și vara venea din străinătate să-și petreacă vacanța pe moșie. Și domnu era notar în sat, a trebuit s-o aștepte la gară cu pâine și sare, cum era obiceiul.

— Bag sama că și atunci o fi venit din altă țară, regina aia? întrebă Eva Nada.

— Da, pentru că regele divorțase de ea. Ea a fost regină în Grecia, verișoară de-a doua cu regina noastră.

— Păi regii și reginele astea divorțează și ei? întrebă mută de uimire Eva Nada.

— De ce n-ar divorța, spuse mama. Sigur că divorțează.

(Tata nu știe nici astăzi dacă i-a sărutat cu adevărat mâna reginei sau nu. O secundă sau două memoria îl părăsise

și numai după aceea, după o scurtă perioadă de timp, stând încremenit, cu lacrimi în ochi de emoție, o văzu din nou pe regină la câțiva pași depărtare de el. Nu purta rochie lungă, cum își închipuia el că poartă întotdeauna reginele, ci un taior scurt, din stofă vișinie, dezvelindu-i picioarele groase de femeie trecută. O văzu urcându-se, destul de greu, ajutată de cineva din suita ei, în mașina care o aștepta la ieșirea din gară. Mașina în care șoferul, cu pantaloni golf și cu haină cadrilată, cu părul uns din abundență, se vedea că e un țigan, probabil din mahalaua Bucureștiului, în ciuda costumației impunătoare, a șepcii și a pipei englezești, în ciuda celor două-trei cuvinte de bun venit spuse într-o englezească pe care nimeni nu putea s-o verifice dacă era „perfectă" sau nu. Tânărul notar – de care regina, în timp ce mașina pornea, uitase cu desăvârșire – nu se simți în stare să se miște din loc, nici după ce vehicolul se îndepărtă ridicând nori de praf în jurul lui. „Prin urmare, așa arată o regină", își spuse el simțindu-se năpădit de aceeași mulțumire, urmare a unei curiozități satisfăcute, pe care o simțise, cu ani în urmă, când văzuse pentru prima dată un crocodil sau un elefant la grădina zoologică din Capitală. Și totuși nu-i venea să creadă că picioarele acelea groase de țărancă erau ale unei regine și nu ale unei femei bătrâne, ca, oricare alta. Așa că, după ce mașina dispăru, fu cuprins de tristețe: nimic extraordinar nu se petrecuse, și toate, acum, după consumarea marelui eveniment, erau exact ca înainte. Gara se întorsese și ea la existența ei cotidiană: găinile începură să cotcodăcească din nou, ticăitul monoton al telegrafului începu iar să se audă. Un mărfar trecu în cele din urmă, spulberând definitiv tăcerea solemnă care se lăsase după plecarea reginei. „Am o țuică bună, domnu notar, strigă șeful gării, poate veniți să

bem o țuică." Așa se întoarse tata împreună cu șeful gării, la existența lor de ființe modeste și neînsemnate.)

— O fi purtând și aia decolteu, ca a noastră? întrebă Eva Nada. Așa o fi legea, doamnă, mai știi? se miră ea. Să-și arate reginele țâțele, au nu au.

— Nu, că era toamnă, spuse mama. Și era îmbrăcată de călătorie. Numai la recepții și baluri poartă rochiile alea decoltate, care nu-ți plac dumneatale.

— Eu n-am zis că nu-mi plac, se apără Eva Nada. N-am eu capu ăla să judec reginele... Da, dumneavoastră ați văzut-o pre regina aia? Sau numai domnu, că a fost la gară și a așteptat-o, cum mi-ați povestit.

— Sigur c-am văzut-o, spuse mama întinzând crema, cu un cuțit lat, pe foile de tortă. Cum să n-o văd?

— Da la dumneavoastră a venit, așa, în vizită, întrebă Eva Nada, gata să izbucnească în râs, aplecându-se deasupra ligheanului și cu degetul cel gros ștergând resturile de cremă de pe castron.

— Sigur că a venit, îi răspunse mama pe același ton. În fiecare zi. Cu ciorapu.

— Cum cu ciorapu? întrebă uimită (în glumă sau în serios?) Eva Nada.

— Păi, foarte bine, spuse mama. Stăteam amândouă de povești la cârpit ciorapii. Vorbeam de una, de alta, îi dădeam eu câte-o rețetă de prăjitură și-mi dădea și ea, și, uite așa, trecea după-amiaza.

— Bine că venea, spuse Eva Nada. Că de ocolit nu era frumos să vă ocolească...

— Asta așa-i, spuse mama...

Și schimbară repede amândouă vorba, pentru că între timp minunatul tort doboș era gata și Eva Nada întrebă:

— Să-l ducem în cămară, doamnă, să-l ținem la răcoare, să nu se topească prea iute crema.

— Untul mi se pare că n-a fost prea proaspăt, spuse mama. Parcă crema e puțin acrișoară, nu ți se pare?

— Las' că-i bună, spuse Eva Nada. Extra. Mai ales glazura de zahăr e minunată.

— Și nu mi-ați spus ce i-o zis regina lui domnu, când i-o întins mâna. I-a vorbit românește sau în altă limbă?

— În românește, spuse mama, da nu mai țin minte ce i-a spus. Cred că și el a uitat.

— L-am acoperit, doamnă, spuse Eva Nada revenind la tort. Că e atâta muscărie în cămară, nu știu nici eu de unde s-or strâns, că în fiecare dimineață le scoatem afară, da degeaba.

— Sper că nu l-ai acoperit cu hârtie, spuse mama, că se lipește de glazură și n-o mai putem dezlipi.

— Nu-s eu așa proastă, n-aveți grijă, spuse Eva Nada. Am pus o oală mai mare deasupra.

— Până mâine numai bine se îmbibă cu crema aia, spuse mama. Se moaie foile puțin, numai așa e bun. Numai să nu fi fost untul vechi, că se acrește, spuse mama.

— De cârpit nu cred să fi cârpit mulți ciorapi, că nu avea pentru cine, săraca, spuse Eva Nada, revenind la regină.

— Cine? întrebă mama, luată pe neașteptate.

— Cum cine? spuse Eva Nada, regina. Păi, nu de ea era vorba?

— Ba da, spuse mama, așa-i. Aproape că uitai. Reginele astea schimbă ciorapii de două, trei ori pe zi, nu-i poartă ca noi o săptămână, spuse mama.

— Așa o fi, recunoscu Eva Nada. Nu știu ce-i cu laptele ăsta, adăugă ea, că nu face deloc smântână. Cred că vaca n-o fătat de mult și de aia-i laptele ca smântânit.

— Poți să-l mai lași să fiarbă, spuse mama. Tare mai ești grăbită. Nu vezi că nici nu s-a umflat?

— V-am spus eu că cu laptele ăsta e ceva care nu-i bine. Uitați, doamnă, că s-o și brânzăluit. Asta-i corastă, ăsta nu-i lapte. („Și corastă de nevastă și buric de copil mic", cânta câteodată „Domnu" și Eva Nada murea de râs.)

— Trebuia să-l fierbem mai de dimineață, spuse mama. Lam ținut aici pe căldură și din cauza asta s-a făcut așa.

(„Ce notar tiner și frumos", spusese regina, și tata nu știu ce să-i răspundă, bâjbâind parcă printr-o mare de întuneric. Și dacă i-a sărutat într-adevăr mâna, cum era mâna reginei, la atingerea buzelor lui? Uscată, rece, puțin transpirată? Era îmbibată cu mirosul acela de tren pe care îl au mâinile tuturor oamenilor care călătoresc? Mirosea a parfum fin, franțuzesc, a fructe plăcut mirositoare din Grecia, țara din care venea în fiecare vară? Sau poate venea de la Paris, sau poate de la Londra, reginele călătoresc doar tot timpul! Și dacă i-o sărutase, într-adevăr, mâna reginei purta mănușă și el îi sărutase doar mănușa? Nu-și mai amintea decât picioarele ei groase de femeie bătrână și taiorul care atârna cam șleampăt pe trupul ei gras și colbul care înconjura mașina și găinile cotcodăcind. Se îmbătase în după-amiaza aceea împreună cu șeful de gară. „Trăiască regina!" strigaseră amândoi de la fereastra de la etaj a gării, acolo unde se afla locuința șefului, simțindu-se regaliști deodată până-n măduva oaselor, apoi soția șefului adusese niște clătite plăcut mirositoare și fierbinți. Ei le consumaseră cu multă plăcere, lăudând-o în gura mare. Și între timp, se lăsă seara, semafoarele se aprinseră și mirosul de început de toamnă pătrunse prin fereastra deschisă.)

— De ce să-l aruncați, doamnă? spuse Eva Nada. De ce să-l aruncați, că, vă spun drept, mie îmi place așa brânzăluit. Lăsați-l că, mai târziu, când o fi nevoie, am eu grijă de el, fiți fără grijă...

— Pune-l atunci în altă oală, spuse mama, că oala asta ne trebuie să facem crema aia în ea. N-am nimic împotrivă, dacă-ți place, poți să-l bei, eu și așa îl aruncam.

— Nu știu dacă v-ați uitat duminică, spuse Eva Nada ștergând cu o cârpă ferestrele aburite, nu știu dacă v-ați uitat duminică, la biserică, la doamna Binder, săraca, tare rău arăta. Nu că s-o îngrășat și-o îmbătrânit și s-o făcut încă o dată cât o fost, dar mie, să-ți spun drept, doamnă, nu-mi place uitătura ei. Că ea nu se uită nici la oameni, nici la popă, mă credeți? nu se uită la nime. Că m-am uitat la ea cum stătea, țapănă ca un par, în strană, și numai din când în când, uite așa, își lingea buzele cu limba. Și parcă nici pălăria nu-i sta dreaptă pe cap, stătea așa, parcă într-o dungă. Cât o ținut slujba tot la ea m-am uitat, nici nu l-am auzit pe popa nostru ce zice.

— Nu știu cine mi-a spus, dacă nu chiar Freulein aia a lor, că directorul vrea să facă o criptă de marmoră și să-i scoată pe copii din mormânt și să-i pună în criptă, așa am auzit. Și că vrea să facă un înger deasupra criptei, c-a fost la Lugoj să caute un artist, care să facă îngerul la comandă.

— Ai gustat supa, să vezi dacă e destul de sărată? întrebă mama. Că duminica trecută am uitat să punem sare și ne-a certat domnul.

— Îi prea sărată, doamnă, spuse Eva Nada gustând cu o lingură de lemn. Eu zic să mai punem puțină apă, s-o mai și înmulțim, să avem și pe mâine, nu-i musai s-o mâncăm toată azi.

— Așa ești dumneata pornită pe mult, spuse mama. Putem s-o aruncăm după aia, după ce se acrește, numai să fie multă.

— Să deschid puțin geamul ăla că mă sufoc, spuse Eva Nada, că-i tare cald aici, pripește soarele, ceva grozav.

— Deschide-l, fu de acord mama, să intre și puțin aer curat.

— Dacă mă gândesc acum la ea, o fac, aș vrea să mă înțelegi foarte bine, din dorința de a explica fapte pe care timpul e atât de dispus să le șteargă, lăsându-le să dispară în ceea ce s-a numit întotdeauna „negura vremii", întrebări fără răspuns, înghițite de ani. Să facem supoziții, să născocim sau să analizăm, cum ar spune maeștrii psihologi. Să vorbesc, așadar, despre mama mea, ca despre o străină, și să încerc să-i înțeleg și să-i definesc sufletul? Cât adevăr va fi în ceea ce voi născoci eu?

— Mamă, i-a spus într-o zi unul din frații mei, pe vremea în care erau încă în viață. Mi-am rupt cămașa la umăr. Dă-i-o lui Freulein să mi-o coase (pentru că aveam casă mare, tata era directorul fabricii și aveam, bineînțeles, o Freulein).

Și ea era în cadrul ușii larg deschise, era o zi de primăvară, în spatele ei era grădina cu toți trandafirii în floare și frații nici aveau biciclete trei sferturi, și pantaloni scurți, și chipie cu cozoroc strălucitor. Și: „Ștergeți-vă pe picioare când intrați în sufragerie". Ani o singură fotografie din anii aceia. Marna purta un șorțuleț verde și un costum tirolez. Suntem în dreptul fântânii din curte și mama îi dă unuia dintre gemeni să bea apă dintr-un pahar de nichel. Paharul e prins cu un lanț gros și ruginit de lățeții fântânii.

Florile de „regina-nopții" din jurul fântânii sunt închise și zbârcite.

Cam atât despre perioada de dinaintea nașterii mele. O femeie care, ascultând discursurile führerului și-a propus să aducă pe lume un frumos erou de legendă nibelungă, cu ochi albaștri și părul blond și mătăsos (din păcate am ieșit cu totul altfel). Spun, entuziasmat celor din cercul ei, pentru că atât proprietarii cât și conducerea fabricii era nemțească. Și încă ceva! (Asta în timp ce mama, drăgăstoasa mea mamă, iubitoare încă, încă în toate mințile, îi spăla pe cap: „Mamă, rulează un film minunat: *Minciunile baronului Münchhausen!*" „Mamă, când am să fiu mare, spune celălalt frate al meu, am să-ți cumpăr un capot transparent, așa cum purta țarina Rusiei în *Minciunile baronului Münchhausen*")

N-am avut decât o singură fotografie a fraților mei. Străduindu-se să se piardă orice urmă a originii mele compromițătoare sau „nesănătoase", mătușa mea, tanti Hilde, a aruncat toate „mărturiile" în foc. În felul ăsta a dispărut și fotografia lor. Încerc zadarnic să mi-i amintesc, așa cum arătau ei în fotografia aia. Erau în tot cazul mult mai reușiți ca mine. (Tanti Hilde a avut grijă să-mi spună asta de câte ori a avut ocazia.)

Încă o dată vreau să încerc să trec peste anii de dinaintea nașterii mele, pentru că, așa cum am spus, ceea ce mă interesează în primul rând este ceea ce s-a întâmplat cu mama mea după ce m-am născut eu, cum i-a crescut adică în suflet sentimentul acela de ură pentru mine, și cum, după aceea, ura asta s-a umflat (cred că e verbul cel mai bun pe care pot să-l folosesc), întinzându-se (așa cum de exemplu se întinde o „ciupercă" pe tot trupul, nu știu de ce, dar această comparație cu bolile de piele mi se pare cea mai

reușită) aproape pe nesimțite asupra întregii lumi. Vreau să termin așadar repede cu tot ceea ce a fost înaintea nașterii mele și totuși nu pot să nu povestesc cum se pregătea mama să meargă la bal (mama, căreia nu-i făcuse încă moartea cu ochiul, ca să se sperie!), cum își făcea ea buclele și cum întreaga casă mirosea a fier încins (sunt sigur, sunt sigur, că a fost așa) și cum acolo, la bal, se dansa până dimineața, și din când în când se stingea lumina, era vreo alarmă, și prin ferestrele larg deschise (era vară, lună plină și regina-nopții) se vedea cerul spuzit de stele și se auzea zgomotul surd al avioanelor care se îndreptau, la foarte mare înălțime, spre front. Un singur acordeonist mai rămăsese din întreaga orchestră a fabricii (alcătuită din cinci sau șase oameni) care cânta cu o singură mână (lucru uluitor, pe care n-am să-l înțeleg niciodată) vechi valsuri vieneze și probabil Lyly Marlen, cântecul atât de îndrăgit de toată societatea aceea. Mama era frumoasă, poate prea înaltă și prea roșcovană (lucru de care suferea în ascuns), iar în urma nașterii băieților pântecul îi rămăsese puțin umflat. Mama era nerăbdătoare, o enervau perioadele acelea în care se întrerupea curentul, râdea tare ca să umple întunericul cu ceva, întorcând spatele ferestrei deschise și, bineînțeles, stelelor atât de îndepărtate și reci. Așadar, femeia aceea care când se aprindea lumina își aranja cu amândouă mâinile părul, de parcă ar fi fost câteva clipe de furtună, cu toate că nu fusese decât întuneric – și acesta n-avusese, bineînțeles, cum să i-l răvășească – este mama mea. Îi aud într-adevăr râsul, prin fereastra deschisă prelungindu-și ecoul în noapte! Înainte, nu cu multe nopți (era tot lună plină, mirosul florilor, stele și toate celelalte) mă zămislise pe mine, nu din dragoste, ci la comandă, așa cum am arătat ceva mai înainte.

Mă purta prin urmare în pântec, în vreme ce se plimba printre scaunele prăfuite ale modestei săli de bal (sala de cinematograf, de fapt, care primea o dată sau de două ori pe lună şi o astfel de întrebuinţare), mişcându-se încântată în rochie strălucitoare de celofibră, de care era foarte mândră, rochia ei cu umeri înalţi. (Am răsfoit odată câteva reviste germane din vremurile acelea.)... N-am cum să fac să dureze la nesfârşit o astfel de noapte, cu stelele şi valsurile ei vechi, de altfel mamei mele trebuie să i se întâmple atâtea şi atâtea lucruri, ea trebuie doar să cunoască suferinţa şi ura şi, peste ani şi ani, când toate astea vor fi aproape uitate, trebuie să trezească mila unui fiu care încearcă să-i recunoască chipul privind o fotografie ştearsă. Voi fi un povestitor foarte exact, încercând s-o descriu cum arăta – după moartea fraţilor mei începuse să-i cadă părul, şi, ca să nu se observe, purta întotdeauna o meşă, o coadă groasă semănând cu a lui Gretchen din cărţile cu poze pentru copii – stând zile întregi în faţa ferestrei, fără să se mişte, refuzând să mănânce – sau, dacă totuşi mânca ceva, o făcea întotdeauna în urma unor mari insistenţe – dar mai ales, am să încerc să-mi închipui – simple supoziţii, bineînţeles – bucuria de care era cuprinsă în acele seri în care curentul electric se întrerupea – momentele asemănătoare din „sala de bal" când ea aştepta nerăbdătoare reluarea curentului erau uitate de mult – şi ea rămânea învăluită în întuneric, să caut să înţeleg acea bucurie fără seamăn care o năpădea în acele clipe, în care obscuritatea devenea pentru ea un fel de pansament dulce pe rănile ei deschise şi purulente. Poate că în acele momente în care se simţea mângâiată de întuneric – erau nişte nopţi cu cerul acoperit, fără lună sau stele, nopţi cu întuneric aproape fără cusur, să-ţi bagi mâinile în ochi, nu alta, în care

lumea dispărea înghițită de tenebre și ea dispărea odată cu lumea – poate că în acele clipe ale nopții în care nu se auzea decât zgomotul îndepărtat și foarte înalt al avioanelor, s-a născut aversiunea ei pentru mine. Auzindu-mă plângând în odaia alăturată, atunci se născuse, probabil, acea ură și nu în clipa nașterii mele. Poate că ca, totuși, la început, m-a iubit, lasă-mă, te rog, să-nu ofer această supoziție, m-a iubit poate o săptămână sau două, poate că ura și-a descoperit-o acolo în întuneric, în dreptul ferestrei închise (nici vorbă de regina-nopții, pentru că era toamnă, târziu) și aș vrea să încerc să-mi imaginez acea mică fericire de care probabil a fost cuprinsă descoperindu-și ura, așa cum descoperi un reper într-un spațiu golit, ceva de care în sfârșit te poți sprijini, să-i ghicesc acel mic surâs prin întuneric, pe jumătate mulțumită, în timp ce își lipește pentru o clipă fruntea cu meșa prinsă doar neglijent în câteva agrafe, alunecându-i ușor – de geamul aburit și rece, ura ei având ceva din răceala ascuțită a acelui geam bătut de ploaie (sau poate de lapoviță sau chiar de ninsoare, uneori ninsorile pot fi, cum bine se știe, foarte timpurii). Iar când curentul se relua, în sfârșit, ea – era doar singură în odaie – se ridica, se îndrepta spre comutator și stingea lumina din nou, rămânând câteva clipe nemișcată, înconjurată de întuneric, în mijlocul odăii. Sau, dacă nu era singură (putea fi în odaie Freulein sau tata), ea ar fi putut spune cu o voce neutră, o voce din care nu poți citi niciodată nimic: „Stinge lumina, e mai bine așa". Așa se face că după ce lumina era stinsă din nou, ea păstra pentru o clipă pe retină dungile, în alb, ca într-un negativ, ale ramei de la fotografia fuhrerului de pe perete, dungi pe care le umplea repede însă cu golul întunericului din jur. Dar dacă ura ei începe să fie din ce în ce mai precisă,

n-am să pot înțelege, în schimb, niciodată, raționamentul ei atât de absurd (la prima vedere) și de complicat: De ce, adică, toată vinovăția din lume a căzut deodată acolo, pe întuneric, cu dungile acelea albe ale ramei absorbite de noaptea din jur, pe umerii mei fragili de nou-născut care sugeam inconștient și adormit dintr-un biberon pe jumătate ros de răposații mei frați, într-o cameră alăturată!? Era oare necesar ca această ură să înceapă cu cineva ieșit din propriile ei măruntaie, ca după aceea să poată crește în voie și să se extindă? Care este datoria mea, ca fiu al acestei femei răvășite de ură? Sunt chemat oare s-o condamn fără cruțare sau să încerc s-o apăr, bâjbâind în căutarea unor justificări cât de cât plauzibile? Ne putem înduioșa, bineînțeles, în fața unei femei care și-a pierdut fiii într-un mod atât de îngrozitor, dar sunt sigur că cea, care a coborât în ură ca într-o mare de întuneric, o mare caldă, în stare să-i oblojească rănile, nu are nevoie de compasiunea noastră! De mila noastră postumă. Iat-o stând în dreptul ferestrei, în zorii tulburi ai zilei, cu părul ei blond-roșcat și din ce în ce mai rar, strâns într-o basma nu tocmai curată, privind cum acolo, în curte, un tânăr strânge într-un coș de nuiele frunzele putrede ale toamnei. Privind mișcările lui precise și sigure și calmul cu care el strânge frunzele. Și surâsul lui stânjenit când o vede la geam, și încercarea lui de a o saluta. Mi-o închipui stând în dreptul ferestrei în diminețile încețoșate de toamnă. Mi-o închipui urmărindu-i pe cei care se îndreptau spre fabrică, iar fața ei luminându-i-se doar atunci când trecea vreun muncitor pe câte o bicicletă ruginită de ploi, (își amintea desigur bicicletele trei sferturi, strălucitoare, și frumoșii ei băiețași care se roteau prin curte: Mamă, strigau ei, e foarte cald și noi am transpirat, putem să ne lăsăm vestoanele?"), în

hainele lui ponosite, aplecat deasupra ghidonului ruginit. Și zilele acelea de demult caut să mi le închipui: Erau dimineți cețoase, cu un soare palid – dincolo de râu și dincolo de clădirea de cărămidă roșie a fabricii și dincolo de liniile căii ferate – un soare care se chinuia să răsară, și ea stătea în dreptul ferestrei deschise, iar ceața, jilavă, umedă, se așeza pe obiectele din jurul ei, se târa spre cearceafurile patului, umezindu-le, pătrunzând în ele. Ele se îmbibau cu acest miros al ceței, încât atunci când se întorcea să se culce era de parcă ar fi dormit pe un pat de ceață. Diminețile erau tot mai reci, iarna se apropia, căzuse chiar, timpurie, și prima zăpadă. Crizantemele din grădină, de un roșcat de culoarea ruginei, absorbiseră fără să rețină ninsoarea apoasă și, îngreunate de apă, se aplecaseră spre pământ, spre frunzele putrede ale rondurilor, strânse altfel cu multă grijă de către grădinar în fiecare dimineață. În astfel de dimineți deschidea probabil toate ferestrele și lapovița sau ploaia băteau în odaie, formând în jurul covorului bălțoace murdare. Îi plăcea să calce, desculță, prin bălțoacele astea, sunt sigur, contactul piciorului gol cu apăraia rece o înviora pesemne. Se strecura apoi în pat fără să se șteargă pe picioare, murdărind, fără să-i pese, cearșafurile albe și scrobite. Prin ferestrele rămase deschise, ploaia sau ninsoarea continuau să pătrundă și din nou cling, cling, făcea câte vreo bicicletă afară, și atunci tresărea, cobora grăbită din pat, alerga spre fereastră, aluneca pe parchetul ud fără să-și piardă totuși echilibrul și, în sfârșit, ajungea la geam. Dar cel cu bicicleta dispăruse deja, înghițit de dimineața ploioasă. Cum în pat tot nu mai avea de gând să se întoarcă, căuta febrilă printre plăcile vechi punând, întotdeauna, aceeași placă: un lied de Schubert, un cântec

nostalgic ale cărui cuvinte erau şi ele foarte triste (era vorba despre un călător care merge printr-un peisaj nins şi aşa mai departe). Punea întotdeauna patefonul foarte tare şi stridenţa vocii tenorului contrasta ciudat cu tristeţea, cu melancolia cântecului. În baie, când schimba discul, se auzea apa curgând, tata nu intra însă niciodată la ea, să vadă ce face, se obişnuise, probabil, cu nebunia ei şi, cât îi era posibil, căuta s-o ignore. Însinguratul şi tristul călător urla să-şi dea sufletul, uneori în nopţile în care nu pot dormi, parcă îl aud şi eu, dar în dimineţile în care era ceaţă strigătele lui melancolice păreau mai puţin stridente, absorbite şi ele de ceaţa groasă, atât de groasă încât puteai s-o tai cu cuţitul. Probabil că melodia aceea plină de nostalgia plecărilor, a călătoriilor, i-a strecurat în minte gândul acelei călătorii stranii care avea să-i grăbească atât de înfricoşător sfârşitul. Călătorie pe care ea o pregăti în taină, fără ca tata să bănuiască ceva, vânzându-şi – prin intermediul servitoarei – vechile bijuterii, pentru a-şi putea face rost de bani, bani mulţi, era vorba doar de o călătorie lungă, o călătorie în Germania, o călătorie până în Suabia ei, în micul orăşel în care bătrâna ei mamă trăia încă, acum, de vreme ce ea i-a rămas singura (în ciudatele şi încurcatele ei raţionamente eu nu apăream niciodată) mângâiere, singurul sprijin; sau poate că planurile ei erau mult mai încurcate, poate că gândul întoarcerii în Germania era urmarea unor raţionamente mult mai îndrăzneţe, sau poate că nu era mânată decât de dorinţa de a părăsi odaia aceea cu toate ferestrele larg deschise prin care ploile şi ninsorile timpurii puteau pătrunde de-a valma. Sau poate voia să nu mai audă cling-cling-ul înfricoşător al bicicletelor ruginite care treceau în fiecare dimineaţă prin dreptul ferestrei, să nu mai

vadă crizantemele care începeau să putrezească? Să nu mai audă zgomotul dușului din baie? Mama voia în tot cazul să călătorească și, ca urmare a acestei dorințe, iat-o îmbrăcându-și elegantul palton de blană de vizon, iat-o străduindu-se să-și facă o coafură cât mai impozantă, în ciuda faptului că părul începuse să i se rărească, iat-o punându-și cerceii din aur masiv (singura bijuterie care o mai păstrase), o doamnă, soția unui director de fabrică neamț, cerând biletul de tren într-o românească ușor stâlcită. „Când o vezi așa înțolită și aranjată, nu-ți vine să crezi că și-a pierdut mințile, săraca de ea", șoptește impiegatul foarte, foarte încet, mama nu are cum să-l audă. „Cum de nu-i frică directorului s-o lase, așa singură, să călătorească?" se întreabă șeful gării, în vreme ce cu fanionul roșu dă drum liber trenului personal. Mama e singură în vagonul de clasa întâi, printre catifelele rupte ale scaunelor, înconjurată de mirosul greu de naftalină. În minunata ei blană de vizon au pătruns moliile fără ca ea să știe. Iartă-mă, dar îmi vine greu să-ți vorbesc despre ultimele zile ale săracei nemțoaice bătrâne și nebune care a fost mama mea. Mi-o închipui totuși începându-și drumul ei spre Germania, în vreme ce deasupra întinderilor pustii, privite din goana trenului, se ridica soarele, un soare care dădea brumei așternute peste lucruri străluciri de brocart. Apoi văd gângăniile acelea scârboase care ies din măruntaiele fotoliilor cu catifeaua ruptă a compartimentului de clasa întâi, o văd pe mama privindu-le cu indiferență, fără să-i fie frică, prea absorbită de călătoria întreprinsă ca să le bage în seamă. Era război însă și călătoriile se întrerupeau pe neșteptate: o sută, două sute de kilometri și iată că un șef de gară, cu hainele soioase pe el și mirosind a nicotină din cauza partidelor neîntrerupte de pocher) îi explică mamei,

cu o voce cât se poate de politicoasă, că linia ferată fusese distrusă de bombardamentul americanilor şi că, prin urmare, trebuia să facă, nu, nu există altă soluţie, calea întoarsă. „Ştiţi, doamnă, e război", spusese şeful de gară privind faţa năucită a mamei. Iar mama, clocotind de mânie, uitând sau nevoind să mai vorbească româneşte, dându-i lungi explicaţii pe care şeful de gară nu are cum să le înţeleagă. „Rămân aici, nici gând să mă întorc, până se repară linia ferată." Iată camera de hotel în care mama îşi desface bagajul, căutându-şi cămaşa de noapte, camera de hotel cu fereastra înţepenită, zadarnic încearcă ea s-o deschidă, cu soba de tuci care scoate un fum înecăcios, care aproape o sufocă şi cu duşumeaua care scârţâie îngrozitor la fiecare pas. Mama părăseşte odaia şi în după-amiaza întunecată de început de iarnă, paltonul ei elegant, cerceii de aur masiv atrag atenţia locuitorilor micului oraş de pe malul Dunării. Părul i se desfăcuse şi el atârnându-i pe sub pălărie, dar ea uită să şi-l mai aranjeze. Iat-o intrând în singura cofetărie a oraşului, în care de asemenea era frig, şi în care soba de asemenea scotea un fum înecăcios şi urât mirositor, comandând o prăjitură; dar prăjituri nu sunt, pentru că e vreme de război şi oamenii uitaseră de mult gustul prăjiturilor! Doar un fel de „cremeş" cleioasă, cu zaharină în loc de zahăr, tot gustă mama, luând cu vârful linguriţei crema de deasupra. Şi, între timp, afară începe să ningă, nu lapoviţă însă, ci cu fulgi mari, de o frumuseţe fără seamăn, ca în ilustratele de Crăciun! Şi când mama iese din nou în stradă, pe minunata ei blană de vizon se aşază fulgii mari şi pufoşi. Pălăria i-a alunecat bine într-o parte şi părul i s-a desfăcut şi-i atârnă neglijent pe spate, dar nimeni nu îndrăzneşte s-o oprească, oamenii se dau la o parte din faţa

ei, arăta doar atât de ciudat, era atât de bizară. Prin ninsoarea albă nu prea știe încotro s-o apuce și tot mergând prin străzile pustii la acest ceas al zilei (între timp s-a făcut aproape întuneric, s-au aprins luminile, încât întregul peisaj părea desprins dintr-o ilustrată de Crăciun), mama se rătăcește. Vrea să se îndrepte spre hotel, dar își dă seama că nu știe în care direcție trebuie să meargă ca să se întoarcă la hotel. Strada pe care se află acum e de-a lungul Dunării, fulgii mari de zăpadă se topesc în apa murdară și mama simte cum frigul o pătrunde până la oase și înțelege că nu există drum de întoarcere. Așteaptă însă să se facă întuneric, a devenit pe neașteptate șireată și prevenitoare. Poate că în acele ultime clipe ale ei, cuprinsă de o luciditate înspăimântătoare, a înțeles absolut tot ce i se întâmplă. Aș vrea să se fi întâmplat așa. Aș vrea ca înainte de-a se arunca în apa murdară, să înțeleagă cât de cât de ce-o face. Aș vrea ca sinuciderea ei să fie o opțiune omenească și nu actul inconștient al unei nebune. Știu că nici în acele clipe ea nu s-a gândit la mine, dar nu sufăr, n-am suferit niciodată din cauza asta. Minunatul palton din blană de vizon l-a lăsat pe malul fluviului, dar n-a fost găsit decât peste o lună sau două, când s-au topit zăpezile. A fost aruncat într-o ladă de gunoi, împreună cu alte obiecte pe care fluviul le aruncase la țărm.

— Diter și Tuți au murit, au fost bombardați de americani, când i-au adus acasă, Doamne sfinte, nu se mai cunoșteau unul de altul și, după înmormântare, la câteva zile, a și născut, și nu erați mai mare decât o sticlă de bere, așa v-am crescut, între două sticle cu apă fiartă, da, spuse ea și râse din nou cu gura ei știrbă și cu gingiile uscate,

schimbam sticlele din oră în oră, să nu se răcească apa şi domnul Mihaly spunea, ăsta nu trăieşte, ăsta la clinică trebuie crescut, ăsta nu-l creşteţi voi, şi totul foarte bine merge, Frau Grete era întotdeauna foarte atentă să schimbe sticlele cu apă, greu îi îndeplineai dorinţa, uneori Frau Grete era de părere că apa era prea caldă, alteori că era prea rece – îmi aduc aminte cum apropia Frau Grete sticla de obraz ca să vadă cât de caldă e apa şi, dacă era prea caldă, vărsa puţin din sticlă şi puneam de la robinet apă rece, până când a început să-mi spună că apa e foarte bună. Apa era tot ca înainte, când prea caldă, când prea rece, dar aşa spunea Frau Grete, acum, că e bună şi odată, ca s-o încerc, am pus apă foarte fierbinte în sticlă. „Cum e, Frau Grete?" am întrebat eu, „bună, mi-a răspuns ea, foarte bună". „Cum să fie bună? am strigat eu atunci. Doamne fereşte, am spus eu şi am început să tremur, uite aşa tremuram, vreţi să omorâţi bietul copilaş, drăguţ ca un înger din cer?" Şi atunci ea m-a privit şi n-a spus nimic, s-a uitat doar aşa, foarte lung, la mine, că eu m-am speriat foarte tare, aşa-mi bătea inima şi ea nimic n-a zis, numai că s-a uitat aşa la mine şi a ieşit din odaie şi eu am schimbat apa din sticlă şi am început să plâng. Şi ai început şi tu să plângi, *mein Gott*, aşa foarte încet, ca o broscuţă mică şi frumos, spuse ea ultimele cuvinte în româneşte. Şi Herr Director nimic nu observa, continuă ea în germană, şi când eu i-am spus, ceva s-a întâmplat cu Frau Grete, ceva foarte rău s-a întâmplat, el foarte urât m-a certat, şi aşa necaz am trăit eu atunci că două zile am plâns, pentru că Herr Director niciodată nu mi-a vorbit aşa de urât. Şi când a dispărut fotografia lui Hitler de pe perete, Herr Binder m-a pus s-o caut, şi am găsit-o în dulap, ascunsă printre cearşafurile pentru oaspeţi, un dulap în care nu

umbla nimeni niciodată, și Herr Director a prins-o iar pe perete, și a doua zi fotografia a dispărut din nou și iar am căutat-o și am dat de ea, ascunsă tot în dulap, printre cămășile de noapte ale doamnei, și i-am spus lui Herr Director să pună altă fotografie în loc, pentru că, sigur, doamnei nu-i place cum e fotografiat Fuhrerul. Și m-a ascultat, a adus una mult mai mare și mult mai frumoasă, cu ramă aurită și grea, amândoi am ținut-o până a bătut-o Iosca în cuie, și pe asta am găsit-o abia peste o săptămână – în fiecare zi, la nouă, domnul mă întreba dacă am reușit să-i dau de urmă – în lada în care Frau Grete își ținea pantofii vechi, sticla era spartă și aurul cu care era poleită rama era tot ras cu cuțitul. „Nu-i bine cu Frau Grete, am spus eu în șoaptă, în vreme ce te hrăneam cu biberonul, nu-i bine cu Frau Grete", spuneam eu și clătinam din cap, fără să îndrăznesc să-i spun cuiva că Frau Grete scosese, cu un vârf de creion, lui Hitler din fotografie ochii amândoi, „Doamna e foarte turburată de moartea copiilor", mi-a spus într-o zi bucătăreasa, o unguroaică grasă pe care o chema Erji, de parcă eu nu vedeam asta. După aceea ea a adus un alt tablou al Fuhrerului, mult mai mare, și l-a atârnat singură – tot singură a bătut și cuiul, un piron gros, pe care nu știu unde îl găsise – în locul celui vechi. Până când am găsit într-o zi obrajii Fuhrerului mânjiți cu creion roșu, așa cum fac copiii, care abia învață să țină un creion în mână, la vârsta de doi sau trei ani, când dau de o fotografie. Am luat jos tabloul, să nu-l mai vadă nimeni și foarte mâhnită am fost atunci, foarte, foarte mâhnită, pentru că am înțeles, și acum când mă gândesc la ziua aceea toată tremur, că Frau Grete a înnebunit... De durere Frau Grete a înnebunit, numai de durere, spuse ea, de parcă ar fi vrut să scuze nebunia fostei

ei stăpâne, și din ochii uscați se scurseră două lacrimi, repede absorbite de fața ei uscată și gălbejită, ca niște picături de apă care cad pe un pământ uscat. Și ochii ei, din nou seci, priviră fotografiile de pe pereți, căutând probabil una care s-o reprezinte pe Frau Grete, prea mioapă însă ca să mai poată deosebi o fotografie de alta, sau i se păru lui doar că privirea ei era într-o căutare neliniștită și dureroasă, privirea aceea mioapă și confuză care aproape că nici pe el nu mai era în stare să-l distingă ca lumea. I-a intrat în cap să mă îmbrace cu hainele ei – povesti ea mai departe – Frau Grete avea rochii multe și frumoase și pe toate mă punea să le încerc, și pe vremea aceea eram slabă și foarte mică, numai numărul de la pantofi îl aveam mare, rochiile erau largi și lungi pe mine, că clacă mă uitam în oglindă – mă punea Frau Grete să mă uit – tare mă speriam, și ea îmi spunea ce bine îmi stă în ele și cât de bine îmi vin. Doamne Iisuse, o dată m-a pus să stau așa îmbrăcată cu o rochie a ei de bal, cu spatele la ușă, într-un scaun, ca atunci când intră domnu Binder să creadă că era ea, și el a crezut într-adevăr și a întrebat-o (adică pe mine) ce a apucat-o să se îmbrace în rochia aia de bal, pe care de ani și ani de zile n-o mai purtase și atunci Frau Grete a ieșit de după ușa unde stătea ascunsă și a început să râdă, așa un râs lung care nu se mai termina, și atunci el a zis „termină odată", „nu termin, nu pot să termin", a spus ea și a continuat să râdă, „cât ești de prost, cât ești de credul", a spus ea uimită foarte, „cum poți s-o confunzi pe Freulein cu mine, nu vezi ce subțire e ea și eu sunt grasă, grasă?" a spus ea de mai multe ori, de parcă i-ar fi plăcut să repete cuvântul grasă. Și Frau Grete s-a plictisit după un timp să se joace așa cu mine, îmbrăcându-mă în rochiile ei. „Plânge copilul, Frau Grete" îi spuneam eu, da ea

nu mă auzea și erați grăsuțe și foarte frumoasă, spuse ea din nou pe românește, apoi, revenind la limba în care vorbise până atunci: stătea zile întregi la fereastră și se strâmba la cei ce treceau cu bicicletele, și toată lumea vorbea că Frau Grete a înnebunit și de câte ori venea lăptăreasa sau câte vreo femeie din sat cu fructe – când treceau spre gară, că aveau obișnuința să se ducă la tren cu mere și pere – mă trăgeau de limbă că ce e cu doamna mea, a luat-o razna după ce i-au murit băieții? da eu nu spuneam nimic, pentru că eu țineam la Frau Grete ca la sora mea (sora ei era în odaia cealaltă și el o auzea certându-se cu cineva care îi tăiase lemnele și-i ceruse prea mult), săraca Frau Grete, cum stătea ea la fereastră și eu îi ziceam: „Frau Grete, mai bine să închidem fereastra, Frau Grete, e foarte, foarte frig afară și ai să răcești". Și ea nici nu mă auzea, tot se uita pe fereastră cât era ziua de lungă, uite așa, încruntată, stătea, nu scotea nici o vorbă. „Herr Director, iar a stat doamna la geam toată ziua, să nu răcească, Herr Director", spuneam eu și el nimic nu zicea, când îi spuneam asta se ducea întotdeauna în baie și se spăla pe mâini, câte o jumătate de ceas și mai bine auzeam curgând apa și cum se spăla Herr Director pe mâini. Și după ce ieșea din baie se ducea în camera lui și robinetul îl uita deschis. Păcat de apă! Eu mă duceam și-l închideam și când mă întorceam în odaie închideam fereastra, că Frau Grete o lăsa întotdeauna deschisă, mergea din odaie în odaie și deschidea toate ferestrele și când ploua se făcea așa o apăraie că servitoarea abia reușea să șteargă parchetul. La început, totul a fost bine, doctorul spunea, Frau Lise, zicea către mine, copilașu ăsta nu-l puteți crește voi, ăsta trebuie dat la clinică, dar eu aveam grijă ca apa să fie întotdeauna foarte potrivită în sticlele acelea de bere, nici caldă, nici rece și

Frau Grete le încerca întotdeauna și dacă era prea caldă (apoi se opri amintindu-și că toate astea le mai spusese o dată; unde am rămas? nu știu unde am rămas, spuneau parcă privirile ei speriate, privirile cuiva care simțeai cum se rătăcește străbătând coridoare lungi și fără de sfârșit și care caută un indicator oarecare, ca să-i ajute să regăsească drumul). Și într-o zi a scăpat sticla cu apă caldă din mână și s-a spart, apa s-a împrăștiat pe covor și atunci a început să plângă, Doamne, ce tare plângea, uite așa se scutura bluza pe Frau Grete. „Dar de ce plângeți, că doar mai avem sticle ca astea", am spus eu și de atunci n-am mai putut-o face să intre la copil în odaie, și a luat și cealaltă sticlă și a aruncat-o pe geam, și apoi s-a făcut liniște, și în baie l-am auzit pe Herr Director cum se spală pe mâini, și copilu a început să plângă, și a doua zi Frau Grete nu s-a sculat din pat și m-a rugat să-i pregătesc crema aceea din gălbenuș de ou cu care își dădea întotdeauna pe față înainte de-a se duce la un bal, și două zile a stat cu crema aia pe față, pentru că din cauza lacrimilor, zicea ea, i s-a urâțit tenu. „Trebuie să schimbăm laptele la copil, Frau Grete, i-am spus, am vorbit cu altă țărancă din sat să ne aducă lapte." „Da", a spus ea, și m-a pus să aduc din pod un gramofon pe care-l adusesem noi din Germania, când am fost ultima dată, după nașterea băieților, și când a venit iarna era foarte frig în toate odăile, pentru că Frau Grete deschidea mereu ferestrele și, noaptea, când era alarmă, Frau Grete nu voia să oprească patefonul și mie și servitoarei ne era foarte frică, nu cumva cei ce trec cu avionul să audă gramofonul lui Frau Grete și să trimită o bombă mică, și cât era alarmă gramofonul urla, da' avioanele tot se auzeau, și noi stăteam toate (servitoarea se chema Erji și de frică făcea întotdeauna pipi pe ea, să ierte domnu)

acolo în pivniță, stăteam și auzeam prin fereastra deschisă și avioanele și gramofonul, și ea stătea la fereastră, și când era senin și era lună sus de tot se vedeau avioanele, și era în decembrie, și zăpada era mare, și era ger, așa ca în iarna aceea nu cred că a mai fost altul, numai în Rusia am trăit ierni ca alea, spuse ea și bărbia începu să-i tremure mai tare, poate de oboseală, vorbise prea mult, mai era și efortul de a-și aminti niște lucruri la care nu se gândise vreme îndelungată. Vocea, pe măsură ce povestea, îi devenea mai ascuțită, iar buzele, care i se uscaseră de atâta vorbit și le umezea mereu cu vârful limbii. Din nou privirile îi alunecaseră de-a lungul fotografiilor de pe pereți, fără să le vadă însă. Stătea în mijlocul odăii, pe scaunul acela șubred cu spatele dintr-o împletitură de rafie; trupul minuscul se pierdea aproape în rochia neagră și murdară. Era o femeie foarte bătrână, cu dureri acute de reumatism la piciorul stâng, o femeie care respira greu, din cauza astmei. După ce se întorsese din deportare un timp trăise din mila țăranilor din sat, apoi sora cea mai mică, văduva unui funcționar de la prefectură, o luase să trăiască la ea, și de douăzeci de ani aproape, cele două bătrâne trăiau singure... Și pantofii aceia erau foarte buni, continuă ea să povestească la întâmplare, renunțând la derularea firească a întâmplărilor, cum se învecheau puțin și se ridicau la vârf Herr Director mi-i dădea mie întotdeauna și eu îi purtam, nu mă deranja că modelul era bărbătesc, erau buni și foarte comozi, iar într-o iarnă mi-a dat bocancii aceia minunați cu care am fost în deportare, trei ani i-am purtat. (Se împotmolise din nou și-l privi rugătoare, așteptând ca el s-o ajute. El nu scoase nici un cuvânt însă, și liniștea care se lăsa în odaie era sfâșiată doar de marșurile care se transmiteau prin megafoanele

instalate undeva în stradă. Apoi marşul se opri şi se auzi vocea spicheriţei de la radio care dădu ora exactă. Făcu o mişcare prin care intenţiona să se uite la ceas, apoi renunţă.)

— Şi când a plecat? întrebă el, în sfârşit. Îţi aminteşti cum a fugit de-acasă, cum a vrut să se reîntoarcă în Germania? Îţi aminteşti, nu-i aşa? spuse el în şoaptă, ea mai mult îi ghicea vorbele; bucuroasă că i se oferea, în cele din urmă, un reper, povesti mai departe:

— Într-o dimineaţă a plecat cu trenu Frau Grete, spuse ea, şi eu i-am spus lui Herr Director: „telefonaţi s-o oprească, s-o aducă înapoi", şi domnu n-a vrut: „nu telefonez, mi-a spus, las-o, se întoarce ea. Unde să plece, e război"?! a spus el mirat, privindu-mă, şi mie mi s-a părut că Herr Director e gata să râdă. „Am auzit că americanii bombardează trenurile", am spus eu şi atunci m-am speriat, pentru că mi s-a părut că Herr Director vrea să-mi tragă o palmă. Am aşteptat două, trei zile, apoi, în a patra zi am primit o telegramă şi Herr Director a venit de la fabrică acasă, a luat gramofonul şi l-a pus în cutie, apoi l-a dus în pod şi atunci am ştiut că Frau Grete a murit, pentru că domnu director şi-a pus costumul negru cu care se ducea întotdeauna la bal, dar nu mi-a spus nimic, l-am văzut doar cum se spăla pe mâini, cred că s-a spălat mai bine de un sfert e oră, şi de data asta n-a lăsat robinetul deschis, ca eu să mă duc după aia şi să-l închid, şi am înţeles că nu mai am după cine să închid nici ferestrele, nici robinetele, am înţeles de acum americanii pot trece liniştiţi peste vila lui Herr Director, fără să mai audă vechi valsuri vieneze. Şi pe Frau Grete, săraca, au găsit-o în camera de hotel spânzurată (n-o opri să-i spună: „nu-i aşa, s-a întâmplat cu totul altfel"), după

două zile, când directorul hotelului ăluia a intrat înăuntru spărgând ușa – și pe masă erau fotografiile băieților, fraților tăi (adaus melodramatic, care îl îngrețoșă pe tânăr), și când a venit poliția, banii din poșeta pe care întotdeauna Frau Grete o purta cu ea dispăruseră (n-a fost așa, ai început să încurci lucrurile, din nou vroi să-i spună, dar se opri), și până s-a dus domnu după ea au ținut-o în pat acoperită cu blana (oare despre a cui moarte povestește, se întrebă din nou, una reală sau una pe care i-o povestise bătrânei cineva?) da, spuse bătrâna, citind probabil neîncrederea din privirile lui, adăugând noi amănunte dintre cele mai vulgare și mai neverosimile, când au găsit-o era în cămașă de noapte, dar pantofii nu-i lăsase din picioare, și rochia ei și toate lucrurile care le avea pe ea și le-a așezat frumos împăturite pe pat, iar cerceii și inelele scumpe, că ea era toată inele pe mâini, Frau Grete, îi plăcea să poarte inele, erau ascunse în sutien, cine știe de ce le ascunsese ea acolo, și n-au adus-o acasă, au înmormântat-o acolo și domnu s-a întors după o săptămână și a uitat să-mi lase bani pentru copil și-am folosit atunci din banii mei, dar Herr Director mi i-a înapoiat, bineînțeles. (N-avea rost să-i spună că n-a fost așa, s-o corecteze, era prea bătrână.) Apoi el putu să vadă cum, cuprinsă din nou de neliniște privirea ei cerea parcă de la el o confirmare. Își dădea seama, și se speriase din această cauză, că ceea ce uitase ea era tocmai moartea lui Frau Grete. El îi ocoli însă privirea, nu din lașitate, ci pentru că era mult prea greu, prea complicat să înceapă acum să-i spună cum s-au întâmplat într-adevăr lucrurile. În căutarea unui teren mai sigur ea se îndepărta de moartea aceasta devenită atât de tulbure, atât de confuză pentru ea, bâjbâind în căutarea unor amintiri noi, mai ferme și mai pregnante.

Da, spuse ea atunci, Herr Director și eu purtam același număr la pantofi, patruzeci și doi și jumătate – bucuroasă c-a găsit ce să spună – pantofi vechi, foarte frumoși și foarte potriviți pentru mine, cu talpă extra și din piele extra, și Herr Director mi-i dădea cadou, și eu îi purtam de la Crăciun până la Paști și după aceea îi vindeam lui Moș Poldi, o, pe nimica toată, nu-i ceream mulți bani, spuse ea și chicoti, câțiva lei, să am și eu dumineca pentru film, spuse și începu să râdă de-a binelea cu gura ei știrbă, cu un singur dinte ascuțit și gingiile și ele supte, uscate. Era o actriță foarte mare, o artistă renumită și purta un taior șic, foarte elegant, Herr Director a comandat pentru doamna un taior exact ca al ei, și Frau Grete a început atunci să-și pieptene părul ca actrița aceea și domnul spunea că seamănă amândouă, cu toate că doamna era mult mai bine, mult mai prezentabilă, pieptul mare, prezentabil, numai piciorul foarte mic, foarte mic, nu putea purta pantof decât la comandă, pentru că nu găsea pantof potrivit. „Frau Grete, asta-i piele de fată, Frau Grete, îi spuneam când o spălam pe spate, asta-i piele ca la optsprezece ani, Frau Grete", ziceam eu și Frau Grete începea atunci să râdă, se scutura de râs, nu-i păsa că împroașcă cu apă pe pereți și pe tavan; „Frau Grete, îi spuneam, nu mai râdeți așa că ați umplut peretele tot cu apă, ați udat rău pereții". Și ea râdea, râdea și apa făcea pleosc, pleosc. Era foarte veselă Frau Grete, și în fiecare an de Paști și de Crăciun îmi dădea câte o pereche de pantofi, și apa făcea pleosc, pleosc, și îi spun eu, v-ați îngrășat puțin, Frau Grete, asta nu-i sănătos, și Frau Grete a spus, pune mâna aici, și eu am pus și a mișcat și eu am înțeles atunci că Frau Grete este gravidă și m-am speriat, foarte tare m-am speriat.

„Să mergem, îi spuse el atunci. Să nu se termine

pâinea. Trebuie să cumperi pâine." „Poate ai să-mi dai zece lei, spuse ea repede, că Hilde a uitat să-și ridice pensia". „Am", spuse el. „Și țigările, spuse ea repede. Să-mi lași și țigările", și întinse mâna după ele. „Nu știam că fumezi, spuse el. Ți le las." „Acolo am învățat", spuse ea în spatele lui, și el n-o mai întrebă unde. Ziua era luminoasă, o zi cu zăpadă strălucitoare și cu marșuri vesele (reluate după ora exactă, la megafoanele instalate la fiecare colț de stradă).

În după-amiaza târzie de vară Eva Nada stă în dreptul uşii deschise. Părul alb îi iese din basmaua murdară şi în spatele ei se poate vedea grădina cu crinii galbeni care-şi scutură polenul nisipos pe iarba uscată de soarele verii.

— Doamnă, când s-o termina războiul ăsta, că mie mi s-o urât, spuse Eva Nada privind cerul albastru, foarte albastru, cu păsări care trec, undeva în înălţimile lui necuprinse, ca o linie neagră.

— Ai să vezi ce-ţi fac dacă te mai prind că arunci apa fiartă peste crinii turceşti, spuse mama. Nu-ţi intră nimic în capul ăla bătrân, adăugă ea foarte supărată.

— M-am prostit, asta aşa-i, spuse Eva Nada, clătinând din cap. Cu un gest brusc îşi legă strâns basmaua, de parcă ar fi vrut să se stranguleze. Picioarele ei desculţe lipăiau pe cimentul bucătăriei, picioarele ei cu degete noduroase şi crăpate, şi, ridicând cazanul cu rufe puse la fiert, aburii o înconjoară ca o aureolă. Cu mâna ei neagră despică, cu un gest hotărât, aureola de aburi.

— Am vrut să-i trimit şi eu o scrisoare, doamnă, lui Ionel al meu, spuse Eva Nada şi-şi şterge cu catrinţa murdară faţa, deodată năpădită de lacrimi sau, poate, de sudoare.

— Cum să-i scrii, că de scris nu ştii scrie? întrebă manta.

— Am fost la Drăguţoiu, l-am rugat pe el să-mi facă scrisoarea, spuse Eva Nada.

— Și ce-ai vrea tu să-i spui în scrisoarea asta? întrebă învățătorul. Și se ridică să închidă fereastra, pentru că toată hărmălaia din curte, cotcodăcitul găinilor, măcăitul rațelor, făceau să nu se audă ce spune Eva Nada.

Și Eva Nada se așază pe un scaun lângă învățător; cu mâinile mari și negre, crăpate de soare și de lucru, în poală, și cu picioarele strânse sub ea, cu pieptul ei mare, (lăsat dar încă frumos, strâns în bluza de pânză de cânepă curată, mirosind a leșie și a săpun prost), sprijinindu-se de marginea mesei pe care scria învățătorul, îndreptând spre el o privire rapidă, puțin șireată. Apoi privirea ei făcu abstracție de prezența acestuia. Ignorându-l, izolându-se de tot ceea ce era în jurul ei, ea proceda ca un actor în clipa în care intră în scenă, înainte de a-și începe rolul: deconectându-se, ieșind din existența diurnă, întorcându-se spre cea de dinăuntru, făcând să dispară, deodată, întreaga lume din jur. Nu mai rămase, așadar, nimic altceva decât durerea ei fără margini, căutând să-i dea maximum de expresivitate. Și atunci abia porni acel oftat prelung, dureros, nuanțat la maximum, în același timp, pentru că ea a căutat să pună în el o mie și o mie de lucruri, o mie și o mie de vorbe, toate acestea spuse prin acest simplu oftat (așa cum privirea unui actor celebru, atunci când acesta interpretează momentul „cheie" al piesei, poate spune, într-o fracțiune de secundă, întreaga dramă a personajului pe care acesta îl joacă).

Numai după ce oftatul se stinse definitiv și o liniște profundă se lăsă în odaie (învățătorul așteptând cu condeiul ridicat ca ea să înceapă scrisoarea, fără s-o privească, uitându-se la hârtia albă din fața lui), Eva Nada vorbi, în sfârșit, căutând să dea cuvintelor ei aceeași expresivitate pe

care reuşise s-o imprime oftatului. „Săracă Lină" spuse ea, şi cuvintele fură prelungite nesfârşit de mult, ceea ce ieşi fu un fel de litanie uşor cântată, şi învăţătorul, care nu pricepea, scrisese cuvintele sărace, albe, inexpresive, „Săracă Lină". Aşteptă, după aceea, din nou, îndreptând spre ea o privire indiferentă, aşteptă ca Eva Nada să continue. Iar femeia, închipuindu-şi că el n-a priceput, se adună din nou în ea, se pregăti iar (făcând adică efortul de a pune în cele două cuvinte tot ce trebuia pus) şi după o scurtă pauză, pauză în care învăţătorul continua să aştepte aplecat deasupra colii albe, (aştepta prin urmare continuarea scrisorii), Eva Nada spuse din nou cele două cuvinte. Vocalele fură la fel de prelungite, semănând a tânguire, oftatul la fel de prelung, mai expresiv de data asta însă, aşa cum actorul atinge maximum de expresivitate, întotdeauna la al doilea spectacol şi nu la premieră. „Săracă Lină" spuse ea aşadar încă o dată, şi învăţătorul aşteptă, în continuare, fără să scrie nimic, cu creionul ridicat deasupra hârtiei albe. „Am scris, spuse el, Săracă Lină!" „Aşa îmi spune el, îi explică femeia, crezând că asta nu înţelegea învăţătorul, aşa îmi spunea el încă de mic, mamă Lina, nu Eva"! (Îşi închipuia că nedumerirea lui Drăguţoiu de aici începe.) Dar acesta îi ascultă explicaţia fără să scoată o vorbă, aşteptând ca ea să continue. „Aţi scris, domnule învăţător?" întrebă Eva Nada, ştergându-şi lacrimile sau poate sudoarea de pe faţa ei neagră. „Am scris", spuse învăţătorul repede, gata să scrie şi continuarea scrisorii. „Şi ce aţi scris acolo, domnule învăţător?", întrebă Eva Nada, aplecându-se deasupra foii, pentru că două, trei litere ştia şi ea. „Aţi scris aşa cum v-am spus eu?" întrebă femeia, privindu-l cu insistenţă pe învăţător. „Sigur că da, spuse cu nerăbdare Drăguţoiu, sigur că aşa am scris." „Şi cum aţi scris, domnu

învățător?" Și atunci învățătorul spuse încă o dată cuvintele scrise, adică „Săracă Lină", și din nou se aplecă deasupra foii, așteptând continuarea scrisorii.

— Nu știa să scrie, doamnă, bag seama, spuse Eva Nada.

— Numai după aceea am înțeles, povesti Drăguțoiu, numai după aceea am înțeles că ea nu voia să-i scriu numai cuvintele, cele două cuvinte pe care le-am notat eu pe hârtia aia, ci ar fi vrut să pun în vorbele alea două și oftatul ei nesfârșit, într-un cuvânt, felul exact în care spunea ea vorbele, cu toate nuanțele exprimării. Dacă aș fi pus în vorbele alea felul ei de a le spune, ar fi fost mai mult decât o scrisoare foarte lungă. Așa ceva nu se poate scrie.

— Numai atât să-i fi scris, numai atât să-i fi scris domnu învățător, că lui nu-i trebuia mai mult. Ionel ar fi înțeles, spuse Eva Nada.

Asta nu se poate scrie, încercă să-i explice învățătorul.

— Eu cred că nu se pricepe la scris, spuse Eva Nada. Să scrii așa ceva e tare greu, și el nu se pricepe să scrie.

— Să scrii așa, cum ați spus dumneavoastră, „Săracă Lină" și atât, asta nu înseamnă nimic, îi spuse Eva Nada cu tristețe învățătorului, ridicându-se de pe scaun. Eu vă mulțumesc că ați încercat, spuse ea și, privindu-l pe învățător, nu putu să-și ascundă, pentru o clipă, mila, un ușor dispreț pentru „învățătura" acestuia.

— Mă crezi, dragul meu, îi spusese învățătorul tatii, că, după ce a plecat, am început să râd, așa de unul singur, gândindu-mă la pretențiile ei? Apoi, nu știu de ce, parcă mi-a trecut pofta de ras, m-am întristat. Am crezut întotdeauna că învățându-i pe copii să scrie fac un lucru de mare importanță, un lucru util. Aveam o încredere

nestrămutată în litere. Nu mi-a trecut niciodată prin cap că ele pot fi așa de fără putere. Că scrisul...

— Bine că nu i-am scris, spuse Eva Nada și începu să mestece cu un făcăleț mare de făcut tăiței rochia mamei pusă într-un lighean cu vopsea portocalie.

— O mai lăsăm, doamnă? întrebă ea ridicând rochia ca pe un steag, deasupra ligheanului.

— O mai lăsăm să mai fiarbă, altfel culoarea iese la primul spălat, spuse mama.

Cam în perioada aceea apărură și avioanele. Abia atunci au ajuns ele și în acel colț de țară. Războiul era undeva, departe, și iată că avioanele, zgomotul lor lugubru, amenințător, se auzi tot mai aproape, până când ajunse chiar deasupra casei lor, în care mama, ajutată de Eva Nada, punea murăturile pentru iarnă: castraveți mici, de un verde întunecat, în borcane borțoase (mirosul înțepător al oțetului fiert și cel parfumat a! toilor de dafin și al bobițelor de piper se răspândea în toată bucătăria). Aplecate deasupra borcanelor cu castraveți, așezându-i cu migală, fără să știe că, acolo, în cerul înalt și albastru, cerul aprins al zilelor acelea de vară, avioanele acelea coboară tot mai mult, ele sunt tot mai aproape. Apoi, deodată, țăcănitul mitralierei pe ulițele pustii ale satului, țac, țac, țac și mama și Eva Nada, tremurând de frică, sunt amândouă după dulapul din dormitor: și avioanele sunt acum chiar deasupra casei, și de după dulap mama poate să le vadă: au coborât parcă până în dreptul ferestrei și mamei i se pare că păsările acelea mari și negre de fier, păsările acelea îngrozitoare, se uită cu ură la ea, o văd acolo ascunsă. Face atunci un gest necugetat: iese din ascunzătoare, se duce spre geam și îl deschide cu

mult zgomot, pot, la urma urmei, ăia din avion, nu numai s-o vadă, dar și s-o audă, uite că ei nu-i pasă și vede cum avioanele se îndepărtează și-și amintește că odată, cu mulți ani în urmă, pe când era fată, tot așa se îndepărtase o haită de lupi, ea era cu moș George într-o sanie și se întorceau de la Făget, de la târg, era ziua în amiaza mare, o zi geroasă de iarnă, tot așa se îndepărtaseră lupii, erau doi lupi, cum două erau și avioanele. „Sunt sătui, spuse moș George. Altfel vai și amar de capul nostru"; tot așa plecaseră, îndreptându-și mânia și ura în altă parte. Simțise cum se risipea și pericolul, dar dispariția lor nu determinase atunci și sentimentul de ușurare așteptat, ba din contră, lupii, la fel cum se întâmpla acum cu avioanele, infectând totul cu ura lor, făcuseră ca amenințarea să devină în ochii ei cu atât mai mare cu cât ea încetase să fie apropiată și imediată, propagându-se în unde concentrice și cuprinzând parcă întregul univers, transformându-l, cel puțin acest sentiment l-a avut atunci, ca și acum, într-un cer implacabil, încărcat de ură și amenințare, în al cărui centru era ea. Și iat-o pe Eva Nada strigând de sub pat, unde se târâse după plecarea mamei, neîndrăznind să rămână singură ascunsă după dulap: „Vă împușcă, doamnă, vă văd ăia din avion și vă împușcă!" Și iat-o pe mama rămânând la fereastră, indiferentă la amenințările ei și urmărind, cu acea spaimă, care își pusese parcă amprenta pe toate lucrurile din jur, avioanele care se îndepărtau, la început păsări mici și negre, apoi niște puncte înghițite de soarele albastru. După aceea se lăsă o liniște mare, și mama rămase nemișcată lângă fereastră, cu ochii închiși. Și lipa, lipa picioarele desculțe ale Evei Nada se auziră în jurul ei. „Nu v-a fost frică, doamnă?" veni din întuneric vocea înfricoșată a Evei Nada, și atunci deschise

ochii. „Ba da", spuse mama după o scurtă tăcere și începu deodată să plângă. „De ce plângeți doamnă?" o întrebă Eva Nada căscând gura la ea. „Du-te și închide fereastra la bucătărie, spuse mama. Și pune hârtia de camuflaj, că mor de frică", răcni mama ca o fetiță mică. „Au plecat, și de întors, nu se întorc ele, că n-or avea doar treabă chiar cu noi două", spuse Eva Nada, rânjind cu gura ei mare și știrbă și având chef aproape să joace, de bucurie c-au scăpat tefere amândouă. „Aș bea un pahar cu țuică, să mă liniștesc", spuse ea și-i aruncă mamei o privire rapidă. „Caută în bufetul din sufragerie, e o sticlă acolo, vezi că mai e ceva pe fundul ei", spuse mama, ștergându-și lacrimile. Eva Nada nu așteptă să fie prea mult îmbiată, se îndreptă spre odaia cealaltă și mama o auzi cum trage o dușcă direct din sticlă, apoi încă o înghițitură. O să se îmbete și-o să-mi spargă toate borcanele cu murături, se gândi mama și simți cum frica i se topește odată cu gâlgâiturile femeii care continua să tragă zdravăn din sticlă.

„Criță te faci", îi spuse, când Eva Nada se întoarse în dormitor, roșie toată și cu niște ochi umezi și bulbucați. „A mai rămas ceva în sticla aia?" întrebă mama. „Știu că n-am băut-o toată", spuse Eva Nada, dând un răspuns destul de evaziv. „S-o fi răcit apa aia de pe castraveți", spuse mama.

— Tare m-am temut, doamnă, să nu fac pe mine de frică, spuse Eva Nada, după ce trecură amândouă în bucătărie, că odată am pățit-o. Cred că v-am povestit c-au venit la fabrică niște tancuri și m-am dus și eu, ca proasta, să le văd cum arată, că până atunci nu le-am văzut decât la film, la fabrică. Căscăm noi gura la ele, când, ce să vezi, doamnă, că nici vreme să ne ascundem n-am avut, că avioanele or și început cu mitraliera. Și când să...

— Parcă nu-i destul de acru, spuse mama. Gustă, fii bună și dumneata, și vezi.

— Ba de acru, e acru, spuse Eva Nada lipăind cu buzele ei groase. Da, după părerea mea, n-am pus destul zahăr. Numai o linguriță de zahăr, doamnă, dacă mai punem, ai să vezi ce gust au.

— Umblă tot felul de povești, doamnă, unele întâmplate, altele nu – dar ceva adevăr tot o fi în ele, e drept că e greu să afli care or fi de-adevăratelea și care nu, spun și eu ce-am auzit de la alții, dacă mint ăia care mi-or povestit, mint și eu; minciuni, spun drept, nu-mi vine să cred că sunt, că ți se face pielea de găină, câte s-or mai întâmplat și în ultima vreme cu războiul ăsta, să mă crezi, doamnă, să moară ăl care te minte, azi-noapte n-am putut închide o clipită ochii. M-am gândit la poveștile astea care umblă, întâmplări adică de tot felul. Cu soldații ăștia care tot trec de nu se mai sfârșesc, că m-am dus și eu alaltăieri să văd tancurile cum vă spusei, zice Ana Țona către mine, nu vii tu, să vedem și noi tancurile, să le vedem și noi că multă vreme nu le-om mai vedea, ne-o scăpa Dumnezeu de ele, și, cum spun, n-am închis o clipită ochii, ba am simțit și un fel de greutate în piept tot gândindu-mă la câte s-or mai putut întâmpla. Mai ales cu muierile alea săracele, măcar că parcă nu-mi vine să cred că s-o întâmplat chiar așa; că omu când aude, n-o spune cum o auzit-o, mai pune și de la el. Adică noaptea târziu, când o venit moșu ăla cu nepotu-su cu lămpașele aprinse, că zice-se, era o noapte că nu vedeai la un pas înaintea ta, și le-oi găsit împușcate și prunele nici vorbă să fie culese, toate dripicite, că se amesteca sângele cu zeama de prune și copilu cică s-o speriat. O stins el

repede lămpaşu şi-o început să fugă către pădure, şi moşu după el; şi după aia s-o oprit, nu putea el să se ţină de paşii copilandrului ăluia şi s-o întors. O aprins lămpaşu copilului şi-o trecut de la muiere la muiere şi le-o numărat şi erau toate douăsprezece, şi prunele neculese. Atunci s-o întors şi copilandrul şi zice moşu: hai să le punem în căruţă; ba nu că mi-i frică, spune copilu, şi-i tremurau dinţii în gură şi până la urmă or dat cada cu prune jos din car şi au reuşit ei amândoi, copilu şi moşu ăla, nu aveau ei nu ştiu ce putere, să încarce căruţa cu ele; săracu copil, ba că eu nu merg că mi-e frică, şi moşu cu laba, pleosc, peste obrazu copilului să-l liniştească; când s-or apropiat de sat or lătrat câinii şi copilu o început să plângă, că nu ştia moşu ce să-i mai facă; şi prunii erau toţi scuturaţi şi ar fi putrezit prunele, că nimeni n-o mai avut nici un curaj să le culeagă; muierile alea ar fi mers la un fel de clacă, aşa se zice, că era un loc al moşului ăluia, care în tinereţea lui ar fi fost primarul satului, şi când or venit soldaţii, una dintre ele i-ar fi zărit de departe; au săracele de noi, zice, că ce mai soldăţime vine şi ăştia îşi fac batjocură de noi, şi unde să se ascundă ele, că alt loc nu era decât prunii ăia scuturaţi, şi, de frică, şi cele mai bătrâne şi mai puţin sprintene, cât numeri până la trei, or fost în vârful prunilor şi stau ele acolo nemişcate şi nici să răsufle n-or avut curajul. Şi soldaţii s-or apropiat, şi ce să vezi, încep ei pe limba lor să zică către ele să coboare şi femeile nu şi nu, că ele nu coboară; una începe să se şi vaiete, şi atunci atât le-o trebuit celorlalte, că repede încep şi ele să plângă şi soldaţii, care erau mulţi, doamnă, o armată întreagă, scot pistoalele, că dacă ele nu coboară, gata, le împuşcă; da ele nici gând să coboare, îi dau mai departe cu lăcrimatu, şi atunci, ce să

vezi, că ce-am auzit aia vă povestesc și eu, nu începe armata aia să se cațere în pruni după ele, unul pe grumaz la altul, că s-or umplut prunii cu chipie, douăzeci, o sută sau câți s-or fi urcat într-un prun, că o rămas pământu gol; și muierile, nu crezi că se țineau cu forța de câte o cracă, că ele nu și nu, și soldații pe limba lor, ba s-or rugat, ba or strigat către ele, și tot or tras de ele în jos, că erau soldați din ăia care n-or văzut muiere, cine știe de câtă vreme; că la asta m-am gândit eu ieri-noapte, doamnă, cu capu meu prost, și, așa cum v-am spus, n-am putut închide ochii o clipită: că după ce-or necinstit femeile altora și le-or împușcat pe rând, pe toate douăsprezece, și după ce or plecat fără pedeapsă, toate faptele astea rămân numai ale lor? Adică, dacă o să se întâmple să fie și ei chemați la judecată, acolo sus, dacă le-o veni rândul odată și odată, măcar că eu în asta nu cred, că eu așa zic, doamnă, că aici îi și raiu și aici îi și iadu, când o să-i pună să spună ce-o făcut tot omu în război, dacă or fi așa la o judecată, o să fie adică crezuți și iertați? asta nu știu eu; și dacă e drept să fie iertați, iacă nu știu, adică, doamnă, cu capu meu prost, am încercat o noapte întreagă să pricep și n-am putut: cine e de vină, doamnă, de toate alea care se întâmplă când se strică și omu nu mai e cum trebuie, cum șade bine să fie; cât îi vine omului și cât nu, din vina asta; că dacă n-ar fi fost războiul, doamnă, omu ar fi stat acasă la el, ar fi avut muierea lui; că e lucru știut, când bărbatul trăiește multă vreme fără muiere se strică sângele în el, îl apucă așa, strechea, să iertați, că doar de-aia i-a dat Dumnezeu trupu, să facă ceva cu el; că soldații, mi-o spus și moș Lungu, să fie iertat, multe or mai fi făcut ei pe unde or ajuns în războaiele astea, că nici nu-ți vine a crede: că într-un sat, când or venit, or fi aflat de la un moș pe care l-or cumpărat

cu țigări, că femeile din satul ăla s-or ascuns în pădure, se zice că s-ar fi întâmplat undeva în altă țară ce vă povestesc eu acuma, și atunci soldații ăia, noaptea, când comandanții lor dormeau, fără știrea ălora, unu cu unu, or luat-o spre pădure, că s-o îndesat pădurea de soldați; era vreme de iarnă, s-or înțepenit copacii de ger, era lună și se vedea în pădure ca ziua, și până la urmă s-or trezit și superiorii și or intrat și ei în pădure și or călcat o noapte întreagă pădurea aia, și s-or afundat tot mai adanc în ea, doar, doar or da de locul în care se ascunseseră muierile alea, și în vremea asta moșu, ca să se răzbune, zice-se c-ar fi dat foc la pădure, el, cu alți oameni din satul lui i-ar fi dat foc anume, că ăia erau soldați străini, armată străină, c-ar fi ars toată armata, cu generali cu tot, cât pe-aci să se termine războiul înainte de vreme, că n-or mai avut militari cu care să se bată, și muierile ar fi stat în timpu ăsta ascunse într-o moară de la marginea satului și numai după ce-o ars armata aia toată, ar fi ieșit la vedere, și am auzit, doamnă, că în altă parte, asta s-ar fi întâmplat undeva chiar pe aici, prin apropiere, în războiul ăl mare, i-ar fi momit unu pe soldați, de data asta nu mulți, vreo zece, cincisprezece într-un pod cu fân, tot un moș al dracului le-ar fi spus că muierile îs acolo și, ce să vezi, or sărit cu topoarele pe ei, că s-ar fi aruncat soldații, numai să scape cu viață, drept în staulul vitelor unde erau niște furcere, c-or intrat cu grumazii drept în furcerele alea; că pofta asta de muiere, asta se știe din bătrâni, e mai rea ca cea de mâncare; că dacă nu mănâncă omu, moare, dar dacă nu se culcă cu o muiere se ridică sângele la cap, omu începe să se strice pe dinăuntru, și nu pot să nu mă gândesc, doamnă, cum or umblat ei prin pădure după muieri și după aia cum o dat focu peste ei, cum or ars,

şi se ştie că unii, după ce se întorc acasă la muierile lor o vreme nici nu se pot atinge de ele, atât sunt de dezvățați; ei or stat luni şi luni tot prin tranşee, şi nu numai că nu s-or atins ei în vremea asta de nici o muiere, dar nici n-or văzut vreuna, în afara celei din fotografie; că fiecare are cu el, doamnă, o fotografie de-aia şi-o ține ascunsă cine ştie unde şi n-o scoate decât cine ştie când şi mai ales când nu-l vede nimeni; femeile alea îs aşa de departe, că, în lipsa lor, ce să facă şi ei, că-s sătui şi ei, doamnă, să doarmă luni şi ani de zile tot om cu om; să întindă adică mâna şi nici tu muiere, numa bărbat lângă bărbat.

— Da, spuse Eva Nada, aşa a fost şi dacă n-o fost aşa, mincinos cine mi-o spus, o minţit ăla, mint şi eu. Da aşa-i întotdeauna, cine n-o văzut nu crede, că noi, doamnă, numa că vedem avioanele alea că zboară şi ne speriem degrabă, da alții care-s acolo, de unde vin ele! Că la noi numai vin şi se duc, da cu ăia nu-i cum îi cu noi, cu ăia socot că e mult mai rău. Că mi-o spus Florica lui Nandra, că ei aşa i-o spus un om, că acolo de unde vin ele e mai mult noapte, întunerec mare, nu-i ca la noi că n-ai adormit bine şi s-o şi făcut lumină. Omul ăla, care i-o spus, o zis că el aşa un întuneric ca în țările alea de unde s-o pornit războiu ăl mare n-o mai văzut; că mergi, mergi şi deodată te loveşti de întunericu ăla cu capu, că el o şi zis de vreo două trei ori, au, că nu mai pot merge, că aici îi capătu, şi atunci ofițeru ăla, ori ce-o fi fost, o strigat la el, haide, ce stai, înainte marş, că pe ofițeru ăla numa îl auzea strigând, că de văzut n-avea cum să-l vadă, şi ce zicea ofițeru, el aia făcea, zicea el înainte marş, el drept înainte o lua, şi zicea ofițeru acuma la stânga şi el la stânga făcea, numai odată

zice c-o greşit, că de întuneric ce-o fost n-o mai ştiut care-i stânga şi care-i dreapta; că în loc să facă la stânga, s-o întors săracu la dreapta, şi ofiţeru, vezi că atâta o aşteptat, că i-o zis: tu nu mai ştii care-i stânga şi care-i dreapta, cu unu ca tine cum vrei, mă, să câştigăm războiu ăsta, tu nu vezi că duşmanu-i la stânga, tu în loc s-o apuci cu arma, gata de atac spre inamic, tu întorci curu la duşman? să iertaţi, şi atunci, păi să vedeţi, domnu ofiţer, păi nici un păi, o strigat ofiţeru, nici un păi că aici e război, aici nu ne jucăm cum crezi tu, să vedeţi, domnu ofiţer, zice atunci omu, că l-ar fi apucat aşa o frică, aşa i-o povestit lui Florica lui Nandra, l-o apucat aşa o spaimă că ofiţerii ăla nu ştia multe, acu scoate pistolul şi-l omoară, să vedeţi, domnu ofiţer, nu cumva s-o fi răzgândit inamicu ăla, că: uitaţi-vă şi dumneavoastră, de văzut nu se vede nimic, nici un inamic, o aştepta şi el să se facă un dram de lumină, când trage să ştie unde trage, că să tragă aşa, la nimereală, păcat de glonţ şi de puşcă, şi atunci ofiţerul ăla iar o strigat la el, tu nu auzi, i-o spus, tu eşti surd, tu nu auzi cum se mişcă inamicu, tu nu auzi cum tropăie din cizme? şi atunci el o stat şi-o ascultat şi i s-o părut lui că se aude aşa, un bocănit, dar tare departe trebuie să fi fost, că de auzit nu se auzea bine, se auzea aşa, încet, ca un fâsâit, de parcă ar fi bătut vântu, până când s-o auzit ceva mai tare, ba că-s ei, domnu ofiţer, cum aţi zis, aşa-i, o recunoscut omu, şi ofiţeru, că doar de-aia-i gradat, tot în ordine o ţinea, înainte marş, la umăr arm', pentru atac înainte, numa că omu nostru, de frică, că zice că aşa o frică l-o apucat că l-or lăsat picioarele, o simţit, bag seama, că, ordin, neordin, el nu mai poate face nici un pas, de frică cum să spun, s-o întors şi i-o pus piedică lu ofiţeru ăla, c-o căzut ofiţeru, şi până să se ridice o băgat

baioneta în el, c-o murit ofițeru într-o clipită; mai mare păcatu, și ăsta care o povestit era un om bătrân, s-o jurat către Florica Nandra că asta s-o întâmplat într-un război care a fost înaintea războiului ăl mare, da asta, ca asta, că așa-i, câte nu se întâmplă pe timp de război, da una mai grozavă, doamnă, mi-a spus-o săptămâna trecută moș Poldi, s-o jurat pe sfânta cruce că-i adevărată, că și lui i-o spus-o un ungur cu care o fost el prieten cât o fost la honvezi, tot cu un soldat, doamnă, care avea așa o hibă, adică nu putea să se țină, adică se pișa, să iertați, doamnă, că vorbesc așa, în pat și ăilalți, știți cum îi omu când poate râde și el de altu, că de el îi vine mai greu să râdă, ceilalți își băteau joc, îl știa tot regimentu, când ieșea dimineața la raport, ăsta-i ăla din plutonul cutare, care se udă noaptea în pat, și omu o răbdat cât o răbdat, până într-o zi când o simțit că nu mai poate răbda, și i-o trecut lui prin cap să se spânzure, și așa s-o gândit el, să pregătească un fel de răzbunare pentru ăia care și o fi făcut tot timpul tainã de el, adică să se spânzure, doanmă, noaptea, gol pușcă, la ei în cazarmă, ca dimineața când s-or scula ăilalți să-l găsească aninat de-o grindă de la cazarma aia și să se sperie, numa că n-o ieșit chiar așa cum o vrut el, o ieșit altfel, că în momentu când o vrut să-și pună nodu de la brăcinar de după gât, l-o scăpat iar udu, să iertați, și l-o stropit pe ăl care dormea dedesubt, și ăla s-o trezit și repede l-o apucat și nu l-o lăsat să se spânzure, și să vezi după aia râs și batjocură, că i s-o dus vorba pe tot frontu, și bietu om o răbdat iară, cât o răbdat, până când, cam la o săptămână sau două după Rusalii, alt gând i-o intrat în cap și anume s-o hotărât să dezerteze, fie ce-o fi, că dacă îl prind iacă îl împușcă și gata, că lui și așa i s-o urât cu viața, și așa o și

făcut, într-o noapte, când era pace și liniște, s-o sculat încet, așa, să nu-l simtă nime, și-o tras izmenele și nădragii pe el, și-o luat cămașa și desculț, că era cald pământu, se încălzise tare, era după Rusalii, mai mare dragu să umbli fără cizme, cu capu gol o ieșit din cazarmă și dus o fost, și la început o ținut-o el numa într-o fugă că i-o fost frică să nu vină ăia cu puștile după el și să-l aducă înapoi, și atunci se cheamă că nici n-a dezertat, iar de împușcat nici nu-l împușcă, și el s-o săturat să trăiască așa, laolaltă cu ăialalți, și să radă lumea de el, i s-o urât să fie așa, batjocura ălorlalți, și era așa o mandreţe de vreme, cantau ciocârliile, doamnă, și așa un miros bun de iarbă și de floare, și pământu era călduț, da nu prea tare, cum îi bine sub talpă, că de bucurie bietu om parcă o uitat că-i război și că el o fugit din armată, o uitat că în dreapta-i inamicu și în stânga îs ai lui, care-s și mai răi decât inamicu, că el acum trebuie să se ferească și de unii și de alții, el o luat-o ca prostu, pe unde i s-o părut lui că-i mai multă umbră și nu pripește soarele așa tare, și o mers el cât o mers așa vreo patru ceasuri și mai bine, ba eu cred că omu ăla o fost, așa mă gândesc eu acuma, după ce-am ascultat întâmplarea asta, și cam slab de minte, cam prost, să iertați, că el n-o băgat de seamă că așa cum merge baș spre dușman se îndreaptă, și atunci dușmanul l-o zărit prin ochean și ar fi spus unuia mai mare, păi să vedeți e un inamic așa și așa, cu capu gol și fără mantauă, care se îndreaptă spre noi, pușcă are? ar fi întrebat generalii, nu, nu are nici pușcă, ar fi zis ăla cu ocheanu, păi să-l lăsăm atunci să se apropie, ar fi spus generalii, ăsta trebuie să fie vreun amărât de dezertor care o pierdut drumu și-o nimerit în liniile noastre, așa cred și eu, domnu general, ar fi spus subalternu, și ce i-o dat atunci, să vedeți, generalului ăluia

prin cap, să-şi schimbe căpițele, că numai după căpițele de pe cap erau ei altfel decât armata aialaltă, ca dezertorii să creadă că o nimerit tot la ai lui, adică așa, ca să se distreze, că de vreo două săptămâni numai de luptat n-or luptat, şi-o găsit el atunci vreo cinci, șase oameni care vorbeau în limba soldatului ăluia să nu intre la gânduri şi așa o fost potrivit generalul să stea ei toți la o masă, să bea şi să mănânce, să-l laude că s-a întors, şi când generalu s-o apleca spre el şi l-o lua de după cap, ăialalți să şi tăbărască cu baionetele pe el, asta după ce l-or trage puțin de limbă, să afle una-alta, da înainte de a-l străpunge cu baionetele ei o să-şi lase căpițele, ca omu să vadă că s-o înşelat şi c-o nimerit la dușman şi că a fost așa, ca o păcăleală, da, ce să vedeți, omul ăla era cam prost, așa cum v-am spus, şi în vreme ce-or stat la masă şi-or mâncat, omu iar s-o scăpat pe el, şi atunci, se zice, că pe generalul ăla l-ar fi apucat supărarea, că era unu iute din fire şi curat de felul lui, că n-o mai așteptat să afle tot ce se putea afla de la bietu om, ăl dintâi o băgat baioneta în el, şi i-o băgat-o unde trebuie, doamnă, că omu într-o clipită o şi murit, n-o mai fost trebuință de ăilalți care erau la masă, şi dacă te gândeşti, doamnă, toate astea i s-or tras bietului om pentru că nu stătea bine cu băşica, să iertați, şi când omu o murit cică ar fi căzut în băltoaca care era sub el, numa că repede băltoaca s-o umplut cu sânge, c-o ieşit din el mai mult sânge decât iese dintr-un porc, așa o fost să fie, şi dacă n-o fost așa, mincinos cine mi-o spus, şi actinia să vă spun una cu unu care ar fi dezertat, dar n-o nimerit-o așa rău ca ăsta primii, că ce să vedeți, o tras el într-un sat, așa spre seară, să nu-l vadă nime, şi tot pe lângă pereți umbla, până s-o oprit la o casă şi s-o uitat pe fereastră, că era lumina aprinsă, şi ce-o văzut tare i-o plăcut, că la casa aia stătea o

văduvă tânără, cu bărbatu mort de oftică de vreo lună sau două, și chiar când soldatu s-o uitat pe fereastră, ea își despletea conciu, că avea un păr tare lung, și cum oglindă nu era în casa aia se uita și ea săraca în ocheţu ferestrei, și atunci l-o văzut pe omu ăla cum stătea și căsca ochii la ea și nu s-o întors, numai i-o făcut semn să intre, de parcă ar fi știut că nu era din ăia care pot intra în casă ca să-l vadă toți, ba, dacă mă gândesc bine, în casă de văduvă cu bărbatu care nici de răcit nu s-o răcit acolo în mormânt, cum trebuie, nici hoț, nici bărbat cinstit nu prea aveau ce căuta, numai că muierea era tare iubăreață de felul ei, sunt muieri de astea, doamnă, săracele de ele, care nici o lună, barem un an, nu pot sta fără bărbat, și când o văzut om tânăr lângă casă, numa așa o mișcat puțin din sprânceană, adică poți să intri, că ușa-i deschisă, nu-i nici o greutate și omu numai c-o intrat și nimica n-o zis, numa s-o așezat pe scaun și o oftat și și-o scos cizmele că i s-ar fi încălzit picioarele de atâta umblet, și atunci ea o suflat în lumină să nu-l vadă cineva de-afară, că o priceput repede că-i dezertor, era o muiere iute la minte, nu-i trebuia ei multă vreme până să priceapă ceva, și el numa s-o întins acolo pe laiță și-o adormit că era tare ostenit, zău, și când s-o trezit a simțit el ceva cald lângă el și când o întins mâna, să iertați, o dat de țâțele muierii și, ce să vedeți, muierea aia o avut un bărbat care n-o fost pica priceput, și când o văzut ea ce om i-o intrat în casă s-o bucurat și o răspândit ea vorba prin sat că pleacă, la o cumnată, da de plecat n-o plecat, s-o închis în casă cu dezertoru și doua săptămâni de zile de văzut nime n-o văzut-o, și câteodată, doamnă, ea se trezea noaptea și se minuna și plângea de bucurie, gândindu-se că dacă n-ar fi venit omu ăla ea murea proastă și neînvățată că nici

dragostea n-ar fi știut ce-i, și se trezea și el și se drăgosteau până dimineața, până când o venit o patrulă să-l caute și atunci muierea, ce să facă, s-o gândit să-l ascundă în fântână, că ălora numa în fântână nu le-o da în gând să se uite, numai că unuia i-o fost sete, că era vară și ea i-a dat cârciagu cu apă, da apa era veche de-o săptămână și caldă, și atunci soldatu ăla s-o dus la fântână să-și scoată apă de-a rece, și așa o dat de dezertor, și de scos nu s-or ostenit să-l scoată afară, or tras cu puștile în el, că bubuia fântâna de credeai c-or tras cu dinamită, și deodată s-o ridicat găleata, doamnă, că el se ținea de găleată, și după ce l-or împușcat el i-o dat drumu și s-o dus la fund, și cum s-o ridicat i-o stropit pe toți soldații ăia cu apă, și ei or început să râdă, de parcă s-ar fi jucat, s-ar fi stropit unu pe altu, așa, în glumă. „Las' că-i vară, ar fi zis unu din ei, și se usucă repede, că-i cald?", și după aia s-ar fi uitat în fântână, și apa – limpede și liniștită, nici un ochi de apă nu se mișca, și unu o vrut să scoată o vadră de apă și să beie, da ăilalți l-or oprit, uitași, mă, că-i ăla la fund? i-ar fi spus militarii ăialalți, și după aia or plecat și-or venit oamenii din sat și l-or scos pe împușcat și după ce l-or îngropat or curățat fântâna.

— Dacă vreți, doamnă, zahăr de cartof, pentru saloane, să-mi spuneți, își oferi serviciile cu multă amabilitate, soția plutonierului.

— Am o rețetă fără zahăr de cartof, dar nu sunt prea mulțumită de ea, spuse mama. Bomboanele se fărâmă toate, nici să le tai cum trebuie nu poți. Zahărul ăla de cartof le leagă. Îmi amintesc că, înainte de război, tot cu zahăr de cartof le făceam.

— Alea nu-s bune, doamnă, își dădu cu părerea și Eva Nada. Alea-s tare fărâmicioase, fără zahăr din ăla, nu țineți minte că anu trecut mi le-ați dat mic să le mănânc pe toate, că așa tare s-or întărit, că nimeni nu le-o mai putut mânca?

— Că i-am spus la al meu, acum vreo trei zile, începu să povestească soția plutonierului, cum vrei tu să fac pom la copil, când nu am ce pune în el?

— Fă și tu bomboane, că ești specialistă, te-o învățat maică-ta, spuse plutonierul în vreme ce, gâfâind, și prăvălit în pat, se chinuia să-și tragă cizmele.

— Cu ce vrei tu să le fac dacă nu am material, spuse soția plutonierului și-i lustrui cozorocul, muind o batistă, nu prea curată, în salivă.

— Lasă tu asta, spune-mi mai bine ce-ți trebuie, nu te mai tângui atâta, că n-am vreme, tu nu vezi că mă grăbesc, spune ce-ți trebuie, că eu îți aduc, fără prea multă vorbă.

— Păi mi-ar trebui niște zahăr de cartof, dar așa ceva pe timpurile astea nu cred să se găsească, își dădu

cu părerea soția plutonierului, privindu-și bărbatul a cărui frumusețe cazonă se reflecta, în toată grandoarea ei militară, în oglindă.

— N-avea tu grijă că se găsește, și ce nu se găsește, spuse plutonierul, tu fă comanda, altceva nu-ți cer!

— Și mă crezi, doamnă, că vine seara, începu să povestească soția plutonierului, că eu mă culcasem, că nu mă simțisem prea bine, vine seara acasă, cum îți spusei, c-un pachet că abia putea să-l ducă, trebuie să fi fost patru, dacă nu cinci kilograme cu zahăr de cartof, din ăla bun, cum se găsea înainte de război?

— Te-ai plâns că n-ai material, spune vesel, plutonierul, și se trânteşte pe pat. Uite că ți-am adus material, să nu te mai aud că umbli cu reclamații.

— Care reclamații? îl întreb eu.

— Asta-i o vorbă de la noi, din poliție, spune plutonierul, și după aceea o roagă să se scoale și să-i taie părul din nas, că lui îi crește foarte repede, trebuie să i-l taie cineva în fiecare săptămână.

— Așa că, dacă vreți zahăr de cartof, vă pot oferi cu cea mai mare plăcere, nu-i nici un deranj, spuse soția plutonierului. V-am spus că, întotdeauna, când aveți nevoie de ceva să-mi spuneți, să nu vă jenați, că soțul meu poate face rost cu mai mare ușurință în chestii d-astea, el e tare descurcăreț, are el o ambiție foarte mare, dacă își bagă una în cap, gata, aia îi sfânt, că așa a fost şi anu trecut când nu s-a găsit făină de cucuruz și nimeni n-o tăiat porc, că n-aveai cu ce să-l îngrași și mă crezi, doamnă, că într-o noapte, să fi fost trecut de douăsprezece, că eram tare agitată să nu i se fi întâmplat ceva, Doamne ferește, că întârzie mult, că el, după unsprezece, rar să întârzie, că mă știe pe mine sensibilă cu

nervii, știe că după aia intră demonii în mine dacă văd că se face unsprezece și el nu-i venii acasă, numai aud așa, cum v-am spus, o căruță că se oprește la noi la poartă, și dau eu să-l întreb că ce-i și cum și el se apleacă și-mi spune la ureche să nu întreb atâta, că nu-i vreme de întrebat, să mă duc mai bine să ajut să descarce Bică sacii, că el a adus cucuruz, să avem cu ce să îngrășăm porcu, că nici ăla nu-i Crăciun, fără tu cârnați. De întrebat nu l-am mai întrebat de unde a făcut rost de făină, că el așa-i, doamnă, nu-i place să-l întrebi ce-i cu asta, ce-i cu ăla, zice că alea sunt secretele lui de serviciu, să nu-mi bag nasu în serviciul lui, eu să fiu mulțumită că am tot ce-mi trebuie și mai mult să nu-mi doresc. Numai să nu întârzii prea mult noaptea, i-am spus, că eu atunci intru la idei.

— „Care idei? o întreabă plutonierul. Nu cumva ți-o fi intrat în cap că întârzii noaptea la muieri, că nu ești proastă." Grija asta n-o am, continuă ea să povestească. N-am vrut, adică, să-i spun că eu, mă crezi, doamnă, am avut așa un vis, și de când am avut visu ăla a intrat frica în mine. Am avut visu ăla în iarnă, când am fost grea cu Rubin, da nu numa o dată, s-o repetat de două sau trei ori, că de aia m-am speriat. L-am visat, să nu mă mișc de aici dacă te mint, că parcă într-o noapte l-or adus cu caru acasă, era întins așa, tot sânge, pe niște frunze de dud, că ploua afară și curgea sângele din el, să iertați, ca dintr-un porc tăiat și de câte ori întrebam cum s-o întâmplat, mă trezeam.

— Păi așa un vis am avut și eu cât o fost Ionel în armată, vru să povestească Eva Nada, asta după ce închise geamul pentru că se făcuse frig în bucătărie, dar plutonioreasa o întrerupse.

— Păi, cum v-am spus, în iarna aia am tăiat un porc de aproape două sute de chile, spuse ea în continuare, că am găsit un soi bun, că avea mai multă șuncă decât slănină, că al meu, mai ales după șuncă îi mort, măieș sau sângerete poți nici să nu faci, nici nu se uită la ele, el să știe că are șuncile în cămară și-i mulțumit. Ne trezeam amândoi noaptea, doamnă, asta când eram mai tineri, afară ningea și focu duduia în sobă, să spargă soba nu alta, se trezea el mai întâi și mă trezea și pe mine, că eu mă trezesc repede – numai să pună așa cineva mâna pe mine, că într-o clipită sunt cu ochii deschiși. Mă trezea și un timp stăteam amândoi așa, liniștiți, ascultam cum duduie soba, că lemne aveam, o îndopam bine de cu seara și după aia el îmi zicea: „Ce-ai zice tu să mergem și să gustăm din șunculița aia din cămară, că aseară n-am avut poftă și am mâncat cam puțin". Și, să mă crezi, ne duceam amândoi în cămară și tăiam câte o feliuță din șunculiță, după aia o tăiam în două și-o mâncam cu câte un castravete, acolo, în cămară, măcar că era frig. Și când ne întorceam, stăteam o vreme lângă sobă, așa, cu spatele, să intre căldura în noi și numai pe urmă ne culcam. Asta era plăcerea noastră atunci, să tăiem câte o felie din șunculița și s-o mâncăm în cămară, așa pe furiș, de parcă ne-am fi ferit de cineva. Mă credeți că era tare frumos?! Numai că, după un timp, eu am început să prea pun pe mine mult și atunci el se trezea noaptea, trăgea de mine să mă scol, da după ce mă trezea îmi spunea să rămân în pat, că ce mănânci noaptea se pune cel mai mult, și lui nu-i place să-i fie nevasta prea grasă... Până când o început și el să se îngrașe, că atunci când m-am măritat cu el nu avea mai mult de cincizeci și șapte de chile, și atunci nu s-o mai împotrivit, adică să mă duc cu el

în cămară noaptea, dacă asta îmi face plăcere. Până când o văzut el că nici să fii gras nu-i rău, că de când s-o îngrășat se simte parcă alt om; înainte îl durea întotdeauna, după prânz, capu și acum nu-l mai doare. „Altfel se uită omu la tine, dragă, mi-o spus într-o zi, șeful, altfel se uită când ai cincizeci de chile și altfel când ai nouăzeci. În funcția mea îți trebuie prestigiu."

— Asa-i, i-am spus, măcar că în vremea aia eram tare proastă, nu știam ce-i aia „prestigiu", care-i înțelesu vorbei ăleia, da mi-o fost rușine să-l întreb. Pe vremea aia, al meu era șef de post la Lugojel, ăsta-i un sat lângă Lugoj, și ce să vedeți, doamnă, într-o noapte mă scol eu pe la miezul nopții, îl văd cum sforăie și ce-mi trece prin minte mie, să-l trezesc. Trag de el cam mult, că pe el nu-l scoli cu una cu două din somn, are somnu tare greu, și când îl văd cu ochii deschișI, îi spun: „Aseară notarășu s-o cam uitat urât la tine, mie nu-mi place notaru ăsta, mie mi se pare tare fals", încep eu să-i povestesc, măcar că el era încă pe jumătate adormit. „Ți s-o fi părut, îmi spune el. Eu n-am observat să se fi uitat urât la mine, n-am ce împărți cu el, n-are de ce să se uite urât. Numai că așa e felul lui, mai închis la fire." „Ba că s-o uitat urât, s-o uitat, mă încăpățânez eu. Da are și dreptul, că-i mai mare ca tine în grad"... „Asta nu-i drept, sare el repede, fiecare cu ale lui, da mai mare ca mine nu-i, că și salariile sunt la fel." „Da altceva e să fii notar și altceva să fii șef de post", îi zic și mă întorc pe partea aialaltă, cu spatele la el. „Mă mir că nu te-ai măritat atunci c-un notar, dacă zici că-i mai mult decât un șef de post", îl aud că zice și un timp nici el nici eu n-am mai scos o vorbă.

— O fi el mai mare ca mine, cum zici tu, spuse plutonierul după un timp. Da eu sunt mai tare ca el aici în

sat, că el n-are nici o putere, la el numai funcția îi mare și atât. „Și tu ce putere ai?" îi zic eu. „Vai și amar de capu tău, cu puterea ta cu tot", îi spun, numai așa, ca să-l întărât, să văd cum mai scoate cămașa.

— Ești proastă, asta-i, se înfurie plutonierul. Ce să fac, dacă ești proastă?!

— Așa o fi, cum zici tu, îi zic, dar nu de asta îi vorba. Tu ai spus că ești mai tare aici în sat ca notaru și eu nu înțeleg cum. Oi fi proastă, cum zici tu, că de aia nu înțeleg.

— Uite, dacă vrei să știi, spuse plutonierul și se ridică în capul oaselor, eu pot aresta pe oricine de aici din sat, dacă vreau, am dreptu ăsta. Vezi că-s mai tare ca notaru, da tu ești proastă, ce să înțelegi tu, ce-ți spune omu. Notaru n-are dreptu ăsta pricepi?

— Pricep, îi spun, și ce-i cu asta?

— Dacă am poftă să arestez așa un om, îl arestez și gata, spuse plutonierul. Îl țin la post trei zile în pumni și după aia îi dau drumu acasă și zic că-i nevinovat, c-o fost o greșeală. Dar l-am ținut aici la post cât am vrut? L-am ținut. Am făcut cu el ce-am vrut? Am făcut. Și notaru n-are voie nici să se atingă de om, el îi cu gradu mare, cum zici tu, și atat, altceva nimic.

— Te lauzi și tu că m-ai găsit pe mine proastă să te cred, îi spun. Da vezi că nu-i chiar așa, cum spui, degeaba te lauzi. Că dacă vrei să arestezi, cum zici tu, pe unu, să zicem, mai mare, de aici din sat, tot nu poți. Toată puterea, care zici tu c-o ai, e cu ăia mai mici. Că pe Ciupu, porcaru, cred și eu că-ți dă mâna să-l arestezi, da cu unu mai mare e altă socoteală...

Atunci îl văd că se ridică în capu oaselor în pat și se holbează la mine, c-am crezut că mă și ia în pumni, da el numai că strigă atât de tare că m-am speriat.

— Spune-mi tu pe cine să arestez, că-l umflu, într-un ceas e închis bocnă, nu discut! urlă plutonierul și lovește cu pumnul în marginea patului.

— Aresteaz-o pe notărița, strig eu la el atunci, că și așa face pe nebuna, duminica, la biserică, în strană, nici nu se uită la mine, de parcă n-aș fi stat lângă ea, de parcă n-aș fi și eu doamnă.

— E ca și arestată, decide plutonierul și sare din pat, cum sărea în tinerețe când se decreta la regiment stare de alarmă... „Îl văd că dă să se îmbrace, povesti nevastă-sa în continuare și atunci sar și eu după el și-l rog să se liniștească că numai am glumit, așa, m-o luat gura pe dinainte, că n-o fi nebun s-o aresteze pe nevasta notarului, așa pe nevinovatelea, că cine știe ce scandal mare iese. Da el nu, că o arestează, că el vrea să-mi arate cât îi el de tare, ca să nu mai fie nici o discuție, că el s-o săturat să-mi bat joc de el, că dacă nevasta lui nu-l prețuiește, nu-l stimează, așa mi-a spus atunci, cine să-l stimeze? Și că într-un ceas, ăl mult, nevasta notarului e la noi în beci..."

— Și mă crezi, doamnă, că l-o sculat pe notar din somn și i-o spus că are ordin să-i aresteze nevasta, că s-o făcut un furt mare, și el o descoperit că doamna notăriță n-ar fi străină de furtu ăla, și așa scandal o fost după aia, că am plecat după o lună din Lugojel. Și de atunci, ce să vedeți, de câte ori avea vreun prăpădit arestat, vreun hoț sau vreun vagabond, mă chema și pe mine să văd cum îi umflă. „Dau în el și nu zice pas, mi-o explicat el odată, și știi de ce nu zice?" m-o întrebat; „Nu știu", îi mărturisesc eu. „Pentru că eu mi-s stătu." Dumneatale îți spun, către el nu mă arăt, încetu cu încetu, o început să-mi fie și mie frică de el, măcar că e bărbatu meu și de iubit mă iubește, că avem un copil

împreună și cu altele știu că nu umblă. Da de când am văzut cum îi pocnește pe necăjiții ăia, că are un pumn, mă credeți, tare greu, când lovește cu el parcă dă cu maiu, a intrat în mine un fel de spaimă. „Nu da și tu așa tare, i-am spus, dă și tu mai încet, nu da de parcă lovești cu paru."

— Nu mă învăța tu pe mine, îmi spune. Nu te amesteca tu în treburile statului.

Și măcar că nu pot să zic, e foarte atent cu mine, nu se întâmplă să treacă în vreun an ziua mea fără să primesc cadouri de la el, și tot ce câștigă săracu tot pe mine pune, că așa e el de părere, să aibă nevastă elegantă, măcar că nu mă pot plânge de el că nu s-o întâmplat, cred, de două ori, să ridice glasul la mine, mă crezi, frica aia nu iese din mine. El săracu nu are nici o vină, pentru că e foarte atent, și-i un om care tot ce câștigă în casă aduce, nici patima băuturii nu o are, ori a muierilor, cum o au alții, așa că n-am de ce să-l învinuiesc cu ceva. Da nu pot eu pricepe, spuse soția plutonierului în continuare, cum se întâmplă că el acasă îi bun, pâinea lui Dumnezeu nu alta și acolo la serviciu trece prin așa o schimbare?! Acasă nici de-un câine nu l-am văzut atingându-se cumva, de milos, copilul nu cred să fi primit vreodată o palmă de la el, și din gura lui n-am auzit să fi ieșit, în anii ăștia de când suntem luați unul cu altul, o vorbă urâtă și pe ăia îi porcește în toate felurile. Odată l-am întrebat ce-i cu el că-i așa schimbat la servici, da el numa m-o mângâiat așa, pe la tâmple, să mă liniștească și mi-o zis că așa-i serviciul lui, că la serviciu îi una și acasă îi alta și eu să-mi văd de ale mele de-acasă și să nu mă mai amestec în socotelile lui de la slujbă.

— Ce seară frumoasă, spuse mama.

— Ce lună splendidă! spuse mătușa Sofi.

— Lasă că așa a fost și aseară, spuse Caius.

— E o noapte minunată, spuse mama. Ce parfum uluitor!

— Ploaia asta a spălat pământul, spuse Eva Nada. De-aia miroasă așa de frumos, doamnă.

— Și cireșii, parcă sunt o dantelă. Sunt ca o spumă, spuse mătușa Sofi.

— Uite, mamă, spuse Andrei, la lumina asta se poate citi. Zău, parcă ar fi ziuă. Poți, dacă vrei, lucra la goblen...

Lumina lunii pătrundea în sala de așteptare, ușa era deschisă și se auzea târâitul greierilor în iarbă și undeva, foarte departe, un mărfar se îndepărta și Bantu, care aștepta trenul să plece la oraș, îi spuse domnului plutonier, arătând spre tinerii liceeni din ultimele clase:

— Eu știți ce-aș face cu ei, dacă nu vă supărați? spuse simțind cum îi vine deodată, așa, în gând, o idee grozavă.

— Ce? întrebă plutonierul.

— I-aș lua așa de părul ăla al lor mare, aș pune reșoul în priză, să se înfierbânte bine și să se facă roșu și le-aș apropia obrazul de reșou, când e mai bine încins, să se satură să mai umble cu părul lung.

— Nu le-ar strica, spuse plutonierul.

— Așa, pe rând, domnu plutonier, cu capu pe reșou, să le plesnească și să le sfârâie pielea. În țară-i secetă mare și ei umblă cu păru lung, ca măgarii.

Dincolo de calea ferată se întindeau, până departe, livezile cu pruni, încărcați de floare sub lumina lunii, și în noaptea aurie cântau privighetorile. Apoi vântul scutură florile, petalele se împrăștiară pe iarba crudă, abia răsărită.

— Cu capul pe reșou, spuse Bantu, să simtă și ei ce-i durerea, că prea-s nepăsători.

— Asta așa-i, spuse plutonierul, deschizându-și nasturii de la uniformă, cu degetul mic.

— Așa a fost și aseară, luna, nu știu ce vi se pare așa de teribil, spuse Caius. Zău, mămico, degeaba râzi, adăugă el.

— Asta o fi privighetoarea sau ciocârlia? întrebă mătușa Sofi. Nu sunt în stare să le disting pe una de cealaltă.

— Privighetoarea, spuse mama. Ea cântă la ceasurile astea. Ciocârliile cântă în zori.

— Ar fi timpul să vă culcați, doamnă, spuse Eva Nada. Mâine trebuie să ne sculăm devreme. Avem două coșuri cu rufe de călcat și eu mai am și grădina aia de săpat, că dacă întârziem prea mult cu răsăditul, nimic nu se mai face anu ăsta.

— Nu mă pot abține, spuse mătușa Sofi. O creangă tot am să rup! N-am văzut în viața mea atâtea flori pe o creangă!

— Sunt frumoase, dar nu au un miros chiar atât de puternic, spuse mama. Poate pentru că a plouat și li s-a dus mirosu.

— A fiert laptele, doamnă. Să vă aduc un pahar cu lapte fierbinte, spuse Eva Nada, așa, înainte de culcare, că liniștește grozav. Măcar să închideți ușa, dacă stați la geam, să nu vă tragă curentu, că iară vă plângeți de măsele, ca săptămâna trecută.

— Nici nu mă gândesc să-l închid, nu vezi ce aer curat e afară? spuse mama.

— M-am săturat să stau în întunecimea asta, spuse Eva Nada. Mă duc să aduc lampa cu petrol, dacă s-o întrerupt curentul. Numa să nu se fi terminat feștila, că era pe sfârșite.

— Şi zici cu reşoul? spuse plutonierul şi începu să râdă, apoi îşi trecu degetele butucănoase şi scurte de-a lungul cozorocului plesnit la mijloc, degetele se opriră să pipăie ruptura, apoi îşi împinse uşor chipiul pe spate, lata lui mare şi roşie deveni parcă mai rotundă, mai jovială, prea vest a şi prea pornită pe chiolhanuri ca să fie într-adevăr atentă la măsurile de răzbunare propuse de Bantu.

— Asta aşa-i, spuse el încă o dată, căutând totuşi să fie cât mai preocupat, asta aşa-i, dădu el din cap în semn de aprobare, făcând eforturi să se concentreze, fără să reuşească însă, pentru că destul de repede privirea îi deveni somnoroasă şi uşor absentă; căscă, în cele din urmă, cu gura larg deschisă.

— A făcut nevastă-mea un papricaş cu ceapă multă, spuse el şi nu mi-o prea priit. Ceapa asta e tare grea la stomac...

— Mă credeţi, domnu plutonier, spuse Bantu, că cu n-am pus ceapă în gură dinainte de război? Nu-i sănătoasă. Şi eu la sănătate ţin mai mult ca la orice.

— Asta aşa-i, spuse plutonieru, pe acelaşi ton cu care aprobase propunerea cu reşoul.

— Şi carne, numai carne de vacă; şi fiartă, altfel nu mă ating de ea.

— Asta aşa-i, aprobă din nou plutonierul şi privirea, din veselă şi jovială cum era, îi deveni uşor posomorâtă; mâncarea îi făcuse într-adevăr rău şi simţi cum se trezeşte în el furia împotriva nevesti-si: de atâtea ori îi atrăsese atenţia să nu pună aşa multă ceapă în mâncare: „Eu sufăr cu stomacul, dragă, îi spusese, eu nu sunt un om sănătos..."

— Mă credeţi, doamnă, spuse Eva Nada, că eu n-am mai auzit pasărea asta de tare multă vreme, nici nu ştiu câţi

ani au trecut de atunci, că nu le-am ținut socoteala. Că pe mine așa m-o blestemat maică-mea atunci, când am făcut prostia aia și-am plecat de la ea, să nu mai aud cucu cântând câte zile oi avea și se vede că blestemu ăsta al ei o ținut până anul ăsta și acum s-o terminat, se vede că așa i-o fi fost lui scris, numa în vara asta să se termine. Cu atâta pasăre câtă am auzit în primăvara asta cântând, nu cred ca cineva să mai fi auzit până acum vreodată.

— Pe mine mă întristează, spuse mătușa Sofi. Nu știu de ce, parcă îmi vine întotdeauna să plâng când îl aud cântând.

— Ți-am lăsat ouăle alea, care au rămas de la domnu, să le mănânci, spuse mama. Ai uitat de ele, sau ce-i cu dumneata, că-s și acum acolo, neatinse.

— Păi, doamnă, spuse Eva Nada, eu nu mă ating de ouă, să știu că altceva nu mai există pe lume, altă mâncare. Asta mi se trage de la un Paști, începu ea ca să povestească, când m-am luat eu la întrecere cu văruica mea Veta, care mănâncă mai mult, și eu am mâncat douăzeci și nouă și Veta, săraca, fie iertată, treizeci și cinci. Numai că noaptea cine moare, eu mor, c-o chemat mama pe popa ăl bătrân să-mi țină crucea, c-o crezut că gata, s-o terminat cu mine; m-am făcut mai galbenă ca sfetărul lu doamna Sofi și într-o săptămână arătam cum îi scândura, că de ce mă atingeam dădeam afară, să iertați. Numa că nu știu cine a învățat-o pe mama să fiarbă, așa, niște brusturi cu urzici, da numa din alea răsărite în săptămâna aia, că alea vechi nu-s bune și să-mi dea să sorb din zeama aia, da nu caldă, că nu-i bună, și cred că din fiertura aia m-am făcut sănătoasă. Și de atunci, să nu văd ou inaintea mea, să știu că atunci l-o ouat găina, asta-i o mâncare de care eu nu mă ating.

— Porcii ăştia de nemţi, schimbă Bantu discuţia, că mult rău ne-au făcut, şi-l urmări foarte atent pe plutonier să vadă ce spune, să-l vadă cum reacţionează...

— Asta aşa-i, spuse din nou plutonierul, apoi îşi dădu seama că repetase de prea multe ori fraza şi că celălalt probabil aşteaptă să spună şi altceva.

Faţa lui oglindi, pentru o clipă, efortul pe care-l făcea să găsească şi o altă frază prin care să-şi sublinieze într-un mod cât mai hotărât aprobarea, dar probabil şi din cauza indigestiei şi pentru că în clipele acelea furia împotriva nevesti-si (care pusese prea multă ceapă în papricaş) era mult mai puternică decât ura împotriva fasciştilor, mintea lui nu fu în stare să inventeze o frază mai potrivită prin care să-şi exprime ura. Se agăţă atunci, ca de un colac de salvare, de fraza spusă de Bantu şi o repetă subliniind-o cu multă convingere:

— Asta-i aşa, spuse el. Porcii de nemţi.

— O venit şi vremea lor, spuse Bantu şi căscă, probabil contaminat de moleşeala plutonierului.

— O venit, cum să nu vină, spuse plutonierul de data asta cu desăvârşire absent la vorbele lui Bantu.

Acesta îi urmărea, cu mare atenţie, fiecare reacţie. Îl văzu distrat şi atunci simţi nevoia să aducă un element nou în discuţie, capabil să capteze din nou interesul plutonierului.

Îi ştiţi pe Ieronim al meu, domnu plutonier? întrebă el. (Forma aceasta de dialog e în fond mult mai propice unei conversaţii, mai ales când partenerul dă semne de oboseală.)

Îl ştiu, cum să nu-l ştiu, spuse plutonierul. Doar am făcut premilităria împreună.

— De șase luni nu mai am nici o veste de la el. Mă crezi că e negru în mine sufletul, de durere?

Ca orice părinte, spuse plutonierul și oftă.

Își aminti o poezie pe care fiu-său, pe atunci străjer o învățase la școală: „O mamelor, ce sfântă e a voastră jertfă în lume. / Voi nașteti fiii în dureri / Și-i creșteți în răbdare / Și-i plângeți când se duc și mor / În lumea mare." Atât îl bătuse la cap pe Rubin (așa îl chema pe fecior, nume luat din Biblie) s-o învețe, c-o știa și el pe dinafară. Numai că poezia nu mai era potrivită acum. Rubin învățase la liceu (era în clasa a doua) alta, el știa despre ce-i vorba în ea, numai că îi uitase versurile.

— Săracele mame, că greu le-o fi fără copii, spuse plutonierul concentrând în aceste puține cuvinte prima poezie, apoi se gândi că mai potrivite ar fi niște învățăminte desprinse din poezia a doua, care era mai nouă și adăugă: – Să-și apere țara cu curaj, că pentru asta luptă ei, au un țel, cum s-ar zice, în fața lor.

— Asta așa-i, spuse atunci Bantu, reluând fraza plutonierului, dar cu o altă intonație.

— Da, doamnă, spuse Eva Nada și aruncă o cană cu apă peste foc, ca să se stingă (se auzi sfârâitul melodios al cărbunilor și un miros nu prea plăcut se răspândi în odaie, încât mama hotărî să deschidă iar geamul). Da, doamnă, Bantu o primit o înștiințare de la Ieronim al lui, ne-o arătat-o ieri când am fost la cooperativă după drojdie.

— Și-o intrat el într-un grajd al nemților, povestea Bantu, da nu un grajd obișnuit ca pe la noi, unu mare cât prefectura. Și, ce să vezi, acolo erau vreo sută de cai, dacă nu și mai mult. Și-o pus Ieronim al meu mitraliera, pot să

vă arăt și scrisoarea, domnu plutonier, ca să vedeți că nu mint, pe caii ăia, c-au rămas nemții fără cai și mi-o scris că l-o chemat colonelul la el și o săptămână numai în băutură l-o ținut, da nu așa cu paharu, ci câtă a putut el bea; că acolo la Stătu Major era și băutură și mâncare câtă vrei, dar nu oricine poate ajunge acolo, nu-i ușor să ajungi, numai așa, dacă ai făcut o faptă de curaj!

— Ca să vezi, începu moș Poldi să povestească (stând acolo în bucătăria de vară, cu paharul de țuică lângă el, pus direct pe podea, într-un trening roșu și larg, atârnând pe corpul lui uscat de bătrân), mă-ntâlnește Bantu așa într-o dimineață și-mi spune în mare secret, că și-a pus în gând să împuște caii ungurilor. Că așa cum v-am spus, să audă și copilit, că n-o fost aici de la început, noi amândoi am făcut armata la honvezi, înainte de războiul cel mare; s-o făcut că numai noi doi am fost din satu ăsta, și unu Viorel, și nu mai știu cum l-o chemat, din Temerești, care o și murit săracu în război, am și o fotografie în care ni-s luați toți împreună la Seghedin. Și, cum vă spun, mă scoală într-o dimineață înainte de a suna deșteptarea și-mi spune că el și-o pus în gând să împuște caii ungurilor, drept răzbunare că anu trecut, la Paști, când s-o sculat cu Simion a lui Crăciunescu și-or cântat amândoi Cristos a înviat pe românește, numai în izmene, în fața cazărmii, i-or prins ungurii și i-or bătut cu patu puștii. Și pentru asta la noapte ei și-o pus în gând să le împuște caii, și că dacă vreau și eu să-l ajut. Și eu, nu și nu, că dacă ne prind, ne împușcă, da el, că să-l ajut, că dacă ni-s amândoi dintr-un sat, așa-i frumos să nu-l las să-i împuște singur.

Și cum eram tânăr pe vremea aia, și copil prost, m-am luat după gura lui și am promis că mă duc. Și i-am spus că eu merg numai așa, cu el, să-i țin de urât, că eu de tras într-un cal nu pot trage, fie cum o fi, că calu e tot cal, nu-i pe nații. Și noaptea care a urmat, cât o fost de lungă, n-am putut închide ochii, să mă crezi, doamnă, da nu de frică nu i-am închis, nu i-am închis că m-am gândit tot timpu ce-o fi în capu lui Bantu, că i-o trecut așa un gând periculos. Să zicem, mă gândeam, că intră în grajd, fără să-l vadă și că reușește să tragă un foc sau două, da împușcăturile s-aud și vin honvezii peste noi și tribunalu militar și ștreangu ne mănâncă pe amândoi. Și tot mă întrebam, cum vă spusei, ce-o fi în capu lui să-i treacă o așa prostie prin el, că unuia sănătos așa o răzbunare nu i-ar fi trecut prin minte, n-am mai auzit să se fi întâmplat una ca asta pe undeva. Și tot minunându-mă, și de frică, mi-era și frică, doamnă, de ce să nu recunosc, și-mi părea și rău, așa cum v-am spus, adorm, și să fi dormit un ceas sau două, că mă trezesc cu Bantu că-i în pat lângă mine și trage de mine să mă scol. „Plecăm?" strig eu tare, cum eram buimăcit de somn, și el îmi astupă gura cu mâna și-mi șoptește să tac. Îl ascult și tac mâlc și el stă așa culcat lângă mine, cu umăru băgat în subțioara mea și nu zice nimic. „Păi nu plecăm? îl întreb și mă apucă așa ca un tremur, și nu știu dacă de frică ori pentru că Bantu era rece ca gheața, în viața mea n-am văzut așa om rece, de parcă n-ar fi avut sânge în el, de parcă ar fi fost mort. „Nu, că m-am răzgândit", îl aud după un amar de vreme că spune și mi s-o părut că nu aud bine ce zice și l-am pus să mai repete o dată. „M-am răzgândit, pentru că nu-i bine, de-asta m-am răzgândit."

Bine că i-a venit minte la cap, mă gândesc, numai că m-o apucat aşa o dorinţă să aflu cam ce-o fi fost în gândul lui că s-o răzgândit, aşa, peste noapte. „Poate îmi spui şi mie de ce te-ai răzgândit aşa repede, îi zic, că mie mi s-o părut că erai tare hotărât la treaba aia." „Pentru că ne prinde", îl aud că zice şi tot se înghesuia în umărul meu, de parcă ar fi vrut să se încălzească –, da, sloi, nu alta. „Şi ce-i dacă ne prinde?" îl întreb atunci, numai aşa, ca să spună până la capăt, să văd eu cam ce i-o fi umblat prin minte. „Păi ne omoară, dacă ne prind, asta-i", spune după o vreme, de parcă i-ar fi fost tare greu să scoată vorbele astea din gură, şi după aia numai că începe să tremure, îi auzeam dinţii cum îi clănţăneau în gură şi mă ia atunci în braţe şi mă strânge, doar, doar s-o încălzi, cu gându să-i treacă tremuru ăla, da degeaba, că tot frig îi era şi parcă dinţii îi clănţăneau şi mai tare.

După o vreme se linişteşte şi mi s-o părut mie c-o adormit, acolo, lângă mine în pat, da de dormit nu dormea, că într-un timp îl aud că-mi şopteşte iară: „Tu să nu spui la nime ce-am avut eu de gând să fac, că ăştia, dacă află, ne împuşcă pe amândoi." De spus, n-am spus, doamnă, la nime, cum să spun, da cu el s-o întâmplat atunci ceva, un lucru pe care cu mintea mea proastă nu-s în stare să-l pricep. Eu cred că dacă ar fi omorât caii ăia, ar fi fost asa, ca şi când s-ar fi spart o bubă şi ar fi ieşit coptura toată afară şi cu asta, gata, s-o terminat; da aşa toată coptura aia a rămas în el, adică nu s-o putut răzbuna pe ăia care l-or bătut cu patul puştii în dimineaţa de Paşti, şi răzbunarea aia, sau cum îi mai bine să-i spun, o rămas în el, aşa cum e omu stătut, să iertaţi, care nu merge la muieri şi sămânţa rămâne nefolosită şi cu cât rămâne mai mult cu atât îi mai rău să iertaţi, doamnă, că-s om bătrân şi vorbesc prostii în faţa

dumneavoastră și către copilu ăsta, da așa-i. Și de atunci veninu ăla tot o încercat să-l stoarcă afară, ca de tot, după gândul meu, nici până astăzi n-o putut să iasă. Că dacă ar fi reușit atunci să împuște caii și să nu-l prindă s-ar fi spart buba, ar fi plesnit, numa că lui i-o fost frică, l-o prins frica peste noapte și de frică nu i-o împușcat, nu că n-ar mai fi vrut să se răzbune, și eu cred că de-aia era așa rece la trup, c-o fi stat noaptea să se gândească afară ori la privată unde noaptea tot nu umblă nime – cum e mai bine, să împuște caii ori nu și până la urmă, ascultați-mă pe mine că-s om bătrân și nu spun prostii, de frică să nu-l prindă, nu i-o împușcat.

— Ba c-am văzut pe unu, spuse Eva Nada și-i umplu lui moș Poldi paharul până la jumătate cu țuică, apoi după ce se uită în sticlă mai turnă o picătură, cu aprobarea tacită a mamei, am văzut pe unu cum și-o împușcat singur calu, că, decât să-l lase în drum să se chinuie până moare, mai bine l-o împușcat, l-o tras două gloanțe în burtă și calu o căzut și numai îi zvâcneau picioarele și atunci o descărcat tot pistolul să moară mai iute.

— Mie îmi place țuica, doamnă, spuse moș Poldi. Eu sunt bețiv ca luda, cum spunea săracu ginere-miu, fie iertat. Mi-o fi de-ajuns, spuse, acoperind gura paharului cu mâna, cu toate că Eva Nada terminase de turnat. Îi spun eu într-o zi lui ginere-miu, cam supărat, dar nu prea tare, că nu sunt prea rău de felul meu: „Mă Vasile, de ce puseși tu ceară la butoiu de țuică, de ce, mă copile, că doar numai noi ni-s în casă, nu-i nici un străin altu." Și-l aud că-mi spune, uite, parcă-l văd și acum înaintea mea, eram în cuina de vară, așa cam pe vremea prânzului mare: „Păi așa, tată, – zice – ca să nu te înveți prea tare cu beutul,

că prea multă nu-i bună." „Doamne, Doamne, spuse moș Poldi și începu să râdă, parcă la anii mei poți să te mai înveți sau dezveți. La anii mei, adăugă el oftând, privind paharul pe jumătate plin, ești gata învățat..." Era cam prost săracu, fie iertat și odihnească-se în pace, gineriu-miu ăsta, acolo unde o fi căzut. Am Făcut eu atunci altă gaura în butoiul ăla, una cu sfredelu, și-am ascuns-o bine și când a prins el de veste, ia, să mai fi Fost țuică în butoi de-o palmă sau două, da nu mi-o zis nimic, numai că o săptămână sau două n-o mai stat de vorbă cu mine și nici de mâncat n-o mai mâncat cu noi la masă, mânca separat; își punea de mâncare într-un blid de porțelan pe care și l-o cumpărat de la Făget, unu cu trandafiri pictați, care i l-o spart Maria într-o zi; l-o pus pe-o ladă lângă mașina de cusut și-o rugat-o să i-l spele, și cum o trecut ea pe lângă blid o dat cu cotu și țăndări s-o Făcut, că la noi în cuină nu era pământ, era cuina cu ciment, așa am vrut eu s-o Fac, că lucram în vremea aia la fabrică și aveam ciment mult.

— Și cu Bantu cum o fost mai departe? întrebă Eva Nada.

— Păi unde am rămas? Făcu moș Poldi privind fix paharul, de parcă l-ar fi putut ajuta să-și aducă aminte.

— Păi la honvezii ăia, spuse Eva Nada. Cum o vrut el să împuște caii honvezilor...

— Așa-i, aprobă moș Poldi, și Eva Nada și mama așteptară ca el să-și reia firul povestirii.

O vreme domni încă liniștea, se auzeau doar bondarii zburând prin dreptul ferestrei deschise.

— Faceți bine și mă iertați dacă n-am ținut minte chiar tot și-oi mai spune și de la mine, spuse moș Poldi, c-or trecut mulți ani de atunci și rar om să aibă așa lungă

ținere de minte, numai, ce să vezi, Bantu ăsta era un om tare curios, și dacă te uiți acum la el, nu mai seamănă cum o fost, c-o mai scăzut. Când eram noi în termen, era cam așa, de mărime mijlocie, și era una Iulișca, bucătăreasă la noi la regiment, care îl mânca din ochi, da el nimica, îmi spunea că e neînceput și că nu vrea să-și strice sămânța cu străinele.

Și într-o duminică am avut noi permisie, și era una Flori care rupea biletele și țircus, româncă numa după mamă, că taică-său era sârb și noi aveam frai până a doua zi dimineața, și Flori, că să mergem, după ce ea termină de rupt biletele, la ea, că mai are două prietene, și noi bucuroși, să iertați, doamnă, că vă povestesc și lucruri de-astea, așa mai vesele, da așa-i omu când e tânăr, nu știe care-i lucru cu păcat și care nu, da ce să vezi, Bantu nu, că nu vine. Că ne așteaptă lângă birtu lui unu Ferenț Ioșca, stă în birt până închide Ferenț și după aia ne așteaptă afară. Numai că era iarnă și era cam frig, când putea veni cu noi la căldură și la petrecere... „Eu așa am fost învățat de acasă, ne spune, așa m-o sfătuit pe mine taica, să nu mă drăgostesc cu muieri d-astea de-a soldaților, că mă umplu de boli. Voi, dacă vi-s proști, duceți-vă, că eu nu merg." „Faci cum vrei tu", i-am spus și am plecat, și tare bine am petrecut, și peste noapte așa o ploaie s-a pornit că Flori mi-o spus: „Fii drăguț și scoală-te și închide fereastra că ploaia asta, cum bate, ajunge până în pat și udă patu".

Și dimineața când ne ducem, cam osteniți și cam cu capu greu, după noaptea aia de petrecere, să-l luăm pe Bantu de la birtu lui Ferenț Ioșca ăla, îl găsim într-un gang unde se trăsese de ploaie. Cum să vă povestesc, că asta-i greu de povestit, da mă credeți, doamnă, că la început nici nu l-am recunoscut? Așa îi era obrazu, de parcă îl călcase

cineva cu bocancii sau cu cizmele şi dinţii din faţă erau toţi rupţi, de-aia are Bantu acum dinţii din faţă de aur, şi gangu ăla dădea într-o curte unde era o arteziană, şi l-am dus să-l spălăm acolo, şi atunci o ieşit o unguroaică bătrână, şi ne-o întrebat ce facem, şi n-o fost nevoie să-i spunem c-o sărit ea singură şi ne-o rugat să intrăm în bucătărie şi să-l spălăm acolo că are apă caldă, şi ne-am dus, şi femeia aia, fusese în tinereţea ei soră la spital, l-o doftorit ea, aşa cum trebuie.

După aia am aflat că s-o luat acolo în birt de o chelnăriţă, o pişcat-o aşa de cur, să iertaţi, şi chelnăriţa aia era drăguţa lui Ferenţ Ioşca, stăpanu birtului şi ăla o pus nişte hăndrălăi să-l bată, asta după ce nu numai că a pişcat-o de unde nu trebuia, da i-o spus să meargă cu el, că-i dă zece creitari. Am înţeles atunci că nu de frică n-o mers cu noi, nici pentru că n-ar fi fost bun de muieri, ori neînceput, cum ne-o spus, ci, aşa, să nu ştiu eu cu cine se drăgosteşte şi să nu-mi umble gura prin sat. Că dacă nu ştie nime, totu-i bine, şi lui asta i-o stat în gând. Aşa-i el, doamnă: el ce face, îi place să facă pe ascuns; să nu se ştie ce şi cum, să nu se afle nimic.

— Nu că mă mândresc, spuse Bantu, c-ar fi copilu meu, nu-mi stă asta în obişnuinţă, da ştiu că pe unde a fost nu s-o făcut de ruşine. Iar la şcoală a învăţat de învăţat, n-am avut necazuri, cum ştiu că au alţi părinţi. Că mi-o spus directoarea aia de la şcoală: Domnu Bantu, copilu ăsta inginer trebuia să se facă, nu brigadier silvic. Are minte şi pentru doi ingineri, nu pentru unul, îi spuse Bantu plutonierului.

— Doamnă, spuse Eva Nada crăpând uşor uşa la dormitor – mama nu se sculase încă – o murit Ieronim a lui Bantu. O primit azi dimineaţă înştiinţare.

— Și eu am un plan, domnu plutonier, asta numai așa, dacă o da Dumnezeu să mă ajute, să ajung și eu mai mare, că primăria asta nu-i nimic, ăsta e numai începutul, n-oi rămâne eu toată viața primar. Am un plan al meu, dacă războiul ăsta s-o prelungi mai mult, că după știința mea eu cred că se prelungește.

— Care plan? întrebă plutonierul încă obosit, încă indispus din cauza indigestiei.

— Ăsta-i un plan nu așa de ușor, domnu plutonier. Nopți întregi m-am gândit și tot am măsurat, că planu ăsta cere știință multă, cere măsurători multe.

— Știți ce-i trece lui Bantu prin cap, doamnă? spuse Eva Nada, în timp ce lua spuma de deasupra dulceții de cireșe. L-am auzit aseară pe Drăguțoiu, cum îi spune lui domnu, dar se vede că domnu o fi uitat să-ți spună și dumneatale.

— O fi uitat, spuse mama.

— Să facă așa un drum, de aici până unde-i Ieronim cu frontu, că, zice el, piatră e destulă, nu-i greu de făcut. Un drum, de la noi în sat până în munții unde-i Ieronim al lui militar. Și așa o socotit el, că drumu ăsta trebuie să treacă prin biserica veche; și dacă o dărâmă, nu-i păcat, nu-i paguba mare, că tot avem una nouă. Că dacă nu-l face chiar acolo, drept prin biserică, ar fi prea cu ocolișuri, ori măsurătorile lui așa i-or ieșit, să treacă drept prin mijlocul bisericii.

— O fi glumit Drăguțoiu cu domnu și tu chiar ai crezut, spuse mama.

— O și pus planu pe hârtie, zice că de un an de zile, de când Ieronim e pe front, tot socotește. Și că dacă e drumu ăsta făcut, nu-i greu să ajungi pe jos până acolo, nu-i așa departe, numai că ocolișurile sunt multe, așa zice el. Zice

c-ar fi fost de câteva ori la oraș să vorbească și cu prefectu, și zice că dacă prefectu nu vrea să-l facă, numai să prindă el puțină putere și-l face singur numa s-ajungă mai mare în grad.

— Mie îmi place, domnu plutonier, să mergem pe picioare, mă crezi că acum merg pentru prima dată cu trenu în viața mea? Nu numai la Lugoj sau Timișoara, asta nu-i mare lucru, dar m-am dus, tot pe picioare, și până la București; în tinerețea mea pe picioare am fost și la Seghedin, asta după ce-am făcut armata și când eram la honvezi. Dacă m-am dus la Seghedin, m-oi duce și până la leronim, că n-o fi așa departe. Numa să fie drumu drept, că până la Seghedin am tot ocolit și mie asta nu-mi place, cu cât ocolești cu atât se face drumu mai lung. Numa de biserica aia mi-i mie, da nu avem ce face. Ori îl facem cum o ieșit pe hârtie ori nu-l facem de fel.

Extraordinarul drum, din satul lor până în munții unde se bate leronim, îl trezește puțin pe plutonier din somnolență, ba în cele din urmă uită complet de indigestia care îl supărase și încercă să-și închipuie, pipăindu-și din nou cu vârful degetelor cozorocul rupt, drumul care se va întinde nesfârșit, drept, de parcă ar fi tras cu linia, trecând peste văi adânci și peste dealuri – aidoma celor văzute, în miniatură, la lada de nisip, pe vremea când era încă la școala de plutonieri, drum marcat printr-o dungă albă din cretă pisată – apoi drumul luă deodată proporții, se lăți mult, creta pisată fu înlocuită și ea (în mintea plutonierului) cu bucăți bine șlefuite din piatră, încât cizmele lui, nou-nouțe, ar fi putut călca sprintene și cu mare ușurință pe el, drum ce începu să treacă peste văi reale și peste dealuri, atât de drept, încât, dacă te uitai bine, îi vedeai parcă și capătul, și acolo la

capătul acela al lui stătea Ieronim a lui Bantu zâmbind larg și cu o pușcă în mână, așa cum văzuse el la serbările școlare, în tablourile pregătite de învățătoarea din sat.

— Dumnezeu să-l ierte, doamnă, spuse Eva Nada, închizând ușa și trăgând jaluzelele, ca în dormitor să se facă lumină, și lăcrimă puțin, nu se știa dacă din cauza luminii sau de durere sinceră, c-o fost băiat tare bun, n-o semănat cu Bantu, o fost din sămânța lui biată maică-sa. Îmi pare tare rău, îți spun drept, dar ce să-i faci, așa-i războiul, n-alege, ăștia-s buni și ăștia-s răi. Îi ia de-a valma.

— Am vrut să fac și eu un drum, spuse Bantu, da acum pentru cine să-l fac, că n-am pentru cine, se jelui el. Că până să fac eu drumu, putrezește săracu, spuse Bantu și începu să plângă, până să fac eu drumu și să-l aduc acasă, se văicărea lăsând lacrimile să-i curgă pe obrajii uscați, în vreme ce oamenii din cooperativă îl priveau fără să scoată o vorbă, cu degetul de țuică în fața lor.

— Acum n-o mai rămas decât cu surdomuții. Așa i-o fi fost lui scris, să rămână numai cu ei, spuse Eva Nada.

— Vezi, închide fereastra, că-i cam răcoare afară, spuse mama. Până mă îmbrac, că după aia poți s-o deschizi din nou dacă vrei, spuse ea coborând din pat.

— Nu-i răcoare, doamnă, spuse Eva Nada. Uitați că pripește soarele de parcă îi vară. Ești dumneata prea încălzită de plapuma aia, d-aia ți-i frig.

— Mă crezi, doamnă, povestește moș Poldi, douăzeci de ani am lucrat la el, și dacă am reușit s-o scot la capăt cu unu care are mintea încâlcită ca a lui, e că am știut cum să-l iau, am știut cum să potrivesc lucrurile și asta pentru că îl cunosc bine, îi cunosc sufletu de parcă l-aș avea aici pe masa

asta. După ce i-o murit prima nevastă, mă opreşte într-o zi pe uliță, cam prin dreptul lui Socală şi mă întreabă dacă nu vreau să mă bag cu mâncare şi şedere la el, acu, după ce i-o murit nevasta, că singur n-are cum să lucre pământul, că are destul. Şi eu ba că intru, numa să-mi dea şi ceva lei pentru ţigări, şi mă mut la el. Stăm în grajd, că era începutu primăverii, pe la sfârşitul lui aprilie, în grajd era cald, şi am avut grijă să astup uşa podului să nu-mi tragă. „Nu ştiu, că nu pot dormi, îmi zice Bantu într-o zi. După ce-o murit amărâta de nevastă-mea, fie iertată, nu mai am somn, când dau să aţipesc îmi face, aşa, semn cu mâna şi mă trezesc. Cât îi noaptea, mă crezi că nu închid o clipită ochii? Aşa că m-am gândit să-ţi pun un strujac lângă sobă şi să vii să te culci lângă patu meu, că doară aşa n-o mai avea curaju să vină, m-o lăsa în pace." Şi mă culc eu pe strujac, da cu lumina aprinsă, nu mă lăsa în ruptul capului s-o sting, şi mă roagă că dacă o adormi cumva şi strigă prin somn, să-l trezesc, să nu-l las adormit, că atunci sigur iar o venit nevastă-sa şi nu-l lasă în pace. Dar eu cum puneam capu pe perină, şi adormeam dus, spuse moş Poldi şi încercă să râdă arătându-şi dinţii ştirbi, apoi scuipă pe duşumele şi continuă. Dimineaţa, când mă trezeam, Bantu era sculat, se spăla pe obraz, parcă-l văd ca acuma, şi întotdeauna întreba: „Nu m-ai auzit azi-noapte vorbind prin somn, nu m-ai auzit strigând, că nu m-ai sculat?" „Nu, îi spuneam, m-am uitat toată noaptea la tine, da de mişcat nu te-ai mişcat. Ai dormit, aşa, cu mâinile pe piept, ca scăldat! Mă gândesc că de când m-am mutat aici cu tine într-o odaie ai şi tu somn", îi spuneam, numa aşa, ca să prindă curaj. „Azi-noapte n-am închis o clipită ochii, toată noaptea am stat cu ochii deschişi. Tu ai dormit, că te-am auzit cum

horcăiai, bag seama că te-am păzit eu pe tine, nu tu, cum ne-am înțeles", zicea și se încrunta la mine. „Eu nu cred, îi răspund, cu jumătate de gură, nu cred să fi dormit." „Ce nu crezi?" mă întreba tot mai încruntat parcă. „Eu nu cred să fi dormit, că omu când doarme mai se și întoarce noaptea prin somn, ori eu pe partea pe care m-am culcat, pe partea aia m-am trezit."

I se părea lui atuncea că eu vorbesc cam într-o dungă, numai se uita cruciș la mine, da de zis nu zicea nimic... Da lucru cu care m-am obișnuit mai greu o fost oraru, că el lucra după orar. Oraru, pe-o săptămână, era prins pe perete; stătea duminica după-masă și-l scria cu cerneală roșie și albastră, că era ca tipărit. Și ce să vezi, doamnă, în orar scria: „Luni, cât îi ziua, la săpat cucuruzii a doua oară, marți, cât îi ziua, la plivit grădina și cumpărat răsaduri de la Monică. Miercuri, de dus sacii la moară și tot de la Monică de cumpărat feștilă de lampă." Se scula dimineața, parcă-l văd, se spăla pe obraz, da de șters nu se ștergea niciodată, că, zicea el, îi păcat să strici ștergaru, când apa de uscat tot se usucă, și se ducea în cuină să se uite pe orar.

„Azi stă scris că trebuie să săpăm cucuruzii", zicea cu voce tare, ca să-l aud eu din cuină. „O fi scris, îi spuneam eu, numa că Dumnezeu n-are grijă de orariul nostru c-o început ploaia. De pe la două, când m-am trezit și m-am dus la privată, tot ploaie, și de oprit nu cred să se oprească, asta nu-i ploaie din alea care trec repede. Așa că vezi, n-avem cum să-l săpăm..." „N-am eu grijă de ploaie, zicea el, așa scrie aici în orar, așa facem"... Da cum să sapi cucuruzu, doamnă, când ploua cu spume, nu alta? Stăteam amândoi la holdă îngropări în fân, să nu ne ude prea tare și îl auzeam cum zice: „Asta trece, asta nu ține mult". De trecut nu trecea

și a doua zi în orar scria că trebuie să se ducă la Făget să cumpere loitră la car! „Azi e mai potrivit să săpăm cucuruzu", ziceam eu și atunci îmi răspundea, uitându-se urât la mine: „Tu nu vezi ce scrie pe perete, tu nu știi să citești?!" Bun... și la un an după ce am intrat eu pe ședere și mâncare, s-o însurat iară, o luat-o pe Veta, fie iertată, că ați cunoscut-o și dumneavoastră, așa o muiere, pâinea lui Dumnezeu nu alta, că tare bine m-am mai înțeles cu ea, și întâi l-o făcut pe Ieronim, după aia pe surdomuții ăia, săracii, la nouă luni după ce l-o născut pe primu, și într-o zi intră Veta plângând în ocol, vă povestesc, doamnă, și parcă o văd, de parcă acuma s-ar fi întâmplat, de parcă n-ar fi trecut douăzeci de ani de atunci, cu o cârpă neagră legată la cap și când o ajuns în mijlocul ocolului, să cadă jos de durerea aia care era în ea, nu alta. Și Bantu era în șură, prindea boii la car, că trebuia să cărăm în ziua aia pleava, așa scria în orariul lui de perete. Și-l aud pe Bantu c-o întreabă că ce-o pățit, ce i s-o întâmplat, că văicăreala asta a ei numai bine nu-i face. Da ei nu-i păsa ce zice Bantu, se văicărea mai departe, și din vorbele ei pricep c-o murit maică-sa, Ana, c-o căzut în mijlocul drumului, când ducea mâncarea la holdă, că avea niște lucrători la coasă: o stat inima în ea și-o căzut lată și acum trebuie să prindă boii la car și s-o aducă acasă, că-i moartă. Și ce să vezi, doamnă, numai că-l aud pe Bantu că spune: „Eu trebuie să car pleava acasă, grija lui maică-ta n-o am eu acuma. Maică-ta poate s-aștepte, tu fă bine și du-te și-i pune mâinile pe piept și-acopere-o, că așa stă frumos. Că eu până aduc pleava nu mă duc după ea, așa să știi! Așa stă la mine scris în orar, să duc pleava azi, după aia ne-om îngriji și de ea, dacă o fi timp."

Şi aşa s-o întâmplat, doamnă, mă crezi sau nu mă crezi, până o adus toată pleava acasă nu s-o dus după moartă. Da, doamnă, oricine poate zice că-i sufletu lui negru, că numai dacă eşti negru în ceru gurii te poţi purta aşa, nu cu un străin, chiar dacă moarta ţi-e soacră şi nu mamă sau nevastă, s-o laşi adică întinsă în mijlocul drumului; noroc cu neamurile, au prins boii la car, asta către seară, şi-or adus-o acasă, iar eu o trebuii să car pleava cu el, aşa era porunca, pentru că aşa stătea scris în oraru ăla al lui, să care în ziua aia pleava, „Eu trebuie să car pleava, n-am treaba ei acum", îl auzeam spunând. Da eu cred, doamnă, că nu-i negru în ceru gurii, cu el e altceva. Adică eu cred, aşa cum v-am spus, că ura aia care o fost în el când o vrut să împuşte caii honvezilor, ura aia o rămas înăuntru lui de atunci, n-o putut să iasă afară, aşa cum s-ar fi întâmplat dacă ar fi împuşcat caii, cum vorbirăm. Da, cu timpul, ura aia s-o stricat în el şi-o pierdut tăria; cum îşi pierde tăria ţuica dintr-o sticlă când te dai cu vorba şi uiţi să-i pui dopu şi peste o săptămână sau două, când dai să guşti din ea, e, aşa, ca un fel de apă stătută, tare greţoasă la gust, şi ura aia n-o putut ieşi atunci afară şi după aia s-o stricat, vreau să spun că după aia ea n-a mai fost ură, da nici dragoste n-o putut fi, şi asta nu-i bine, doamnă. Pentru că atunci, aşa mă gândesc eu cu capu ăsta prost al meu, atunci faci rău altuia, fără să poţi să bagi de seamă dacă l-ai făcut sau nu, adică vreau să spun, doamnă, că ce s-a stricat atunci înăuntru lui o fost ura aia, care după aia n-o mai fost ură, n-o mai fost nimic. Aşa poţi face rău cu caru, că n-ai cum să simţi că-l faci. Adică nu-ţi pare nici rău, da nici nu te bucuri când îl faci. E ca şi cum te drăgosteşti cu o muiere şi, să iertaţi, din cine ştie care or fi

cauzele, nu simți nimica. Adică lui nu-i mai păsa, doamnă, ce crede el despre oamenii ceilalți, pentru el conta numai ce cred oamenii ceilalți despre el.

D-aia n-a vrut atunci să meargă cu noi la Flori, în schimb a pișcat-o pe unguroaica aia de cur, cum vă spusei. Adică noi să credem una despre el și el să fie altfel decât credem noi. Așa l-am judecat, doamnă, în douăzeci de ani cât i-am slugărit, și cum l-am judecat așa vi-l spun, nu pentru că aș avea ceva contra lui, că pe unu ca el nu poți fi pornit. Că pe mine, dacă mă mușcă un câine, nu pot fi supărat pe câinele ăla, pentru că nu știe că-ți face rău când te mușcă, măcar că el asta vrea, asta e adică plăcerea lui, să te muște. Adică nu plăcere, că eu cred că o plăcere nu poți avea decât dacă știi și tu că o ai. Așa-i cu Bantu, și nu vreau să vă pornesc acum împotriva lui, nu pentru asta v-am povestit, că dacă eu nu l-am apărat, nu l-a apărat nime. Păi nu v-am spus, doamnă, că și la privată, să iertați cuvântu, am stat și l-am păzit un an întreg? Stătea la privată noaptea și eu stăteam afară și fumam câte o țigară și mă ruga să vorbesc cu el, în vreme ce fumam, ca să știe că-s acolo.

Asta s-o întâmplat după ce o omorât-o Meteș pe a lui Țăpligă, că ce să vedeți, în duminica aia, înainte de-a omorî-o o fost logodna lui Cornel a lui Racu, și cum Bantu o tras un pahar mai mult toată noaptea a jucat cu a lui Țăpligă, și a doua zi dimineață află cum că-i moartă, o băgat Meteș cuțitu în ea, și mă crezi că vreo șase luni n-a ieșit noaptea din casă de frică ce-i era că vine și-l ia cu ea? Că-l ține minte cum or jucat înainte de a muri. Stăteam afară, doamnă, și-l păzeam, asta o fost după ce s-o însurat, pe nevastă-sa o lăsa în pat să doarmă și eu stăteam și-l păzeam și trăgeam din țigară. „Așa o fost întotdeauna, zice într-o zi. Mie întotdeauna mi-o fost

frică de morți." „Păi de ce? Că doar dacă-s morți n-au cum să-ți mai facă rău, mai rău e cu viii", îi zic. „Pentru că morții îți citesc gândurile, zice, ce știi tu, că ești prost."

Ne întorceam prin grajd și-mi spunea că pot să plec, pentru că lui în grajd nu-i frică, că acolo are cine să-l păzească de sufletul morților, adică, îl păzeau caii, că în vremea aia avea mulți cai, caii pe care vroise să-i împuște din ură pentru honvezi. Îi lăsam lămpașul și stătea în grajd, să fie cam un ceas, și numai după aia se ducea la nevastă-sa în pat. Că, să mă credeți, cu animalele era iubitor, măcar că în tinerețe, când o fost la honvezi i-o trecut prin cap să împuște o sută de cai, și dacă nu i-o împușcat atunci, nu din milă pentru cai s-o răzgândit, și vitele pe care le avea erau bine hrănite, îi plăcea să le îngrijească el, lua țesala și până seara nu ieșea din grajd, când avea el poftă să le facă glanț. Și când și-o rupt Lenea cornu, vacă cum o fost aia de lapte, mai rar, două săptămâni n-o mai putut nimeni sta de vorbă cu el. Când o venit copilu cu vitele acasă, o fugit după copil cu lanțu de la căruță, să-l bată cu lanțu, măcar că de bătut copiii nu avea obiceiul să-i bată, da copilu a fugit, și n-o fost în stare să-l ajungă, că tocmai atunci era șchiop, îi intrase un șleamp într-un picior, și copilu o dormit în noaptea aia la mătușă-sa, n-o îndrăznit să vină să doarmă acasă. Așa că se întâmpla să rămână în grajd cu lămpașu aprins până se făcea lumină afară, se întâmpla să adoarmă lângă staul – bine, doamnă, că nu s-or aprins paiele de la lămpaș, bine că n-o luat grajdul foc, – că-l găseam dimineața adormit, dacă nu venea Veta ca să-l ducă în casă. Veta era grea cu gemenii, avea burta mare, o văd ca acuma umblând despletită și desculță prin ogradă, și el se răstea la ea, că de ce umblă așa dezbrăcată, că nu-i bine dacă îi cu burta mare să umble așa.

Cât o stat singur fără nevastă, cum vă spusei eu, îi aveam grijă de gospodărie, adică ne uitam amândoi pe oraru ăla de pe perete, şi făceam ce scrie acolo. Rău nu pot spune că s-a purtat cu mine în anii ăia, numai că avea un obicei prost cu care n-am putut să mă împac, şi anume, când îi spuneam ceva şi nu-i făcea plăcere sau nu voia să răspundă, lua întotdeauna alte vorbe. „Azi cred că plouă, îi ziceam, îmi spune mie că ploaie piciorul drept, mă străfulgeră parcă prin el, azi nu-i vreme de seceră, asta-i sigur. Eu zic că mai bine ne-am duce cu sacii ăia..." Şi nici nu mă lăsa să gat că şi schimba vorba: „Ne trebuie o mătură nouă, că aia îi toată distrusă", aşa zicea „distrusă", că-i plăcea să vorbească pe mare, „te duci şi cumperi una nouă, ţi-am spus şi ieri, da văd c-ai uitat". Eu îi ziceam de seceră şi el îmi spunea că-i ruptă coada la mătură!

Într-o seară îl văd că vine la mine la grajd, era vară şi dormeam în podul grajdului, – cu o sticlă de ţuică şi, vă spun drept, m-am mirat, era târziu, trecut de unsprezece şi aproape că adormisem. „Nu ştiu ce-i cu mine, că n-am somn, îmi spune. Şi noaptea trecută tot rău am dormit, că uite ce vis am visat." Şi-mi spune că în vis i s-a arătat frate-su mai mare, care o murit când o avut el vreo zece ani, şi-o să vă spun cum o murit, că asta o fost o întâmplare tare curioasă, da mai târziu, şi se făcea că frate-su ăsta era pe front cu el, măcar că în timpul războiului frate-su era mort de mult şi n-avea cum face frontu.

Se făcea adică, în vis, că ni-s pe front amândoi şi era aşa o apă mare şi tulbure, numai că apa aia era plină cu sloiuri de gheaţă şi ninsese pe sloiurile alea, şi erau toate încărcate cu zăpadă, şi parcă trebuiau să treacă apa aia, şi în

apă nu erau numai ei, era și inamicu, și când prindeau câte un inamic îl luau de gât și-l dădeau la fund. Și inamicii erau toți pe jumătate înghețați, era greu să-i scufunde că ieșeau la suprafață. Și era plin râul de militari, dintre care unii se scufundau și alții nu. Numai că în vis se făcea că nici nu simte cum îi apa, caldă sau rece, dar dacă te uitai în jos, cum curgea râul, era parcă tot nins și atât de albă era neaua aia, că te dureau ochii. Și soldații străini, după aia îi cunoșteai că purtau toți ochelari de soare. Și când îi luai în brațe, ca să-i scufunzi, sau îi prindeai de gât, după cum puteai să-i ajungi, ei erau pe jumătate țapeni, nu era mare greutate să-i dai la fund, numai că după aia ieșeau iară. Și-mi povestește Bantu că tot înotând așa prin apa înghețată – nici nu se mira că nu-i este frig, toate erau, în vis, la locu lor, nimic nu era de mirare – numai că vede înaintea lui un soldat de-al lor, și când se uită mai bine, ce să vezi, soldatu ăla nu era un soldat ca alții, era frate-su. „Văd eu că nu mă recunoști, îi spune frate-su ăla. De când înot eu așa pe lângă tine, da tu nimic, de parcă n-am fi frați, zice, tu numai după inamic te uiți, da la un frate, cum ți-am fost eu, nu te uiți, ba te faci că nici nu mă recunoști!" „Cum să te recunosc, îi spune Bantu, că tu ești mort de mult, cum vrei să te recunosc, dacă tu ești plecat de multă vreme de pe lumea asta? „Treaba ta, îi spune frate-său. Numai să nu-ți pară rău. Eu atata îți spun. „Păi de ce să-mi pară rău? îl întreabă Bantu și atunci s-o trezit. Niciodată nu l-o visat până în noaptea aia, și ieri cât o fost să strângă fânu ăla de la Rovină, tot la asta s-o gândit, adică de ce o avut el un vis ca ăsta, că dacă n-o fi cumva vreun semn. „Ce semn să fie", i-am spus „Știu că nu-i bine să visezi cu apă tulbure, zice, la spital, când am fost, mi-o zis unu c-o avut un vis ca ăsta și a doua zi a trecut caru cu boi la el peste foaie."

Era o noapte ca asta, doamnă, numa că parcă nu erau atâtea stele ca acuma, o fi fost un pic de nor în partea de către Sinteşti, şi atunci Bantu din nou mi-o zis că lui îi este mai mult frică de cei morţi decât de cei vii, şi că dacă am să vreau să-l speriu vreodată trebuie să mor mai întâi şi să mă fac moroi să vin să-i tulbur visele, că om mai slab când aude de morţi, nu există.

— Să vă povestesc, doamnă, acuma cum o murit fratele lui Bantu, că ăsta o fost un lucru tare interesant, aşa o întâmplare nu vezi toată ziua. Vă spun ce-am auzit şi eu, spuse moş Poldi, că de ţinut minte n-am cum să ţin, că eram copil când o murit, şi pe vremea aia nu aveam eu grija morţilor, măcar că aia o fost moarte tare curioasă.

— S-o vorbit mult despre asta în toate împrejurimile, spuse Eva Nada. Aşa ceva nu s-o mai întâmplat prin părţile noastre, şi n-am auzit să se fi petrecut nici în altă parte.

— Fratele lui Bantu era brigadier, cum o fost şi Ieronim, începu să povestească moş Poldi, şi cu vreo zece ani mai bătrân ca Bantu; plăcerea lui era să stea duminica în fereastră şi să-şi curele puşca, să vadă adică lumea care trecea duminica după-amiaza la joc, ce puşcă are, adică vroia să arate că nu-i ca ceilalţi, că el e unu care are puşcă şi ştie să tragă cu ea.

Şi peste drum era casa unuia, pe care îl chema Glava, ăl bătrân o murit înainte de război, acum i s-o stins neamu, nu mai e nimeni din viţa lui, şi Glava ăsta, cum v-am spus, avea o fată pe care o chema Raveca şi cu care se ţinea fratele lui Bantu, că Raveca asta era văduvă şi cam coaptă, şi-i plăcea ăştia tineri, că-s mai iuţi, să iertaţi. Bun, şi fratele lui Bantu sta în fereastră şi-

și curăța pușca, „Ce faci, Bântuie"? îl întrebau muierile care treceau spre joc, numai așa, ca să aibă și ele o vorbă. „Ia, îmi curăț și eu pușca asta, le spunea el, că până acum n-am avut vreme." „Bine faci, bine faci", răspundeau muierile și se îndepărtau. Fereastra văduvei era deschisă, și vorbea cu ea de la fereastră: „Tu nu vii la joc"? îl întreba femeia. Las-o dracului de pușcă, Doamne iartă-mă, că ai curățat-o destul. O trecut toată lumea, numai tu stai și cureți la pușca aia", zicea ea. „Du-te tu singură, că eu vin mai târziu", zice fratele lui Bantu, jucându-se așa cu pușca, numai din făloșenie. „Ba eu fără tine nu mă duc, îi spunea femeia. Uite, stau aici la fereastră și aștept până gați", îi zicea ea. Și așa i-a fost ei ceasu, săraca, spuse moș Poldi, așa i-o fost ei ceasu, amărâta, să stea acolo în fereastră și să-și aștepte singură moartea; că tot jucându-se cu pușca aia, care avea un glonț rătăcit pe țeavă, sau ce s-o fi întâmplat, că bine nu știu, o tras în ea și o nimerit-o chiar în cap, că atunci când or dus-o la cimitir, or purtat-o acoperită. Cum era singură acasă și nici la Glava nu era nimeni, după ce-a tras și-o văzut pe muiere la pământ, mă credeți că o stat așa, să fi fost cam o jumătate de ceas la fereastră, fără să se miște, că o văzut cum se scurge sângele din muiere, da n-o îndrăznit să se miște și nici n-o venit nimeni să-l întrebe ce-i, adică ce și cum s-o întâmplat; și de la notariat se auzea muzica, torogoata lui Luță Ioviță, era în vremea aia Luță copil tânăr, și satu era pustiu, n-o fost nime să audă împușcătura, n-o fost nime să vadă cum și în ce fel s-o întâmplat, numai într-o vreme o trecut Ciupii, porcarii, da era prea beat să vadă ceva; și o stat așa, cam o jumătate de ceas la fereastră, cu pușca în mână, și era cam la ceasurile patru, patru jumătate, după prânz,

cam pe la Sfântă Măria-Mare şi soaiele pripea tare, că o fi simţit cum i se încălzeşte arma în mâini, da tot nemişcat o rămas, şi sângele din muierea pe care o omorât-o şi care era doborâtă, acolo, în dreptul ferestrei, cred că s-o fi scurs tot, şi atunci s-o întâmplat să vină Bantu acasă, care nu avea mai mult de zece ani, cum v-am spus, şi frate-su i-o spus: „Du-te, spune-i lui taica că am omorât-o pe Raveca. Am tras de aici, de la fereastră, am descărcat arma în ea." Şi copilul, nu, că nu se duce, şi-o început să plângă şi să tremure, vezi, i-o fi fost şi lui frică, şi atunci frate-su l-o luat şi o început să-l bată, nu ştia nici el săracu ce face. „Şi dacă nu-i moartă, aciule, dacă nu-i moartă", spunea copilu printre lacrimi. „Ba că-i moartă, i-o spus atunci frate-su. Îi moartă, tu nu vezi, că nu mai mişcă? Am văzut eu cum i-or zburat creierii", îi zicea el. Şi atunci copilu, ce să facă, s-o dus repede după taică-său şi l-o chemat acasă. Şi taică-său s-o întors cu şefu de post şi nimeni nu ştia încă ce s-o întâmplat, că Luţă lovită cânta mai departe din torogoată, că se auzea în tot satul. „Tu ai făcut-o, tu să suporţi greul, dragul meu, i-ar fi spus Bantu ăl bătrân, că eu de scăpat n-am cum să te scap, ai omorât ce ţi-o fost ţie mai drag, ce vrei să-ţi spun eu decât că puşcăria o să te mănânce şi iată că te-o bătut Dumnezeu? Şi pe mine cel mai mult, c-am ajuns acu, om bătrân, să văd şi asta." Şi şefu de post l-o luat, da de trăit n-o mai trăit mult, că şi-o făcut seama în puşcărie.

„Mai ţii minte cum ţi-o spus să mergi să-i spui lui taică-tu c-o omorât-o pe Raveca?" l-am întrebat în noaptea aia, pe Bantu, în noaptea în care mi-o povestit visul ăla al lui. „Cum să nu ţin minte? mi-o spus. Ata nu-i un lucru

să nu-l ții minte, ce știi tu. Că pe mine m-o trimis să-i spun lui tata, ce și cum s-o întâmplat, uite, parcă ar fi fost azi: de fugit n-am fugit, ci m-am dus încet, că era cald și-mi era greu să fug. Mă apucase așa parcă un somn, că abia îmi mișcăm picioarele. Pe la jumătatea drumului mă întâlnesc cu Ciupu, și-i spun că așa și pe dincolo, frate-miu o împușcat-o pe Raveca lui Glava. I-o tras un glonte în cap. Și Ciupu, cum aude, o și ia la fugă și eu, după el. «Dacă te pui și strigi să audă toată lumea, îi spun eu, și-l trag de mânecă, frate-miu bagă glonțu și-n tine. Mai bine te duci acasă, eu așa zic, să nu te bagi, că nu-i bine.» «Așa-i cum zici, spune Ciupu, ce să mă amestesc eu, că și așa sunt amărât ca vai de capu meu», și mă lasă și pleacă... O pornesc eu spre notariat, și cum mă apropii torogoata lui Luță, aur, nu alta, da pe mine parcă m-o doborât somnu cum îți spusei. M-o și pripit prea tare soarele, îmi zic, că de-aia mi-o fi așa somn. Jocu era la primăria cea veche, că acolo se făcea jocu atuncia, și Luță, pe timpul ăla era aproape copil și el, și de orbit nu orbise, cânta de ți se rupea inima, nu alta. Într-un colț îl văd pe tata trăgând din țigară cu alții, da nu mă apropii de el. Ce-ar fi să strig eu acuma, ca să mă audă toți, îmi trece mie prin cap, uitându-mă la ei cum joacă și nu știu nimica: «Oameni buni, frate-miu o omorât pe Raveca. Cum o curățat arma i-o tras un glonț în cap.» Nu zic însă nimic și, mă crezi, că mă cuprinde așa, de unde o fi venit asta, ca un fel de bucurie mare și-n loc să mă duc să-i spun tatei ce și cum s-o întâmplat, iau o fată, cam de seama mea, și mă pomenesc că joc și eu cu ăilalți, și în vremea asta Raveca îi moartă. Cum joc îmi aduc aminte cum stătea ea prăvălită peste marginea ferestrei, cu sângele scurs din ea, și simt cum mi se face rău, mi se întoarce stomacu parcă; o las pe fata aia cu care jucam

și mă duc să-mi vărs mațele în spatele primăriei. Acolo dă tata peste mine și mă întreabă ce-am pățit, ce-i cu mine că mi-s așa. «O omorât-o aciu pe Raveca, i-o tras un glonte în cap», îi spun eu și eram parcă tot o apă. Tata nu zice nimic, îl văd numai că se uită la mine, da nu știu cum se uita, că eu parcă am înghețat. Stăm așa o vreme, nu pot să spun cât o fi fost, și ne uităm unu la altu, și-l aud că zice, da așa de încet că mă aplec spre el să-l aud mai bine ce spune: «Du-te tu și spune-i lui domnu șef de post să vină cu noi». Mă duc eu după șef, îi spun și lui ce s-o întâmplat, da tot la ureche, să nu stricăm jocu, și plecăm toți trei spre casă, șefu de post, eu și cu taica, fie iertat, și tot timpul drumului unu nu zice o vorbă. Eram parcă, nu știu cum, nerăbdător să văd ce se întâmplă mai departe: să văd cum îl arestează pe frate-miu... De-aia l-am visat azi-noapte, așa o fi, spuse Bantu. Nu mă iartă el că atunci am fost, nu știu cum, bucuros de parcă n-ar fi fost frate-miu, că-l ia și-l ridică. Eram curios să văd ce-o să zică tata și cum o să-i spună el." „N-o fi fost chiar bucurie, i-am spus eu. O fi fost de la căldură, că te-o bătut prea mult soarele în cap. Așa se strică sângele când îi cald și omu nu se mai gândește atunci cum trebuie. Ți s-o stricat sângele, asta-i." „O fi fost cum spui tu, da eu noaptea trecută de visat, l-am visat, asta-i." Morții-s morți, nu pot face rău la nimeni", îi spun eu încercând să-l împac. „Asta nu-i așa, mi-o spus el. Vezi, aici greșești", mi-o spus și-o schimbat ca de obicei vorba.

— Când l-or luat pe Grün, spuse Eva Nada, Bantu o fost cu el, și după ce-or plecat ăia, care l-or ridicat, în casă o rămas numa Bantu și atunci o încărcat ei în căruță tot ce-o putut pune mâna la repezeală, cât o fi luat el nu se știe bine, tot ce pot să spun e că s-o ales cu niște mașini de cusut, pe

care le-o ţinut mult timp ascunse în podul grajdului, în fân, nu cumva să dea cineva peste ele. S-o aflat asta mai târziu, da nime n-o mai zis nimica.

— Ia să văd, ce ascundeţi voi acolo cu atâta grijă? spuse Bantu, şi începu să-i caute pe cei doi gemeni pe sub cojoc. Nu fură greu de găsit cele două viori pe care surdomuţii le furaseră – în toată casa, viorile acelea erau lucrurile cele mai minunate peste care dăduseră ei şi, bineînţeles, o păpuşă mare – Griin reuşise să-şi trimeată familia, nevasta şi fetiţele peste graniţă, încă de la începutul războiului, păpuşa aceea, la despărţire, storsese multe lacrimi, dar o păpuşă o ascunzi mai greu decât nişte viori, aşa că se mulţumiră doar cu viorile.

— Nu i-o fost greu lui Bantu să găsească lăuţile alea. Numa că aveau corzile rupte, gemenii le rupseseră corzile, spuse Eva Nada. (Erau nou-nouţe şi lăcuite, şi dacă se mai ţineau într-o coardă sau două.)

— Prăpădiţilor, spuse Bantu. Pe altceva n-aţi putut şi voi pune mâna, vai şi amar de capul vostru!

— Ar fi pus mâna, zice lumea, şi pe nişte brăţări din alea de aur, ale lui Griin, spuse Eva Nada, da parcă nu-mi vine să cred.

— M-am nimerit şi eu acolo, în casă la Grün, când l-or luat, spuse Bantu. Aşa o fost întâmplarea. M-am dus la oraş cu căruţa, după una, după alta, am intrat şi la Grün, să cumpăr nişte lămpaşe şi atunci or venit şi l-or luat. Care-i vina mea în asta?

— Le-o ţinut multă vreme ascunse în fân, în podu grajdului, doamnă, şi noaptea, aşa zice lumea, da lumea mai vorbeşte şi aşa degeaba, nu poţi crede tot ce zice, – noaptea se ducea cu o cârpă să le şteargă, să le facă glanţ, asta până

or venit croitoresele, şi atunci le-o coborât din pod de le-o văzut toată lumea, n-o mai fost secret.

Bantu nu plecă spre casă decât după miezul nopţii; cei doi surdomuţi ţineau viorile cu corzile rupte în labele lor neverosimil de mari, ei nu auzeau bineînţeles nimic, dar vibraţiile corzilor, tremurul lor puternic la început, după aceea din ce în ce mai slab, îi umplea de bucurie. Stăteau cocoţaţi deasupra maşinilor de cusut peste care Bantu aruncase păturile cailor, mişcând arcuşul în toate părţile deasupra viorilor, cum văzuseră ei că fac lăutarii, adulmecând aerul primăvăratic, scoţând la rândul lor un fel de sunete stridente prin care îşi exprimau bucuria, sunete care se amestecau cu zgomotele ciudate care ieşeau din viorile lor nou-nouţe. Nişte păsări mari şi negre zburară tot timpul pe lângă căruţă, în vreme ce scoteau ei sunetele acelea.

Norii primăvăratici, care cuprinseseră până într-o vreme cerul, trăgându-se într-o parte, lăsară să se vadă luna, o lună mare şi blândă, ea acoperi cu argint florile albe ale cireşilor de pe marginea drumului, şi chiar băltoacele întâlnite în cale străluceau în transparenţa plină de foşnete şi lumină a nopţii.

Muţii priviră stelele de pe cer, sus stele, jos stele, şi se bucurară, începură chiar să bată din palme. Când ajunseră în dreptul „casei roşii" (cine ar putea să-şi explice ce căuta acolo, în mijlocul câmpului, între Făget şi Marginea, casa aceea acum pe jumătate dărâmată, cu pereţii roşii, de un roşu aprins, acolo unde tencuiala se ţinea încă, strălucind în noapte?) Bantu opri căruţa, să se mai odihnească puţin caii, pentru că maşinile acelea de cusut erau destul de grele,

şi atunci surdomuţii intrară în casa pustie, nu pe uşă însă, care era ferecată şi avea un lacăt mare şi ruginit, de care ei traseră la început cu toată forţa fără să reuşească însă să-l deschidă, ci prin ferestrele casei care nu mai aveau geamuri – căci probabil avuseseră vreodată – urinară fiecare în câte un colţ, apoi se urcară în podul casei – care nu mai avea acoperiş decât în partea de către răsărit – tocmai în partea în care în clipele acelea răsări soarele, un soare mare şi de asemenea foarte roşu, aprinzând parcă pereţii casei care deveniră atât de strălucitori, încât puteai avea impresia că luaseră foc, şi atunci îşi aruncară amândoi viorile cât mai departe cu putinţă, „să vadă dacă se sparg", şi viorile se crăpară într-adevăr, scoţând un sunet dureros, care semăna mai degrabă cu un geamăt. Ele rămaseră ca nişte gândaci imenşi şi negri, iar pământul care se întindea în jurul lor primise şi el culoarea aceea sângerie a răsăritului. Apoi viorile începură să alerge singure pe câmp, corzile rupte se transformară în nişte picioare lungi, ca de păianjen, se apropiară de casă şi, folosindu-se de corzile acelea subţiri, ca de nişte tentacule, se ridicară sprintene până la locul unde le aşteptau surdomuţii, cu mâinile întinse. Căţăraţi pe acoperiş ei încercară să cânte din nou.

Caii erau odihniţi, aşa că putură să plece. Bantu reuşi, doar cu ameninţări şi folosind o nuia lungă, să-i coboare pe surdomuţi de pe acoperiş. Drumul era însă din ce în ce mai prost şi plin de hârtoape, iar maşinile se loveau unele de altele făcând în acest fel multă larmă; din când în când Bantu se vedea obligat să oprească şi să aşeze mai bine păturile între ele, să le mai amortizeze zgomotul.

— Doamnă, spuse Eva Nada, s-o făcut tare întuneric aici în bucătărie. N-ar fi bine să aprinzi lumina?

Şi mama încercă să aprindă lumina, dar se vede că se făcea iar vreo reparaţie la uzină, sau se arsese vreo siguranţă, că becul nu se aprinse. Se lăsase de-a binelea întunericul, silueta subţire a mamei şi cea bondoacă a Evei Nada abia se mai zăreau mişcându-se prin bucătărie; neavând ce face, aşa, prin întuneric, se aşezară fiecare pe un scaun, în faţa ferestrei deschise şi Eva Nada spuse:

— Ştiţi, doamnă, ce-i dunga aia, mai albă, pe cer? Dunga aia care se întinde de la Caru-mare până la Caru-mic?

— Nu ştiu, spuse mama.

— Se zice din bătrâni – povesti Eva Nada – că un om ar fi furat un car cu fân de la fratele lui. Şi de lacom ce-o fost, şi-o umplut caru prea tare, că pe drum o început să piardă fânu din car. Şi drumu ăsta alb care-l vedem noi noaptea, cică ar fi fânu furat de omu ăla. Că urma fânului ăluia furat nu ş-o mai putut şterge...

— Probabil că e aşa, spuse mama. Poveştile astea din bătrâni sunt toate adevărate, Eu, să spun drept, cred în ele.

— Da mult fân o fi fost în caru ăla, doamnă, că o umplut ceru! spuse cu vocea încărcată de uimire, Eva Nada, căscându-şi gura mare şi ştirbă spre cerul plin cu stele...

— Uite, spuse mama ridicând cozonacul imens spre fereastră, în lumina strălucitoare a soarelui aflat în acel ceas al zilei, la care căldura e aproape imposibil de suportat. Ce zici de cozonacul ăsta, ai mai văzut vreodată un cozonac atât de frumos?

— Numai să fie copt pe dinăuntru, doamnă, spuse Eva Nada. Eu, în cuptorul ăsta, de când l-or lipit ţiganii ăia, nu mai am mare încredere. Rumeneşte, ce-i drept, pe dinafară, da pe dinăuntru rămâne tot crud, c-aşa am păţit săptămâna trecută, se vede c-aţi uitat.

— E adevărat, întrebă mama foarte curioasă, că Bantu își însoară surdomuții? Am auzit că le-a găsit două croitorese. Le-a și luat în casă și vrea să le aducă la notariat, să le facă formele și să-i cunune în lege. Numai nuntă la biserică nu face. Așa am auzit, să nu înceapă, săracii de ei, să se sperie când s-or vedea cu pirostriile pe cap.

— Da, spuse Eva Nada, toată lumea știe asta, numai dumneata abia acum ai aflat. Îs în casă la Bantu de-o lună, și le-o dat la fiecare câte o mașină de cusut, din alea care or fost ascunse în pod, și patruzeci de metri de pânză albă, extra, de dinainte de război. Cât e ziua de lungă, croitoresele croiesc și coasă la mașină izmene și cămăși, sărmanilor ălora, să aibă cât or trăi, iar surdomuții stau lângă ele și le cântă, ca să le ție de urât, din viorile alea cu corzile rupte. Bantu se uită pe orar câte cămăși și izmene trebuie ele să facă în fiecare zi, și când se termină ața îi trimete pe surdomuți la cooperativă, la Monică, să cumpere alta, c-o rămas Monică fără ață de cusut. Numai că vezi, spuse Eva Nada și ridică sulul de lână, să vadă dacă s-o prins vopseaua bine, se zice că ele n-or fost croitorese, cum o povestit Bantu; că el așa o zis, că le-a adus de la o doamnă din Timișoara, care o avut o croitorie mare, că bărbatul ei, care era cam betoc, într-o zi a aprins croitoria, c-o ars până la pământ, cenușă s-o făcut, n-o mai rămas nimic din croitoria aia, și săracele muieri or rămas pe drum, să moară de foame; că el, cum îi milos, le-o luat, le-o îmbrăcat, așa zice, și-o coborât el mașinile alea, pe care și așa le freca degeaba cu o cârpă acolo, în pod, că ele tot rugineau și le-a dat de lucru croitoreselor ăstora; că așa erau ele, obișnuite cu croitoria... Așa o zis el, da n-ar fi așa. Că ele n-ar fi aduse, adică, de la croitoria aia mare care o ars din Timișoara, cum povestește Bantu, că altădată o zis c-o căzut

o bombă pe croitorie, şi asta o fost într-o duminică, şi fetele alea nu erau la lucru, şi aşa or scăpat – nici de la croitorie şi nici de la Timişoara, că Bantu când o fost să vândă porcii la Caransebeş, şi atunci s-o dus şi el ca tot omu la o casă d-aia, la una a lui Şari-neni. Şi dimineaţa, când să plece, şi după ce-o plătit o stat aşa la un pahar de vorbă cu Şari-neni şi aia s-o plâns că nu mai are locuri destule, îs prea multe fetele, şi-or început să se bată între ele, că n-are cum să le împace, şi autorizaţie să-şi mărească casa nu primeşte. Că primaru ăl nou s-o îmbolnăvit odată şi de atunci îi tare supărat pe ea şi nu-i dă autorizaţie. Şi atunci c-or beut amândoi, s-or înţeles bine, adică i-o spus că i-ar trebui şi lui două fete acasă, bune de lucru, că el are gospodărie mare şi doi copii care-s slabi de minte, şi Şari-neni o zis bine, huma să vrea ele să plece, că eu nu am nimic împotrivă. Şi le-o luat. Numa că la gară, când or ajuns, ele s-or ascuns în W.C., să iertaţi, şi n-au mai vrut să vină. Şi atunci Bantu o stat, şi le-o aşteptat şi după ce o plecat trenu, cu biletele în mână, şi i-o părut rău c-o dat atâţia bani pe bilete şi acu se întoarce acasă cu mâna goală. Şi atunci ele s-or ascuns după un vagon de marfă şi-or stat acolo un ceas, două, şi când or văzut că Bantu stă aşa cu biletele alea în mână şi nu mai pleacă, de ciudă, or ieşit şi s-or repezit la el să-l bată, prăpăditele. Şi atunci Bantu, ca să le împace, le-o dus la cofetărie şi le-o dat o îngheţată, şi după aia s-o dus cu ele la „Pomu Verde" la Caransebeş, şi-o beut banii porcilor, nu toţi, da, aşa, cât iei pe-un porc gras tot or beut. Şi ele aşa or fost de bete, că Bantu o luat o birjă să le ducă la gară, că mergeau cu birja prin oraş, şi unu care canta la acordeon în restaurantul ăla s-o ţinut după ei până la gară şi le-o cântat tot drumu din acordeon, şi copilu ăla i-o ajutat lui Bantu să le urce în tren.

— Așa o fi, spuse mama, dar eu, dacă vrei să fiu sinceră, nu cred. Că-s tinerele și curate, le-am văzut duminica trecută la biserică și mi s-au părut foarte credincioase. De câte ori cădelnița popa, se închinau și tot cu ochii în pământ, nici până la cădelniță să-i ridice nu îndrăzneau. Fete sărace, vreau să-și facă și ele un rost în viață și lumea le scoate vorbe. Îți spun că-mi pare și rău.

— Cu surdomuții o fost mai greu, doamnă, spuse Eva Nada, până s-or învățat, până or înțeles, care-i cu una și care-i cu aialaltă.

— Nu puteau adică să le deosebească? întrebă mama, și cu cuțitul înmuiat în apă nivela glazura de zahăr ars.

— Cum spui dumneatale așa s-o întâmplat, și atunci una s-o legat la cap cu o cârpă roșie și aialaltă cu una galbenă, da și așa o fost greu, pentru că ei nu prea știau bine culorile. Și atunci s-or supărat și-or zis că pleacă, i-or spus lui Bantu că îs muieri cinstite, așa nu mai stau, că ele dacă au un bărbat cu cununie pe ăla vreau să-l aibe, ori ei se schimbă toată ziua unul cu altul și ele nu-s obișnuite cu asta, că-i și păcat mare. Și atunci Bantu i-o legat cu o sfoară de-un picior, așa se zice, pe fiecare de câte un pat, să nu mai greșească paturile. Numa că tot umblând ei pe lângă mașinile alea de cusut, tot învârtindu-se, jur împrejurul muierilor ălora, care erau tare lucrătoare, or încurcat așa de tare sforile alea, că n-or mai fost în stare nici ei, nici muierile să le descurce.

— Am auzit, spuse mama, că Bantu le-o cumpărat la fiecare ochelari de soare cu sticlă verde, ochelari din ăia dreptunghiulari, cum se poartă acum, și mănuși albe din piele de căprioară. C-ar fi zis că, dacă tot umblă îmbrăcate ca țărăncile, cel puțin mănuși și ochelari să-și permită, ca să se vadă că sunt de la oraș.

— Am auzit, doamnă, că joi s-o dus Bantu cu ele la târg, la Făget. Pe surdomuți i-ar fi îmbrăcat în nădragi, ca domnii și le-o luat la fiecare câte o pălărie neagră, să nu-i bată soarele în cap. Bantu mâna cocia, și o croitoreasă era în stânga lui, alta la dreapta și muții pe scaunul din spate. Și ar fi fost tare bucuroase, pentru că așa au cerut, să le ducă Bantu la oraș, să-și facă permanent, că așa-s obișnuite, tot la trei săptămâni să se ducă la frizer. Și le-o lăsat la frizer și s-o dus în târg cu surdomuții, să vadă de niște porci, da ele atât or așteptat, când or venit după ele, ce să le mai găsească, erau și plecate. Surdomuții, de necaz, și-or pierdut pălăriile, și Bantu s-o pus să le caute în tot târgul, și le-o găsit cam când o dat să se înnopteze, ieșeau de la film amândouă, se țineau de braț și mâncau înghețată, da Bantu nu le-o făcut nici o observație, s-o bucurat că nu s-o întâmplat nimic rău, numa că pe drum, când s-or întors, calu o călcat într-o groapă și și-o rupt picioru, și-or trebuit să se întoarcă pe jos. Da ele nu s-or supărat, luăm și noi puțin aer, așa or zis, că tot în casă am stat și tot am cusut, nu strică puțin aer curat! Și surdomuții, tot timpul drumului, or plâns și tot le trăgeau de mânecă, de nu mai știau femeile ce să mai facă, voiau să se întoarcă și să-și caute pălăriile, o țineau întruna că nu se întorc fără pălării. Bantu le-o promis atunci pălării din alea de paie, albe, cu panglică tricoloră, cum or văzut ei la oraș, și s-or mai liniștit, numai că atunci, când or intrat în sat, a început să picure și degeaba și-or făcut ele păru creț că până or ajuns acasă tot s-o descrețit.

— Păi am auzit că Bantu le-a luat la fiecare câte o umbrelă de soare, spuse mama. Cum de nu și-or luat și umbrelele, cum de-au plecat fără umbrele?

— Le-o luat, cum să nu le ieie, că le-o luat și ciorapi din ăia de mătase, așa am auzit. Umbrele le-o luat tot de alte

culori, ca să se potrivească bine cu păru, așa or vrut ele. La a mai neagră i-o luat o umbrelă galbenă, cu trandafiri roșii, da nu un roșu aprins, un roșu întunecat, cum îi plămâna, și la a mai blonduță, una verde, cu tulipani negri, așa umbrelă numai preoteasa are, dar nici a ei nu cred să fie chiar așa de frumoasă...

— E adevărat, întrebă mama, tăind cu un cuțit cu rotiță colțunașii cu marmeladă, că una din croitorese a fugit azi-noapte? Ar fi luat și mașina de cusut cu ea, așa am auzit. Pe gemeni, ca să poată fugi și să nu fie împiedecată, i-ar fi legat pe amândoi de mâini și de picioare; c-ar fi rupt pânza aia pentru cămăși și izmene în fâșii, nici prea subțiri, nici prea groase și cu alea i-ar fi legat.

— Da aia nu știți, spusese Eva Nada mestecând găluștile de griș, că muții acum se bat pentru cea rămasă?; fiecare zice că aia care a plecat o fost a celuilalt și a rămasă îi a lui, nici unu nu vrea să rămână văduv. Și-or și spart capul unul altuia, cu viorile alea cu corzile rupte. Nu știe Bantu cum să-i împace, le-o cumpărat și bomboane de la Monică, da degeaba.

— Am auzit, spuse mama, în timp ce gusta supa să vadă dacă e destul de sărată, că cea care a plecat, ar fi luat cu ea și cămășile și izmenele cusute. Înseamnă că n-a plecat singură. A plecat, te pomenești, cu unul care o fi avut mare nevoie, se vede, de rufăria aia.

— Și pe cea rămasă, spuse Eva Nada, se zice că Bantu a încuiat-o în casă și l-ar fi pus pe moș Poldi s-o păzească, de planton, în fața ușii, și i-o dat și o sticlă cu țuică, ca nu cumva să fugă și să rămâie muierea nepăzită. Muții, acum, nu mai au nici o coardă la viori, că tot s-or bătut între ei, și-or reușit să le rupă toate corzile. Ar fi legat în loc niște brăcinare, dar

pentru ei sunt bune şi alea, că de auzit, scârţâie sau nu le scârţâie vioara, tot nu au cum să audă, săracii.

— Au ieşit şi multe vorbe, spuse mama. Lumea mai şi exagerează.

— Şi într-o zi, Bantu s-o speriat să nu-şi spargă ei capu cu viorile şi atunci ce s-o gândit, să le ascundă lângă maşina de cusut, cea de-a treia, care mai era încă în fân, în podul grajdului, nefolosită. Şi numai după aia, într-o după-amiază o văzut el – că-n ziua aia o plouat şi-o stat mai mult, n-o avut ce face, lângă muierea care lucra la maşina de cusut – că muierea aia făcea nişte cămăşi şi nişte izmene pe altă măsură decât a gemenilor; făcea adică nişte cămăşi tare înguste, mai degrabă potrivite pentru un om, aşa, mai slăbănog, nu pentru gemeni. Măsura ea atentă, e adevărat, da măsura aia nu era a bună. Şi într-o noapte s-o dus el, ca de obicei, să-şi vadă maşina, s-o mai lustruiască, să nu ruginească acolo în pod, numa că în grajd, când să intre, muierea nu era singură; era unu cu ea, numa că era prea întuneric să vadă cine-i şi i-o fost şi ruşine să se uite. Aşa o înţeles el, pe măsura cui erau croite cămăşile alea. Şi atunci, ce să facă, s-o dus la gemeni care dormeau împreună, acuma, ce le păsa lor, şi sforăiau, unu gros şi altu subţire, să-i scoale, şi lângă pat era maşina de cusut şi pe jos erau numai izmene şi cămăşi, unele terminate, altele abia începute. Lucrate ce-i drept, cu multă migală, măcar că n-or fost pe măsura gemenilor, că eu cred că tot croitorese or fost, măcar c-o zis lumea că aşa şi pe dincolo...

— Târziu, Bantule, vii şi tu să-mi spui, zise plutonierul. În două zile de când au fugit, cine ştie unde dracu or fi acuma?

— De ajuns departe, n-or ajuns, dom plutonier, spuse Bantu. Că-s săraci de minte. N-or avut unde să ajungă, dacă

or plecat de capu lor. S-or fi rătăcit prin pădure și i-or fi mâncat lupii, aia se poate, c-or intrat lupii în sat săptămâna trecută. Or intrat la Inișconi în grajd și i-or mâncat o vacă. Să-i găsim și să-i îngropăm, dacă or fi murit cumva, că altceva, ce să zic.

— Și când au fugit? întrebă mama, în timp ce ștergea praful de pe noptieră. Și cum de s-au putut strecura din casă fără să-i vadă Bantu?

— Bantu s-o dus la oraș, doamnă. O avut niște afaceri cu pământurile. O săptămână o stat el la oraș, și, în timpu ăsta, ei numa bine or fugit.

— Și spui că bani n-au avut cu ei? întrebă plutonierul, adică n-au luat și ceva bani din casă, că știu că ești plin de bănet, Bantule, spuse plutonierul și-și arătă dinții mari.

— Ba au avut ei ceva bani cu ei, spuse Eva Nada, ajutând-o pe mama să mute masa, ca să poată scoate covorul afară, să-l bată, numai că erau bani din ăia bătrâni, de pe timpul lui Franz Iosif. Cu banii ăia nu poți să cumperi nimica, că nu-s buni, da ei, necăjiții, de unde să știe, care e ban bun și care nu, că ei nu se pricep.

— Păi dacă dumneata spui că n-au avut nici un ban la ei, spuse plutonierul dând un bobârnac în cozorocul chipiului care îi alunecă pe spate, departe n-au putut ajunge, asta e lămurit!

— Lămurit, spuse Bantu uitându-se drept în ochii plutonierului și așteptând ca acesta să-și continue raționamentul.

— Ăștia nu mai sunt acum în viață, domnu plutonier, spuse după o tăcere scurtă Bantu, și făcu un semn cu mâna prin care vroia parcă să sublinieze dispariția lor definitivă. Ăștia-s morți. Apoi nu se mai putu stăpâni: au, copiii mei, începu el să plângă cu o voce ascuțită, ca de femeie, și

plutonierul se făcu roșu la față, îl privea cu niște ochi holbați și nu știa ce să spună.

Ba că mie îmi pare rău după ei, doamnă, să mă crezi. Că odată m-or ajutat să duc geamantanu lu domnu de la gară, când o venit domnu de la Sibiu, c-ați plâns dumneavoastră toată noaptea să nu-l bombardeze. L-or pus așa pe-o bâtă mai grosuță, și unu ținea de-o parte și altu de aialaltă, și mi l-or lăsat chiar în ușă, la notariat. Proști, proști, da cu inimă bună, când îi vedeam, mă crezi, că parcă îmi părea rău că i-o lăsat Dumnezeu așa? Fără minte.

— Pornim în căutare, hotărî, în sfârșit, șeful de post, și râgâi prelung, pentru că iar mâncase la prânz colțunași cu varză, două farfurii pline cu vârf și era atât de sătul că abia se mai putea mișca.

Și ei, surdomuții, plecaseră de dimineață, înainte de a răsări soarele, cu un ceas sau două înainte. Sania îi așteptă, o trăseseră de cu seară în mijlocul curții. Cum peste noapte căzuse zăpadă și spre ziuă înghețase, sania se cam înțepenise și le fu greu s-o urnească. Erau cam adormiți, tot învârtindu-se așa în jurul ei, se loveau din când în când unul de celălalt, capetele lor mari, ca niște dovleci, se atingeau cu zgomote sonore, în noaptea spălată de cea dintâi lumină a zorilor. Când scoaseră calul afară din grajd, îl lăsară să se urineze în mijlocul ogrăzii, ba chiar se bălegă pe ninsoarea înghețată bocnă. Ei scoteau din gură tot felul de sunete nearticulate, calul necheza și el, începură și găinile, de la căldură, de prin șuri și cotețe, să cotcodăcească, era un zgomot și o vânzoleală de nedescris, așa cum se întâmplă întotdeauna înaintea unei plecări! Dar când ieșiră pe poartă, satul îi primi cu liniștea lui, cu somnul lui netulburat încă; se putea vedea bine, în albăstrimea

zorilor, până foarte departe, la capătul satului, până unde ulița cotea spre țigănime. Din când în când, zăpada cădea cu bufnituri grele și înăbușite din copacii negri, spulberându-se pe zăpada înghețată. La capătul uliței, la Mitru lui Budac era lumină: de două luni de zile Budac își pierduse somnu, fusese și la doctori pentru asta; stătea toată noaptea cu lumina aprinsă și asculta muzică la căști. Gemenii își arătau dinții murdari și cam rari, bucuroși peste măsură; ei plecau în lume, în căutarea nevestelor, unde or fi, fără ele nu se întorc acasă, așa își puseseră în gând.

— Și erau prin urmare căsătoriți legal cu croitoresele alea? întrebă plutonierul.

— Legali, sigur că legali, eu sunt primar, om cu situație, nu permit legături nelegale în casa mea, adăugă el.

— S-or obișnuit așa, cu muiere în casă, îi explică Eva Nada mamei, și când s-or văzut singuri, le-o fi fost și lor greu, că-s oameni și ei.

Își luaseră cu ei muzicuța și și-o treceau unul altuia – acum puteau să cânte, trecuse mai bine de un ceas de când ieșiseră din sat. Muzicuța se înfunda din când în când cu scuipat, și atunci o loveau de tălpoaia saniei, ca să se desfunde, scoțând din ea doar sunete prelungi: când caraghioase, când dureroase ca niște scâncete. Mai luaseră cu ei o straiță cu ouă nefierte și doi pui jigăriți cu gâtul răsucit, aruncați acolo în straiță, peste ouă. Din când în când, cu câte un pai gros, făceau câte o gaură în câte un ou și-i sugeau, lipăind din buze, gălbenușul. Acum erau tare veseli, pentru că după plecarea nevestelor, stând zile și săptămâni în jurul sobei de tuci pe care o îndopau tot timpul cu lemne, până când era gata să plesnească, își pierduseră cu desăvârșire veselia. Ba își pierduseră într-un fel și somnul: stăteau până după

miezul nopții pe scaunele alea înalte, din dreptul ferestrelor acoperite din cauza gerului cu flori mari și foarte frumoase de zăpadă, făcând mici cerculețe cu degetul gros pe geamul înflorat. Prin cercuțelele alea priveau afară, ca prin niște ocheane. Dar cu timpul se plictisiră să privească la nesfârșit strada acoperită de neauă. Nimeni nu venea, nimeni nu pleca! Se întâmpla ca, din când în când, capul unuia să cadă în poală la celălalt; dar se plictisiră, cu timpul, și de somnul ăsta, unul în poala altuia; și atunci se hotărâră amândoi, făcându-și semne misterioase, să plece. Să le caute adică, să le caute pe femeile alea, cu care atât de bine era! Și acum în timp ce sania se îndrepta spre pădurea de la „turcoane", gemenii se mirau cu gura căscată, cât de alb era cerul; li se părea lor că era mai alb decât neaua.

— Se văd urmele cum au ieșit pe poartă, domnu plutonier, spuse Bantu ștergându-și cu dosul palmei ochii și nasul.

— Mirare că nu i-or găsit, spuse Eva Nada. Am auzit că i-or căutat cu câinii ăia polițiști, cu poliția de la județ, dar tot n-or fost în stare să-i găsească, de parcă or fi intrat în pământ, amărâții.

— Să zicem, spuse plutonierul, c-or înghețat în zăpadă și-o nins peste ei, de li s-o pierdut urma. Da unde e atunci sania? Că neaua nu-i așa mare niciunde în județ la noi, ca să acopere și sania. Așa că eu cred că i-o luat cineva și i-o ascuns, își mai dădu cu părerea plutonierul.

— Ce să facă cu ei, domnu plutonier? întrebă Bantu. Cine să-i ieie, și ce să facă cu ei, că nu-s buni de nimic. Că eu, că-s tată, și tot mi-i greu să-i țin, barem alții...

— Ei, fac și eu o presupunere, spuse plutonierul și ridică din umeri. Că de știut, n-am de unde să știu. Vezi și dumneatale că de căutat i-am căutat, am avut bunăvoință.

Apoi trecu un tren cu ferestrele mici și luminate, galbene, galbene, și cu un singur vagon fără lumină, negru, negru și posomorât, pierdut printre celelalte, și vagonul acela, singurul negru, singurul întunecat, îi sperie pe surdomuți: ei se uitară cu gura căscată la el, da trenul trecu repede și odată trecut îl uitară.

Și între timp, regina-mamă îl privea de pe perete pe Bantu – în aceeași rochie pe care Eva Nada nu putea s-o sufere – cu compasiune.

Și intrară într-un sat cu luminile stinse, ferestrele erau negre, ca și cele ale trenului, și din nou surdomuții se speriară privindu-le: și se uitau drept înaintea lor să nu le mai vadă. Sania aluneca greoaie pe lângă casele mohorâte și înghețate. Gemenii ațipiră puțin, sprijiniți unul de altul; se trezeau totuși din când în când, îndemnând calul în felul lor, cu țipetele lor nearticulate. Apoi, înainte de a adormi iar, scoteau limba și zăpada se topea pe limba lor caldă. Contactul cu răceala fulgilor îi bucura, și se luară chiar la întrecere să vadă care reușește să înghită mai multă zăpadă; în felul acesta burțile lor goale se umplură cu apă.

— De găsit îi găsim noi, n-ai de ce să te sperii, spuse șeful de post și-l bătu pe Bantu peste spate, cu mâna lui lată, cu păr lung și roșcat pe dosul palmei.

— De patru zile îi caută poliția, spuse Eva Nada și de găsit, vezi să-i găsească. Dacă ar fi înghețat undeva pe drum, Doamne ferește, tot ar fi dat peste ei, da cine știe ce s-o fi întâmplat...

Și pentru că sania nu mai vroia să meargă, zăpada era foarte mare și calul nu mai putea înainta, coborâră din sanie; la început aproape că plânseseră de durere, că le înghețaseră picioarele de frig și nu puteau merge.

— Or avut mare noroc, doamnă, cu babele alea, degeaba acu Bantu vrea să le dea în judecată. Că de când îl știu eu tot în judecăți s-o purtat. Așa un om urâcios, zău că nu pot să-l sufăr, spuse Eva Nada și închise cu multă grijă ușa de la bufet.

Nimeni nu-și face păcat cu ei pentru un portmoneu cu bani de pe vremea lui Franz Iosif, fii liniștit, spuse șeful de post.

— La asta nu mă gândesc eu, spuse Bantu.

— Nu există ca poliția să nu rezolve un caz, spuse șeful de post și-și strânse cureaua peste burta plină cu colțunași cu varză.

— Câtă minte au, spuse Bantu, nu m-ar mira s-o fi luat așa prin pădure, când s-or înzăpezit, și de rătăcit cum să nu se rătăcească, om întreg la minte să fii și pe vreme de iarnă tot te rătăcești.

— Am auzit că babele or avut gospodărie mare, că ele au fost cele mai bogate muieri din satu ăla. Și singure, de pe vremea războiului dintâi, când și-or pierdut, amândouă, bărbații pe front. Erau două surori și-or ținut doi frați gemeni și ăia ar fi fost tâmplari de meserie, oameni care or știut să facă un ban; că atât cât or trăit ei, n-au avut de ce se plânge.

Intrară în curte și văzură ograda largă cu neaua plină de căcăreze de gâscă (babele creșteau și îndopau gâște, nu le vindeau însă, le mâncau ele, pentru că erau tare lacome, aveau poftă să mănânce bine). Și în șura mare, puteai întoarce caru în ea (spuse Eva Nada), erau niște căzi mari și venea un miros de borhot și de comină de la căzile alea. Ce să vezi, spuse Eva Nada, babele nu făcuseră încă toată țuica. O făceau așa, cu păhăruțu. Când se găta, că erau și băutoare,

făceau alta și-o țineau cât e iarna de lungă în petreceri, ele amândouă, că de asta nu le plâng eu, muieri care or știut să trăiască. Și de câștigat, câștigau bine cu covoarele alea pe care le făceau.

— Care covoare? întrebă mama.

— Pentru asta i-or ținut, domnu plutonier, spuse Bantu. Să le toarcă la lână, pentru asta i-or ținut închiși toată iarna, că inima s-o rupt în mine de durere.

Mosoarele cu lână erau răspândite peste tot în odaia în care bătrânele lucrau la război. Țeseau amândouă odată la el, când țesătura era complicată, sau cu rândul, atunci când era simplă.) Ghemele de lână, de culoarea plămânii, de culoarea piersicii, ca iarba când o înverzit, și de culoarea prunii putrede, ghemele alea mari cu care se jucau niște mâțe uriașe și murdare, umflate la burtă, de parcă ar fi avut toate pui, ghemele alea avură un rol important în hotărârea gemenilor de-a rămâne. Pentru că babele căzură de acord cu ei ca în timpul liber să fie lăsați să se joace în voie cu ghemele alea așa de frumos colorate. Să le smulgă, dacă acest lucru este necesar, din labele murdare ale pisicilor și dacă mâțele sunt ascultătoare să se joace toți cinci, adică ei doi și cele trei mâțe, dintre care una într-adevăr era gata a puia (era și cea mai afurisită, pentru că în scurt timp mâinile și obrajii gemenilor se umplură de zgârieturi).

— Credeți că eu nu mă pricep, domnu plutonier, spuse Bantu, asta se cheamă sechestru de persoană. Am citit și noi legile, că de-aia suntem primar.

— Și să vedeți, doamnă, ce și-or spus babele alea, când or văzut că în dreptul porții lor s-or oprit doi hăndrălăi, să vedeți ce și-or fi spus ele, când or văzut că, măcar că erau ei așa mari, erau și slabi de minte și nu-s chiar așa de greu de

dus cu vorba. „Decât să plătim în sat la muieri să ne toarcă lâna, că și așa s-o scumpit torsu, că noi nu mai avem nici un câștig, și-or zis, mai bine să avem torcălăii noștri."

— Și i-om folosi și la alte treburi, dacă o fi trebuință, își spuseră în șoaptă babele, și una o trase de mânecă pe cealaltă.

— Și atunci, ele aprinseră, în mare grabă, focu, într-o odaie în care nu se mai arseseră lemne în sobă de pe timpul primului război mondial, de pe vremea bărbaților lor, scoaseră din sticlele uriașe, cu untură de porc, bucăți grase și plăcut mirositoare de cârnați și începură o nouă șuncă, cea mai mare și mai borțoasă, și mâncați, dragii mei, mâncați, că noi acum un ceas am luat prânzu, vouă vi-i foame, mâncați fără grijă, spuseră amândouă într-un glas și împingeau farfuriile cu cârnați spre ei, ca să ajungă mai bine la ele.

— A doua zi când s-or trezit – povesti Eva Nada – or fost lacăte grele la uși și la ferești ca să nu poată ei pleca, ce-am auzit aia vă povestesc, măcar că eu nu cred c-o fost chiar așa. Da ceva promisiuni le-or făcut ele, că, așa, degeaba n-or rămas ei, cât or fi de proști, Doamne, iartă-mă. N-or trebuit să le promită cine știe ce, că pe ei, câtă minte au, nu-i greu să-i duci cu vorba.

— Și ce ziceți voi c-or făcut toată iarna? întrebă șeful de post, căutând să se arate cât mai întunecat, un adevărat om al legii, întru totul neîndurător și aspru foarte.

— Or tors, ce să facă! spuseră babele strângându-se una în alta, de frică, stând atât de lipite una de cealaltă încât păreau îmbrățișate, micșorându-se parcă; basmalele negre le aveau bine trase pe cap, încât nu li se vedea decât nasul mare și ascuțit.

— Și nu le-a fost greu să învețe să toarcă? întrebă mama. Că eu nici acum nu știu toarce ca lumea, cu toate că m-am străduit să învăț, m-a învățat mama, când am fost mică.

— Or învățat, spuse una din bătrâne, numai că la început erau prea grăbiți, torceau prea repede și nu răsuceau firu de-ajuns. O trebuit să-i potolim, dar de supuși or fost supuși și ascultători, nu avem de ce să ne plângem, spuseră bătrânele și-și luară cu multă cuviință privirile în pământ.

— Și de îngrijit i-am îngrijit ca pe bărbații noștri, spuse cea mai mică, mai bondoacă, dintre băbuțe. I-am ținut în mâncare bună și le-am făcut ce-au avut ei mai mare poftă să mănânce.

Și amândoi dormeau într-un pat mare „dublu" și deasupra patului era o fotografie cu un Iisus Cristos cu o inimă mare și portocalie, scoasă din piept, pe care o ținea în mâini. Gemenii înghițeau cantități enorme de varză, dar bătrânele nu se speriau, aveau varză să hrănească un sat întreg, să mai și rămână! Iar când treaba mergea foarte bine, bătrânele deveneau foarte îngăduitoare, gata a le îndeplini toate plăcerile: deschideau atunci odaia care era folosită drept cămară pentru depozitat grâul, și gemenii se jucau printre grăunțele acelea din care se ridica un praf alb și ușor înecăcios, dar dulce la gust. Uneori se îngropau cu totul, acoperindu-se cu grăunțe, până peste cap, căutându-se unul pe altul, săpând în grâul acela lungi tunele subterane, împreună cu pisicile acelea mari și grase cu care se împrieteniseră repede. Seara bătrânele fierbeau pentru ei grăunțe de porumb în apă îndulcită și ei sorbeau atunci cu multă plăcere dintr-un blid mic, zeama aurie, dulce, plăcut mirositoare, folosindu-se de linguri mari, de lemn, frumos cioplite și cu înfloriturі.

— Știți voi cum se cheamă ce-ați făcut? spuse șeful de post. Știți cam ce nume poartă fapta voastră ticăloasă, prăpăditelor? spuse și-și scoase chipiul din cap; și-l puse lângă el pe masă, deasupra unor dosare toate pătate de muște și cu pete mari de grăsime, pentru că nevasta plutonierului avea obiceiul să acopere oalele cu ele.

— Dacă ele sunt de acord să-mi plătească, domnu plutonier, spuse cu totul pe neașteptate Bantu, care de timp îndelungat nu mai scosese o vorbă, eu renunț la proces.

— Ce să plătim? strigară într-un glas bătrânele și se repeziră spre Bantu și spre plutonier în același timp, nehotărâte la care să se repeadă mai întâi.

— Lâna toarsă, spuse Bantu. Să spuneți cinstit, aici de față cu domnu plutonier, cată lână au tors, și să plătiți.

— Și-au plătit? întrebă mama.

— Nu, doamnă, n-or vrut să plătească, v-am mai spus eu, că de-aia se judecă. Babele zic că i-or ținut pe casă și pe mâncare și că gemenii mănâncă mult, le-or golit cămara, așa zic ele, da Bantu nu vrea să se dea bătut.

Seara când se culcau și după ce stingeau lumina priveau săniile din sat trecând până la miez de noapte, alunecând subțiri și prelungi pe zăpadă. Pe sub ușile închise se strecura mirosul dulce al grâului și cel al urinei de pisică, pentru că mâțele alea aveau obiceiul să-și facă treburile în odaia în care era grâul.

Șoarecii umblau prin grâu, și ei rămâneau treji până în miez de noapte, urmărind vânzoleala mâțelor și fuga speriată a șoarecilor; iar într-o noapte nu avură pic de somn, oricât încercară să-și țină genele lipite, și era trecut de unu noaptea când se gândiră să iasă afară să se ușureze, căci, cine știe, asta o fi cauza că n-au somn, că-s cu bășica plină; așa că

ieșiră în ogradă și urinară – luându-se la întrecere, curioși să vadă care o face timp mai îndelungat – lângă fereastra babornițelor, încât acestea se răsuciră prin somn – „iar o început blestemata aia de ploaie", șopti una dintre ele, pe jumătate adormită – „care ploaie, tu proasto, că-i neaua, nu-i ploaie", îi răspundea cealaltă cu capul îngropat în pernă, și așa vorbeau amândouă, ca prin somn, și se răsuceu în pat; asta visau babele, când ploaie, când zăpadă, și între timp gemenii se ușurară și se pregăteau să se întoarcă în odaia lor, la căldură; când, ce să vezi, se deschise poarta de la drum și cele două neveste, croitoresele, intrară pe poartă și numai făcură așa, un fel de semn cu mâinile că ele se duc la grajd și să vină și ei acolo, dar în vârful picioarelor, să nu prindă babele de veste. De bucurie că li s-au întors nevestele, gemenii începură să țopăie desculți prin zăpadă. Și când intrară în grajd, cu multă grijă, așa cum fuseseră ei sfătuiți de neveste, le găsiră mulgând vacile, și când șiștarele fură pline se puseră amândouă pe băut lapte. Gemenii alergară repede în cămara babornițelor de unde se reîntoarseră cu câte un colac de fiecare nevastă, dar, ce să vezi, ia croitoresele dacă ai de unde. Cu niște lacrimi în ochii cât cepele, gemenii se întoarseră în odaia lor unde îi aștepta patul lat, din scândură de brad, în care dormeau împreună. Dar iată că nu apucă ei bine că o lumină ca de lămpaș se opri în dreptul ferestrei și ei săriră într-un suflet din pat și se bulucira la fereastră și atunci văzură sania, încăpătoare, frumoasă, acoperită cu tot felul de blănuri scumpe, trecând prin dreptul casei, alunecând ușoară, și în sanie cine era, erau, vezi bine, ele, nevestele, numai că nici nu întoarseră capul spre fereastra lor, priveau numai așa, drept înainte și purtau amândouă marame negre cu ciucuri roșii și salbe mari cu bani de aur

ungureşti la gât, mişcau capul în stânga şi în dreapta, ciucurii aceia de mătase şi salbele alea se scuturau în toate felurile. Şi când s-or dus dimineaţa în grajd laptele era tot vărsat pe jos şi şiştarele răsturnate, de parcă cineva în mare grabă le-ar fi răsturnat. „Bine că le-am văzut, bine că ne-am drăgostit cu ele", îşi spuneau gemenii cu bucurie.

— Aţi auzit, doamnă, c-o să fie proces săptămâna asta la Făget? Se judecă Bantu, acuma cu Irimie, proces din alea mari, spuse Eva Nada tăind tăieţeii pentru supă. Atât de subţiri îi tăia, că era mai mare mirarea să nu-şi taie degetele. Basmaua i se desfăcuse şi-i atârna puţin într-o parte, dar era prea prinsă cu tăiatul tăieţeilor, ca să mai aibă grija ei.

— Am auzit, spuse mama. Mi-a spus Drăguţoiu.

— Muţii ar fi desprins scânduri din gardul ăla care şi l-o făcut anu trecut Irimie. Şi-ar fi ieşit prin spărtură porcii şi i s-ar fi înecat în râu.

— Aşa o fi, spuse mama. Nu se judecă Bantu, numai aşa, ca să se judece, dacă nu are un motiv.

— Ar fi desprins scândurile alea, spuse Eva Nada aplecată mult deasupra tăieţeilor, ca să facă din ele huţulătoare, că aşa le-o poruncit Dorca. Şi ei, ce-o zis fata aia or făcut.

— Cum să se huţule cu Dorca? întrebă mama, nu pricep, şi pipăi tăieţeii cu mâna, ca să vadă dacă-s destul de uscaţi.

— Scândura asta nu-i bună, asta-i prea lată, îşi dădu cu părerea Dorca, şi prin semne îi făcu pe surdomuţi să priceapă ce zice. Căutaţi şi voi alta mai îngustă. E prea lată, nu poţi sta ca lumea pe ea. Pricepeţi voi ori nu pricepeţi, spuse ea tot arătându-le lăţimea scândurii.

— Surdomuții or fi vrut să se legene, și Dorca și-o pus mintea cu ei. Că nici ea nu-i mai bună!

— Nici asta nu-i destul de lată, așa cum îi bine, spuse Dorca din ce în ce mai mofturoasă, și surdomuții desprinseră încă o scândură din gardul lui Irimie. Asta-i prea îngustă, nu aveți și voi ochi să vedeți, că-i tare îngustă, asta nu-mi place. Trebuie una mai groasă și mai lată, să ne poată ține, spuse Dorca care stătea jos, sprijinită de un prun uscat. Își adusese cu ea o cutie din alea în care de obicei se țin mosoarele cu ață și o umpluse cu prune bistrițe, culese de surdomuți, tot din prunii lui Irimie, din alea mai crude, că alea prea coapte nu-i plăceau, că aveau viermi. Muții se așezară și ei lângă ea, în iarbă, obosiți și uzi leoarcă din cauza grabei cu care desprinseseră scândurile din gardul lui Irimie. Înghițeau la prune, luându-le pe furiș din cutiuța fetei, cu sâmburi cu tot, alegându-le pe cele mai coapte, că lor le plăceau prunele dulci.

Se așezară de o parte și de alta a fetei, ciupind-o pe rând de pulpele groase, mușcate de țânțari. Ea, văzându-i cât de urât mănâncă, fu cuprinsă de indignare și începu să mănânce ca o prințesă, luând, la început, cu multă migală, pielița subțire de pe prune; cu ea își înveli degetele, făcându-și un fel de degetare pe fiecare.

Gemenii încercară s-o imite, dar nu fură în stare; pielițele subțiri ale prunelor flendurau pe degetele lor groase.

— Și ce câștig o avea să se legene cu surdomuții? întrebă mama, luând spuma subțire de deasupra supei de găină, ca să rămână supa limpede. Mă mir că altă treabă n-are, că-i fată inteligentă. Știu că a fost și premiantă la școală.

— Păi asta-i, doamnă, spuse Eva Nada și se scarpină

cu spatele de perete. Vedeți că nu știți, și d-aia vă mirați.

— Nu știu, recunoscu mama. E adevărat, că nu știu, dacă aș ști nu te-aș întreba pe dumneata.

— Păi de fiecare huțulat, îi explică Eva Nada, surdomuții îi dau câte o monedă din alea cu capu lui Mihai pe ele.

— Și ce face cu banii? întrebă mama. De ce îi trebuiesc ei banii surdomuților? Nu cred să stea în banii ăia câștigați cu legăna tu, că nu-i săracă de-acasă.

— Are o pușculiță, îi explică mamei Eva Nada. Ia de la surdomuți pe un huțulat un ban din ăia de argint și-l bagă în pușculiță. Azi un ban, mâine un ban, banii se adună.

— Are vreun scop că adună banii ăia? întrebă mama, sau, numai așa, ca să se distreze?

— Asta-i un mare secret, spuse fata și-i dădu Evei Nada o bomboană dintr-un pachețel învelit într-o hârtie de ziar. Ziarul se lipise de bomboane, care, din pricina căldurii, se cam și mulaseră. Eva Nada se chinui să desprindă hârtia cu limba, de pe bomboana puțin acrișoară, dar nu reuși și atunci înghiți bomboana cu hârtie cu tot.

— Astea-s bomboane de tuse, obiectă Eva Nada. Nu-s dulci. E drept că, cu războiul ăsta, știu că n-am mai văzut bomboane de vreo trei, patru ani, spuse ea.

— Soră-mea le-o căpătat de la dispensar. Domnu doctor i le-o dat, spuse Dorca. Dacă mai spui la cineva, ai să vezi dumneata ce pățești. Așa să știi! Dacă spui secretul ăsta al meu, care ți l-oi spune acum!

— Și cu banii ăia ce face? întreabă din nou mama. Că nu-i strânge, doar, așa, ca să-i strângă. O avea și un gând al ei.

— Sigur că are, spuse Eva Nada, făcând pe misterioasa. Apoi cu o lingură de lemn adună spuma de deasupra supei de găină.

— Dacă e secret, nu trebuie să-mi spui, spuse mama. Prea puțin mă interesează pe mine ce face Dorca cu banii...

— E secret, dar dumneatale tot îți spun, spusese Eva Nada, nemaiputând să se abțină. Dar să nu spui la nimeni, și se aplecă până la urechea mamei și-i șopti secretul.

— Și când ai de gând să pleci? o întrebă Eva Nada pe Dorea.

— Când oi avea bani destui, spuse fata sugând din bomboană și scuipând bucățile de ziar. Asta-i visul meu, spuse ea cu un glas nostalgic și puțin plângăreț. Visul meu ăl mare, să mă fac croitoreasă!

— Să-ți ajute Dumnezeu, fato, eu n-am nimic împotrivă, spuse Eva Nada și tuși; se înecase puțin cu hârtiuța de la bomboană.

— Și are mulți bani adunați în pușculița aia? întrebă mama. Că acum, cu inflația asta, degeaba strânge bani omu. Banul se devalorizează repede, spuse ea și oftă.

— Ce? întrebă Eva Nada. Ce-ați spus, doamnă, că se întâmplă cu banii, că n-am înțeles?

— Adică mâine nu mai au nici o valoare, îi explică mama.

— Crezi că-i proastă, doamnă? spuse Eva Nada. Crezi că primește ea orice bani, cum or fi ei?

— Păi ce fel de bani primește? întrebă mama.

— Păi nu primește decât numai bani din aceia cu capu lui Mihai, că v-am spus. Și ăia îs bani de argint. Altfel de bani nu primește.

— S-a dublat preţul, spuse Dorca. (Avea ea semnele cu care se înţelegea cu surdomuţii, aşa că ăştia pricepură ce spune.) Dacă nu vă convine, treaba voastră, făcu pe mofturoasa şi pe indiferenta, continuând să cojească prunele de pielița lor subţire şi lipind-o de degete cu multă eleganţă. Mă doare şi pe mine fundu, tot stând pe scândura aia, ce ştiţi voi, adăugă ea privindu-şi degetele cu vârfurile roşii... Drept urmare, a doua zi, gemenii îi aduseseră o periniţă furată de-acasă, o periniţă mică şi brodată cu mătase galbenă, atât de mică încât fundul lat al Dorcăi abia încăpea. De altfel era destul de greu să te legeni cu ea: când scândura se ridica, periniţă aluneca de sub fund şi-o lua de-a lungul scândurii până la surdomuţi; ei se legănau cu rândul sau amândoi deodată, lăsând scândura mai lungă de partea fetei, pentru că ei erau mult mai grei. Era şi modul preferat de-a se da în leagăn al Dorcăi, căci cu cât scândura era mai lungă cu atâ t ea se ridica mai sus. Adevărul era, prin urmare, că nu numai pentru bani se legăna cu gemenii, ci şi pentru că îi făcea plăcere.

Când scândura ajungea sus, scotea chiote de bucurie, când cobora scândura, aproape că-şi pierdea respiraţia! Din când în când vântul îi sufla fusta înflorată, ridicându-i-o în cap, gemenii erau însă prea prinşi de plăcerea legănatului, ca să observe.

— Au, da frică mi-i! striga Dorca cu mâna pe inimă, respirând greu şi dând ochii peste cap. Gemenii, ca s-o sperie mai tare (şi bucurându-se grozav de sperietura asta a ei), când ajungeau sus, se lăsau cu toată greutatea pe scândură: scândura cobora brusc, săltând-o pe Dorca, lăsând-o o clipă suspendată în aer; apoi Dorca cobora cu o viteză mare,

ajungând scândura din urmă. În cădere își zgâria pulpele de marginea ei și se înfuria întotdeauna.

— Proștilor, măgarilor, spunea, pocnindu-i la întâmplare și refuzând categoric să se mai urce. Uneori, cuprinsă de furie, era gata să le restituie banii, dar se potolea repede și, călare pe scândură, aștepta liniștită ca cei doi să se urce și legănatul să înceapă. Bineînțeles că gemenii nu se linișteau, bucuria lor cea mare era s-o vadă pe Dorca, zburând prin aer, cu fusta fluturând în jurul ei!

— Mi-o mai spus că nu se huțulă cu ei niciodată după mâncare, ca să nu-i vină rău de la stomac, spuse Eva Nada și gustă supa să vadă dacă îi destul de sărată.

Tot legănându-se ei cât era ziua de lungă, într-una din dăți o aruncară pe Dorca atât de sus, încât rămase agățată în vârful prunului aflat lângă leagănul lor. Ascunsă de crengile acestuia nu i se vedea decât sumna înfoiată și roșie și talpa neagră și bătătorită a piciorului drept. Plângând, începu să strige de acolo, din vârf că n-are curajul să coboare. „Nici nu-mi vine să mă uit! striga ea cât o ținea gura. „De câte ori mă uit, mi se întoarce stomacu pe dos. Aduceți și voi o scară, că eu fără scară nu cobor", urla ea din vârful pomului. Gemenii o priveau zăpăciți străduindu-se să înțeleagă de ce nu coboară, de ce stă acolo în vârful prunului. „S-o fi pus să mănânce prune", își ziceau ei. „Acolo în vârf or fi din alea mai bune, că le-o pripit bine soarele, de-aia nu coboară."

— Vă arăt eu vouă, numai să cobor, dați voi de dracu, urla ea cât o ținea gura de tare, și frații se foiau sub copac în toate părțile, neștiind ce să facă; ea începu să arunce cu prune nimerindu-i în cap, și atunci se speriară mai tare. De urcat în prun nu îndrăzneau să se urce, așa că se așezară

la rădăcină şi începură să plângă. Între timp Dorca se mai liniştise: acolo în vârful prunului găsise ea într-adevăr nişte prune foarte bune, mustoase, dulci-acrişoare, pe care le mesteca încântată. Hotărâră, în cele din urmă, că lucrul cel mai simplu era să aducă o scară, ceea ce şi făcură. N-o proptiră însă bine, scara se mişca în toate părţile şi Dorca, ajunsă la mijlocul scării, tremurând toată de frică, nu mai îndrăznea să coboare.

Până la urmă, scara porni cu fată cu tot şi, în cădere, se sprijini de alt pom – lăsând-o pe Dorca agăţată cu mâinile de-o cracă a prunului în care aterizase. Îşi adună însă bruma de curaj care o mai avea şi-şi dădu drumul. Distanţa până la pământ nu era prea mare şi de păţit nu păţi nimic; o apucă totuşi frica, să nu i se fi mişcat creierii în cap din cauza zdruncinăturii şi rămase un timp nemişcată, pipăindu-şi cu amândouă mâinile capul. Îşi reveni însă repede, frica i se spulberă ca prin farmec: îşi mişcă ea capul în toate părţile şi văzu că creierii sunt la locul lor.

Se arătă după aceea mai dispusă ca oricând, gata de „legănat", încălecă pe scândură şi-i aşteptă răbdătoare pe cei doi gemeni să se urce şi ei, unul în spatele celuilalt, ţinându-se pe după subţiori.

La început, totul se desfăşură normal, amândouă părţile manifestară multă prudenţă, dar cu timpul gemenii se înfierbântară şi iar întrecură măsura, din nou îşi pierdură capul.

— Aşa-i dacă e omu fără mamă, spuse Eva Nada, desfăcând cu multă atenţie sticla de magiun de prune. Taică-său îi face toate poftele. Că în loc s-o pună la lucru o lasă să umble vandra, cât îi ziua de lungă. O să vadă ea, când o fi vremea de măritat, că nimeni n-o mai ia, aşa zăludă.

— Se joacă și ea cu gemenii, spuse mama, luându-i apărarea, nu face nimic rău.

— Păcat de ea, spuse din nou Eva Nada și oftă, că de bună la suflet îi tare bună, tot ce are împarte cu alții.

— Gură ca a dumneatale, spuse mama, mai rar. Dumnezeu să ferească să ajungă cineva în gura dumneatale!

— Vorbesc și eu ce-am auzit, spuse Eva Nada, luând cu linguriță magiun și întinzându-l cu grijă pe fiecare clătită.

— Pot ei să vorbească, nu-mi pasă mie că vorbesc, spuse Dorca frecându-și spatele de pom, c-o mâncaseră niște furnici și acum o ustura pielea foarte tare. Numai eu știu că-s curată ca lacrima, măcar că mi-au ieșit vorbe, mai spuse ea.

Și gemenii se înflăcărară mai tare, Dorca se înfierbântă și ea: ei o aruncau în aer, ea zbura tot mai sus, totul era într-adevăr minunat, așa că încetă să se mai supere din cauza asta; se pare că aceste întoarceri brusce pe scândură începeau să-i placă, ca și plonjonul în aer, cu fusta fluturând în jurul ei, ca o parașută.

Cu timpul se ajunse la adevărate performanțe: Dorea reuși să rămână nemișcată acolo sus, fără să coboare, reuși să rămână suspendată între cer și scândură, și, de acolo de deasupra prunilor, în secundele acelea în care rămânea în aer putu să vadă satul Margina cu locuitorii lui, foindu-se în toate părțile. Află cu această ocazie secrete neștiute de alții, de care fu foarte mândră: astfel o văzu pe baba Cuca îndreptându-se spre baba Ana, cu paharul cu făină ascuns sub catrință, șchiopătând, pentru că îi intrase un cui în picior – și știu, atunci, că bătrana iar a furat făină de cucuruz din ladă, fără ca noru-sa să știe, ca s-o schimbe pe un păhăruț de țuică! „Las' c-o spun

eu", își spuse Dorca în fracțiunea aia de secundă în care rămăsese suspendată în aer, bucuroasă că, de acolo unde se afla ea, se vedeau lucruri atât de minunate.

Gemenii o aruncau atât de sus, încât Dorca se făcea la început cât o minge, după aceea cât o prună, până când se Tăcea atât de mică, încât aproape că dispărea cu totul. Ceea ce se și întâmplă, într-o bună zi, spre marea mirare și nedumerire a gemenilor. Aceștia o aruncaseră ca de obicei în sus și Dorca se făcuse ca de obicei mică, mică, numai că dispăru de data asta acolo în cer, dispăru cu desăvârșire. Zadarnic așteptară gemenii cu gurile căscate și cu privirile ridicate spre bolta albastră ca ea să se întoarcă, să revină vertiginos pe scândura care o aștepta, albă și netedă, că Dorca nu se mai reîntoarse... Se ridicase probabil, se gândiră surdomuții, atât de sus, încât la coborâre, cine știe pe unde se oprise. Așa că părăsiră în grabă scândura legănătoare și începură s-o caute. O luară la început de-a lungul râului, căutând-o printre sălcii. Cercetară cu multă atenție să nu fie cumva, Doamne ferește, aninată în vreo salcie, leșinată de spaimă, dar în afara unor cuiburi de vrăbii nu dădură în sălciile alea peste nimic. Le trecu atunci prin gând surdomuților că Dorca a căzut în apă, dar de-a lungul râului, în apa care nu ajungea până la glezne, nici urmă de fată.

Merseră atunci mai departe de-a lungul apei până când ajunseră într-un loc ferit de sălcii, unde râul se lățise și aproape secase, lăsând un nisip mărunt, galben și abia umed, strălucind în plin soare ca aurul. Acolo abia o găsiră ei pe Dorca, întinsă pe pământ, cu fusta și cămașa spintecate, dezvelindu-și pulpele pline, sânii mari și rotunzi de fecioară, și ei se apropiară în vârful picioarelor de ea, pentru că li se păru că doarme; în tot cazul, fata ținea ochii închiși și abia

respira. Se aplecară spre ea, s-o vadă mai bine, curioși să știe foarte exact cum arată.

— Duceți-vă acasă și aduceți altă fustă, că asta mi s-a spintecat, spuse Dorca, și gemenii o ascultară fără să obiecteze. Aceștia erau destul de departe când se dădu drumul la vadul morii, apa o acoperi pe Dorca, ea se ridică în picioare, apa îi ajunse până la sâni, gâdilând-o ușor. Era sfârșitul verii, apa era destul de rece și, tremurând de frig, Dorca ieși din râu și se așeză pe iarbă să se usuce. Jur împrejur se scuturaseră prunii și pruncie, întunecate la culoare, împestrițaseră iarba uscată. Fluturi mari și roșii zburau jur împrejur și unul i se așeză pe gura întredeschisă. Toate acestea se întâmplaseră înainte ca Bantu să le aducă surdomuților câte o nevastă la fiecare, pentru că, după aceea, prinși de bucuria nevestelor, ei uitară plăcerile huțulatului, uitară de Dorca. Iar ea, după o vreme, văzând că nu mai e nici o speranță în privința lor și a pușculiței, de furie, o sparse. Banii de argint lucitori și cu chipul lui Mihai pe ei se împrăștiară peste tot prin odaia care mirosea a rufe ude, pentru că Dorca tocmai spălase rufele și le pusese la uscat. Ea îi adună pe toți și rămase un timp cu ei în poală, stând pe pământul răcoros al odăii – era camera de către grădină care nu era podită – zornăindu-i cu multă plăcere, până când sună de prânz la fabrică și atunci se ridică repede, pentru că o, așteptau la holdă cu mâncarea și cam întârziase. Adună mai întâi cioburile, iar banii îi ascunse într-o pernă cu puf moale de gâscă...

— Cine știe ce necaz o fi avut săracu, spuse Eva Nada opintindu-se să ridice cazanul cu rufe, cine știe ce-o fi fost în sufletul lui. Nimeni nu-și pune capăt zilelor, așa, de florile

mărului. S-o spânzurat de-o cracă, doamnă, acolo în cimitir şi gemenii ar fi stat ascunşi după zidul bisericii şi-ar fi văzut, da de frică n-o îndrăznit nici unul dintre ei să se arate şi să-l oprească.

Stăteau sprijiniţi de zidul bisericii, înghesuiţi unul în altul, şi atât de înfricoşaţi, încât nu îndrăzneau să facă vreo mişcare. Îl văzuseră pe soldat – era un băieţaş foarte tânăr şi cu o faţă rotundă şi veselă, de parcă tot timpul ar fi avut poftă de râs – şi începură să-l urmărească, atenţi la fiecare mişcare.

El îşi lăsase mai întâi bereta la rădăcina copacului, apoi îşi desfăcu neîndemânatec cureaua, catarama se înţepenise şi cu greu reuşi s-o desfacă, după aceea îşi lăsă mantaua pe care o împături cu multă grijă şi o aşeză deasupra beretei, tot la rădăcina copacului, care era un prun sfrijit, pe jumătate uscat (atunci când soldăţelul îl atinse, din greşeală, se scutură de zăpadă – era iarnă şi ningea cu nişte fulgi rari, foarte rari). Peste noapte căzuse o ninsoare abundentă, mormintele şi crucile putrede de lemn erau acoperite toate cu cuşme ţuguiate de zăpadă, şi după ce-şi lăsă mantaua, cu aceleaşi gesturi măsurate, aproape solemne sau, cine ştie, poate cu o imensă oboseală, soldăţelul îşi lăsă şi pantalonii şi rămase numai în izmene; începu să tremure de frig, dinţii îi clănţăneau în gură, se înveneţi la faţă şi atunci începu să se grăbească; îşi scoase repede şi haina, fără să se desfacă la nasturi, cu un gest repezit şi brutal, încât nasturii săriră şi se împrăştiară în toate părţile şi rămase doar în cămaşă şi izmene, dârdâind de frig.

— Săracii părinţii lui, spuse Eva Nada suflându-şi nasul cu mâna pe care şi-o şterse după aceea de poala cămăşii.

Îl întinseră pe zăpadă având grijă să aştearnă mantaua sub el, de parcă ar mai fi putut simți, de parcă ar mai fi putut să-i fie frig, şi zăpada care la început fu strălucitoare şi albă, jur împrejur, se transformă repede într-o apăraie murdară, frământată de picioarele, de opincile sau bocancii oamenilor, care se foiau în preajma lui, îmbrâncindu-se unul pe altul, dându-şi cu părerea: numai el stătea întins nepăsător pe zăpadă, cu obrazul acela îngrozitor, de spânzurat, care îşi pierduse orice înfățişare omenească...

„Mă apropii eu"... povesti unul din ei, cel care îl descoperise, fără să-l asculte nimeni, mai ales că vorbele îi erau acoperite de strigătele guturale ale celor două femei: începură să-l jelească, iscându-se încă de la început un fel de competiție între ele, când înceta una începea cealaltă, vocile lor în aerul înghețat, bruscând nemişcarea ninsă a copacilor. „Ascultați-mă pe mine, spuse unul dintre bărbați, îl cunosc eu pe popa ăsta al nostru, ăsta nu-l îngroapă, puteți sta în genunchi în fața lui, parcă eu nu-l cunosc."

— N-am voie, spuse părintele, privindu-şi picioarele care se roşiseră în ligheanul acela cu apă fierbinte, simțind cum un fel de fierbințeală plăcută îi străbate tot corpul. Ştiți şi voi – adăugă el, scoțându-şi unul din picioare afară şi pipăindu-şi cu mâna pielea roşie, opărită, strâmbându-se de plăcere sau poate de durere – ăştia care îşi fac seama singuri nu-i îngroapă popa.

— Asta aşa e, aprobă moş Poldi, care cine ştie cum se nimerise şi el în „delegație".

— Şi nu ți-a fost urât să stai o noapte întreagă, numai dumneata cu el în toată casa? întrebă mama.

— Nu, doamnă, de ce să-mi fie urât, spuse Eva Nada mișcând în stânga și în dreapta geamul ferestrei ca să vadă dacă e bine șters, declarându-se mulțumită în cele din urmă și coborând greoaie, oftând cu năduf, de pe scăunelul pe care stătuse agățată ca să ajungă până în partea de sus a geamului. Aruncă în lighean ghemotoacele de hârtie și se așeză pe scaun să mai răsufle puțin, așteptând, în continuare, ca mama s-o tragă de limbă, hotărâtă să nu povestească nimic în plus; cu privirea coborâtă în pământ, cu mâinile în poală, așa cum stătuse de altfel o noapte întreagă în preajma mortului, cum îl priveghiase singură, după plecarea celorlalți, după ce babele care îl bociseră părăsiseră și ele odaia, împleticindu-se de somn, singură ea cu soldatul mort în casă, după ce-i spălase trupul, ajutată de Dorca și de cele două babe bocitoare, trup de bărbat tânăr, cam slăbănog dar frumos alcătuit, cu oase prelungi și nu prea mari.

„Asta e bărbat care n-a fost la muieri", îi explică ea fetei, trecând ștergarul ud peste pieptul ca de fată al soldatului.

— De unde știi dumneata asta? După ce se cunoaște, întrebă Dorca chicotind. După ce se vede dacă a fost la muieri sau nu?!

— După miros, spuse Eva Nada. Bărbații care sunt umblați la muieri au alt miros decât ăștia neîncepuții. Omu când e neînceput, viu sau mort, după miros îl cunoști, ascultă-mă, fată, ce-ți spun eu, că mă pricep, povesti Eva Nada.

— Nu știu, chicoti fata, nu mă pricep la treburi de-astea, dumneata trebuie să știi mai bine.

— Lasă că o să te pricepi tu, spuse Eva Nada, privind-o cu coada ochiului. Ajută-mă să-l întoarcem, îi spuse fetei și opintindu-se amândouă îl întoarseră pe spate. Săracu, săracu,

spuse Eva Nada în șoaptă, că tânăr o mai murit. Apoi, pe neașteptate, începu să plângă, în tăcere însă, fără să-l bocească, trăgându-și doar din când în când nasul, ștergându-și obrazul ud de lacrimi cu ghemotocul de asemenea ud. Cine știe ce-o fi fost în sufletul lui, spuse ea smiorcăindu-se, cine știe ce negru i-o fi fost sufletul, că și-o pus săracu singur capăt zilelor, așa tinerel. Apoi, opintindu-se, îl cuprinse pe sub subțiori și-l ridică puțin, proptindu-l de perete și cu același ștergar ud îi șterse obrazul buhăit deja, obrazul de pe care orice expresie tinerească dispăruse. „Săraca maică-sa, spuse ea, încercând să-i închidă gura, mult l-o fi așteptând, mult l-o mai fi dorind." Apoi îi luă corpul, care se rupea cu rigiditate, și, așa ud, îl trase spre pieptul ei mare, trecându-și cu multă grijă mâinile, boante și aspre, cu unghii murdare, prin părul auriu al soldatului, tăiat scurt.

Apoi Dorca îi spălă picioarele cu multă grijă, mișcând de mai multe ori ghemotocul ud de-a lungul coapselor lui țepene.

— Nu ți-o fi fost urât? întrebă mama. Nu ți-a fost urât să-l speli?

— Nu, spuse Eva Nada. Trebuia să-l spele cineva. Cum să-l îngropi nepriveghiat și nespălat?

— Dar ăia care mor pe front, săracii? întrebă mama. Cine i-o mai priveghia, cine i-o mai spăla?

— Ploaia, doamnă, cine să-i spele altcineva, spuse Eva Nada, închizând geamul. Las' că-i spală ea, ploaia, că de-aia a lăsat-o Dumnezeu drăguțu. Toate-s orânduite, doamnă, n-avea dumneata grija asta, spuse ea și ieși din odaie să aducă lemne de foc.

— Da, spuse mama, și-și ascunse lacrimile. Așa că, după ce plecară cele două bocitoare, împleticindu-se în

picioarele lor sfrijite de femei bătrâne, Eva Nada rămase singură să privegheze mortul, având grijă ca lumânarea aprinsă la capul lui să nu se stingă. Apoi simți cum o cuprinde somnul; o vreme moțăi, făcând eforturi să se păstreze trează, apoi adormi de-a binelea și în vis îi apărură tot felul de prelați, mitropoliți în odăjdii scumpe, toate numai fireturi; tot cădelnițând în stânga și-n dreapta, și mortul se făcea că e când soldățelul ăsta necunoscut, când un sfânt cu bărbuță roșcată. Era un fum de tămâie și un miros, și popii sau mitropoliții ăia, ce-or fi fost?! aveau toți bărbuțele tăiate scurt și bărbile alea erau când albe, când sure, și cântau cu niște voci groase și înăbușite. Se trezi brusc, de parcă cineva ar fi tras de ea să se trezească.

Încercă să-și amintească visul, amănunt cu amănunt, apoi, dârdâind de frig, pentru că focul se stinsese între timp, înțelese de ce a avut visul, știu ce are de făcut. Rămase toată noaptea trează pândind ivirea zorilor și când ele apărură, în sfârșit, făcând să strălucească florile de gheață din fereastră, se ridică de pe scaun, se îmbrăcă grăbită, lăsându-l pe mort singur, acoperindu-l doar cu o năframă, și ieși în dimineața friguroasă.

Când ajunse la casa unde stătea, singur, de ani și ani, popa Stoian, intră fără să bată, trecu prin bucătărie, văzu oalele de pe masă cu mâncarea sleită și nespălate, brațul de lemne înghețate aruncate în mijlocul bucătăriei, stropii de sânge de pe ciment (probabil că femeia care îngrijea de bătrânul preot îi tăiase un pui), trecu prin coridorul întunecos cu miros de pădure năpădită de ciuperci putrede și, în sfârșit, intră în odaia în care dormea popa, cu gura larg deschisă, acoperit până la gât cu o dună imensă (odaia cu miros de doctorii, de lucruri vechi, în care nu se aerisise de

mult, cu un aer stătut și greu, odaie mirosind a trup bătrân și bolnav); se așeză pe un pat lângă el, așteptând trezirea bătrânului, știind foarte bine că bătrânii se trezesc devreme.

Când popa Stoian deschise ochii, o văzu stând pe scăunelul de lângă pat și un timp se urmăriră unul pe celălalt în tăcere, fără să scoată o vorbă. „Ce dracu cauți aici?" spuse într-un târziu bătrânul, răsuflând greu, înecându-se de astm. Și, înainte de-a-i aștepta răspunsul, îi spuse: „Vezi că pe masăe o sticluță cu doctorii, fii bună și adu-mi-o, să nu mă mai scol eu". „Care? întrebă Eva Nada, că sunt două." „Aia verde și mai mică", spuse părintele și Eva Nada i-o aduse, aşteptă ca bătrânul să-și înghită doctoriile, după aceea zise: „Am un mort în casă, pentru asta am venit. N-are cine să-i facă slujba, n-are cine să-l îngroape", adăugă ea și oftă. „Am venit și eu, ca proasta, să mă rog de dumneata. Poate faci pustiul ăsta de bine și vii să-i faci o moliftă."

— Păi de ce nu vine popa celalt? întrebă părintele. De ce nu vine el, să-ți facă slujba? Eu sunt și așa cu un picior în groapă, ce slujbă vrei să mai fac? se revoltă el și începu să tușească și să horcăie aproape demonstrativ.

— E unu care s-o spânzurat, părinte, spuse Eva Nada și-și suflă nasul cu mâna, se șterse la nas cu catrința și numai după aceea își șterse lacrimile. Un soldat săracu, adăugă ea și iar îi veniră lacrimi în ochi, pe care le șterse repede, cu ciudă aproape, cu dosul palmei.

— Și ce ai tu cu soldații? întrebă popa. Cine te-o pus pe tine să îngropi soldații? spuse el, scărpinându-se pe sub plapumă.

— Douăzeci de ani să aibă, spuse femeia și oftă, ca apoi să spună repede, cu o voce certăreață și ursuză. Două vorbe să mormăi și dumneata, părinte, că știu că nu te-o

durea gura. N-o fi ăsta ăl mai mare păcat.

— Care păcat?! se burzului popa. Toanto, o certă el, cine îţi dă voie să vorbeşti de păcate, care-s mai mari şi care-s mai mici?!

— Aşa o fi, părinte, spuse în şoaptă Eva Nada, atât de în şoaptă încât acesta ar fi putut chiar să nu audă, totuşi o auzi.

— Prăpădit-o, spuse popa. Vai de capu tău, prăpădito. Ai început să ai grija spânzuraţilor, rău ai ajuns, muiere, rău ai ajuns, spuse el şi oftă.

— Un păcat în plus tot nu mai trage la socoteală, părinte, spuse Eva Nada. Eu aşa zic.

— Ăsta-i păcatul cel mai mare, îi explică popa, ăsta se plăteşte greu, proasto, ce ştii tu?

Şi plecară amândoi, popa în anteriul lui vechi şi ponosit, în vreme ce zorii tulburi mânjeau zăpada cu lumina lor gălbuie şi tristă. Numai când ajunseră pe câmp, în preajma cimitirului, unde era săpată groapa încă de cu seara, de către oamenii din sat, cerul deveni sângeriu, iar zăpada primi culoarea purpurii. În adânc, pământul era încă foarte cald, acolo unde urma să fie coborât sicriul din scândură de brad, rudimentar, cu soldăţelul. Iar popa, tremurând de frig, abia ţinându-se pe picioare, în anteriul lui zdrenţăros, cu bărbuţa sa rară, ţeapănă, în gerul dimineţii, bolborosi două, trei vorbe sfinte, cam fără chef, cam cu de-a sila. (Ei doi numai pe câmpul acoperit cu zăpadă, el şi Eva Nada, fără ca nimeni să ştie de slujba asta timpurie.) În spatele lor era cimitirul cu cei îngropaţi după tot tipicul legilor şi aici, în afara cimitirului, lângă gardul din sârmă, soldatul al cărui nume nu-l cunoştea nimeni, despre care nimeni nu ştie cum

ajunsese acolo, pregătindu-se să doarmă somnul de veci, primind slujba asta făcută cu ostilitate. Dar erau și lacrimile femeii bătrâne, împăcată acum când coborârea în mormânt se făcuse, în sfârșit, după cum trebuie.

În noaptea în care privegheaseră mortul, Dorca plecă acasă după miezul nopții, lăsând-o pe Eva Nada, pe jumătate adormită, să-l privegheze singură. Când ajunse acasă se culcă în mare grabă și, frântă de oboseală, adormi repede.

Se trezi însă – câtă vreme să fi trecut oare de când se culcase?! – nu somnoroasă, cum se întâmplă de obicei cu omul care sare noaptea din somn, nici buimacă, ci limpede la minte, cuprinsă parcă de o voioșie și o seninătate fără seamăn. Se ridică în capul oaselor și privi prin fereastra care se dezgheța – apa se prelingea pe geam în râulețe subțiri și ușor aburite – și atunci înțelese de unde venea bucuria asta a ei: trebuia să vadă pe cineva, o aștepta cineva, acolo, în curte. Coborî repede din pat și se îmbrăcă pe furiș și ieși, după ce avu grijă să se spele pe obraz. Se lăsase un întuneric adânc și în întunecimea aceea fără seamăn, mai mult se auzea, decât se putea vedea, ninsoarea căzând în jurul ei: măruntă, nisipoasă, cu zgomotul acela de grăunțe de nisip, nisip pe care cineva îl cerne de undeva de sus, de la o mare înălțime. Și pentru că era așa de întuneric și nu avea cum să vadă cine era acolo în curte, rămase un timp nemișcată, așteptând ca cel pentru care ieșise să se apropie de ea. Nu se apropie însă nimeni, doar foșnetul uscat al ninsorii continua să se audă venind, nu numai din preajmă, ci și de undeva de la mari depărtări. Se îndreptă atunci spre grădină, dar poarta era înghețată și înțepenită, numai cu greutate reuși s-o deschidă.

— Se făcea, povesti Dorca, şi Eva Nada o asculta mirată, curăţind perele pentru compot, că merg pe o pârtie prin mijlocul grădinii, la noi, şi cădea o neauă din alea mari. Şi cum merg, că era o pârtie nouă, chiar atuncia făcută, mă împiedec de-o cracă din alea rupte de ger. Da lângă craca aia era lula şi pacla cu tutun a lui moş Bohaltăru. Şi-o pierdut moş Bohaltăru pacla, mă gândesc, dar moş Bohaltăru săracu era mort de mai bine de un an. Şi mai merg eu, da nu cred să fi mers prea mult, că între timp numa bine o stat şi neaua. Şi uite aşa îmi făcea inima, da parcă nu de spaimă, aveam ca o presimţire că mă aşteaptă o mare bucurie... Când mă uit, că s-o făcut lumină ca lumea afară, nu crezi că văd la capătul grădinii un lămpaş aprins şi spânzurat de o cracă în nucu ăla bătrân pe care l-o trăznit astă vară?

Când mă apropii şi-l văd ca lumea, tot lămpaşu lui moş Bohaltăru era, da nou-nouţ, crezi că atunci l-o cumpărat careva de la Monică; numa că sticla era cam aburită, de asta o fi fost, că era ger mare. Şi-n neauă, acolo, lângă lămpaş, mă crezi? îţi spun pe sufletu meu, soldatu ăla pe care l-am spălat noi amândouă, da parcă avea obrazu acoperit cu neauă şi era şi desculţ, şi cizmele şi le-o pus sub cap, şi se uita la mine, şi-o început să vorbească, da parcă era cam răguşit; „Vezi că mi-o murit calu", zice, da mi-o fost destul de greu să înţeleg ce spune, că-şi acoperise gura cu bereta. „Dacă e apă în Icui, fă bine şi adu nişte apă." „Nu înţeleg ce zici, fac eu, nu înţeleg că vorbeşti cu bereta în gură." „Nu pot, că mi-i frig, nu pot să mi-o iau de pe obraz, zice, şi dacă mi-o iau îmi cade neaua în gură şi nu-i bine! " „De ce nu-i bine", zic. „Păi, nu vezi că ninge şi-mi astupă neaua gura, tu nu vezi?" „Aşa o fi", zic eu. „Aşa-i, zice el, da vezi ce-i cu calu ăla, că dacă nu poţi să-l tragi tu singură, te-o ajuta şi moş

Bohaltăru, că așa mi-o promis." „Cum să mă ajute, mă mir eu, că moș Bohaltăru, săracu, o murit ast-vară, o dat oftica în el, ba nu ast-vară, or fi trecut două veri de când o murit, zic, cum să mă ajute, săracu. „Nu-i nici o grabă", mi-o spus atunci soldatul și mă crezi că o început să radă, uite așa i se scutura căpița de atâta ras. Ba că și s-o înecat de atâta râs și o început să tușească. „O înghețat Icuiu, îi spun, dacă vrei îl arunc, da Icuiu îi înghețat, „Tu aruncă-l, numai să ai grijă să fie apă în Icui", zise el iară.

Încep eu atunci să trag de picioarele calului și se stinge lămpașul. Și după ce sfârșesc cu calul mă întorc la soldat, săracu, da, ce să vezi, soldatul nu mai mișca. Și trag eu de el, da el, lemn. „Doamne, da repede muri, mă mir și iar mă mir. Nici nu stăturăm noi bine de vorbă, că și muri..." Și între timp începuse să se lumineze, și neaua care pornise era o altfel de neauă, una cu fulgi din ăia mari, da niște fulgi din ăia mai mult apă, cum ninge când îi moină și se lasă parcă așa o umezeală, și când mă uit eu în șură moș Bohaltăru geluia o talpă de sanie.

— O dat oftica în el, spuse Eva Nada. O dat de prea multă băutură. O murit în postu Paștelui, săracu.

— Dacă omului i-o plăcut, de ce să nu beie? spuse Dorca... Strig către el și-l întreb că pentru cine face el talpa aia de sanie, cui i-o trebui-o, da el tot cu spatele la mine, nici nu se oprește din lucru, de parcă nici nu m-ar fi auzit ce spun. Tot dădea din rândea și din când în când trăgea din țigară. Era o tălpoaie mare și văd că o împinge s-o bage în grajd așa neterminată. „Tu adu-mi niște pături, îl aud eu că zice, că așa bate un vânt din dosu Coșavei că tremură carnea pe mine și îngheață caii de frig". Și aduc eu repede păturile, da el tot cu spatele la mine. „Dumneata, moș Bohaltăru, zic

eu, eşti supărat pe mine, văd eu că eşti supărat, şi zău nu ştiu de ce, că eu nu ţin minte să-ţi fi făcut vreun rău", îi spun. „Ba, dacă ţii minte, ţi-am dat odată şi un ban din ăla de argint, să-ţi cumperi o paclă de tutun." „Ba, că nu-s supărat, spuse moş Bohaltăru, numai că mă cam doare foalele, am mâncat ieri nişte prune cam crudoane şi nu mi-or priit. Nu prea am eu stomac bun", îmi zice. „Nu prea ai", zic, şi între timp o început să bată o ploaie repezită, aşa peste neaua, şi atunci intru în casă să nu mă ude ploaia, că era tare rece şi când mă uit în pat la mine moş Bohaltăru şi cu soldatul ăla, se ţineau de după cap. „Da frig îi afară, spune moş Bohaltăru, nu te supăra, numai o minută, să ne încălzim un pic, să ne mai uscăm", spune el. Numai că se culcaseră cu cizmele şi cu opincile în picioare, şi-n mijlocul patului era o băltoacă mare, se topise neaua de pe opincile moşului şi de pe cizme, şi atunci trag eu pătura de sub ei, şi ei se înghesuie aşa, mai către perete, ca s-o pot trage. „De două zile lucru la talpa aia de sanie şi n-o mai gat, se plânge moşu Bohaltăru. Am nimerit un lemn tare, mai spune el, trebuie să fie cireş sau gorun." „Las' că te-oi ajuta şi eu, spune soldatul, lasă că, amândoi, om termina-o", spune el şi trage pătura peste ei. „Tu nu te pricepi", spune moş Bohaltăru şi tot îl împinge spre marginea patului. „Mi-o furat banii, îl aud atunci pe soldat că se plânge, scoţându-şi capu pe jumătate de sub pătură. Mi-o zis să i-i dau lui, să mi-i ţină şi acum nu mai vrea să mi-i dea înapoi. Şi cizmele vrea să mi le fure, da nud las. Vrea să-mi fure cizmele şi să le dea pe băutură, da nu-s eu prost să-l las", spunea soldatu şi moş Bohaltăru tot îl împungea spre marginea patului, doară, doară o cădea din pat. Stăteam acolo pe un scaun lângă sobă şi mă uitam la ei cum se împing unu pe altu şi soba pripea foarte tare că deodată m-o cuprins somnu şi mă crezi că am adormit?

— Așa o fi, spuse Eva Nada, cam neîncrezătoare, așa o fi, cum spui tu. Vise de-astea am avut și eu, da nu știu ce-i cu mine că de vreo doi, trei ani nu mai visez nimic. Mă culc seara și până dimineața dorm ca scăldată și neîntoarsă. Asta pentru că sângele din mine s-o potolit, asta de la sânge vine.

— Dimineața, povesti Dorca mai departe, m-am trezit pe scaunu ăla de lângă sobă și atunci m-am strecurat în pat că tremuram toată de frig și de un fel de spaimă și de durere ascunsă, și-am vrut să dorm, că mă simțeam ca bătută, da n-am putut sta mult culcată că patul era tot noroit de cizmele soldatului. M-am sculat iară și nu știu de ce afară câinele nostru o început să latre și atunci am ieșit în drum și era tare de dimineață și neaua se oprise. Nu știu ce mi-o venit mie să intru în casă la Bălu, vecinu nostru, și apăs eu pe clanța porții și, ce să vezi, era descuiată. O uitat Bălu să închidă poarta, mă gândesc și atunci intru în cuină, și pe masă mâncarea era neîncepută, parcă ai casei se gândiseră ei să mănânce, da până la urmă uitaseră și lăsaseră totu nestrâns. Și, să mă crezi, m-o cuprins așa un fel de grabă, repede am deschis ușa care dă în odaia de către grădină și am intrat. Acolo știam eu că dorm ăi bătrâni, da în odaie nu era nimeni, mai mare mirarea, și atunci am intrat în odaia de către drum, da nici acolo nu era nimeni. Și mă pun să închid ferestrele, pentru că erau deschise și trăgea curent.

Și când mă întorc în cuină, lângă sobă, era mama, fie iertată, că săraca e moartă de vreo zece ani, și era cu spatele la mine, cu mâinile întinse spre sobă, de parcă ar fi vrut să se încălzească, da în sobă nici urmă de foc. Și cum stătea așa, cu spatele, mi s-o părut că se uită cu coada ochiului la mine. „Sunt tare supărată pe tine, așa să știi, o aud eu că-mi spune. Ai lăsat să-mi fure proasta aia lăibăruțu."

„Care lăibăruț?" întreb eu, dar ea nu-mi răspunde. „N-am ochi să te văd, îmi spune, nici sumna de crepdeșin nu-i în ladă, las' că știu că și aia mi-o furat-o soacră-ta și-o poartă când se duce la târg la Făget, am văzut-o eu cum o poartă și cum se laudă în toată lumea cu ea. Crezi că eu n-am văzut?" „Care soacră, mamă? o întreb eu, că de măritat nu-s măritată, care soacră?" și încep să plâng, că tot timpul mă certa, iar de uitat la mine nici vorbă să se uite, stătea cu spatele și vorbea în șoaptă, încât de-abia dacă auzeam ce spune. „Dulcea mea, i-am spus atunci printre lacrimi, lasă-mă să-ți văd obrazul, dulcea mea! Că tare dor mi-o fost de tine. Și tare mult m-am gândit la tine, de când ai murit." „Nu se poate, nu se poate", a zis ea atunci repede și, nu știu cum, parcă i se împleticea limba în gură ca la omu beat, sau i s-o fi îngroșat și nu putea vorbi din pricina asta cum trebuie, cine știe. „Ne-am dat cu vorba și uite c-o dat laptele în foc, zice și trage oala cu lapte la marginea cuptorului. Tare nu-mi place mie mirosul ăsta de lapte ars, tare nu pot să-l sufăr", mai spune și se îndreaptă spre ușă, tot așa cu spatele să nu-i văd fața. „Tu stai acolo cuminte, să nu vii după mine", spune și după aia iese, îi aud pașii pe zăpadă, și, așa, nu știu cum, mi s-o întâmplat că mi s-or umflat ochii de atâta plâns și m-am culcat așa îmbrăcată și dimineața în pat tot îmbrăcată m-am trezit.

— Visele astea de la soldatul ăla mort ți se trag, spuse Eva Nada. Ești prea slabă de înger, nu ești bună pentru spălat morții, adăugă ea.

— N-auzi că m-am trezit dimineața îmbrăcată în pat? spuse Dorca și pielea se făcu pe ea ca de găină.

— Lasă, nu mai pune și tu de la tine, că nu-s eu așa proastă să te cred, spuse Eva Nada.

— Da pătura? spuse Dorca.

— Care pătură? întrebă Eva Nada. De care pătură vorbești, că nu mai țin minte?

Pătura aia udă, spuse Dorca. Pătura aia care am găsit-o dimineața pe ruda de lângă sobă, pusă la uscat. Cu pătura aia, ce-i?

— Așa o fi, spuse Eva Nada și rămase cu gura căscată. Că de mințit n-ai de ce să mă minți, asta știu.

— Așa-i, spuse Dorca. Așa-i cum îți spun.

După ce îl îngropară, gemenii continuară să vină pe furiș în cimitir. Își cărară două pietroaie mari până în preajma mormântului reavăn (singurul pătrat întunecat de pământ, pentru că de la înmormântarea soldățelului nu mai căzuse ninsoare) și stând fiecare pe pietroiul lui priveau în neștire mormântul, trăgând în piept mirosul zăpezii și cel al pământului răscolit. Într-una din zile furară în mare taină niște floricele din hârtie creponată – hârtia fusese roșie, dar timpul o decolorase de tot, era aproape albă – și floricelele acelea pătate de muște le puseră ei pe mormântul proaspăt. Stăteau pe bolovani până le înghețа fundul și li se lipea de piatra, care, aburită de trupul lor, prindea o pojghiță de gheață. Se lăsa seara, răsărea luna, o lună subțire ca o secure, și ei rămâneau în preajma mormântului nemișcați. Într-una din nopți li se păru că aud ceva mișcându-se în mormânt, așa că fugiră amândoi, luară hârletul, ascuns undeva în altar – cu ajutorul căruia îngrijitorii făceau pârtiile în zăpadă pentru credincioși, când ninsoarea era prea mare – și începură să înlăture pământul.

Eva Nada intră în bucătărie cu un alt lighean, plin vârf cu zăpadă și-i răsturnă conținutul peste apa călduță de pe foc.

— Nu există apă mai bună pentru spălat pe cap, spuse mama.

Îl ajutară pe soldat să se îmbrace, în primul rând să-şi tragă cizmele, şi cum picioarele acestuia erau înghețate, ei le frecară cu multă grijă, luându-le între genunchii lor bolovănoşi.

— Vă mulţumesc, spuse soldatul, şi zâmbi sfios ca o fată. Parcă m-am mai încălzit puţin.

Unul din surdomuţi scoase un pieptene uriaş – un pieptene alb, din metal, cu dinţii rari şi care mai mult zgâria decât reuşeau să pieptene – şi aranja, cu multă grijă, părul, cam în dezordine, al soldatului.

— Sper să am o ţinută cât mai reglementară, spuse soldatul în şoaptă, deodată foarte îngrijorat, iar surdomuţii scuipară în căciuli, apoi cu acestea, ude de scuipat, se aplecară cu multă grijă şi-i şterseră soldatului cizmele. Se gândiră după aceea că în biserică e mult mai cald şi intrară toţi trei în biserică, deschizând cu mare greutate uşile înţepenite din pricina gerului. Soldatul avea o cutie de chibrituri în buzunarul de la veston şi aprinse lumânarea mare de sub icoana Precistei. Toţi trei îşi încălziră mâinile înţepenite de frig, la flacăra lumânării, iar soldatul aprinse toate lumânările: flăcările lor prelungi şi pâlpâitoare jucau vesele pe pereţi şi lumina aceea îi bucură foarte pe surdomuţi; ei scoteau din gâtlej aceleaşi sunete ciudate; prin ele voiau probabil de data asta să-şi exprime bucuria.

— E foarte plăcut, e foarte plăcut, bombăni soldăţelul, privindu-şi bombeurile lucioase ale cizmelor în care se răsfrângea lumina jucăuşă a flăcărilor.

În biserică mirosea a odăjdii vechi, a scândură putredă, mâncată de carii şi a aer stătut, îmbibat de praf.

Soldatul îi privea pe surdomuți zâmbind vesel și prietenos și aceștia îl priveau și ei, cam mirați, e adevărat, cu gurile căscate, dar totuși, foarte fericiți.

— Pedeapsa lui Dumnezeu, spuse Eva Nada, luând ligheanul cu apă fierbinte de pe foc. Au ars amândoi, doamnă, când au venit oamenii să stingă focu, abia mai fumega cenușa. Numai după prăpăditele alea de vieri și-au dat cu presupusu cam ce s-a întâmplat. Le uitaseră acolo, lângă mormânt, amărâții.

— Și din ei n-o mai rămas nimic, nu-i așa? întrebă mama.

— Ce să mai rămână din ei, praf și pulbere, spuse Eva Nada, ștergându-și o lacrimă sau, cine știe, poate sudoarea de pe fața ei neagră și lată.

Se urcară în copac, soldatul era cu mult deasupra lor, era subțirel și sprinten și se cățăra foarte repede; ei erau mai greoi, gâfâiau trecând din creangă în creangă; crengile se loveau unele de altele, înghețate; zăpada de pe cele atinse de soldat le cădea lor în cap și în gură. Când ajunseră foarte sus auziră deasupra lor glasul poruncitor al soldatului: „Haideți odată, spuse acesta, de ce v-ați oprit?" Lor le înghețaseră mâinile și nu mai puteau să se prindă de crengi, ca să se urce, din cauza asta se opriseră. „Cald trebuie să fie acolo", își spuseră ei privind vâlvătaia imensă a flăcărilor și începură să coboare lăsându-l pe soldat în vârful copacului. Zadarnic acesta îi striga să vină după el, ei coborau și, pe măsură ce se apropiau de pământ, se făcea tot mai cald. Căldura aceea îi umplu de bucurie, așa că se apropiară de foc cu mâinile întinse, așa cum te apropii de o sobă încinsă când intri într-o odaie, lăsând în urma ta gerul năpraznic de afară.

Soldatul îi văzu din vârful copacului, cum se apropiau de biserica aprinsă, scoţând ţipete stridente de bucurie, îi văzu cum intră în biserica în flăcări, cu mâinile întinse înainte, ca într-o îmbrăţişare. Şi stând acolo, pe o cracă îngheţată, soldatul îşi aprinse o ţigară...

Şi după câteva zile Bantu intră în odaia gemenilor – paturile cu păturile şi cearşafurile murdare şi mototolite erau desfăcute de parcă ar aştepta pe cei doi să vină să se culce, şi încet, cu gesturi calme, aşternu pătura mare şi miţoasă deasupra lor, acoperindu-le. Adună păpuşile din coceni şi cârpe cu care se jucau surdomuţii şi care erau împrăştiate peste tot prin odaie şi le aruncă în foc, apoi deschise geamul şi aerul rece de afară pătrunse în odaie. De mult timp nu se mai deschisese nici un geam în încăperea gemenilor şi, proptit cu spatele de soba fierbinte, Bantu simţea cum căldura pătrunde în el. Îşi spuse în gând: „Trebuie să pun în toate odăile sobe de teracotă, alea încălzesc bine", dar cu cât se lipea mai tare de sobă, cu atât tremura mai puternic de frig. Ieşi din odaie, intră în şopron şi îşi încărcă braţele cu lemne uscate, apoi se reîntoarse şi umplu bine soba. Auzi pocnetul plăcut al lemnelor, văzu vâlvătaia focului; flăcările se jucară o vreme pe pereţii murdari, apoi focul se domoli, arzând mocnit. În odaie continua să fie frig, pentru că geamurile erau deschise. Îndesă din nou soba cu lemne, uitând însă să închidă geamurile, neputând înţelege de ce odaia nu se încălzeşte.

„Ăsta e pachetul lui Jurma, spuse domnu învățător Drăguțoiu, al tău e legat cu o sfoară de cânepă, dar mi se pare că e scris și numele pe el." Pe pachet e, într-adevăr, scris cu un creion roșu muiat în gură, ca să se vadă mai bine, numele lui. „Mi-a spus maică-ta să-ți spun să ai grijă, să mănânci întâi carnea de pui, că se strică mai repede. Ouăle sunt fierte, să ai grijă că sunt cam moi, ți-a pus și puțină sare într-o hârtiuță, vezi când desfaci pachetul, e într-un șervețel cu buline, așa mi-a spus să-ți spun. Și c-a murit domnu Cristea."

Ziua de iarnă pătrundea prin ferestrele mari, deschise, lumina soarelui – rece, înghețată. Ea se așază în fâșii lungi, tremurătoare, pe parchetul murdar, pe dulapurile prăfuite, pe resturile de pâine uscată, pe hârtiile de ziar, mototolite, aruncate în golurile dintre dulapuri. La capătul coridorului, deasupra ușii pedagogului, portretul lui Stalin pe un câmp nesfârșit, cu splendida sa manta, desfăcută puțin, poala mantalei ușor ridicată, ca bătută de vânt.

— Cum a murit? Când a murit domnu Cristea?

Domnu Drăguțoiu își potrivea pachețelele cu mâncare în servieta lui jerpelită. El îi spuse lui Andrei:

— Săptămâna trecută a murit. L-a călcat o mașină.

Și chiar în clipa aceea sună, și domnu Drăguțoiu nu avu timp să-i dea mai multe amănunte despre moartea inginerului.

Şi în ora de naturale, în care domnu profesor Piţu face gluma lui obişnuita despre absenţii care să se scoale în picioare, el priveşte prin geamul deschis ramurile negre ale nucilor din curtea şcolii, simte mirosul aspru al zăpezii şi mirosul de motorină cu care sunt unse duşumelile clasei. Îşi cere voie la W.C., pentru că îi vine să vomite. În W.C.-ul murdar începe să plângă înfundat, ca să nu-l audă nimeni. O femeie spală pe jos, dincolo, la fete, se aude cârpa udă alunecând pe cimentul murdar. La prânz, în timp ce zăpada continuă să cadă, domnu Drăguţoiu îi spune din nou cu aceeaşi indiferenţă pe care el n-o poate pricepe:

— A murit săracu Cristea, l-a călcat o maşină.

Şi din nou W.C.-ul în care el plânge, femeia care spală pe jos respirând greu îl priveşte curioasă şi-l întreabă ce are, nu cumva l-or dat afară de la şcoală că plânge aşa?

— A murit domnu Cristea, săptămâna trecută, îi spune el femeii.

Afară, în curte, pe zăpada îngheţată, elevii din ultima clasă joacă fotbal: strigătele lor aspre, loviturile în minge, paşii cuiva pe coridor şi mormăitul permanent al femeii nemulţumită de murdăria pe care au făcut-o liceenii, se amestecă într-un mod ciudat cu sughiţurile, cu lacrimile lui Andrei.

— Lasă, maică, nu trebuie să te necăjeşti tu pentru asta. O avea el mamă şi nevastă care să-l plângă, nu trebuie să-l plângi tu, spuse femeia, şi Andrei o văzu îndepărtându-se, târşindu-şi picioarele în bocancii ei butucănoşi, cu ciorapii murdari căzuţi peste ei, mişcându-se greoaie de-a lungul coridorului, în vreme ce lumina soarelui de iarnă o învăluia într-o aureolă blândă, lumina soarelui care pătrundea prin ferestrele mari ale coridorului, topindu-se parcă în soarele acela, în irizările lui strălucitoare.

Și Eva Nada îi spusese mamei:

— Așa o înmormântare n-am văzut, doamnă. Persida zice că așa multă lume n-o mai fost de la înmormântarea lui Lungu ăl bătrân, cred că n-o fost casă din care să nu fi venit câte un om și nu s-au zgârcit nici la lumânări, au dat la fiecare câte una, e drept că lumânările au fost cam subțiri, dar se pare că n-or fost la Făget altele mai groase.

Eva Nada stă aplecată deasupra albiei, iar mâinile ei negre și ridate, butucănoase și urâte se ivesc din când în când printre clăbucii albi de săpun. Ea stă aplecată deasupra căzii, cu picioarele răscrăcărate, înfipte bine în pământ, „iar prin fereastra deschisă, ziua, de un galben roșcat, intens, pătrunde în bucătărie. Grădina e ninsă, zăpada atârnând grea peste crizantemele uscate. Cu mâna ei neagră plină de clăbuci albi își ridică o șuviță căruntă.

— L-am văzut și eu, continuă ea să povestească, l-am văzut și eu pe domnu, când o venit să vă spună. Nu putea să vorbească, pentru că îi tremura barba, și dacă ar fi vorbit, parcă văd c-ar fi început să plângă, adăugă ea în vreme ce, opintindu-se, reuși să ridice de pe cuptor cazanul cu rufe puse la fiert, și aburii din cazan îi învăluiră pentru o clipă obrazul tuciuriu.

— A murit Cristea, spuse tata, și mama nu înțelese la început ce spune, îl văzu doar că plânge, mai bine zis scotea niște sunete caraghioase din gâtlej, un fel de gemete care o speriară cumplit, și atunci se îndreptă spre geam și-l închise, apoi se întoarse, și el spuse din nou aceleași vorbe, și abia acum ea înțelese ce spune.

— Am ieșit afară, m-am făcut că mă duc după apă, că-mi venea tare greu să-l văd pe domnu plângând, spuse Eva Nada. Așa greu mi-o fost, că în noaptea aia l-am și visat:

plângea şi mă ruga ceva, dar nu ştiu cum se făcea că nu înţelegeam ce spune...

— Adela ştie? întrebă mama.

— E cu el la spital, spuse tata. Trebuie să găsim un camion să-l aducem acasă.

Se aplecă deasupra lui cu ochii plini de lacrimi, cu respiraţia şuierătoare. I se păru că se îneacă înghiţindu-şi lacrimile; el încercă să vorbească, încercă să-i spună ceva, dar din gură nu-i ieşi decât un fel de sunete confuze; ea nu fu în stare să înţeleagă vreun cuvânt din ce spune. Se aplecă să-i şteargă saliva şi i se păru că o recunoaşte. Începu să-i vorbească, spunându-i cuvintele răspicat, cât mai clar cu putinţă, în aşa fel ca el să i le înţeleagă.

— Cine ştie dacă el o mai fi priceput ceva, săracu, spuse Eva Nada. De recunoscut o fi recunoscut-o, dar cine ştie dacă o mai fi înţeles ce spune...

— Dumnezeu ştie, spuse mama.

Prin fereastră, pe care sora o deschise, intră o vrabie pe jumătate îngheţată; orbise şi se lovea de pereţii albi ai camerei de spital, încercând să scape; nu se auzea decât respiraţia grea a inginerului muribund, precipitată, aproape un horcăit şi zbaterea pasării care se lovea de pereţi, de paturi, nereuşind să găsească fereastra. Atunci sora deschise uşa, ca pasărea să zboare afară şi undeva, la capătul coridorului, se auzi scârţâitul roţilor unui cărucior, din cele cu care se transportă mâncarea bolnavilor. Inginerul încercă din nou să vorbească, dar cuvintele îi fură mâncate de saliva albicioasă care îi ieşea din gură, prelingându-se pe la colţurile buzelor.

Căruciorul venea de-a lungul coridorului, scârţâitul roţilor neunse se auzea tot mai aproape, şi prin uşa

întredeschisă pătrunse mirosul de ciorbă caldă și de cartofi, apoi sora închise ușa. Pasărea se mai auzi un timp orbecăind pe sub pat, după aceea se liniști.

— Nu vreau să-l văd cum moare, scânci Adela, adresându-se sorei. Vreau să ies afară.

— Și când și-o dat sufletul, săracul, cine o fost lângă el să-i închidă ochii? întrebă Eva Nada.

— Sora, spuse mama.

— Veniți, doamnă, spuse sora abia întredeschizând ușa, de parcă i-ar fi fost teamă că, dacă o deschide mai tare, ceva foarte prețios se strecoară afară pe ușă.

— Am intrat, spuse Adela și el era acolo, mort. Fața i se făcuse deodată cenușie, dar eu n-am putut să plâng.

— Plângeți, doamnă, dacă plângeți vă mai ușurați, spuse sora ștergându-și lacrimile cu poalele halatului ei murdar.

— După aceea n-am mai avut când să plâng, povesti Adela. Trebuiau făcute tot felul de formalități, ca să-l pot scoate din spital și să-l aduc acasă.

— Ce-i drept e drept, au dat lumânări la toată lumea. Numai la batiste s-au cam zgârcit, n-am ce face, nu pot să nu-i critic, spuse Eva Nada.

— Abia se împlinise un an de la nunta lor, spuse mama.

— Uite, doamnă, ce foc s-o mai făcut dacă lemnele-s bune. Să vă mai aud că dați vina pe cuptor că nu arde. Lemnele astea care le-au adus țiganii ăia săptămâna trecută sunt extra. Așa lemne n-am mai avut noi de nu știu când.

— A murit fără să-și vadă copilul, spuse mama.

— Dar de cunoscut cum s-au cunoscut, doamnă? Că ea, după câte am auzit eu, n-ar fi de prin părțile noastre.

— Parcă o văd, povesti mama în vreme ce tăia colţunaşi cu un cuţit muiat în apă. Stătea sprijinită de perete şi fuma ţigară după ţigară. El era cu noi la masă, da ochii îi fugeau la ea tot timpul. Avea nişte coade groase, răsucite, date pe spate şi când cânta din acordeonul ăla ăl ei se uita tot timpul la el. Cânta din când în când şi cu vocea, avea o voce profundă, şi cânta cântece foarte, foarte triste...

— În ultimul timp – începu să povestească soţia inginerului – mă gândesc foarte des la vremea în care ne-am cunoscut. N-au trecut decât doi ani de atunci, nici ăia împliniţi, dar mie mi se pare că s-a scurs o viaţă. Mă întorceam pe jos de la Lugoj, trenul era prea scump şi nu aveam bani, iar vreun cunoscut cu trăsura care să mă ia am căutat zadarnic, n-am reuşit să găsesc. Îmi dusesem la reparat acordeonul, cu o săptămână în urmă, şi-l căram acum cu multă greutate, un acordeon e destul de greu, şi aveam cinci sau şase kilometri de făcut. Era o zi limpede şi senină de toamnă, oamenii culegeau porumbul şi, trecând pe lângă ei, intram adeseori cu ei în vorbă. „Nu vi-i greu, domnişoară, acordeonul ăla?" mă întrebau. „De uşor nu-i uşor", le răspundeam eu şi oftam. Făcusem cred doi kilometri şi-mi venea să-l arunc într-un şanţ, să scap de el, când am auzit în spatele meu tropotul calului. Avea pe atunci o birjă cam hodorogită, cum vezi de obicei pe la ocoale, calul era Suru, dar încă nu începuse să orbească. „Urcă-te în birjă, domnişoară, dar dă-mi întâi acordeonul să ţi-l ţin, să te poţi urca mai uşor", mi-a spus, şi purta ochelari de soare, era numai în cămaşă, o cămaşă nu prea curată, cum poartă burlacii, bărbaţii care nu au o femeie care să le spele cămaşa, şi mi s-a părut în prima clipă mult mai bătrân decât era în realitate, mi s-a părut că-i foarte urât, că are gura

mare, până și-a scos ochelarii să și-i șteargă și i-am văzut ochii care îi erau foarte frumoși. Lângă el în birjă, în vreme ce-mi spune una alta – am uitat tot ce mi-a spus atunci – îi ascultam vocea, avea o voce foarte frumoasă și cred că m-am îndrăgostit de el la sfârșitul primului kilometru parcurs cu birja, de vocea lui, pentru că nu îndrăzneam să mă întorc spre el și să-l privesc, unei fete nici nu-i stă bine să se uite așa cu gura căscată la un bărbat.

„Am un frate elev în ultima clasă la Lugoj, mi-a spus. Am fost la el ca să-i cumpăr uniformă nouă, a crescut mult în ultimul timp, aproape că pantalonii de la uniforma veche i-au ajuns până la genunchi, dar n-am avut destui bani ca să i-o cumpăr. A trebuit să se mulțumească, săracu de el, cu un chipiu! Cu banii pe care aveam de gând să-i dau pe uniformă, i-am luat un chipiu cu cozoroc din carton presat și cu un șnur galben de mătase. I-am promis o uniformă la iarnă, cu condiția să nu rămână corigent la matematică. Până atunci să aibă grijă să nu se mai lungească, pentru că stofa-i scumpă. E inflație, domnișoară, banii n-au nici o valoare. Săculețul ăsta de lângă mine era plin cu bani de hârtie. Am dat banii și m-am ales cu un chipiu, asta-i", spuse el și oftă, și un timp ne-am continuat drumul în liniște, se auzea doar tropotul calului și șuieratul unui mărfar, undeva departe. L-am întrebat atunci, numai ca să-l aud din nou vorbind, îmi plăcea vocea lui, așa cum ți-am spus, dacă lucrează undeva prin satele din împrejurimi și ce meserie are. „Sunt inginer agronom la Margina, domnișoară", și s-a întors spre mine să mă privească și-am avut impresia că abia atunci într-adevăr mă vede și i-am citit în ochi o umbră de interes, privirea i-a rămas o secundă sau două pe cozile mele și l-am auzit spunându-mi: „Ai un păr foarte

frumos." „O, i-am spus eu atunci, la Margina, am fost şi eu la Margina, toamna trecută, la o colegă de şcoală, m-a invitat la «rugă», de opt septembrie. E o fabrică de oţet acolo, miroase a oţet îngrozitor", i-am spus şi am râs, parcă mă văd ţinând cu o mână acordeonul să nu cadă. „Da, e o fabrică de acetilenă, m-a aprobat el. E şi un cinematograf lângă gară. La cinematograf ai fost?" m-a întrebat. „Sigur c-am fost, am văzut şi un film Floarea de piatră, un film colorat şi foarte frumos , i-am răspuns. „Te pomeneşti că e primul film colorat pe care îl vezi în viaţa dumitale?" mi-a spus privind drumul care se întindea înaintea noastră. Parcă ar fi vrut să spună, eşti o puştoaică, da, o puştoaică asta eşti, n-ai văzut nimic, nu ştii nimic. Mi s-a părut că-i bătrân şi a încetat să-mi placă.

— Am să mă duc într-o duminică să-l văd la Lugoj, i-am spus, la un cinematograf mai ca lumea; la Margina s-a întrerupt mereu filmul, mare lucru n-am înţeles din el. „E o zi frumoasă, a zis el, încă n-au început ploile." „Toamna când plouă e tare urat, mi-am dat eu cu părerea. Nu pot suferi zilele de toamnă." „Unde eşti învăţătoare?" m-a întrebat. „De unde ştii că sunt învăţătoare? am făcut eu mirată. „După acordeon", mi-a răspuns şi a pus mâna pe acordeon, peste mâna mea; mi-am retras-o bineînţeles foarte repede. Am început după aceea să mă plâng, i-am spus că sunt de câteva luni învăţătoare la Bujor, că mi-e tare urât, că toţi intelectualii din sat sunt bătrâni; notarul mai are un an până la pensie, iar soţia notarului e o femeie foarte de treabă şi mă invită mereu pe la ei; vine şi preoteasa, preotul e bolnav de tuberculoză şi este internat în spital la Lugoj – vine şi învăţătoarea cealaltă din sat care e văduvă, şi că jucăm domino şi, că uneori, ca să-i mai înveselesc, le cânt

eu din acordeon. „Câți ani ai?" m-a întrebat. „Nouăsprezece – i-am răspuns, cu toate că aveam douăzeci fără o lună și cincisprezece zile. „E timpul să te măriți", a spus el și din nou și-a scos ochelarii, de parcă ar fi vrut să vadă dacă sunt bună de măritat. „De măritat, am să mă mărit când vreau eu", am făcut eu pe revoltata, dar el n-a dat nici o importanță tonului meu ridicat. „Uite că ajungem, mi-a spus. Pentru că te-am dus cu birja o să-mi cânți și mie poate odată din acordeon. Da nu romanțe, că nu-mi plac. Nici tangourile. Sau te pomenești că nu știi decât romanțe și tangouri?" Nu i-am răspuns nimic, intrasem în sat și eram puțin fâstâcită, mă gândeam că mă văd oamenii în birjă cu un bărbat și-mi stric reputația. Când am ajuns în dreptul notariatului, l-am rugat să oprească ca să cobor. „Te duc până acasă", mi-a spus el. „Ce-o să zică lumea?" am făcut eu speriată. „Nu fi copilă", mi-a spus și n-a oprit în dreptul notariatului. „Spune-mi unde să opresc?" m-a întrebat și când i-am arătat casa, a oprit. „Stai la cineva în gazdă, nu-i așa?" m-a întrebat. „Da, în gazdă", i-am spus eu. A oprit, eu am coborât și a plecat, după ce i-am mulțumit, fără să scoată o vorbă. Nu era nimeni acasă, gazdele erau plecate la lucru, la porumb. Am căutat cheia sub grinda porții și am intrat. În odaia mare geamurile stătuseră toată ziua închise și era frig și un miros de dedete, peste tot, pentru că înainte de a pleca dădusem cu dedete. Aveam un pat în cameră, foarte înalt, o masă și un scaun. Odaia mi s-a părut foarte tristă și am început să plâng. M-am așezat la masă și plângeam ca o proastă, cred că am plâns așa mai bine de un sfert de ceas până am auzit că bate cineva în fereastră. Aveam hârtie albastră la geam, să nu bată soarele, că bani să-mi cumpăr perdele nu aveam, așa că n-aveam cum să văd cine bate. M-am ridicat ștergându-mi repede lacrimile

și am deschis geamul, dar înainte de a-l deschide am știut că nu putea fi decât el, și nici acum nu pot înțelege de unde mi-a venit gândul ăsta. „Spuneai că ai o colegă la Margina, mi-a spus, băgându-și capul pe fereastră, ce-ar fi să-ți vezi colega? Mi-am adus aminte că în seara asta e bal la fabrică, vii și mergem toți trei la bal." „Așteaptă-mă să mă îmbrac", i-am spus repede, fără să fac prea multe mofturi. „Până fumez o țigară, mi-a dat el răgaz, să te termini." „Două țigări", i-am spus. „Bine, fie și două", a acceptat el și s-a așezat pe scaunul din fața casei. Când să încalț pantofii de duminică, am crezut că mor, talpa era dezlipită. „Ne oprim la Făget la un pantofar și-ți repară pantoful, nu-i nici o problemă", m-a liniștit el. „Dacă ar ști preoteasa și notărița în ce aventură am intrat", mă gândeam, în vreme ce îmi căutam o jachetă, căci se lăsa seara și începea să fie răcoare. Și ne-am dus la bal toți trei, adică el, Anda și eu. Muzica era minunată, cânta Roșu la acordeon, știi cum cântă Roșu, nu-ți mai vine să stai pe scaun, organizaseră și tombolă și eu am câștigat un fier de făcut părul, Anda niște bigudiuri și el un creion Hardmuth pe care mi l-a făcut cadou mie ca să am cu ce pune note. Când Roșu a făcut o mică pauză și lumea a ieșit afară să se mai răcorească sau la bufet să bea bere, reușiseră să aducă și bere, Anda m-a rugat să cant, așa cum știu eu, a precizat ea. Am acceptat, bineînțeles, de îndată, căci eram foarte fericită, fără să înțeleg de ce și aveam un chef nebun de cântat. Am luat acordeonul lui Roșu și am cântat, și lumea, auzindu-mă, s-a adunat jur împrejur, ba au venit și cei de-afară sau cei care beau bere la bufet și după aceea am cântat *Cruce albă de mesteacăn*. După ce-am terminat s-a lăsat o tăcere adâncă și în tăcerea aceea oamenii mă priveau și mă privea și el, și deodată, în capu meu, s-a făcut lumină și am

înțeles că eram îndrăgostită. De bucurie m-am speriat; nici eu nu știam prea bine de ce, am început să plâng, „O sticlă de bere pentru domnișoara, a strigat cineva, că tare frumos cântă. Eu plătesc." Și-am rămas la baiu ăla până dimineața, plecase aproape toată lumea, la bufet cântau, ținându-se de după cap, patru sau cinci tinerei, berea se terminase, și trăgeau toți cinci dintr-o sticlă de vin roșu, și-i văd că vin la mine cu sticla în care mai era vin de-un deget și mă roagă să gust din ea; atunci îl aud pe el că spune: „Lăsați-o în pace pe domnișoara, nu vedeți că-i obosită?" „Ba o cântare tot mai poate să ne cânte", se rugă unul dintre tinerii aceia, clătinându-se un pic. „Las' că pe domnișoara o s-o invităm la balul strugurilor și-o să ne cânte atunci", le explică el, și n-am să uit niciodată cum arăta sala cinematografului după bal: cu ghirlandele alea de hârtie creponată de care te împiedicai peste tot, cu scaunele goale de pe margine și cu lumina tulbure a dimineții pătrunzând prin ferestrele deschise... Peste două luni eram logodiți. De soție m-a cerut la balul strugurilor, rugându-mă să nu spun deocamdată la nimeni. Îl iubeam și am început să mă pregătesc de nuntă, după ce le-am scris alor mei o scrisoare prin care i-am anunțat că mă cere de nevastă un inginer agronom de la Margina. E mai mare ca mine cu opt ani, le-am scris (în realitate era mai mare cu zece), e un bărbat serios, de care sunt foarte, foarte îndrăgostită, duminica viitoare o să venim împreună să vă cerem consimțământul, așa le-am scris. Îmi plăcea să dansez cu el, cred că nu mi-a scăpat un dans, iar când el ieșea afară, ca să fumeze o țigară, mă duceam la bufet și beam câte o limonadă, ca să mă mai răcoresc, cred că atâta limonada câtă am băut în noaptea aceea – era caldă și sălcie, pentru că nu se găsea gheață – n-am să mai beau niciodată.

— Şi când or văzut caii, doamnă, povesti Eva Nada, că vine aşa o lumină mare către ei s-or speriat, s-o speriat calu ăl bun, că ăl orb tot n-o avut cum să vadă lumina. Şi dacă domnu inginer o sărit din căruţă, eu cred că o avut de gând să sară înaintea cailor şi să-i oprească, sau cine ştie ce-o fi fost în gându lui, săracul, aşa i-o fost lui scris să-l calce camionu ăla, atâtea zile o avut, ce să-i faci. O fi fost şi şoferu beat, că mâna cu viteza aia, că eu cred că dacă n-ar fi mers cu o aşa viteză mare, nu s-ar fi întâmplat nenorocirea asta, că şoferii de astăzi mai mult beţi umblă, or prins obiceiul ăsta tare prost. Ăsta a fost norocu lui, el să moară şi ăilalţi din trăsură, măcar că erau beţi criţă, să nu păţească nimic. Să intre căruţa în cucuruzii ăla şi să rămână acolo. Eu cred că domnu inginer, când o văzut camionu cu farurile aprinse cum vine aşa, către el, şi cum ştia că unu din cai îi orb şi nu vede mare lucru, s-o speriat că intră cu toţii în botu camionului şi pentru asta o sărit. El s-o fi gândit la cai, săracu, s-o gândit că unu din cai e orb şi n-are cum să se ferească.

Şi totul se întâmplase într-o seară în care el se întorsese cam indispus acasă, iar când ea îl întrebase ce are, el îi explicase: – A trimis Nicoară după mine. Zice că are treabă la Curtea, şi să-l duc eu cu trăsura ocolului, că alta la dispoziţie nu are.

— Lasă-l în plata Domnului pe Nicoară, îi spusese ea. Mai bine aşază-te la masă. Cred că ţi s-a cam răcit mâncarea. Dacă nu-i bună, să mi-o dai să ţi-o încălzesc din nou.

— Nu pot merge noaptea, spuse el enervat. Suru îi aproape orb, nu pot pleca la drum cu el noaptea.

— Stai liniștit și mănâncă, îi spusese ea. Bineînțeles că n-ai să pleci. Nu scrie niciunde că trebuie să fii la dispoziția lor.

Apoi se auziră pași în bucătărie. El continuă să mănânce și ea ieși să vadă cine-i.

— O zis tata, spuse copilu ca pe o lecție învățată pe de rost, să vină neapărat domnu inginer cu căruța, să-i ducă la Curtea, o zis că, dacă nu vine, asta înseamnă că sabotează „frontu" , așa mi-o spus să-i spun. Că nu-i căruța lu domnu inginer, o zis și Bantu, îi căruța statului, așa o zis și domnu ăl mai mare care îi la noi.

— Spune-i lui taică-tu c-o zis domnu inginer că un cal e bolnav și nu poate merge noaptea. Așa să-i spui. Vrei o plăcintă?

— Mama o zis, spuse copilu în șoaptă, să facă bine domnu inginer și să stea acasă, că ei n-au nici o treabă la Curtea, numai că acolo e una de la telefoane, tare prăpădită și ei la aia vreau să se ducă, că n-au ei acum treaba alegerilor, așa mi-o spus să vă spun. Că-s morți de beți, numai la politică nu le stă lor acum gându, așa mi-o zis, spuse copilul luând cu multă precauție plăcinta fierbinte. Au, da tare frige, spuse și ieși în fuga mare.

Odaia era cufundată în întuneric și mama îi vedea cu greu chipul, apoi o văzu ridicându-se, îndreptându-se cu greutate – era însărcinată în luna a cincea sau a șasea – spre fereastră. Deschise fereastra și lumina cenușie – ploua, una din acele ploi interminabile de toamnă – pătrunse în odaie.

— Ar fi trebuit să încui ușa, ar fi trebuit să-l opresc, spuse ea, cine știe pentru a câta oară, umblând cu greutate prin odaie.

— C-am stat zilele astea şi m-am tot gândit, că repede se mai duc oamenii, doamnă, azi au fost şi mâine gata, s-or dus, spuse Eva Nada şi-şi întoarse spre mama faţa ei neagră de funingine. Mă credeţi că, dacă mă gândesc bine, nici pe mama n-o mai ţin chiar minte aşa cum o fost ea, numai aia nu pot uita că avea un dinte de aur, şi de câte ori deschidea gura, tot la dintele ăla mă uitam; îmi plăcea cum sclipea. O murit şi, gata, s-o dus, că aşa-i, nu poţi trăi cu ei, tot la ăi vii te întorci, adăugă ea şi oftă, în vreme ce cu o mătură din pene de gâscă curăţa soba, scoţând cenuşa încă fierbinte, într-un lighean peticit care avea şi fundul desprins. Câte vreun cărbune, încă aprins, strălucea, ca o uriaşă piatră preţioasă, scufundându-se repede în vălurile de cenuşă.

— Mai încet, pentru Dumnezeu, spuse mama, nu vezi c-ai umplut toată bucătăria?

— Dacă nu vă place, veniţi şi scoateţi-o dumneavoastră, că eu mai încet nu pot, spuse Eva Nada.

— Numai să nu uiţi că-i fundu desprins, spuse mama.

Eva Nada lăsă ligheanul cu cenuşă în faţa ei şi în bucătărie se împrăştie mirosul înecăcios şi dulce al cenuşii calde. Se aşeză pe un scăunel, să se odihnească, proptindu-se de cuptorul încins.

— Mă credeţi, spuse ea, că astăzi, când am trecut pe lângă casa lui domnu inginer şi am văzut rulourile trase, m-or lăsat parcă picioarele? mă credeţi că n-am putut să merg? Erau rulourile trase, da nu de tot, şi atunci m-am apropiat de fereastră şi m-am uitat înăuntru, dar n-am putut vedea nimic, numa un scaun şi oglinda din dormitor. Şi atunci mi-am adus aminte cum o cumpărat domnu inginer oglinda aia, în săptămâna mare, anu trecut, că m-o luat şi pe mine, l-o rugat pe domnu să mă lase, să ţin de oglindă când ne-om

întoarce, și dacă o cumpăra-o, adică dacă o găsi una la oraș să-i placă și s-o cumpere. Și-am mers noi – domnu inginer era încă neînsurat – la dugheana lui Mayer și-o găsit domnu inginer o oglindă, după ce l-o pus pe Mayer să-i arate toate oglinzile care le are, și m-o întrebat dacă-mi place. Parcă-l văd pe domnu inginer cum stătea printre oglinzile alea și râdea la mine, și cum te întorceai îl vedeai pe domnu inginer râzând în altă oglindă. „Îmi place, cum să nu-mi placă, domnu inginer, i-am spus, că te vezi în ea întreg, din cap până în picioare, asta zic oglindă. Numai ce se vede în oglindă nu-mi place, i-am zis, că așa o babă neagră și urâtă e păcat să se vadă într-o oglindă minunată ca asta!" m-am plâns eu, așa, ca să-l distrez. „Ajută-mi s-o urcăm în trăsură, mi-a spus atuncea el, numai să ai grijă să n-o spargem c-ar fi păcat."

— Și în scrisoare citise: „A murit domnu inginer Cristea, săptămâna trecută l-a călcat o mașină, a sărit să oprească..." în scrisoarea pe care i-o adusese domnu învățător și acum – câte săptămâni sau poate luni au trecut de când a primit scrisoarea asta? – în dormitorul pustiu – era și frig în dormitor, pentru că geamurile erau toate înghețate, flori mari ca niște tumori furaseră transparența sticlei – el își amintea cum domnul inginer, aplecat deasupra goblenului (o parte, cea terminată, era acoperită cu o hârtie subțire, ca să nu se murdărească) – admira măiestria cu care mama reușise să dea o expresie de profundă recunoștință și admirație chipului Măriei Magdalena.

Și între timp se auzi clopoțelul sunând de intrare. Internatul era în curtea liceului – ograda se goli și liniștea se lăsă din nou în dormitorul înghețat în care Andrei, bolnav de amigdalită, își amintise cum domnu inginer Cristea alegea, împreună cu el, în bucătăria de vară, perele bune

pentru compot. „Astea nu sunt chiar pergamute, doamnă, spuse el, sunt amestecate cu un alt soi mai ordinar. Sunt ceva mai acre decât pergamutele şi nici nu au parfumul lor. Îmi pare rău că nu mi-aţi spus din timp, aş fi putut să vă procur nişte pere cu totul extraordinare de la Tempereşti. Nu spun că sunt rele, pentru compot probabil că sunt mai bune ca pergamutele, pentru că sunt ceva mai tari; pergamutele, probabil, se moaie, în schimb, aţi fi făcut economie de zahăr..."

„A venit Cristea, spusese într-o zi tata. A făcut rost de o sanie, zice că e o vreme splendidă afară şi ne invită să facem o plimbare cu sania." „Dar nu sunt îmbrăcată, n-am nici un pulovăr gros, o să îngheţ de frig", spusese mama. „Luaţi cojocul meu, doamnă,, spusese Eva Nada. Cu cojocu, ştiu că n-o să vă fie frig." „Şi cum sclipeşte zăpada la lumina lunii, spusese mama, atentă întotdeauna la frumuseţile naturii, şi ce lună, ce lună extraordinară!" „Poţi citi şi ziarul la lumina asta", spusese tata, privindu-şi palma, de parcă ar fi avut un ziar.

„Numai să nu obosească prea tare calu, se speriase mama şi se strânsese lângă tata. „Nu ştiu ce-i cu calu ăsta, oftase domnu inginer Cristea. Am impresia că nu mai vede prea bine. Dacă orbeşte, o să-mi fie greu să mă despart de el. „De fapt, aveam de gând să vă spun ceva, schimbă el vorba şi vocea primi deodată un timbru solemn – un lucru foarte important pentru mine, dar nu îndrăznesc, nu ştiu cum să vi-l anunţ, pentru asta v-am propus plimbarea asta cu sania în miez de noapte. Mă însor, spuse el şi dădu bici cailor încât sania începu să alerge ca bezmetică. Mă însor şi vreau să fiţi voi naşii. Sper că sunteţi de acord", spusese domnul inginer Cristea. „Ce surpriză, spuse mama. Dar cu cine? întrebase

ea, spune-ne mai repede, că nu mai putem de curiozitate. Cu cine?" „Parcă nu știți, cu cine? făcuse inginerul izbucnind în râs. Haideți, zău nu vă mai prefaceți, știți voi doar foarte bine cu cine..."

Era liniște în dormitor, doar focul se auzea arzând mocnit în sobă, lemnele erau ude și ardeau greu și un fum înecăcios se răspândi în toată odaia. Desculț, călcând pe scândurile murdare și reci ale dușumelei, Andrei se îndreptă spre fereastră, o deschise cu mare greutate (fereastra era înțepenită din cauza înghețului) și aerul rece de afară îl lovi cu brutalitate; tremurând de frig, alergă repede spre pat și în câteva secunde dispăru sub duna imensă și călduroasă. Pe coridor se auziră pășii grei ai femeilor de serviciu, vocile ascuțite și certărețe și bârâitul aspru al măturilor, pe ciment. „Bată-i Dumnezeu de copii, să-i bată, auzi Andrei vocea spartă și groasă a uneia dintre ele, că-mi scot sufletul, nu alta, le-am spus să nu mai arunce mâncarea stricată la chiuvetă, c-or înfunda chiuvetele, și-or lăsat apa să curgă, că dacă n-o curs pe jos la apă, că de azi-dimineață tot aia fac, da degeaba, numai să te duci să vezi..."

— Și urcăm noi oglinda în cocie – povesti Eva Nada și ne ajută și Ion al lui Inișconi s-o urcăm, dar cu „multă grijă să nu se spargă, că ne-o spus domnu inginer c-o fost tare scumpă, o dat o groază de bani pe ea și, mă crezi, doamnă, că nici n-am ieșit bine din Făget că o și început ploaia? Da o ploaie de-aia cu trăsnete, cum rar am văzut, că țineam cu amândouă mâinile de oglindă și tremuram toată de frică, că Ion așa mi-o spus, că o învățat la școală, că oglinda atrage trăsnetele. Și domnu inginer stătea liniștit de parcă nici n-ar fi plouat, măcar că era tot ud săracu, l-o pătruns până la piele, stătea așa nemișcat și se uita la mine și râdea! L-am

întrebat atunci dacă nu-i frică şi lui că trăsneşte şi mi-o spus că nu, că Ilie nu-i trăsneşte decât pe ăia păcătoşi, cu el n-are nici o treabă. „Păi de păcătuit aţi păcătuit şi dumneavoastră, domnu inginer, i-am spus. Aia nu cred eu, că n-aţi păcătuit niciodată. Că sunteţi doar om în toată legea", l-am descusut numai aşa, ca să văd ce spune. „Ba uite că n-am păcătuit", mi-o spus şi-o început să râdă şi uite, doamnă, mă crezi că azi toată ziua m-am gândit cum râdea aşa prin ploaie şi apa i se scurgea pe obraz şi pe la colţurile gurii, că de tânăr era tânăr, da părea mai tânăr decât era, mă credeţi? mă uitam când la el, când la chipul lui din oglindă, nu vă spun că oglinda era şi ea toată udă, că nu i se vedea persoana ca lumea. „Mai bine nu plecam, dacă ştiam că începe ploaia asta", i-am zis, că simţeam că mă ia cu frig pe la spate. „Las' că ajungem noi acasă şi tragem un pahar de ţuică şi ne trece", zise domnu inginer. „Ba că n-ar fi rea acuma, n-ar fi rea, ălduita, să ne mai încălzească puţin sufletul", am oftat ştergându-mă pe obraz cu cârpa cu care ştergeam oglinda. Da era o ploaie de primăvară, aşa că n-o ţinut mult. Până să ajungem acasă o ieşit soarele; dar de ţuică n-o uitat. După ce am pus oglinda în dormitor şi am şters-o de apă, m-o cinstit, aşa cum o promis, s-o ţinut de cuvânt.

— Ce vrei să-ţi fac dacă lemnele-s ude? spuse femeia de serviciu, care, după ce aruncase un braţ de lemne pline de zăpadă pe podeaua din fata sobei, se străduise un timp să aprindă din nou focul, fără însă să reuşească. Dacă ţi-i frig, îi spuse ea, poţi lua încă o pătură de pe alt pat, cu o dună şi cu o pătură groasă ca asta nu te poţi plânge. Da ce boală ai, că nu te-ai dus la şcoală? întrebă ea.

— Amigdalele, spuse Andrei.

— Îi roşu gâtu ca para focului, spuse femeia cu admirație parcă, după ce i se uită în gât. Stai acoperit, că dacă te descoperi mai rău te îmbolnăveşti. Poate pun mâna pe nişte lemne uscate, da nu-ți promit, să văd dacă pot fura un braț de la bucătărie.

— Şi într-o seară, când o fost la dumneavoastră în vizită domnu inginer şi eu mă pregăteam să fac cartofi piure pentru friptură şi mă necăjeam că erau pe jumătate stricați, numai că-l văd că intră în bucătărie şi aprinde lumina; că eu tot dându-mă aşa cu lucru uitasem s-o aprind, măcar că se întunecase. „E întuneric afară, îmi spune, bine că vezi să lucrezi cu lumina stinsă, înseamnă că ai ochi buni." „Asta-i adevărat, îi răspund. De îmbătrânit am îmbătrânit, toate s-au stricat în mine, da ochii îi am prima." „Mă cam doare capu, îmi spune, caută în bufet, în raftul stâng e o cutiuță, aşa mi-a explicat doamna; să mi-o dai, că-s nişte antinevralgice acolo." Atunci i-am pus mâna pe frunte şi ardea ca para. „Domnu inginer, îi spun, ar fi mai bine să vă duceți acasă şi să vă culcați, că ardeți ca focu." „M-a bătut azi soarele în cap, îl văd că zice, nu am temperatură. În tot cazul, îți mulțumesc că ai grijă de mine", o zis el încă o dată şi iar o râs, şi după aia o ieşit din bucătărie, după ce şi-o ales şi bumbu care i-o trebuit. Şi uite, doamnă, că acu nu mai e săracu domnu inginer, parcă îl văd stând aici, unde ni-s noi acuma, căutând bumbu pentru cap în cutia dumneavoastră, în care țineți medicamentele. Parcă îl vad cum o râs şi mi-o spus că de-aia e aşa fierbinte, pentru că l-o bătut soarele în cap. Că toată ziua o stat cu capu dezgolit şi l-o bătut soarele...

Se scula întotdeauna bâjbâind prin întuneric, pentru că era încă întuneric afară, şi trecea în bucătărie... Lumina

lunii batea în geamuri atât de puternic, încât, la început, se speria. Rămânea cu respirația întretăiată, lipită de ușă, nu, nu aprindea niciodată lumina, se îndrepta spre fereastră având grijă să nu se lovească de scaune sau de masă și deschidea fereastra. La lumina lunii, frunzele, abia ivite, ale părului din fața casei, păreau niște bănuți de argint. Ce bine c-am reușit să mă scol fără să-l trezesc, își spunea și rămânea o vreme pe scaun în mijlocul bucătăriei – tot fără să aprindă lumina, obișnuindu-se încet, încet cu întunericul. M-a simțit, totuși, își spunea, a tresărit ușor, fără să se întoarcă; un bărbat care își simte prin somn nevasta și se întoarce pe partea cealaltă înseamnă că n-o mai iubește, asta știm, dar el a tresărit doar și a întins o mână peste așternut, prea coborât în somn, ca să înțeleagă ce se întâmplă. Prin geamul deschis simțea cum pătrunde în bucătărie mirosul lipicios al primăverii timpurii, al pământului reavăn, al florilor de păr scuturate, pentru că peste noapte bătuse vântul, plouase și se scuturaseră florile. Stătea întotdeauna un timp nemișcată în mijlocul bucătăriei până o cuprindea frigul, apoi aprindea lumina, făcea cu mare grabă focul și, tremurând, se reîntorcea în odaia în care dormea el, se strecura în pat și se lipea de trupul lui mare și cald ca să se încălzească; o simțea întotdeauna și o lua așa adormit în brațe și ceea ce își amintea acum, după moartea lui, era trupul acela mare și cald, ușor transpirat, de bărbat tânăr care o cuprindea închizând-o parcă înăuntrul lui, apărând-o, și căldura acelui trup era acum cea mai puternică amintire rămasă de la el, mult mai puternică decât vocea lui, decât întreaga lui înfățișare zărită la lumina zilei, decât mersul sau decât oricare gest al lui, acea căldură care trecea încet, încet în ea, acea căldură pe care o simțea cum urcă în ea, așa cum urcă seva în iarba abia răsărită,

afară, pe câmp; era plină de această căldură și de toate acele mirosuri puternice ale pământului care intraseră de asemenea în ea, cât stătuse nemișcată în bucătărie, și el se trezea întotdeauna, tocmai în acele clipe se trezea, coborât în somn așteptase probabil ca pământul și căldura lui s-o pătrundă, și numai în clipa în care toate aceste lucruri erau împlinite în ea se trezea, în sfârșit, simțea că se trezește după mângâierile lui care deveneau conștiente, ea se lăsa în voia acestor mângâieri fără să reacționeze în vreun fel, el o știa însă trează, nu schimbau nici o vorbă, cuvintele ar fi fost atât de inutile, cuvintele ar fi fost fără îndoială de prisos.

Făceau dragoste în tăcere, el îndepărtându-se brusc de moleșeala somnului, făceau dragoste, în timp ce afară noaptea se împrăștia, dimineața de primăvară creștea, la început tulbure, în geamurile cu perdelele trase, din ce în ce mai limpede însă; între timp, toate lucrurile din odaie erau scăldate în lumina aceea veselă, primăvăratică, el cobora din pat și deschidea geamul, frigul se strecura până în patul lor cald, adică nu frigul ci o răcoare plăcută, binecuvântată, o răcoare limpede ca o apă de izvor de munte. „Nu ți-e frig?" o întrebase el. „Dacă vrei, închid geamul." Nu-i răspundea însă niciodată, și el știa cât de fericită era ea, cât o bucura răcoarea aceea primăvăratică și, în sfârșit, răsărea și soarele, un soare a cărui lumină, de un galben intens, juca pe pereții camerei de dormit, pe ramele fotografiilor încărcate de praf, pentru că în toate aceste luni care se scurseseră de când se măritase era atât de prinsă de dragoste, încât întreaga casa zăcea într-o dezordine într-adevăr condamnabilă. (Vechile fotografii de familie,părinții lui, el în ultima clasă de liceu, un tablou pictat de un prieten al lui care reprezenta un drum de iarnă cu pomii acoperiți de chiciură, cu acoperișurile unor

case minuscule încărcate de zăpadă. Soarele juca pe sticla cam murdară a tabloului, făcând să strălucească zăpada.)

Mirosul trupului lui era acum altul, după ce ei făcuseră dragoste şi chiar căldura acelui trup era parcă acum altă căldură şi ea devenea, brusc, orgolioasă, se simţea deodată stăpână absolută asupra acestui trup mare şi bun, nu, nu erau necesare cuvintele, de vreme ce erau atât de aproape unul de altul, şi între timp el adormea din nou, ea simţea acest lucru în clipa în care îmbrăţişarea lui devenea mai destinsă, mai molatică, ea rămânea însă în continuare trează, ascultând zgomotele satului, ale începutului de ziuă, se scula din nou, trecea în bucătărie: focul ardea vesel, plita era încinsă, punea laptele la fiert, pentru că lui, dimineaţa, îi plăcea întotdeauna să bea lapte cald. „Trebuie să cumpăr o altă oală în care să fierb laptele, îşi spunea, în oala asta de pământ, are, nu ştiu cum, un miros care nu-mi place." Ei îi place însă laptele nefiert, bea întotdeauna pe stomacul gol câte o cană de lapte, laptele acela îi făcea bine, îi limpezea gândurile. Deschidea radio-ul şi-l punea încet, să nu-l trezească şi asculta ultimele cântece la modă, învăţa cuvintele cântecelor şi melodiile, pentru că îi plăcea să cânte când era singură, când n-o auzea nimenea, şi numai după ce laptele era fiert se strecura în pat, bucurându-se din nou de căldura trupului lui, furând, fără ca el să ştie, din această căldură. Acum, când el nu mai era, lucrul cel mai pregnant care rămăsese din fiinţa lui dispărută era această căldură ocrotitoare şi bună, ca şi amintirea răcoroasă a acelor dimineţi în care soarele îşi juca razele de un galben aprins pe fotografiile pline de praf, a acelor dimineţi în care mirosul lipicios al pământului umed pătrundea prin geamurile deschise.

Pe la ora prânzului ne-am terminat amândoi treburile, începu să povestească tata, și Cristea a fost de părere să ne întoarcem acasă. Era într-o vineri, îmi amintesc de parcă ar fi fost ieri, pe la începutul lui mai. Peste noapte plouase și după ploaie ardea soarele ca vara. Prin oraș drumul era stricat și trăsura ocolului nu ocolea băltoacele. „Am fost să mă rog de ăștia de la Ocol, îmi spunea Cristea, să-mi dea încă un cal, nu mă las până nu-i fac să scoată animalul de unde-or știi ei. Calu ăsta c bătrân și pe jumătate orb. Ocolul e marc, fără un cal bun sunt legat de mâini și de picioare!" „Cel puțin să ți-l schimbe, mi-am dat eu cu părerea." „De schimbat, nu mi-l schimbă ei, n-au ce face cu o gloabă ca asta, sunt bucuroși c-au scăpat de el. E un dobitoc la Pretură, unul nou-venit" rânjește tot timpul ca o târfă, nu poți sta de vorbă cu el." „Asta așa-i de când s-a schimbat pretorii, toate s-au întors cu capu-n jos", am fost de acord. Mi-am închis apoi cu multă grijă geanta, aveam niște dosare în ea, era grea, abia reușeam s-o mișc din loc. „Arde soarele de parc-ar fi vară, i-am spus. Se face vreme frumoasă." „A plouat destul, și-a dat el cu părerea. Anul ăsta, dacă dă Dumnezeu, o să avem grâu, nu ca anu trecut, o să mai ieșim din sărăcie." Mergeam la pas, era păcat să strunim calul, două săptămâni plouase fără întrerupere, știi drumu până la Margina, e prost și când e timp frumos, barem pe vreme de ploaie... „Mi-a spus nevastă-mea să-i cumpăr niște muline. Îi trebuie pentru goblen, și când am plecat m-a rugat ca nu cumva să uit și uite c-am uitat", m-am plâns, numai bine când am ieșit din oraș. „Dacă vrei, ne întoarcem", a zis Cristea și a oprit trăsura. „Îi spun c-a fost închis la Dimer, sau văd eu ce fac! Nu are rost să pierdem vremea", i-am spus. „E prea cald,

spuse Cristea, prea arde soarele, timpul ăsta nu ține mult, se schimbă vremea. La noapte începe iar ploaia, mai mult ca sigur. E o căldură ca vara."

„Când eram student, începu el să-mi povestească, în fiecare an, de Zece mai, indiferent cum era timpul, eu și cu un coleg al meu, unu pe care îl chema Afilon Zaharia – e agronom la Caransebeș după câte am auzit – nu m-am mai întâlnit cu el de când am terminat facultatea – ne scăldam în Mureș. Îmi amintesc că într-un an a nins de Zece mai, dar noi n-am avut grijă de asta, tot ne-am aruncat în Mureș; numai că apa era rece, n-am putut sta mult. Când am ieșit, Afilon a început să plângă de frig și, până să-l liniștesc, a leșinat..." Mi-am adus atunci aminte că anul trecut pe când ne întorceam de la Curtea am tras trăsura la marginea apei, erau niște sălcii abia înmugurite și el s-a dezbrăcat în dosul sălciilor, să nu-l vadă, eventual, cei care ar fi trecut pe șosea. Malul era destul de înalt, apa adâncă și Cristea a coborât cu multă grijă și s-a aruncat în apă. „E destul de rece, mi-a strigat. Cred că a nins la Poieni, altfel nu se explică." N-a mai rămas mult, parcă îl văd tremurând de frig, urcând malul abrupt și noroios, având grijă să nu se murdărească prea tare. Avea un trup tuciuriu, de țigan, de parcă toată iarna ar fi stat la soare.

„Îmbătrânesc, mi-a spus, în timp ce se freca bine cu pătura să se încălzească. Nu mai am rezistență, nu mai rezist la frig cum rezistam altădată. De altfel, am început și să mă îngraș, nu mai sunt un bărbat foarte tânăr, ce să-i faci, anii trec!", mi-a spus cu oarecare melancolie în glas. „Te plângi, i-am spus și n-ai împlinit încă treizeci de ani." Îi împlinesc la vară, în august. De altfel să știi că pălăvrăgesc doar așa, ca să nu tac din gură. Nu mă preocupă treburile astea, ca

să fiu sincer. Am avut întotdeauna trecere la femei, în ciuda faptului că sunt un bărbat urât. Și știi de ce am avut? Pentru că niciodată nu mi-a trecut prin cap că sunt urât, niciodată nu m-am gândit la asta, n-am avut adică ceea ce se cheamă conștiința urâțeniei mele. În facultate, aveam un coleg de o urâțenie într-adevăr respingătoare. Avea două sau trei fire de păr în cap săracu, și l-am surprins de zeci de ori în fața oglinzii din spălător, aranjându-și firele alea și privindu-le cu multă atenție. Sunt curios ce-o fi văzut el în oglindă. Omul are o putere extraordinară de a se minți, nu crezi? Ce-o fi văzut el în oglindă, mă întreb, că dacă s-ar fi văzut într-adevăr pe el, cel adevărat, sunt convins c-ar fi spart toate oglinzile, numai să nu-și vadă chipul. Săracu... Uite că m-am uscat, dacă vrei, putem pleca, numai bine s-a mai odihnit și calul, mi-a spus el atuncea..." în dreptul „Casei Roșii" am întâlnit-o pe Marilena, fiica mai mare a șefului de gară. Se descălțase, să poată merge mai ușor și, cu pantofii în mână, mergea clătinat pe marginea drumului, având grijă să ocolească toate băltoacele. „Ce noroc am avut cu dumneavoastră", ne-a spus, în timp ce Cristea o ajuta să se urce. „Mă iertați că sunt desculță, și-a cerut ea scuze, dar pe un noroi ca ăsta e păcat de pantofi." „Nu te-am văzut sâmbătă la bal, ii spuse inginerul, în timp ce-i făcea loc lângă el. M-am uitat tot timpul după dumneata, mi-ai promis că vii, dar nu te-ai ținut de cuvânt." „Sâmbăta trecută, spuse Marilena, n-am venit, pentru că eram foarte supărată." „Și de ce erai supărată? întrebă Cristea, dacă nu cumva sunt indiscret", adăugă repede, făcându-mi cu ochiul. „Nu-i vorba de nici un secret, spuse Marilena. Pur și simplu m-am supărat că nu mi-a terminat Erji rochia, cu toate că mi-a promis că mi-o termină. Mi-am făcut o rochie nouă, albă, cu buline mici,

albastre. M-am enervat atât de tare, că toata după-masa am plâns. «Nu mai plânge ca o proastă, îmbracă-te cu ce ai şi du-te», mi-o zis mama, dar eu m-am încăpăţânat şi n-am vrut să plec de acasă, cu toate insistenţele. Au venit şi Luci şi Neli după mine, să mă convingă să-mi îmbrac rochia care mi-a făcut-o mama de Crăciun, că-i ca nouă, dar n-am vrut. Era o rochie groasă, de stofă, nu se potrivea!" „Toată noaptea m-am gândit la dumneata", îi spuse Cristea şi în acelaşi timp îmi făcu din nou cu ochiul. „Las' că ştiu eu că nu v-aţi gândit, spuse fata şi se roşi toată. Nu mai vorbiţi aşa." „Am auzit că balul n-a fost prea grozav, schimbă ea vorba, că muzicanţii pe care i-au adus de la Lugoj mai mult au stat, decât au cântat. Mi-a spus Luci, că pe la unu noaptea toţi erau morţi de beţi, că nu mai ştiau să cânte, nu mai puteau ţine ritmul; Liviu l-ar fi rugat pe Roşu să cânte, dar Roşu n-a vrut, era supărat că nu l-au angajat pe el. «N-aţi fost mulţumit cu mine, v-au trebuit muzicanţi de la Lugoj. I-aţi plătit de zece ori mai mult decât mi-aţi fi plătit mie, să vă cânte ei acuma», aşa le-ar fi spus Roşu. Unu din orchestră aşa s-a îmbătat de tare că şi-a uitat trombonul în gară pe peron. L-o găsit Cimi, impiegatul, a doua zi, dimineaţa. Trombonul era uitat lângă fântâna arteziană, cineva făcuse pipi în trombon, în bătaie de joc, dacă n-o fi făcut chiar stăpânul trombonului", spuse fata şi începu să râdă. „Bravo, văd că le ştii pe toate", a spus Cristea sincer amuzat de povestirea fetei, fără urmă de ironie în glas. „Cum să nu ştiu, spuse fata. Ştiu şi cu cine aţi dansat toată noaptea", adăugă ea, privindu-şi picioarele murdare şi desculţe. „Înainte de a ajunge, vă rog să opriţi puţin, să mă spăl pe picioare şi să-mi încalţ pantofii." „Cu cine am dansat?" întrebă Cristea. „Ei, avem şi noi antenele noastre", spuse fata, ridicând două degete trandafirii în

aer. Una care nu știe bine românește, la sfârșitul dansului vă spunea *kesenem sepe* pe ungurește, și dumneavoastră îi sărutați foarte respectuos mâna. Și știu și care au plecat ultimii de la bal", a adăugat ea triumfătoare. „Ești o fată deșteaptă", s-a dat bătut Cristea și a oprit trăsura ca fata să coboare și să se spele pe picioare. „Frumoasă fată, mi-a spus în timp ce fata alerga spre râu. Când mă însor n-aș vrea să am fete. Ai numai necazuri de la ele... Gata, domnișoară?" a strigat el tare să-l audă fata. „Imediat, a răspuns ea, numai să mă usuc puțin. Nu-mi pot încălța pantofii așa udă pe tălpi, cum sunt." „Am auzit c-au de gând să organizeze un bal în aer liber, a continuat fata să sporovăiască, în timp ce, ajutată de Cristea, se urca din nou în trăsură, peste două săptămâni, dacă o fi timp frumos și se încălzește vremea destul." „Cred că se încălzește, peste două săptămâni aproape că intrăm în iunie, suntem, cum s-ar zice, în plină vară!" „Numai că iar cred că n-am să pot îmbrăca rochia cu buline, dacă mă gândesc bine, e o rochie totuși mult prea subțire, dacă balul e afară, noaptea e totuși răcoare, noaptea trebuie totuși să te îmbraci mai gros, ca să nu tremuri de frig, nu-i așa?"

Am întrebat-o pe Dora dacă a închis poarta, dar probabil era mult prea indispusă ca să-mi răspundă, o impresionase, se vede, parastasul la care fusese, ca să mai aibă chef să facă conversație cu mine, așa că am lăsat-o în pace, am strigat-o doar după un timp să vină să-mi deschidă fereastra, fusese o zi extraordinar de caldă și tot timpul stătusem cu fereastra închisă și acum, spre seară, probabil că puțină răcoare tot se lăsase. „Dumneata, mamă, trebuie să fii moartă de foame", îmi spuse Dora după ce deschise geamul. „Să-ți încălzesc numai puțin supa și ți-o aduc." Trecu pe lângă mine în rochia ei neagră de doliu, pe care

și-o făcuse dintr-una mai veche, de-a mea – Doamne, dar mulți ani o mai purtasem – mișcându-se cu greutate, știam că întotdeauna când stătea prea mult în picioare i se umflau puțin picioarele, și deodată am simțit că începe să-mi fie într-adevăr foame. „Numai să nu se fi acrit supa, i-am spus Dorei, că-i rămasă de duminică." După o vreme am uitat de mâncare, am început să mă gândesc la bietul inginer de la a cărui moarte se împliniseră șase luni. Îmi aduc aminte cum veneau sâmbăta la noi cu toții și jucau remi, și cum pe el odată l-au dat afară pentru că șeful de gară era de părere că nu știe juca și încurcă tot jocul. „Și cum vă simțiți, doamnă, m-a întrebat, cum vă simțiți în ultima vreme? Trebuie să vă spun că arătați minunat, aveți o culoare în obraji de fetiță, vă invidiez", a început el să-mi facă complimentele obișnuite. „Dumneata ești foarte amabil, l-am oprit eu, dar cu boala mea și la vârsta pe care o am, nu pot arăta decât așa cum arăt." Se pare că întreruperea mea l-a întristat, așa că i-am luat mâna dreaptă și i-am mângâiat-o: „Să lăsăm astea, i-am spus, povestește-mi mai bine cum te simți de când te-ai însurat. „O să am un copil, mi-a spus și s-a ridicat în picioare." Am stat o vreme în liniște, fără să schimbăm o vorbă, lumina beculuí era chioară, ochelarii mei se aburiseră și ei, îi vedeam chipul ca prin ceață, puteam totuși să-i văd gura mare, avea o gură exagerat de mare, care încerca să zâmbească. Apoi s-a întors în odaia în care jocul de remi continua, se distrau teribil cu toții, era o hărmălaie de nedescris, femeile aproape că leșinaseră de atâta râs, și după un timp îl văd că se întoarce în odaia mea și aprinde lumina din nou.

Se lăsă într-un fotoliu, lângă pat, ascunzându-și un căscat, căci era destul de târziu. „Câți ani ai, domnule inginer?"

l-am întrebat, numai așa, ca să-l mai reținpuțin, căci îmi era urât să rămân din nou singură în odaie. „Treizeci, doamnă, mi-a spus el. De ce întrebați?" „Pari mult mai tânăr", i-am spus. „Vă mulțumesc, doamnă, sunteți foarte amabilă", spuse și se privi în oglinda din fața lui, cu o anumită neîncredere. Am să mi-l amintesc mereu, nu cred că am să-l pot uita prea repede, am să mi-l amintesc cum stătea în dreptul ferestrei deschise, privindu-se în oglinda din fața lui, am să-mi amintesc cum, după plecarea lui, oglinda îi mai reflecta parcă o vreme chipul, ca după aceea, în foarte scurt timp, să mă obișnuiesc cu dubla lui absență, cea din cameră și cea din oglindă, să mă mulțumesc doar cu glasul lui, pe care i-l auzeam, din când în când, în odaia alăturată, un om pentru care nutream acea simpatie și afecțiune dezinteresată, pe care o pot avea, o pot purta oamenii vârstnici (atunci când ea nu se transformă într-o antipatie plină de invidie) unor tineri în care descoperă o urmă din propriul lor chip tânăr, pentru vecie pierdut. Îmi aduc aminte că într-o zi mi-a spus o poveste foarte frumoasă. Era o amintire din copilăria lui, și în timp ce-mi vorbea îmi privea mâinile pe care mi le știam frumoase, așa că am lăsat să mi le privească.

„Aveam o grădină mare, doamnă, își începuse el povestea (și în acest fel am găsit acel lucru care ne apropia, dragostea noastră pentru fructe) – și vara, când veneam în vacanță, tata mă scula întotdeauna de dimineață. Mă punea mai întâi să mătur curtea, aveam o ogradă imensă, îmi trebuia un ceas până s-o termin de măturat – și după aceea, după ce terminam, mă aștepta cea mai minunată îndeletnicire pe care cineva mi-a oferit-o vreodată: să strâng merele din grădina aceea despre care v-am spus (grădina parohiei, pentru că tata era preot). Adunam merele căzute

peste noapte, în grămezi mari, la patru-cinci meri câte o grămadă. După ce terminam treaba asta, venea tata cu un om din sat și puneau merele în saci.

Încărca sacii într-un car, tata folosea merele astea căzute să facă rachiu din ele, și cu carul ăla trecea de la măr la măr până ce umplea carul cu sacii cu mere. Îmi aduc aminte că mă sculam noaptea câteodată și ascultam încordat, să văd dacă bătea vântul; dacă bătea, scutura merii și era semn că a doua zi dimineața iarba o să fie plină cu mere! O să stea măr lângă măr, că nici timp să le strâng pe toate, până vine tata cu carul, n-o să am, îmi spuneam pe jumătate adormit! În astfel de dimineți mă trezeam mai de dimineață decât de obicei, măturam curtea de mântuială. Erau dimineți, doamnă, cu un vânt care abia bătea și cu o răcoare minunată! Merele căzute străluceau în lumina soarelui, încărcate de rouă, iar eu eram ca un mic Adam, înțelegeți, mai fericit ca el, în vreme ce adunam merele ude și plăcut mirositoare, acoperite cu un fel de chiciură albă. Cred că niciodată în viața mea n-am fost atât de fericit, mă credeți, nu-i așa? niciodată n-am să mai fiu cuprins de o bucurie atât de copilărească, și sunt sigur că nu greșesc, doamnă, căci bucuria nu poate fi decât copilărească, nu-i așa? Se spune, cunoaștem cu toții vorba asta «se bucură ca un copil» și e o expresie foarte potrivită, nu sunteți de părerea asta?"

În după-amiaza aceea în care îmi povestise despre merii din grădina lor, vorbise fără întrerupere un ceas și mai bine și eu l-am ascultat cu un deosebit interes, pentru că era un bărbat plin de farmec, un bărbat care îmi amintea de propria mea tinerețe, iubindu-l așa cum l-aș fi iubit dacă aș fi fost tânără, da, eram într-un fel îndrăgostită de el, cu toate că acest lucru nu mi l-aș fi mărturisit niciodată.

...„Am început să stric sfetărul lui tăticu, îi scrisese mama, să-ți fac ție unu, poate ți-l termin până vii acasă de Crăciun", și prin întuneric oglinzile din spălător strălucesc mocnit și turnul bisericii e nins și mama: „Uite ce mult am lucrat astăzi, degetul cel mare al lui Iisus Cristos și bastonul lui Sfântul Petru". Ea stă acolo în coridorul puternic luminat de razele soarelui, în asfințit – lumina aceea roșie a serilor de vară – și Iisus Cristos, întors spre Maria Magdalena, o privește cu multă înțelepciune, și prin fânul înalt, înflorit, apostolii îl urmează în hainele lor colorate, și deasupra lor cerul e atât de albastru! ... Coridorul pustiu, geamurile înghețate acum sclipind prin întuneric și, în sfârșit, căldura dormitorului (din pat poți vedea multă vreme flacăra jucăușă a focului, pe dușumeaua unsă cu motorină) și dimineața, cu ochii cârpiți de somn, trăgându-și pe sub pătură izmenele lungi, Andrei poate citi sfârșitul scrisorii:... „un mare necaz, dragul meu, a murit domnu Cristea, l-a călcat un camion. Mâine e înmormântarea", și apa înghețată cu care abia își atinge obrajii înfierbântați de căldura somnului îi șterge lacrimile.

— Mi s-a rupt vârful la creion, îi spune, seara în sala de meditație, vecinul lui de bancă. Dă-mi ascuțitoarea ta, că pe-a mea mi-a furat-o Grün.

— La vârsta lui eram mai slab decât el, doamnă, nu aveți de ce să vă îngrijorați, spune domnul Cristea, și mama tocmai făcea buzele Sfântului Petru, aplecată mult deasupra goblenului, mâna ei împungând gura sfântului, nemișcat și indiferent, pe pânza întinsă.

— Ți-o dau, spuse Andrei, dar să știi că rupe vârful. Mai bine cere briceagu de la Bănescu.

— Amigdalele, doamnă, spuse domnu Cristea, trebuie neapărat să-i scoateți amigdalele. Copilu suferă din cauza amigdalelor...

— Da, spune mama, buzele sfântului sunt prea roșii, e adevărat, dar e singura nuanță de roșu pe care am reușit s-o găsesc. (Atât de roșii sunt buzele sfântului, încât par desprinse de pe fața sa întunecată și gravă, față de sfânt plin de pioșenie; buzele acelea roșii, ca de fecioară, sunt potrivite mai degrabă pentru obrazul învăpăiat al Magdalenei! își spune Andrei.)

— Și eu mi-am scos amigdalele... spune inginerul.

— Cine-i domnu Cristea ăsta? îl întrebă vecinul de bancă, în vreme ce-i căuta ascuțitoarea în pupitrul băncii.

— Inginerul agronom din satul nostru. Prietenul tatii.

— Cred că n-am să termin niciodată goblenul ăsta, spune mama. Trăim așa de puțin! Nici un goblen nu reușești să termini, adăugă ea cu melancolie.

— Și ce-ți pasă ție, c-o murit? întrebă colegul, dându-i înapoi, în sfârșit, ascuțitoarea.

Timișul e înghețat, la mijloc doar e o dungă subțire de apă aburindă și ei stau la rând, în fața cinematografului tropăind din picioarele aproape degerate, și fulgii de zăpadă se topesc în genele domnișoarei Barbăroșie, și undeva, nu prea departe, este podul arcuit peste râu, iar din loc în loc, felinarele înalte și ninse... „vezi ciorapii ăia groși de lână să nu-i porți pe piciorul gol, c-ai văzut anul trecut ce-ai pățit", și cum se apropie de internat după film, mirosul de varză acră, nu cel proaspăt și diafan al zăpezii, îi întoarce stomacul pe dos... „da, o mare nenorocire, scrie mama, a murit domnu Cristea, l-a călcat un camion. Mâine..."

— Vezi că scrie pe pachet care e al tău, spusese domnul Drăguțoiu. Celălalt e al lui Jurma.

— Pentru mâini am avut ață de dinainte de război. De aceea mi-au reușit așa de bine, spune mama. Contează și materialul cu care lucrezi.

— Sunteți o maestră, doamnă, ce mai încoace și încolo, spune domnu Cristea.

Gara e pustie și înghețată, sub lumina semafoarelor vagoanele de marfă sunt ninse, ceasul e acoperit și el cu zăpadă și fără arătătoare. Un tren de marfă face manevră șuierând intermitent și acolo, în sala de așteptare pustie, un soldat pipăie o servitoare mare și blondă. Ea scoate din când în când țipete de plăcere și revoltă: „Iooi! Iștenem" spune ea când soldatul devine prea insistent. E foarte târziu, e aproape miezul nopții și în sala de așteptare Andrei, singur, – soldatul și fata au plecat – tremură de frig lângă soba care scoate un fum gros și înecăcios. Andrei ar vrea să plece acasă, ar vrea să fugă de la internat – „Tăticu a găsit zahăr de cartof – scrie mama – la Făget, dar bomboanele pentru pom nu le fac până nu vii tu în vacanță" căci nu mai are răbdare să aștepte două săptămâni, ba mai mult, aproape trei până la vacanța de Crăciun. N-are totuși curajul să se urce într-un tren să plece, așa că părăsește sala de așteptare și se trezește din nou singur în noaptea înghețată și luminată de stele.

— Știi care-i Caru Mare? îl întreabă domnu Cristea.

— Nu, spune Andrei. Nu știu.

— Uită-te în direcția mâinii mele, a degetului arătător.

— Da, spune Andrei.

— Vezi steaua aia mai mare și mai roșie? întreabă domnu Cristea.

— O văd, spune Andrei.

— Bun. Vezi în stânga ei, cam la o palmă distanţă şi ceva mai jos, o altă stea mai mică?

— Da, spune Andrei.

Era noapte şi regina-nopţii parfuma grădina. Se auzea zgomotul monoton al batozei şi ţârâitul greierilor. Şi mai erau nişte flori mici şi colorate în toate culorile de-a lungul zidurilor şi nişte fluturi mari care se avântau până spre lună! Iată-l pe Andrei plângând în sala de aşteptare, pentru că domnul Cristea nu mai este, şi că niciodată nu va mai sta noaptea în grădină cu el, în timp ce tata, la capătul scărilor, îşi aprinde o ţigară şi spune: „Haideţi, nu vreţi să intrăm în casă? Ne-a făcut nevastă-mea compot de pere." (Prin fereastra deschisă şi luminată se vede mama trebăluind în bucătărie.) Acum, în sala de aşteptare, pustie şi îngheţată, o tristeţe fără margini îl cuprinde pe Andrei, o tristeţe care vine dintr-o singurătate adâncă şi înfricoşătoare: o tristeţe care s-a născut din această absenţă a domnului Cristea, din dispariţia lui misterioasă şi definitivă. Iar soldatul cu fata lui trec amândoi prin dreptul ferestrei, strâns îmbrăţişaţi, lipiţi unul de altul, şi Andrei îi urmăreşte: cei doi o apucă peste linia ferată şi el e în spatele lor fără ca ei să ştie: şi când se opresc în dreptul unui vagon de marfă, Andrei se opreşte şi el (sunt chiar în dreptul unui felinar al cărui bec se aprinde şi se stinge intermitent, lumina chioară a becului tremurând pe haina kaki a soldatului), şi după ce priveşte un timp la cele ce se întâmplă între soldat şi fată, acolo lângă linia ferată, în iarba jilavă, o ia la fugă înapoi, împiedicându-se de câteva ori în şinele liniei ferate şi toată tristeţea şi singurătatea care erau în el deveniră deodată atât de mari, atât de complicate, încât picioarele nu-l mai ajută pe Andrei să meargă.

Împleticindu-se se sprijină de gardul de sârmă din spatele gării, acolo unde apa de la arteziană curge tot timpul, împrăștiind, jur împrejur, aburi calzi și albicioși, și rămâne un timp nemișcat; după câteva minute soldatul cu femeia lui trec din nou pe lângă el, și abia acum ceva asemănător unui cuțit îi răscolește lui Andrei stomacul: se întoarce și vomită în zăpada albă și imaculată, lângă gardul de sârmă a cărui dantelărie fină și ninsă e stricată de mâinile lui asudate, mâinile cu care se sprijină de gard să nu cadă.

— S-a îmbolnăvit, spune mama, rupând cu dinții ei albi și strălucitori firul de ață roșie cu care tocmai terminase buzele învăpăiate ale sfântului.

— Amigdalita, doamnă, spune Eva Nada aburind cu gura paharul, ca să-l poată șterge mai bine.

— Când te lași de obiceiul ăsta prost? strigă la ea mama.

— Care, doamnă? spune Eva Nada și face niște ochi mari cât cepele, plini de nevinovăție.

— Să sufli în pahar înainte de a-l șterge!

— Mie nu-mi miroase gura, doamnă, degeaba mă ocărâți, spune Eva Nada cu demnitate. N-am nici un dinte stricat în gură, puteți să treceți la control. Numai ăia din față, care-s lipsă...

— Nu-i igienic, spune mama. Cine știe ce microbi...

— Da nici n-am văzut un om la care să-i fie frică de microbi, așa ca dumneavoastră! Numai microbii vă umblă prin cap, de dimineața până seara. N-am văzut, de când m-a făcut mama... se revoltă din nou Eva Nada.

— Cine știe, acolo, la infirmerie, dacă îl îngrijesc sau nu, spune mama și ochii i se umplură de lacrimi, încât chipul

Mariei Magdalena se tulbură, se ascunde în dosul perdelei de lacrimi şi toate culorile goblenului se decolorară.

Iar Andrei cobori din pat, dârdâind de frig în infirmeria neîncălzită; îşi aruncă, inconştient, cămaşa de noapte de pe el, iar sora îl culcă aproape cu forţa la loc, între păturile calde; bolborosi ceva, câteva cuvinte destul de încâlcite pentru ca infirmiera să poată pricepe despre ce e vorba, pomenind mereu un nume care, cum era şi firesc, ei nu-i spunea mare lucru.

Când doctorul intră în infirmerie, sora se dădu la o parte, sprijinindu-se respectuoasă de perete; prin ceaţa creată de febră Andrei o văzu: tristă, în halatul ei alb, privindu-l cu duioşie.

— I-ai luat temperatura? întrebă doctorul, acoperindu-l pe Andrei cu multă grijă cu păturile calde.

— Treizeci şi nouă cu nouă, spuse sora.

— Când i-ai luat-o?

— Acum o jumătate de oră, spuse sora.

— Eşti nebună, spune tata. Cine mă lasă să-l iau din infirmerie, acum, noaptea? N-are rost să plec până mâine dimineaţă.

— Moare copilu, spune mama printre lacrimi.

— Termină, te rog, cu istericalele, spune tata.

— Doamnă, apa asta fiartă s-o mai las pe foc sau s-o arunc? întreabă Eva Nada.

— De ce-i atât de frig? întrebă doctorul, zgribulindu-se.

— S-a înfundat coşul încă de ieri, domnule doctor, spuse infirmiera. Nu putem face foc. Afumă groaznic.

— Ne-am dat cu vorba şi am uitat să punem laptele să fiarbă, spune mama.

— Cu așa un foc, degeaba îl punem, că de fiert tot nu fierbe, spuse Eva Nada. V-am spus, doamnă, că n-o să putem noi face de mâncare cu așa lemne. Astea nu-s pentru soba noastră.

— Vezi să faci foc în odaia copilului, c-or fi înghețat pereții, spune mama.

— Aia e sobă bună, doamnă, acolo se încălzește repede, nu aveți de ce să vă faceți grijuri.

Și sora se așeză pe marginea patului și începu să plângă. El se trezi din delirurile lui, văzu o femeie aproape bătrână, cu fața uscătivă, stând pe pat lângă el, îi văzu lacrimile curgând de-a lungul obrazului ridat și o privi năucit, aruncat din nou într-o lume a durerii din care boala, delirul său inconștient, îl sustraseră; văzu soba rece și tristă, burlanul sprijinit într-o rână de peretele nu tocmai curat al infirmeriei, în care singurul bolnav era el, și închise ochii, dorind din tot sufletul să se întoarcă din nou în lumea aceea inconștientă, din care abia venise. Plânsul femeii continua să, se audă dincolo de ochii lui închiși, și trebui să se reîntoarcă, să revină, chiar dacă o făcea fără voia lui, în lumea în care domnu Cristea nu mai era, pentru că murise, îl călcase o mașină. „Un accident, dragul meu, îi explicase domnul Drăguțoiu, l-a călcat o mașină. Asta-i... ce să-i faci?!"

Cât fu vara de lungă oameni tocmiți cu ziua, refugiați și săraci din Moldova, dornici să-și câștige o pâine, ridicară grajdul mare, din cărămidă, din fundul curții. Seara cinau sub cireși, la lumina unui lămpaș; lucrătorii mâncau în tăcere, se auzea doar zgomotul lingurilor. O femeie, tocmită de Bantu, ca să le facă de mâncare, aducea blidele aburinde cu supă din carne de porc afumată. Era o femeie cumsecade, spuneau oamenii, nu se scumpea la mâncare.

După ce grajdul fu ridicat, Bantu începu să cumpere pământ, fără să se târguiască prea mult la preț, grăbit, de frica stabilizării, să scape cât mai repede de bani.

— Asta ne poate cumpăra pe toți, doamnă, ăsta nu se uită la bani, spuse Eva Nada.

— Mă întreb și nu pot să înțeleg, spuse mama, de unde o avea el atâția bani, acum, când vremurile sunt atât de grele!?

— Poate că-i face el, spuse Eva Nada, mă gândesc c-o avea vreo fabrică din aia, de făcut bani. Altfel nu există!

— Lui Bantu întotdeauna i-a mers bine, spuse mama. A știut să se întoarcă, așa, după cum a bătut vântu. Și de-n picioare, tot în picioare o căzut. Om descurcăreț.

— Și de unde zici dumneata că împrumutau ei banii? întrebă tânărul student. Pentru că oamenii nu prea aveau bani, asta se știe, spuse el și se așeză în iarbă, lângă Bantu, nu prea aproape de el însă, pentru că bătrânul mirosea urât.

— Fiecare avea o rudă mai apropiată, nişte prieteni de la care să poată împrumuta. Era doar în interesul lor, spuse Bantu.

— Şi ideea asta cum ți-a venit în cap? întrebă băiatul, privind cu tristețe râul murdar şi umflat de apele primăverii.

— După moartea gemenilor nu prea aveam somn, îi explică Bantu. Într-o noapte întreagă câte nu-i trec omului prin cap... Şi rele şi bune... Şi să ştii tu că eu am ştiut să mă descurc întotdeauna. Mie mi-o mers capu, degeaba te uiți aşa la mine că-s bătrân şi m-oi fi prostit, dar să ştii că eu am fost un om care am ştiut cum să trăiesc. Eu trebuia să ajung mare, înțelegi? Numa că n-am avut destul noroc. Asta-i!

— Şi dacă n-aveau de unde să facă rost de bani? întrebă băiatul. De unde să mai strângă bani, să ți-i dea dumneatale?

— Era în interesul lor, spuse Bantu. Aveau tot interesul să-i strângă.

Şi între timp, dincolo de râul murdar – plouase în săptămânile acelea de la începutul verii, plouase mult – răsări soarele, undeva, cam în dreptul fabricii aceleia de marmeladă; era o dimineață frumoasă de vară, pământul, după ploaie, avea un miros dulce şi pătrunzător; îl simțeau încă umed sub ei, frigul pământului le urca în oase. Chipurile lor de foşti puşcăriaşi erau trase şi supte. Capul tuns chilug al lui Bantu era complet alb, al tânărului, care avea un început prematur de chelie, avea o formă caraghioasă.

— Le dădeai un termen mai lung? întrebă după o scurtă pauză tânărul. Le lăsai, adică, mai mult timp până puteau face rost de banii ăia?

— Două sau trei zile, spuse Bantu.

— Şi în două, trei zile ei veneau cu banii? întrebă tânărul şi-şi aprinse o țigară, ca să se mai încălzească.

— Mă duceam eu să-i iau, spuse Bantu. Îmi mulțumeau plângând, pe crucea mea dacă te-oi minți. Nevasta unuia a încercat să-mi sărute mâna, se lăudă bătrânul, cu un fel de bucurie infantilă în voce.

— Și dacă, totuși, să zicem, până în ziua stabilită omu nu avea de unde să facă rost de bani, stărui tânărul, sau nu reușea să adune suma exactă, fixată de dumneata, ce făceai?

— Îi mai dădeam trei zile. Asta mă și rugau, pricepi tu, sau nu pricepi? Să-i mai păsuiesc o zi sau două.

— Dar bine, spuse băiatul, ei se știau unu pe altul... Un denunț al unuia...

— Nu-i așa, spuse Bantu.

— Păi de ce? întrebă tânărul.

— A fost vreun denunț? întrebă Bantu.

— Păi zici că nu, spuse tânărul.

— Totul se făcea în grabă, înțelesu-m-ai? Eu, ca primar, aveam listele. În două, trei zile trebuiau terminate socotelile, fără multă vâlvă. O chema Maria Ionescu, să zicem. Puteam trece acolo că înainte de căsătorie a chemat-o Swartz. Dacă vream, spuneam, dacă nu, tăceam.

— Și ai tăcut? întrebă tânărul și căscă.

— Da, spuse Bantu. Eu dacă promit ceva îi sfânt, adăugă el.

— Și de luat, cam ce sumă le luai? întrebă tânărul.

— După caz, spuse Bantu. Nu la toți la fel. Unii puteau aduna mai mult, alții nu. Aflam ce rude are omu. Putea fi sărac, să zicem, dar să aibă un văr mai înstărit. Asta aveam scris într-un dosar, la fiecare, cum și ce fel îi. Nu mă duceam așa, ca prostu. La fiecare vedeam cum era situația.

— Și în afară de dumneata, nu avea nimeni lista aia? întrebă tânărul și se trânti în iarbă, dar se ridică repede. Pământul era prea rece ca să poată sta culcat.

— La o primărie toate sunt într-un dosar, îi explică Bantu. Și să zicem că dosarul ăla s-o pierdut. Chiar dosaru cu muncitorii din colonie. Până se găsește, gata, o trecut valu. Nime nu avea vreme să aibă grija unui dosar. Cine era luat, bine, cine scăpa era bun scăpat.

— Și oamenii cum reacționau la început? Adică, după ce le spuneai despre ce e vorba, ce ziceau?

— Depinde de la caz la caz, spuse Bantu. Nu toți aveau aceeași purtare.

— Unii se înfuriau probabil, spuse tânărul.

— Asta, la început, spuse Bantu și zâmbi. Se linișteau ei repede, că nu aveau ce face. Nu era de ales!

— Bun, spuse băiatul, dumneatale suni și să zicem că-ți deschide o femeie mai bătrână și te întreabă ce vrei.

— Nepotul ți-i acasă? îi zic eu. Că înainte de asta eu m-am interesat, eu știam câți îs în familia aia, știam, vezi, cine-i muierea aia care o ieșit să-mi deschidă.

— Doarme, spune femeia. A fost de rând la fabrică azi noapte. Abia s-a culcat.

— Dacă nu vă e cu supărare, spune Bantu, faceți bine, mă rog frumos, și-l sculați, că am o treabă mare cu dânsu.

— Vină și dumneata mai târziu, spune femeia. Măcar un ceas, două, să-l las să se hodinească.

— Îmi pare rău, doamnă, da nu se poate, că-i grabă mare, spuneam.

Privindu-l cu neîncredere, ușor ostilă, bătrâna îl invită pe Bantu înăuntru și-l lasă să aștepte într-o cămăruță întunecoasă, în care stăruia un miros puternic de dedete.

Târșindu-și picioarele umflate, ea se întoarce în bucătărie și o auzi șușotind cu fiică-sa, atât de încet,

încât zadarnic trase Bantu cu urechea, nu putu înțelege o vorbă din schimbul lor de cuvinte; se auzi o ușă deschizându-se cu multă precauție, de parcă n-ar fi trebuit în clipa următoare să-l scoale pe cel adormit; femeia tânără intră în odaia în care Bantu aștepta, și-l invită timidă să ia loc.

— Mulțam, doamnă, spune Bantu. Pot sta și în picioare. Nu vă deranjați, vă rog frumos, pentru mine.

— Adică femeia care urma să fie ridicată? îl întrerupse băiatul.

— Da, spuse Bantu.

— Frumoasă? întrebă băiatul.

— Așa cum sunt toate din neamul lor, spuse Bantu.

Scaunul șubred scârțâie, în timp ce Bantu se foiește în toate părțile, puțin agitat și neliniștit. Un strat subțire de praf se așezase peste toate lucrurile din odaia de „oaspeți", odaie în care nu stătea nimeni niciodată. Întreaga familie era înghesuită în cealaltă încăpere. Bantu privi gutuile de pe dulap și dădu cu piciorul într-o jucărie stricată, uitată cine știe cum, acolo, de către copiii omului cu care urma să facă târgul. În sfârșit, un bărbat cu ochii cârpiți de somn intră în odaie, încheindu-se la pantaloni, cu o mână.

— La început, îi explică Bantu băiatului, vorbeam de una și de alta, așa, lucruri mai generale. Nu intram adică în subiect, până când nu se trezea ca lumea; lucrurile astea nu le poți vorbi cu unul pe jumătate adormit, dreptu-i? Trebuie să fie treaz într-o chestiune ca asta, ca să înțeleagă omu ce-i spui. Și-i zic eu că soția lui urmează să fie ridicată pe motive de naționalitate și-l văd că se trezește deodată, toată adormeala lui se duce cum ai bate din palme.

— Cum adică? întreabă bărbatul. De ce să fie ridicată?

— E românca? întreabă Bantu.

— Da, spune, ezitând puțin, bărbatul.

— O fi, spune Bantu. După soț da, da înainte de-a se mărita ce-a fost? El nu spune atunci nimic, înțelegi tu? Îl las să se gândească o vreme și numai după aia îi explic amănunțit cam tot ce i se poate întâmpla nevesti-si. El mă ascultă, nici nu răsuflă, nici nu mișcă, parcă îmi soarbe vorbele din gură.

— Să ne ajutăm unii pe alții, că de-aia ni-s dintr-un sat, spune Bantu, privind pe geam afară.

— Cum? întrebă bărbatul și privește spre ușă cu frică, nu cumva să intre nevastă-sa și să audă ce pun ei la cale.

— E adevărat că nu-i prea ușor, îi spuneam eu atuncea. Mai ales în vremurile astea. Apoi nu mai zic nimic și, la început, nici el nu zice, îl văd că se gândește și-l las, nu-l întrerup și după o vreme numa zice:

— Asta om vedea noi, deci matale spune numa cum.

Femeia intră în odaie ușor timidă, și cum avea mâinile pline de cocă deschide ușa cu cotul, să nu se murdărească clanța. Întreabă, stând în pragul ușii, dacă n-ar fi bine să le aducă o mică gustare: sau poate domnu Bantu poftește un păhărel de țuică? Căută privirea bărbatului, nerăbdătoare să știe despre ce era vorba; îl cunoștea doar bine, încât privirea lui care alerga în toate părțile, evitând-o, o sperie atât de tare, încât sparse acolo, în bucătărie, sticla cu țuică.

— S-a întâmplat ceva grav? îndrăznește ea să-l întrebe, când revine în odaie.

— Nu, spune bărbatul, evitând tot timpul s-o privească. Nu s-a întâmplat nimic, adaugă el repede. Adu-ne mai bine țuica aia, că domnu Bantu o fi înghețat de frig; zilele astea au fost tare răcoroase.

— Mulțumesc, spune Bantu.

Și femeia revine în odaie cu o sticlă de vișinată.

Paharele se lovesc unele de altele, zăngănind ușor. Bantu dă repede paharul peste cap, și se așterne din nou liniștea; bărbatul, prăbușit, cu fața ușor strâmbată, boțită, își făcea deja socoteli complicate, frământând în cap tot felul de combinații, în urma cărora să poată obține banii, trecându-și în revistă prietenii și neamurile cele mai apropiate. Bantu privește în pământ, preocupat parcă să descifreze liniile complicate ale covorului din fața lui.

— S-a întâmplat ceva și tu nu vrei să-mi spui, spune femeia care-și cunoștea bine bărbatul și care poate să-i citească prin urmare frământarea de pe față.

— E adevărat că unii erau tare săraci, povesti Bantu, mai departe. Acum stau și eu să mă întreb cum or fi găsit ei bani, că le ceream, ce-i drept, bani mulți pentru timpurile alea. Lumea era săracă, bani nu prea erau. Așa a fost familia aia la care m-am dus într-o după-amiază de duminică: bat eu la ușă și nu-mi răspunde nime; aștept ce aștept și, tocmai când vreau să plec, iacă vine o muiere tânără și-mi deschide; avea mâinile pline de bășici de-alea de săpun și mă poftește frumos să intru, și avea o față de parcă tot timpul ar fi râs, un obraz tare vesel. Și intrarăm noi într-o odaie toată numai aburi, că în prima clipită nici n-am fost în stare să văd pe cineva. După aia parcă aburii s-or mai împrăștiat, c-am putut să văd unde mă aflu.

Bărbatu muierii ăleia era întins pe jos, așa, pe spate, un munte de om, și deasupra lui, patru sau cinci copii, unii peste alții, urlau, mă crezi?, c-am crezut că asurzesc, nu alta.

— Pe mine mă cauți? încearcă să spună bărbatul, dar unul din copii îi închise, cu palma, gura și întrebarea rămase

nedusă până la capăt.

— Ăstuia i-am dat două săptămâni, explică Bantu. De trei ori i-am prelungit termenul, n-am putut s-o scot altfel cu el. Mi-o adus doar jumătate din sumă, dar or fost buni şi banii ăia, m-am mulţumit şi cu atât.

— Da despre nevasta aia de inginer, ţi-am povestit? întrebă din nou Bantu.

— Nu, spuse băiatul. Până acum n-a fost vorba de nici o nevastă de inginer.

— Îl căutaţi pe soţul meu? spune femeia deschizând larg uşa şi privindu-l pe Bantu cu acea privire plină de farmec, care zăpăcise atâţia bărbaţi şi, care îl determinase pe inginerul-şef al fabricii s-o ia de nevastă.

— Pe domnu inginer, spune Bantu. Am o treabă cu domnu inginer.

— Nu-i acasă, spune femeia. Îl găsiţi la terenul de popice, căutaţi-l acolo.

— Am să-l caut, spune Bantu. Am să-l caut acolo.

Femeia aceea (care, peste câteva zile, aflând că părinţii, aflaţi undeva în partea de nord a ţării, au fost şi ei ridicaţi, se va arunca pe fereastră de la etajul doi, fără să moară însă imediat, aşa cum ar fi vrut, trăind încă o zi sau două în chinuri cumplite) închise zâmbind uşa după plecarea lui Bantu.

— Inginerul te-a făcut să aştepţi? întrebă băiatul, sau ţi-a dat suma cerută, imediat?

— Mi-o spus că nu are banii la el, că să revin seara, să ne întâlnim adică la cantina fabricii, ca să nu bănuiască nevastă-sa ceva, şi-mi aduce banii acolo. O întârziat, ce-i drept, c-am aşteptat o oră, ba am crezut că s-o răzgândit şi nu mai vine. Mi-o pus banii într-un portmoneu de piele şi

mi l-o strecurat în buzunar, ca să nu observe careva ceva. După aia am mers amândoi la birt. Eu am băut o bere, da el o băut cam mult, şi numai băuturi de-alea tari, repede i s-o ridicat la cap.

— Domnu inginer, spune cârciumarul, nu mai beţi că iară vine doamna după dumneavoastră, şi ştiţi că tare nu-i place la doamna să vă vadă aşa. Puteţi să vă supăraţi, da nu vă mai dau. Gata, am închis prăvălia, vă rugaţi degeaba, dom' inginer, că s-o gătat, trebuie să mă duc la Făget să cumpăr altă sticlă, că s-o gătat.

— Mi-o fost teamă, mă crezi? c-o să-şi dea drumu la gură şi-o să spună de ce-i aşa fiert, aşa că l-am tras cu greu din birt şi l-am proptit de un pom, să se trezească. Că era răcoare. Bătea şi vântu, se trezeşte repede şi se duce acasă şi se culcă, mi-am zis, şi am plecat şi eu spre casă şi chiar atunci o trecut un mărfar şi aşa tare o fluierat că parcă o stat inima în mine, aşa m-am speriat.

— Ăi mai mulţi bani, ingineru ţi-i i-o fi dat? întrebă băiatul.

— Da, spuse Bantu. Mă uitam şi eu la om, înainte de a-i cere banii, ce crezi? Ştiam că ingineru are mulţi bani, nevastă-sa era bogată, de-acasă. Taică-său avea o făbricuţă, acolo în Moldova. La fabrică nu era altul care să aibă salariu mai mare ca el, aşa mi-o spus unu care eră contabil la fabrică şi care ştia ce salar are fiecare.

— Sunt uimit, spuse băiatul, cum de nici unul dintre ei n-a încercat să te denunţe?! Asta nu pot înţelege, mă crezi?

— N-aveau nici un interes, spuse Bantu, privindu-şi picioarele desculţe.

— Prin urmare, toţi scoteau banii fără să spună nimic? Fără să se înfurie? se miră băiatul.

— De ce s-ar fi înfuriat? întrebă Bantu. Cum ar fi putut să se înfurie când era în joc nevasta fiecăruia, pricepi? Nu mă băgăm eu într-o poveste ca asta, mă copile, spuse Bantu, fără să fiu sigur pe ea.

— Așa-i, spuse băiatul și oftă.

— O singură dată era s-o pățesc rău, începu să povestească Bantu. Era într-o luni dimineață, parcă o fost azi. Mai erau pe lista aia, a mea, două sau trei persoane, la care nu mă dusesem. O mers prima, și mă crezi că era să stric totul, să mă descopăr ca prostu, singur, chiar la sfârșit? Noroc că mă prind întotdeauna la vreme, că altfel s-ar fi dus dracului toată truda mea de-o vară, nu m-aș fi ales cu nimica. Ei, și bat eu la ușă, cum îți spusei și nu aștept prea multă vreme că-mi deschide una cu fundu mare. Mă invită în bucătărie, mă pofteşte să iau loc pe un scaun, și uită de mine. Se tot chinuia, parcă o văd, să înalțe un băiețaș, unu cu mucii până-n gură, copilu ăla nu știu de ce, cine știe, îl speriasem eu, nu era obișnuit, bag seama, cu oamenii, plângea că or început să-mi vâjâie urechile. Ea nu încerca să-l împace, se vede că era obișnuită să-l audă urlând așa. Atunci am încercat să intru în vorbă.

— Sunteți de mult măritată, doamnă? am întrebat-o.

— Nu sunt măritată, spuse femeia fără să se întoarcă spre Bantu, chinuindu-se în continuare cu pantoful care, în ciuda eforturilor, nu reușea să-i intre copilului în picior, poate și pentru că băiețașul nu stătea liniștit, se foia în toate părțile.

— Cumnata mea a murit săptămâna trecută, spuse femeia. Cancer sau tuberculoză la plămâni. Nu se știe prea bine ce-a fost. Poate că amândouă, spune ea.

— Ei, şi atunci am înţeles eu, că în casa aia nu mai aveau pe cine să ridice, că mi-o luat-o înainte moartea, Doamne iartă-mă. Aşa că târgu era deja făcut, nu mai aveam eu ce târg să fac, nunta că nu ştiam ce să-i zic muierii ăleia şi cum să plec mai repede.

Şi tocmai atunci a intrat bărbatul, soţul celei moarte şi Bantu, luat aşa pe neaşteptate, se cam pierdu cu firea. Bâlbâi ceva din care cei doi nu înţeleseră mare lucru, apoi, cerându-şi scuze – nici ele nu fură prea bine înţelese din cauza urletelor băiatului – părăsi în mare grabă casa.

— Ultimii la care am fost, povesti în continuare Bantu, înecându-se puţin cu fumul de la ţigara celuilalt – nu fumase niciodată şi fumul îi făcea rău –, erau doi tineri care abia se luaseră, tineri însurăţei. Stăteau într-o cameră friguroasă, săracii, că lemne nu aveau. Dimineaţa erau amândoi la serviciu, el tâmplar de meserie şi ea bucătăreasă la cantina fabricii, şi după-amiaza, când veneau acasă, mâncau în grabă şi se vârau după aia în pat. Aveau un fel de dună călduroasă, cum se fac la noi, şi, în timp ce-i vorbeam bărbatului – spunându-i adică despre ce era vorba, adică îi explicam cu de-amănuntul cum că soarta nevestei lui e în mâinile mele, dar că, dacă se arată om de omenie, lucrurile mai pot fi aranjate într-un fel – îl vedeam cum dârdâie de frig sau, cine ştie, poate de speriat ce era. Când i-am spus despre ce e vorba, mă crezi că s-a făcut alb la faţă ca varu? Femeia a început şi ea să plângă, auzeam cum se zgâlţâie patul sub ea de atâta plâns, săraca.

— Ai să răceşti, îi spune Bantu bărbatului care era numai în izmene. Intră sub dună, că putem sta de vorbă, şi aşa nu-i nici o grabă.

Bărbatul se strecură, tremurând de frig, sub duna imensă, iar Bantu se așeză pe marginea patului. Cei doi soți se strânseră unul lângă altul, ca să-i facă loc. Bantu își dădu seama, de la primele vorbe ale bărbatului, că oricât l-ar strânge el cu ușa, acesta tot n-avea de unde să scoată banii. Înțelese atunci că tot ce îi rămânea să obțină era tăcerea acestuia, discreția lui. Femeia, simțind din nou lângă ea trupul bărbatului, se liniști deodată, de parcă singură prezența lui, acolo în pat, lângă ea, ar fi fost o garanție suficientă.

— Dacă nu-s bani, nu sunt, spuse Bantu și oftă. O să ciupesc de la alții, o să dau și de la mine, dacă o fi cazu, și de aranjat tot o să aranjăm noi, puteți fi liniștiți, nu mă las eu, ce v-am promis rămâne sfânt. Ce dracu, Pavele, ne cunoaștem de multă vreme, spuse Bantu lovindu-l pe tânărul însurățel peste piciorul pe care acesta și-l scosese afară de sub dună. Căldura acelui picior îi făcu aproape bine, în odaie era îngrozitor de frig, așa cum am spus, și mâna lui Bantu poposi câteva minute pe piciorul acela cald, de parcă ar fi vrut în acest fel să se încălzească și el, furând din căldura tânărului bărbat.

— Și atunci, băiatule, spuse Bantu, să nu mă mișc de aici dacă mint, m-o cuprins și pe mine, așa, un fel de părere de rău. Mă crezi că am început să-l bat cu palma peste pulpe, de parcă aș fi voit să-l împac? Îi vedeam pe amândoi, stând așa sub plapumă și dârdâind de frig și m-o cuprins mila, aici să rămân dacă mint.

Femeia îi ghici mila, sau cine știe gestul acela de compasiune, care îl speriase pe bărbat, încât își retrăsese repede piciorul sub plapumă, o muie din nou, începu iar să

plângă şi bărbatul o strânse în braţe, spunându-i nişte vorbe liniştitoare. Ea începu să vorbească precipitat, pe limba ei de acasă, aşa că Bantu nu avea cum să înţeleagă ce spune. Ei aproape că uitaseră de el, spunându-şi tot felul de vorbe duioase. Bantu se uită o vreme în altă parte, pe fereastră, apoi, de teamă ca nu cumva ei, care într-adevăr se pare că uitaseră cu desăvârşire de prezenţa lui, să treacă la scene de o şi mai mare intimitate, părăsi odaia în vârful picioarelor, cu căciula în mână, fără ca ei să observe ceva. Se opri în dreptul uşii închise, ascultând cum tinerii însurăţei, dincolo de uşă, începuseră să facă dragoste.

— Ai tras cu urechea prin urmare? întrebă băiatul, privindu-şi cu tristeţe ghetele rupte.

— Sunt om bătrân, spuse ruşinat Bantu. Nu-mi mai arde mie de astea!

— Da banii? întrebă băiatul. Cu banii ce-ai făcut, că doar te-ai umplut de bani!?

— A îmbătrânit, doamnă, spuse Eva Nada. M-am uitat săptămâna trecută mai bine la el, că rău o mai îmbătrânit. I-o căzut părul, zău aşa, ca la câini.

— Am auzit că a cumpărat patru lanţe de pământ de la Inişconi, din pământul ăla bun, pe care îl are Inişconi mai sus de Turcoane, spuse mama. Da cum de vinde Inişconi pământu? întrebă ea.

— Îşi măritä fata cu un ofiţer, spuse Eva Nada. Fără pământ – pe care să-l vândă şi să-şi facă omu casă la oraş – ofiţeru n-are voie să se însoare.

— Banii nu aveau nici un preţ, spuse Bantu. I-am băgat în pământ, spuse Bantu. I-am băgat în pământ, ştiam şi eu din bătrâni că pământu e sigur. Nu ştiam că oi prinde vremuri de astea, în care nici pământu nu mai e sigur, n-aveam de unde să ştiu...

Veni în sfârșit și autobuzul pe care cei doi îl așteptau de mai bine de-o oră. Autobuzul se întorcea de la fabrica de marmeladă și acum era gol, doar într-un colț o țărancă bătrână moțăia deasupra unui coș cu cireșe, pe care îl ținea în brațe. Capul îi cădea până aproape de cireșele acelea roșii, – culese probabil de mult timp, pentru că păreau pe jumătate putrede – și se ridica la loc, cu o zvâcnire scurtă și caraghioasă. Cu totul pe neașteptate, tânărului i se făcu rău. Îl rugă pe șofer să oprească puțin și, după ce coborî, vomită în iarba de pe marginea șoselei. Se urcă din nou în mașină și se așeză cât mai departe de locul unde stătea Bantu. Vomitase din cauza mirosului. Bantu puțea prea urât și el băuse toată noaptea, de bucurie că „i-au dat drumul", și acum avea stomacul întors pe dos.

Șoferul știa de unde vin cei doi călători; astfel de clienți avea dimineața, în zori, destul de des, închisoarea era la doi kilometri de fabrica de marmeladă, de obicei îi lăsa să meargă fără bilete, în schimb, îi descosea întotdeauna, cum și de ce au stat închiși.

Ajunseră în orășel și coborâră în dreptul liceului de fete. O statuie, reprezentând un celebru general, era, în fața intrării, ferestrele de la etaj erau deschise și soarele aprindea mici jerbe de lumină în fiecare geam. În spatele liceului era un mic parc, și cum până la venirea trenului aveau de așteptat mai bine de două ceasuri, intrară în parc și se așezară pe banca de la intrare. Trei femei, înfofolite și îngrozitor de murdare, măturau parcul și se certau între ele, înjurându-se una pe alta cu multă ură.

Și iată-l pe tânăr obligat să asculte, în continuare, poveștile bătrânului – cu câtă seninătate își istorisea acesta viața, de parcă ar fi fost detașat de ea, de parcă n-ar fi fost vorba de propria lui existență – întâmplări pe care, în ciuda

ororii ce-o simțea auzindu-le, îi trezeau o inexplicabilă curiozitate.

Între timp difuzorul instalat în mijlocul parcului începu să cânte; era atât de hodorogit încât nu se înțelegea bine dacă era vorba de un vals de Johan Strauss, de un marș, sau se transmitea muzică populară din țările prietene. Bantu se întinse pe o bancă și adormi repede; peste două ceasuri, când trebuiră să plece, tânărul trase mult de el până să reușească să-l trezească. O parte din drum aveau să călătorească împreună. Vagonul în care se urcară era gol și în timpul călătoriei Bantu începu să povestească din nou tot felul de întâmplări, întrerupt din când în când de întrebările tânărului, care îl asculta cu un ciudat amestec de repulsie și curiozitate.

— Îi plăcea să cânte în strană, povesti Bantu. Plăcerea lui cea mai mare era să cânte în strană, măcar că avea o voce urâtă. Da oamenii se obișnuiseră cu vocea asta a lui. Așa l-au prins.

— Cum? întrebă mama.

— Păi așa, spuse Eva Nada. El cânta în strană, popa cu cădelnița în stânga și în dreapta, cum îl știți, și militarii stăteau afară și-l așteptau. Popa s-o oprit din cântat, că i-o șoptit careva, și oamenii or aflat și ei ce se întâmplă, și s-or bulucit la ușa bisericii, care de care să iasă mai iute. Atunci or intrat ăia și-or zis, predă-te.

— Asta o fost rău, copile, povesti Bantu, o fost rău că s-o predat, că eu altfel am socotit că o să se întâmple; vezi că știam că are pistolul ăla la el, că doar eu i l-am dat, și dacă el ar fi scos pistolul să tragă, ăia ar fi tras și ei, și gata, da el, nu, că se predă, și atunci or venit și l-or luat și unde să-l ducă, că la post se strânge prea multă lume.

— Până om vedea ce și cum, îi spuse Bantu, ofițerului, eu zic, domnu ofițer, că mai bine îl ducem la mine. Sub pază nici nu mișcă, vă odihniți, că poate sunteți obosit de drum.

— Asta așa-i, spuse ofițerul. Eu până nu primesc ordin, nu mă ating de el.

— L-am văzut, doamnă, cum să nu-l văd, povesti Eva Nada. Stătea acolo între puștile alea și nu scotea o vorbă, numai se uita așa, parcă drept la mine în ochi, o jale era, doamnă, în ochii lui, că n-am mai putut să mă...

— Lasă, Ioane, că scapi tu, spuse Eva Nada.

— Cine te-o întrebat pe tine dacă scapă sau nu? spuse ofițerul.

— Când am ajuns cu el acasă, povesti Bantu privind capul chilug al băiatului, care în lumina zorilor părea și mai slab, atunci mi s-a părut mie că abia o început să se înfricoșeze. Numai se oprește în mijlocul curții și începe să plângă, că el nu merge mai departe, că ei de-aia l-au dus acolo, să-l omoare; ba că el a avut un vis, că în visu ăla a lui i s-o arătat că i s-au scurtat zilele. Ofițerul și-o dat cuvântu că nu-i face nimic, până primește și el ordine, că doar nu-i de capu lui, da el nu și nu, o ținea întruna că nu știu care proroc i s-o arătat și că i-ar fi spus că de foc de armă o să moară, până când ofițerul s-o cam supărat, du-te în aia mă-ti, i-o spus, cu sfinții tăi cu tot.

— Dumnezeu să-l ierte, spuse Eva Nada, că urâtă moarte o mai avut.

Ofițerul plecase la post să vorbească prin telefon cu cei mai mari decât el și, în lipsa ofițerului, Bantu umplu trei bocale cu vin, și soldații îl băură repede, pe nerăsuflate, ca să nu-i prindă domnu ofițer, și după ce vinu se termină Bantu le aduse un fel de poșircă acră și rău mirositoare; lor li se

deschisese însă „pipota", băură şi poşirca. Iar când ofiţerul se întoarse, totul era aranjat; Bantu îi explicase lui Frunză Verde cum să fugă, prin capătul grădinii, îl scosese chiar el prin grajd, nu înainte de a-şi lua rămas bun de la el, apoi înştiinţă soldaţii, care, speriaţi că în vreme ce ei se dăduseră cu băutura, prizonierul lor reuşise s-o ia razna, începură să alerge în stânga şi în dreapta prin întuneric, orbecăind prin ograda pustie. Şi tot el, Bantu, le arătă drumul.

— Uite, pe-acolo o luat-o, le spuse el. Dacă o fi ajuns la capătu grădinii lui Jurma.

Îl împuşcară lângă nucii ăia bătrâni şi soldaţii fugiră înapoi, să-l cheme pe ofiţer, şi el rămase singur acolo sub nuci, încă viu, horcăind, înecându-se cu sângele care îi venea în gură.

— Nimic nu mai poate fi îndreptat, spuse Bantu. Toate au trecut şi cum s-or întâmplat aşa or rămas. Ţi le-am spus toate aşa cum au fost, mă copile, n-am ascuns nimic, spuse el şi începu să se strângă în el, să se chircească.

Dimineaţa era răcoroasă şi lui îi era frig.

— Te căieşti cumva, ţi-o fi părând şi ţie rău? îl întrebă băiatul.

— Ce importanţă are, dacă îmi pare mie rău sau nu, spuse repede Bantu. Ce-o fost, o fost, şi chiar dacă îmi pare rău, nu mai pot îndrepta acu nimica. Nu mai pot lua nimic de la început, viaţa mea s-o sfârşit, spuse el căscând şi scărpinându-se în ceafă.

— Eram la biserică, povesti el mai departe. Frunză Verde în strană, cântând cu vocea aia a lui de capră bătrână, şi eu în faţa lui, în cealaltă strană, acolo unde stau oamenii cei mai de seamă din sat; şi să vezi că de aici a început: că mi s-o părut că dacă el cântă, lui nu-i stă gându la cântat, că

se uită la mine; măcar că știam că era chior și nu prea vede. „Poate nu mă vede, da știe unde mi-i locu, și de-aia se uită", îmi spuneam eu, și el tot îi da cu cântatul mai departe. Și să vezi cum o fost: în timpul cât am fost eu primar, atunci înainte de alegeri, el era boactăr de noapte la primărie și era tare curios de felul lui, adică voia el să știe tot ce se întâmplă cu politica, dar cum nu era vorbăreț, toate câte le afla le ținea în el; de amestecat nu se amesteca niciodată și toate i s-or tras, ca să vezi, de la sigiru ăla.

— Ce-i aia sigir? întrebă tânărul.

— Las' că-ți spun altădată. Taci și ascultă: Așa cum îți spun, avea acasă două sau trei butoaie cu sigir din cel mai fain, poate chiar mai multe o fi avut; cum sigiru, după chef, îi foarte căutat, îi luam pe domnii care veneau, când erau mai îngrețoșați de băutură, și-i duceam acasă la Frunză Verde, să se răcorească, să se mai limpezească după atâta băutură tare. Frunză Verde era bucuros că-i vin în casă domni mari, până când într-o zi, ce-i trece prin cap unuia din domnii ăia. „Mă, îi spuse el, tu ai servit cauza cu sigiru tău mai bine ca mulți alții de aici din sat, ce-ar fi să te facem de-al nostru?" El că nu, că nu se pricepe la politică, da cel cu propunerea, avocat de meserie, și care știa cum să ieie omu, îi gata să-l convingă, da până la urmă or lăsat-o moartă.

După aceea, când s-o terminat cu ăia, de câte ori mă întâlneam cu Frunză Verde, mă feream, că mi se părea mie că parcă vrea să-mi zică ceva. Odată, țin minte că m-am întâlnit cu el la moară și mi s-o părut că se uită la mine într-un fel anume, și atunci m-am gândit că ăsta o să dea o pâră împotriva mea. Asta, când o venit ordin să-i împuște pe legionari. Numai așa, de frică; o să mă pârască, că ăia cu cămășile verzi or mâncat și-or băut la mine, și în ziua aia, la

biserică, în care mi s-a părut că se uită la mine şi mă priveşte nu ştiu cum, am ştiut că trebuie să rezolv problema asta.

— De unde ştii tu asta? întrebă Frunză Verde. Ce-am făcut eu alta decât că le-am umplut paharele cu sigir, la ăia ai tăi. Că ai tăi au fost, că tu i-ai umflat de mâncare. Atâta păcat să fie, spuse el. Pentru asta n-o să mă pună în ştreang, numa pentru atâta.

— Or vrut să te primească membru în partidul lor ori nu? mit? l-am întrebat eu atuncea şi el s-o uitat speriat şi mi-o spus:

— Or glumit, spuse el repede, să mă bată Dumnezeu, dacă n-or glumit. Că le-o plăcut sigiru, că-i astâmpăra, şi de-aia or glumit cu mine, că mă primesc în partid.

— Era dimineaţă, parcă o fost azi, nici atunci nu răsărise soarele bine, şi nevastă-sa o făcut nişte pancove şi ni le-o adus să le mâncăm calde, şi când o aflat de ce-am venit, că Verde s-o şi grăbit să-i spună, că vin şi-l arestează, că aşa-i ordinu, să-i aresteze pe toţi care îs cu legionarii, nevastă-sa o început să plângă, se scutura cămaşa pe ea de atâta plâns. „Bune pancove", i-am spus eu muierii şi m-am făcut că n-o văd că plânge. „Aşa calde cu miere de stup, sunt tare bune." „Şi unde să fugă?" întrebă femeia. „Tu să asculţi de mine, am un plan al meu, m-am gândit bine, şi într-un ceas să fii gata de plecare, că dacă întârziem pot să vină ăia să te ridice şi ni s-a dus dracului tot planu!" spuse Bantu.

— Da tu i-ai îndopat cu mâncare, de ce nu te arestează pe tine? întrebă Frunză Verde.

— Eu am avut grijă să mă pun bine cu liberalii; de mine, au domnii grijă, n-avea tu grija mea, pricepi? i-am spus, şi am mai luat o pancoavă.

— Cred că muierea l-a convins să plece, spuse Bantu. Amândouă, soacră-sa și nevastă-sa, au început să bocească și când le-o văzut el lacrimile, s-o speriat mai tare și și-o pierdut capu. E adevărat că prea deștept de felul lui nu era. Bucuria lui a mai mare era să cânte duminica în strană la biserică, cum ți-am spus. Cât o stat ș-o lucrat în fabrică la Keller, nu m-aș mira, ca duminica, după ce se spăla și se îmbrăca în hainele de sărbătoare, să înceapă a cânta toate cântecele alea bisericești, c-or fi râs ăia din baracă de el și-or fi făcut tainã. O fi fost necăjit numa, mă gândesc, că lipsește popa care să-i dea răspunsurile.

— Știi, mă Teodorescule, spuse locotenentul, ce te-așteaptă acuma? Pușcăria te mănâncă, dobitocule, acolo o să-ți putrezească oasele, ai înțeles?

— N-am tras eu, domnu locotenent, se tângui soldatul. Uite aici să-mi secе inima dacă am tras.

— Dar focul l-ai auzit? întrebă locotenentul.

— O fugit prin capătul grădinii, pe la Greluș, povesti Eva Nada. S-o împiedicat într-o creangă și-o căzut, și soldații atâta or așteptat, până s-o ridicat el de jos erau în spatele lui.

— Care o tras, mă, atuncea? întrebă locotenentul. Vreți voi, ca din cauza voastră, să ajung eu la Tribunalul militar, nenorociților? Cine v-a dat vouă ordin să trageți, mă? Ce v-am spus eu, când am plecat la primărie, să vorbesc la telefon?

— Să-l păzim ca ochii din cap, să nu ne mișcăm de lângă el, recunoscu Teodorescu.

Erau la doi pași de el, gata să se năpustească asupra lui, când se auzi împușcătura; trăsese unul dintre ei, probabil de

frică, glonțul îl nimeri pe Frunză Verde drept în ceafă; în timp ce se prăbușea la pământ, soldații, în loc să se apropie, se îndepărtară speriați, apoi o luară la fugă înapoi, spre casa lui Bantu; „care a tras, mă, Dumnezeu să vă bată", spuse gâfâind unul dintre ei, iar altul se opri să borască lângă un prun (scoarța prunului de care se sprijini era umedă și jilavă). Îl părăsiră; așadar, lăsându-l singur sub nucul uriaș din capătul grădinii lui Greluș, fără să știe exact dacă era mort sau nu.

— Până la urmă aflu eu care a tras, că n-o să înfund eu pușcăria pentru voi, spuse locotenentul, în vreme ce mașina se hurducăia pe drumul nenorocit de țară, desfundat de ploile primăverii, cu soldații speriați, îngroziți, sprijiniți în puștile acelea dintre care una avea încă țeava caldă de glonțul tras în gâtul lui Frunză Verde.

— Ăsta-i păcat de la Dumnezeu, mă băieți, mă, spuse Bantu, și părul lui strălucea ca argintul, la lumina lunii. Dumnezeu iartă orice, numai asta n-o iartă, așa să știți, adăugă, în timp ce, ajutat de soldați, culca trupul încă viu a lui Frunză Verde în carul cu fân din șură. Trupul se afundă în fân, repede fânul se năclăi și el cu sânge, rănitul, intrat în comă, total inconștient, privea cu niște ochi sticloși și deja morți grinzile șurii ascunse în întuneric și ușor luminat de pulberea lunii.

— Mare păcat, spuse Bantu, și aprinse o lumânare pe care o lipi de loitrea carului apărând-o cu palma lui lată, să nu se stingă.

— Cam bate vântu, spuse unul din soldați, tot nu stă aprinsă. Și la flacăra lumânării, Bantu îi văzu fața udă de lacrimi.

— Ce plângi, dobitocule, spuse locotenentul. Mai bine n-ai fi tras, decât să te smiorcăi atâta. Știi tu ce ne așteaptă pentru asta?

— Da o avut viață, doamnă, o trăit până când or ajuns cu el aproape de oraș. De revenit nu și-o mai revenit, cum să-și revină, când era cu glonțul în gât?

— Soldatul ăla, Teodorescu, ar fi tras, spuse Bantu, așa a ieșit la control. Dumnezeu să știe, că bietul băiat n-o vrut în ruptul capului să recunoască, el o ținut-o una, morțiș, că el n-o tras, că de-aia țeava arată cum arată, că el o tras un glonte când a fost la privată, că s-o speriat și...

— Așa pățește omu, doamnă, spuse Eva Nada frământând aluatul pentru cozonac, cine ar fi crezut că tocmai un prăpădit ca Frunză Verde, unu la care altceva nu i-a plăcut decât să cânte duminica în biserică, să i se întâmple una ca asta. Că el nici de lucru n-o fost bun, barem de politică. V-am spus eu, de la sigiru ăla i s-or tras toate.

— Care sigir? întrebă mama.

— Păi veneau ăia cu cămașa verde, să beie sigir la Frunză Verde, să-și astâmpere arsurile după chef. Făceau chef la Bantu, petreceau adică, numai eu știu ce mese se întindeau, duminicile, că mă chema pe mine să le fac supă cu tăiței, cică nimeni nu știa tăia tăițeii mai subțiri decât îi tai eu, și după ce petreceau la Bantu, ăsta îi ducea la Frunză Verde să beie sigir ca să se astâmpere.

— Aș fi curios să știu, spuse avocatul Mareș, care e etimologia cuvântului ăsta.„sigir". În tot cazul, e o băutură excelentă, adăugă el. Uite, pentru băutura asta, pe cuvânt c-ai merita să te primim la noi.

— Ideea e aprobată, spuse profesorul de matematică, Adamovici. Ce-ar fi să-l primim pe Frunză Verde?

— Eu nu mă pricep la politică, domnu avocat, spuse Frunză Verde. Pentru mine, să vă spun drept, liberalii sau ţărăniştii sau dumneavoastră, tot una-s. Eu altă bucurie n-am decât să cânt duminica în biserică. Eu sunt credincios, părinte, se adresă el preotului din Bujor. Mie mi s-o arătat odată în vis pruncu Iisus. Râdea la mine şi-mi făcea semn cu mânuţa. „Tu, Ioane, o spus atunci Fecioara Maria, şi avea lacrimi în ochi, tu să te îmbraci frumos în fiecare duminică, şi să te duci la biserică şi să cânţi în strană, aşa vrea el, mi-o spus ea şi o arătat spre prunc, aşa mi-o spus el să-ţi spun." „Da nu ştiu cânta, Precisto, i-am spus eu, nu prea am glas." „Nu contează glasul, a spus atunci Precista şi a zâmbit la mine, suflet să fie şi bunăvoinţă." Asta e adevărat, adăugă el, către domnii care goliseră cănile borţoase cu sigir, glas nu prea am, la început, oamenii nici nu veneau pe la biserică de urâtul glasului meu şi, să iertaţi, cred şi din cauză că sfinţia-sa are guşă, da, cu vremea, lumea s-o obişnuit. Glas n-am, da am învăţat intrările, le ştiu ca pe apă.

— Şi dacă şe ştia curat ca lacrima, de ce a fugit? întrebă mama.

— Stau şi mă gândesc, ce-o fi fost oare în capu meu, că m-am luat după tine, ce-o fi fost în capu ăsta prost când te-am ascultat? se tânguia Frunză Verde, în odaia plină cu soldaţi care nici nu-l ascultau ce spune. Dar eu o să mă rog şi pruncul Iisus şi Precista care mi s-or arătat mie în vis o să mă asculte, şi pedeapsa lui Dumnezeu...

Cu barba lui lungă şi căruntă, cu ochii mari şi cu cearcăne, Frunză Verde arăta ca un profet care blestemă, şi Bantu, tulburat, ieşi din odaie. Când reveni îl găsi pe Frunză Verde rugându-se de locotenent.

— Numai să nu mă omorâți, domnu locotenent, se văita el, că n-am nici o vină. Mie mi-o plăcut să cânt în biserică, asta o fost plăcerea mea cea mai mare.

— Nu te omoară nimeni, spuse locotenentul, agasat de vocea plângăreață a cântărețului. La judecată ți se va stabili vina și vei primi pedeapsa pe care o meriți.

— Plouase, doamnă, și era grădina numai floare scuturată de peste noapte, se zbiciseră și iarba și florile, era o albeață și un soare de-ți luau ochii, nu alta. Numai unde o căzut Frunză Verde era o baltă de sânge; da mult sânge o avut, doamnă, că s-o scurs atâta din el, cine ar fi crezut, că era destul de slăbănog de felul lui, am auzit eu că ăștia slabi au mult sânge în ei.

— Tot stau și mă întreb de ce-ai făcut tu asta, Bantule, ce-ai avut tu cu mine, mă Bantuie, spunea Frunză Verde printre lacrimi. Întrebarea însă nu i se adresa lui Bantu, care de altfel nici nu-l asculta, stătea de vorbă cu sublocotenentul, era mai degrabă un bocet; Frunză Verde vorbea cu Bantu, de parcă acesta nici n-ar fi fost de față, adresându-i-se ca unei ființe absente.

— Eu nu te forțez, așa să știi. Dacă vrei pleacă, dacă nu rămâi. Mie nu-mi pasă. Eu îți spun numa că ți-am găsit un post acolo la fabrică, dacă stai un an acolo, și câștigi ceva bani, și vii după aia acasă, când lucrurile s-or liniști, e tare bine. Da eu nu te forțez, treaba ta ce faci, spuse Bantu. Ăștia însă nu întreabă multe. Ai petrecut cu ăia cu cămașă verde? Ai petrecut. Erai omu lor? Erai, spuse Bantu.

— Tu i-ai adus pe capu meu, se tângui Frunză Verde, incapabil să ia o hotărâre. Că n-am avut nici un interes de pe urma lor. Numai pagubă. Că au băut întotdeauna fără să plătească.

— Păi, eu vin să-ți spun, spuse Bantu, și tu mă bagi adică pe mine? Asta nu-i drept, adăugă el, dând din cap.

— Eu nu bag pe nimeni, din partea mea poți fi liniștit, m-ar bate Precista, dacă aș face un rău cuiva. În Biblie...

— Lasă, mă, Biblia aia, spuse Bantu și se ridică să plece.

— Da, spuse Eva Nada, cică la început, Bantu, după ce l-or găsit împușcat, l-ar fi luat în brațe și-ar fi vrut să-l ducă el singur, dar așa, în picioare, sângele a început să curgă mai tare din Frunză Verde, și atunci doi soldați l-ar fi luat de picioare, iar Bantu de cap. Frunză Verde era deja lemn, pe jumătate și plecat pe ceialaltă lume, săracu, nu mai știa de el.

— Care ai tras, mă, Dumnezeu să te bată, de prost, spuse unul din soldați, și altul se opri, se sprijini de un prun – coaja îi era jilavă și umedă – și dădu afară tot ce avea în el, ba chiar și vinul prost, cu care făcuse Bantu cinste.

— Eu n-am tras domnu sublocotenent, pe mama din groapă mă jur dacă am tras, spuse soldatul Teodorescu.

— Bătea vântu, povesti Eva Nada și lumânarea, ce să ardă, se stingea tot timpu. Și Bantu stătea cu cutia de chibrituri lângă lumânare și de câte ori se stingea lumânarea, el o aprindea, repede, din nou. Lasă lumânarea, ar fi spus sublocotenentul, de lumânări ne arde nouă acuma? Bandiți ca el pot da ortul popii și fără lumânare, ar fi spus sublocotenentul ăla.

— Tu faci ce știi tu, spuse femeia lui Frunză Verde și se așeză cu mâinile în poală pe scaunul așezat de-a lungul patului și-și șterse lacrimile. Tu faci cum crezi că e mai bine, da eu zic că n-ai de ce să te ascunzi, că tu n-ai făcut la nime rău. Toată lumea știe asta. Și, dacă o fi să te judece pentru atata lucru, c-ai dat domnilor sigir să se dreagă după

petrecere, păcatu lor să fie, că eu gândesc că asta n-o fi mare greșeală.

Peste noapte au rămas să doarmă în gară la Lugoj și cum sala de așteptare era aproape pustie, putură să se întindă în voie pe băncile de lemn, destul de tari sub trupurile lor slăbănoage; dar ei se obișnuiseră în anii de închisoare cu lemnul tare și cu mirosul greu de igrasie sau de sudoare omenească. Fluieratul strident al unui mărfar de noapte îl trezi, totuși, pe tânărul student. El își ridică încet, cu frică aproape, capul tuns chilug de pe bancheta tare și privi prin geamul spart al sălii de așteptare.

Vagoanele dreptunghiulare ale acelui mărfar treceau rând pe rând prin dreptul ferestrei, decupându-se, mici pătrate negre, pe cerul încă întunecat. Ascultă un timp cum zgomotul neplăcut al mărfarului se stinge încet în noapte. Continuă să rămână o vreme cu urechea la pândă, proptit într-o mână, cu capul – părul blond abia îi crescuse de un deget, și în creștete și la tâmple începutul de chelie era evident – răsucit spre dreptunghiul întunecat al ferestrei prin care se putea zări acum doar peronul pustiu, și două femei cu cârpe roșii legate strâns pe sub bărbie, mici, bondoace, cu fundul mare, măturând cu niște enorme mături peronul; renunță să le mai privească, închise din nou ochii și un timp ascultă hârșâitul monoton al măturilor.

O tristețe grea, năclăită parcă, îi cuprinse sufletul și pentru prima dată, în toți acești ani, îi veni să plângă. Își îngropă capul între cele două brațe pe care le ținea ridicate deasupra capului și gura lui, udă deja de lacrimi, simți lemnul tare al băncii. Se gândi la ispășire, și dacă ea este într-adevăr posibilă, și-l privi pe bătrânul care dormea lângă el, întors într-o parte, cu gura deschisă, cu genunchii ridicați

şi-i dori – acest lucru i se întâmpla, de asemenea, pentru prima oară, în felul acesta nu se gândise niciodată la un om – moartea. „Să moară", îşi spunea, de parcă în felul ăsta, prin simpla dispariţie a lui Bantu, tot răul din lume s-ar fi nimicit, ar fi dispărut odată cu el şi lumea ar fi respirat, în sfârşit, fericită, eliberată. Înţelese cât de naiv, cât de copilăros e în stare totuşi să gândească!

Bătrânul se întoarse, răsucindu-se cu greutate pe scaunul îngust, oftând din toţi rărunchii prin somn, şi din nou trecu un mărfar şi fluieratul lui strident sfâşie iar liniştea nopţii, şi atunci Bantu se trezi şi, privindu-l cu nişte ochi apoşi, încă buimăcit de somn, îl întrebă pe tânărul student cât o fi ceasul, o mai fi mult până dimineaţa? „Rogu-te, îi spuse, când o fi să plecăm, să mă trezeşti, să nu pleci fără mine, că alt tren nu-i până la prânz." Şi adormi repede, de data asta sforăind uşor, un fel de ţiuit ascuţit, care îi ieşea nu din gură, de altfel strânsă pungă, ci prin nări. Femeile acolo, pe peron, terminaseră de măturat şi acum vorbeau între ele. „Mi-am luat doi metri de americă, spuse una dintre ele, o adus Ionel, la noi, la cooperativă, da mă crezi că n-am găsit farbă neagră, numa vânătă? Şi Simon a meu mi-o zis că n-o văzut alta să umble cu sumna vânătă, numa pe una care o fost moaşă la Mănăştiur, că-şi făceau soldaţii, care erau cu lucru la linia ferată, distracţie cu ea. Aşa o zis, că dacă el mă vede cu sumna vânătă, cum o avut moaşa aia, îmi suce gâtu ca la o găină şi gata." „Parcă acum poţi purta ce vrei şi cum vrei? spuse cealaltă femeie. Acu porţi ce găseşti, că n-ai alta de făcut." Uşa de la sala de aşteptare era deschisă acum, şi ele stăteau cam în dreptul uşii, sprijinite de ea, vorbind cu voce tare şi stridentă, de parcă s-ar fi aflat la mare depărtare una de cealaltă. „Nu mă uit eu la asta, spuse din nou una dintre

ele, numai că al meu e așa de felul lui, așa-i place lui să-și bage nasu în tot lucru; la început, când ne-am luat, nu mi-o fost prea ușor, da acum, el îi cu zisu și eu cu făcutu, n-am eu atâta grija lui. Că azi zice, și mâine o uitat ce-o zis." Cele două femei continuară să vorbească între ele cu voce tare, povestindu-și păsurile și necazurile una alteia, dar tânărul student adormi din nou, înghițindu-și lacrimile prin somn și când se trezi, Bantu era treaz și el și se căznea să-și scoată un bocanc dintr-un picior – celălalt bocanc se odihnea în fața băncii – fără să reușească. „De-acuma-i cald, pot merge și desculț", spuse Bantu. Îi las aicia, că tot nu-s buni la nimic. Că parcă tot mai bine-i, vara, să umbli desculț. Nu ți-o fi cald cu sfetărul ăla pe tine?" îl întrebă pe băiat. „Azi-noapte a fost destul de rece", spuse tânărul student. „Mi-a prins bine, mi-a ținut de cald." „Uite că io-s mai bătrân, spuse Bantu, da mă crezi că eu n-am știut ce-i aia frigu? Eu grija lui n-am avut-o... Eu zic să mergem, adăugă el, după o scurtă pauză. Mă gândesc c-or fi tras trenu, c-o fi vremea." Trenul era într-adevăr tras pe o linie secundară, așa cum prevăzuse Bantu. Ei erau primii călători, așa că trecură din vagon în vagon – ferestrele erau închise, tânărul student încercă să deschidă una, dar era înțepenită – în timp ce un miros greu, de tutun prost, de motorină, cu care erau năclăite podelele, domnea pretutindeni, absorbind, ca un imens burete puturos, aerul proaspăt al dimineții răcoroase de vară. Tânărul student reuși totuși să deschidă o fereastră – mai bine zis aceasta căzu deodată, cu mult zgomot, gata să se spargă, – și cei doi, strânși înghesuiți unul în altul, se așezară la fereastră, privind prin dreptunghiul ei îngust gara, care se trezea la viață.

În scurtă vreme vagonul se umplu cu muncitori navetişti care începură să joace cărţi, lovindu-le cu zgomot de lemnul banchetei, nişte cărţi soioase şi cu colţurile rupte, fragile totuşi în mâinile lor mari, ciolănoase, cu vine puternic pronunţate. La început se uitară chiorâş la capul lor – cel al studentului şi al lui Bantu – tuns chilug, unul dintre ei chiar puse o întrebare: „De-acolo veniţi?", zise el fără să precizeze prea exact ce înţelege el prin acest „acolo". „De-acolo", spuse Bantu şi oftă. „Mă, spuse unul dintre muncitori către altul, unul care îşi aprinsese un fel de trabuc, de care era foarte mândru. Ştii cu cine semeni tu acuma, aşa cum tragi din ţigara aia?" „Cu cine?" întreabă celălalt. „Cu pensionarii lui Franz-Iosef, cu ăia semeni tu, spuse cel dintâi, că numai ăia trăgeau aşa din ţigară, şi de nime n-aveau grijă. Trăgeau din ţigară şi stăteau pe nişte scaune din alea de paie, uite aşa", spuse şi-i arătă, vecinului de banchetă cum, răschirându-şi picioarele. „Păi cum şi în ce fel o fost cu funcţionarii ăia?" întrebă din nou cel cu ţigara de foi. „Păi tu eşti prost, de-aia n-ai auzit de ei, spuse primul. Dacă eşti prost, eu n-am ce să-ţi fac. Eu n-am vina asta. Tu n-ai auzit de pensionarii lui Franz-Iosif? Păi atunci n-avem ce discuta." „Cum erau pensionarii ăia, că eu, îţi spun drept, n-am auzit de ei", spuse din nou cel cu ţigara. „Asta ştie toată lumea cum or fost, spuse primul. C-or fost roşii la obraz şi de nalţi au fost nalţi, să fi avut doi metri, dacă nu mai mult. Şi cum stăteau pe scaunele alea de paie, cu păhărelul de ţuică îndulcită lângă ei şi cu ţigările alea groase, ştiu că n-or avut grija altuia, că de mers bine, le-o mers bine, că aşa o fost porunca de la Franz-Iosif, să beie, să duhănească şi să mănânce cât or vrea şi ce-or vrea."

„Poveşti din astea am mai auzit eu, spuse din nou celălalt şi începu să râdă. M-ai găsit pe mine prostu ăla

care să cred minciuni din astea pentru copii", spuse. „Așa o fost, ascultă-mă pe mine", spuse primul și căscă, deodată, indiferent dacă celălalt îl crede sau nu-l crede, sugerând parcă prin această indiferență că și lui povestea i se pare destul de neverosimilă, în cele din urmă. „Așa o fost din bătrâni, așa se zice, da cine știe dacă o fost chiar așa", spuse de data asta celălalt, oftând și acceptând el parcă acum, pe jumătate, verosimilitatea legendei.

Bantu nu mai auzi sfârșitul discuției, somnul îl cuprinse, în vreme ce soarele zilei de vară, pe măsură ce dimineața, creștea, devenea tot mai fierbinte. Își lăsă capul pe umărul vecinului după un timp, fără să știe, adormit de-a binelea, căutând puțin adăpost, puțină umbră; și prin somn, trupul lui bătrân și foarte slăbit se umplu de sudoare. Tânărul student rămase, în schimb, treaz, jucătorii își ridicau doar din când în când ochii de pe cărțile soioase și-l priveau, o frântură de secundă doar, cu prietenie. Coborî, în cele din urmă, într-o gară mare, plină de lume; trenul plecă și el rămase acolo pe peron; privi trenul care se făcea tot mai mic, tăind câmpia în două părți egale (grâul era dat în pârg și părea o câmpie de aur) – trenul care îl luase cu el pe Bantu. Și iată că Bantu coborî într-un somn foarte greu, așa cum au bătrânii destul de rar, pentru că în general ei au somn ușor, și nimeni nu se gândi că el ar fi trebuit probabil să coboare în una din gările acelea în care trenul se oprea un minut sau două, și călătorii se buluceau la ușă, coborând în mare grabă. Când trenul ajunse la Mănăștiur, navetiștii coborâră făcând mare zgomot, dar nici zgomotul acesta nu reuși să-l trezească pe bătrân. El rămase singur în compartiment, dormind în continuare cu gura larg deschisă, respirând greu, probabil din cauza căldurii, a soarelui care, deși era foarte de

dimineață, împrăștia pe pământ o căldură de cuptor încins. La gara următoare se urcă un elev în uniformă – o uniformă veche și tare ponosită, – ca la prima stație să coboare din nou. „Scoală-te, moșule", strigă el din ușă, dar bătrânul nu-l auzi. Apoi trenul opri în plin câmp, trebuia să aștepte să treacă acceleratul, și prin fereastra deschisă se puteau auzi cosașii ascuțindu-și coasele, și cântecul greierilor în iarbă. Câmpul era într-adevăr plin de secerători tineri, asudaseră și-și lăsaseră cămășile de pe ei. Trupurile lor negre și musculoase străluceau în plin soare! Se opriseră din cosit și priveau trenul care avea foarte puțini călători, era aproape gol. Îl văzură, probabil chiar pe Bantu, care dormea cu gura larg căscată, în dreptul ferestrei deschise. Apoi, făcând mare zgomot, trecu acceleratul, și trenul cu vagoanele lui vechi și zdrăngănitoare o porni din nou. Prin ferestrele deschise, pătrundea în compartimente mirosul greu al fânului cosit și al gudronului încins. Pe lângă linia ferată creșteau maci roșii, cam ofiliți de căldură sau chiar scuturați. Și iată că trenul ajunse în gară la Marginea, stătu în gară aproape un sfert de oră „ca să ia apă" și Bantu nu se trezi să coboare. Vagonul se umpluse între timp din nou, dar nici unul dintre călători nu-l recunoscu pe Bantu, nici unuia nu-i trecu prin cap să-l trezească. Se întâmplă că pe la ora prânzului, când soarele e chiar deasupra capului, ca bătrânul să se trezească, în sfârșit, o trezire însă ciudată, de parcă dintr-un somn ar fi trecut în altul; chiar mișcările pe care încercă să le facă, ridicându-se de pe banchetă, erau nu știu cum, încetinite. Prin fereastra deschisă el văzu gara, o gară mică, pierdută în plin câmp, peronul pustiu și auzi, strecurându-se prin fereastră, din biroul impiegatului, ticăitul monoton și neîntrerupt al telegrafului. Da, era atâta liniște în jur, încât se auzea și acel

ticăit delicat și se mai auzea apa, un jet subțire și neîntrerupt, curgând din arteziana din fața sălii de așteptare. Îi era sete și vru să coboare să bea puțină apă, dar descoperi cu mirare că picioarele nu-l mai ajutau. Abia acum observă el că era singur în vagon și atunci se uită din nou pe fereastră ca să strige pe cineva, dar pe peron nu era nimeni, peronul era pustiu, așa cum am spus, și nici în sala de așteptare, a cărei ușă era deschisă, de asemenea, nu era nimeni; se vedeau doar cele două bănci și masa plină cu resturi de mâncare și de hârtii mototolite. În biroul impiegatului de asemenea nu era nimeni, probabil impiegatul ieșise în curtea din spatele gării să stea la soare sau, cine știe, poate o ajuta pe soția șefului să scoată sâmburii din cireșele culese pentru dulceață. Telegraful continua să meargă singur și Bantu îl asculta un timp, apoi, scoțându-și mai bine capul pe fereastră, descoperi că vagonul în care se afla nu era legat de nici o garnitură de tren. El se știa doar într-un tren care urma să-l ducă spre casă, cum de rămăsese vagonul lui singur în gara asta, care părea mai degrabă o haltă, decât o gară propriu-zisă, iată un lucru pe care nu-l putea înțelege Bantu! „S-o fi defectat vagonu, își spuse, și atunci restul garniturii a plecat fără el, cine știe unde o fi trenul acuma", se gândi el, apoi se auzi glasul unei fetițe sau poate al unui băiețaș – la o așa vârstă e greu să le deosebești glasurile – un glas care urla în gura mare unul din cântecele acelea copilăroase; oricât se strădui bătrânul să descifreze sensul cuvintelor cântecului aceluia, nu fu în stare și atunci înțelese că toate cuvintele se goliseră cu totul pe dinăuntru de orice fel de înțeles și din nou se miră, pentru că și acest lucru i se întâmpla acum pentru prima oară. Ridică atunci privirea spre ferestrele de deasupra sălii de așteptare, ferestrele de la locuința șefului

gării, care, de asemenea, erau deschise, așteptând, zadarnic, ca cel puțin acolo să apară cineva, o ființă omenească, pe care s-o roage să-l ajute să coboare din tren, că nu știe ce s-a întâmplat cu el, o fi căldura de vină, că are așa un greumânt, că abia se poate mișca, și nici nu știe ce gară îi asta, în care se află el acuma, o fi sau n-o fi departe de casă, asta vrea el să afle. Valuri de căldură se revărsau peste câmpia nesfârșită cu gara minusculă înfiptă parcă în mijlocul ei. O căldură greu de suportat, într-adevăr, doar în sala impiegatului, acolo unde telegraful mergea singur, era probabil răcoare. Și cine știe, poate că impiegatul era acolo, doar că de la fereastra mărfarului era mai greu pentru Bantu să-l vadă, mai ales că în ultima vreme vederea îl cam lăsase și ea. Impiegatul era acolo, pe scaunul lui, în fața telegrafului, doar că, din cauza căldurii, a oboselii, poate că adormise cu capul în dosarele din fața lui. Sau, cine știe, poate că nici nu dormea, doar că în capul lui Bantu, în aceste clipe, era parcă prea mare încâlceală ca să se mai poată gândi la vreun impiegat, treaz sau adormit. Poate că impiegatul e treaz și, din plictiseală, își curăță un măr cu un briceag cu lama subțire și lucitoare. Iar cojile, mici panglici roșii și galbene, le așază în scrumiera din fața lui, printre chiștocuri și scrum de țigară.

Sfârșitul primei cărți

Colecția

HOFFMAN CONTEMPORAN

1 / Fănuș Neagu / Îngerul a strigat
2 / Emil Bărbulescu / Noi cei care am trădat
3 / Cella Serghi / Genţiane
4 / Constantin Lucescu / În numele speranței
5 / Nicolae Tița / Caii lui Dumnezeu
6 / Cella Serghi / Pe firul de păianjen al memoriei
7 / Mircea Micu / Întâmplări cu scriitori
8 / Fănuș Neagu / Scaunul singurătății
9 / Emil Bărbulescu / Nicolae Ceaușescu a fost unchiul meu
10 / Sidonia Drăgușanu / Într-o gară mică
11 / Nicolae Tița / Apa morților
12 / Cella Serghi / Aceasta dulce povară, tinerețea
13 / Sidonia Drăgușanu / Doamna cu ochelari negri
14 / Cella Serghi / Iubiri paralele
15 / Mircea Micu / Patima
16 / Nicolae Tița / Îngeri de sticlă
17 / Sidonia Drăgușanu / Jurnalul Aurorei Serafim
18 / Cella Serghi / Pânza de păianjen
19 / Dinu Săraru / Ultimul țăran din Slătioara
20 / Lucia Demetrius / Triptic. Oglinzi aburite
21 / Lucia Demetrius / Triptic. Portretele au coborât din rame
22 / Lucia Demetrius / Triptic. Ultimul vlăstar
23 / Cella Serghi / Mirona
24 / Zaharia Stancu / Jocul cu moartea
25 / Zaharia Stancu / Uruma
26 / Zaharia Stancu / Desculț
27 / Lucia Demetrius / Lumea începe cu mine!

28 / Ovidiu Onisei / Viața de „după”
29 / Nicolae-Florentin Petrișor / Transatlantica
30 / Mihail Soare / Inflexiuni
31 / Marina Costa / Soarta mercenarului și alte destine
32 / Ovidiu Onisei / A fost odată ca altădată
33 / Radu Sorescu / Opera lui Octavian Paler
34 / Radu Sorescu / Petre Țuțea. Viața și opera
35 / Zaharia Stancu / Dulăii
36 / Nicolae-Florentin Petrișor / Portretul profesorului
37 / Eugen Simion / Marin Preda. Portretul scriitorului îndrăgostit
38 / Nicolae-Florentin Petrișor / Ne privesc iubirile care mor
39 / Virgil Carianopol / Scrisori către plante
40 / Virgil Carianopol / Scriitori care au devenit amintiri
41 / Ion Saimac / Misterele literei V
42 / Ion Saimac / Dincolo de țipătul pescărușilor
43 / Ion Saimac / Călugărul
44 / Nicolae-Florentin Petrișor / Iubita arhitectului
45 / Nicolae-Florentin Petrișor / Umbra care pălmuia trecătorii
46 / Nicolae-Florentin Petrișor / O împușcătură în casa scării
47 / Nicolae-Florentin Petrișor / Valiza cu cărți
48 / Nicolae-Florentin Petrișor / Dragostea în vremea baricadei
49 / Nicolae-Florentin Petrișor / Klinica
50 / Nicolae-Florentin Petrișor / Eleganța ei părea o amenințare
51 / Ion Marin Iovescu / Nuntă cu bucluc
52 / Dana Manoli / Povestea Siminei Vechi
53 / Sorin Titel / Valsuri nobile și sentimentale
54 / Sorin Titel / Copacul
55 / Sorin Titel / Noaptea inocenților
56 / Sorin Titel / Reîntoarcerea posibilă
57 / Sorin Titel / Dejunul pe iarbă
58 / Sorin Titel / Lunga călătorie a prizonierului
59 / Sorin Titel / Țara îndepărtată
60 / Sorin Titel / Pasărea și umbra

61 / Sorin Titel / Clipa cea repede
62 / Sorin Titel / Femeie, iată fiul tău
63 / Sorin Titel / Melancolie
64 / Sorin Titel / Patimile. Scenarii de film
65 / Ana Dobre-Pelin / Secretele Otiliei
66 / Marina Costa / Pribegii mărilor
67 / Fănuș Neagu / Frumoși nebuni ai marilor orașe
68 / Fănuș Neagu / Dincolo de nisipuri
69 / Gheorghe Smeoreanu / Regele și regina sistemului solar
70 / Ion Predescu / Bibliografii asumate
71 / Nicu Cismaru / Ecoul clipelor de ceară
72 / Sorin Titel / În căutarea lui Cehov
73 / Iosif Titel / Clipa i-a fost prea repede – Viața lui Sorin Titel
74 / Sorin Titel / Herman Melville. Fascinația mării
75 / Sorin Titel / Pasiunea lecturii

Tiarul executat de
EDITURA HOFFMAN SRL
Tel: 0740.984.910
contact@EdituraHoffman.ro
www.EdituraHoffman.com
www.EdituraHoffman.ro
www.HoffmanPrint.ro
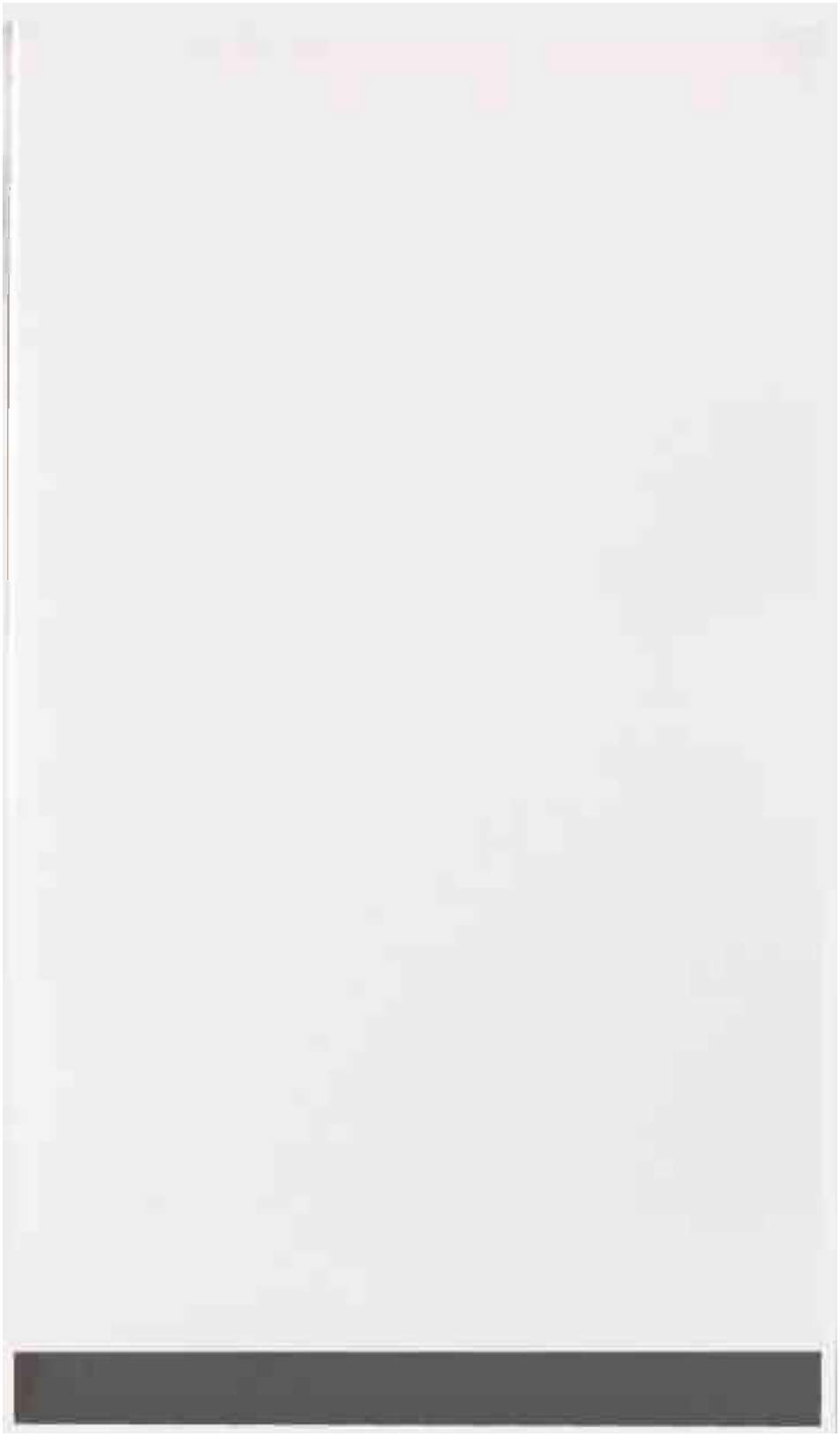
Contravaloarea timbrului literar se depune în contul
Uniunii Scriitorilor din România